
Ağarəhim

Əsərlər

Kinoserial

XVII

Bakı - 2015

Redaktorlar:

Əlizadə Əsgərli

Təyyar Salamovlu (Cavadov)

Sevgi axtarırları

(Əlli bir bölümlü kinoserial)

İştirak edirlər:

Minayə — cavan gəlin — 23-24 yaşlarında

Mahmud — 30-35 yaşlarında

Lətifə — Mahmudun anası, 56-60 yaşlarında

Atlas — Mahmudun bacısı, 28-30 yaşlarında

Aqil — Atlasın əri, 35-40 yaşlarında

Xavər — Minayənin anası, 55-60 yaşlarında

Murad — Minayənin atası, 60-65 yaşlarında

Qonşu Hətəm — 50 yaşında

Qonşu Qaraməryəm — 50-55 yaşlarında

Yengə — 40-45 yaşlarında

Mayor — 40 yaşında

Şahin — Mahmudun dostu, 30 yaşında

Süsən — Şahinin arvadı, 28-30 yaşlarında

Zivər — qonşu, 50-55 yaşlarında

Əkrəm — Minayəni qaçıran oğlan, 35 yaşında

Cümşüd — Əkrəmin atası, 60 yaşında

Nüşü — Əkrəmin anası, 55 yaşında

Gülxar — yaşlı qadın

Yazgül — Mahmudun arvadı, 23 yaşında

Bənövşə — Yazgülün anası, 50 yaşında

Həsənağa Bakinski — 50-55 yaşlarında

Badam — 45-50 yaşlarında

Ağarəhim. Əsərlər. 20 cildə. XVII cild (kinoserial). Bakı, BQU nəşriyyatı, 2015, 504 s.

Görkəmli nasir və dramaturq Ağarəhimin psixoloji səpkidə yazılmış “Sevgi axtarırları” kinoserialında cəmiyyətdə gedən mənəvi-əxlaqi problemləri — dəyərlər sisteminin deqradasiyası göstərilir.

Seymur — narkoman, 26-28 yaşlarında
Yastı Qədar — 45 yaşında
Qarınqulu Məti — 40-45 yaşlarında
Şəlpəqulaq Əbülfəz — 45-50 yaşlarında
Piyaniskə Rafka — 45-50 yaşlarında
Nazənin — 35-40 yaşlarında
Ruhulla — 70 yaşında
Əfqanə — cavan qadın
Həkim Kamal — 65 yaşında
Nübar — 60-62 yaşlarında
Rizvan — 26 yaşında
Tərxan — 25 yaşında
Gülzar — tələbə, 24 yaşında
Sona — 40 yaşında
Təranə — tələbə, 24 yaşında
Sadiq — tələbə, 26 yaşında
Səid — tələbə, 25 yaşında
Zakir — 50-55 yaşlarında
Şövkət — 45-50 yaşlarında
Qapıçı — 30 yaşında
Gülarə — həkim, 40 yaşında
Qadın — 45-46 yaşlarında
Tibb bacısı — 30 yaşında
Afaq
Dekan — 50-55 yaşlarında
Köməkçi — 35 yaşında
Fəridə — cavan qadın
Nəzrin — cavan qadın
Süsanə — 25-30 yaşlarında
Günay —
Aygün — əkiz bacılar
Solmaz — 40-45 yaşlarında

Pərviz — 20 yaşında
Pərvaz — 20 yaşında
Şahbikə — 40-45 yaşlarında
Xumarə — 45-50 yaşlarında
Qədim — 45-50 yaşlarında
İsrafil — 45-50 yaşlarında
Aparıcı

Birinci bölüm

Cilçıraqbanlı, dəbdəbəli Səadət sarayı. Şıdırğı toy məclisi. Üstü zəngin nemətli masalar. Ziyafətin qızgın çağı. Hamı yeyir, içir, şənlənir. Müğənni qız oxuyur. Cavanlar bəylə gəlinin ətrafında rəqs eləyirlər. Bəylə gəlin onlara ayrılan masanın ətrafında əyləşirlər. Gəlinlə bəy pıçıldayırlar.

— Bu günü ömrüm boyu arzulamışam.

— Elə mən də.

— Bu gündən yeni həyat başlanır. (*Gülümsünərək Mahmuda sığınır*) Təzə gəlin, təzə bəy...

— Çox gözəlsən, Minayə... Düzdü, söz deməyə mən bir az xəsisəm... Ona “Kəmxərclik” də deyirlər.

— Sən də çox şirindilsən, əzizim.

— Qəm yemə... (*ikimənalı*) Bu axşam fisqırıq qopacaq. Hamı bizdən danışacaq.

— Kimlər?

— Valideynlərimiz... Qohum-əqrəba... Tanış-bilişlər...

— Hamıda elə olur?

— Kimlərdə olur, kimlərdə yox...

Şəkilçəkən cavan oğlan bəylə gəlinə yaxınlaşır. Şəkillərini

çəkmək istəyir. Bəylə gəlin üst-başlarını, sir-sifətlərini qaydaya salır, bir-birilərinə sığınirlar. Gülümsünürlər. Şəkilçəkən foto-aparatu onlara tuşlayır. Bəylə gəlin üzlərində şən əhval yaradırlar.

— *(Mahmuda)*: Qoy şəklimizi çəksin. Xatirədi... Cavan oğlandı. Bu şad günümüzdə beşdən-üçdən də o qazansın. *(İkimənalı)* Dünyanın işini bilmək olmaz. Kim nə bilir, gün hardan batıb, hardan çıxacaq? Hər dəqiqənin öz hökmü var...

Pauza

— Nəsə, bu şad günümüzdə bir təhər danışsın, ey. Ürəyimi çatlatma. Bədbinliyi bir kənara qoy. Hər şey yaxşı olacaq. Toydan bir həftə sonra dünyanın ən gözəl şəhərlərindən Vyanaya uçacağıq... Bal ayı... Necədi sənün üçün Vyana, qadası?

— Allah qismət eləsə də...

— İnşallah, eləyər... Kimin yolunu kəsmişik ki?

Bəylə gəlin gülürlər.

Müxtəlif istiqamətdən şəkillər çəkilir. Gəlin gözaltı o tərəf-bu tərəfi seyr eləyir. Gözlərindən nigaranlıq yağır. Yerində qurcalanır. Saatına baxır. Bəyin gözlərindən xoşbəxtlik oxunur.

Kadr dəyişir. Sahə müvəkkili mayor Mamed qapı ağzında görünür. Lətifə ona yaxınlaşır.

Mayor: Bu nədi, Lətifə xanım? Oğurluq toy eləyirsiniz? Bilirsiniz bu xarabaya baxan mayor var? Bəyəm, buranın sahibi ölüb?

Lətifə: Bilirik, mayor... Özün də görəcək danışma. Yerində qulağı var. Toy eləmək üçün səndən izin almalıyıq?

— Ha... ha... ha... Məni də bura qulaq gətirdi. Ay xanım, elə danışsın, elə bil dünən kənddən gəlmisən. Oba-qara görməmişən... Əşi, bilmirsən, saraydakılardan soruş, sənə nə lazımdı, de-

sinlər.

— Əşi, qanımızı qaraltma, azarını de... Qonaqları qəbul eləyirəm...

— Mənim nəfəsim duyulmasa, bu gecə burda tufan qopar. Gurultudan qulaq batar.

— Niyə?

— Batar... Özünü də lap yekəsindən... Təxribat qruplarını adamlar arasına soxublar. Əl-Qaidə... Həmas... Gödək şalvarlılar... Nələr... Nələr... Göz yumsam, sarayın daşı da daş üstə qalmaz. Sizi hupp eləyib udarlar.

Lətifə duruxur, çəkinir, səsi titrəyir.

— Nə təxribat? Nə qrup?... Mayor, məni dəli eləmə...

Lətifə mayorun bir şey qoparmaq niyyətini anlayır.

— Özün bil... Mən vaxtında sözümdə dedim.

— Əl-Qaidə, Həmas, Hizbullah, Taliban... Bizimkilərdir, mayor. Başım qarışıqdı. Gələrsən, səhər səni onlarla tanış elərəm.

— Belə olmaz, xanım. Bir şey-mir şey təşkil eləyin. Ağızlarını yumum. Onlara elə göz ağardım, birinin də iyi-tozu qalmasın.

— Nə qədər?

— Heç zad... Dul arvadsan, sənə az... Beş yüz.

— Əşi, insafın olsun.

— Özün bil.

— Yaxşı, qoy pul yığılsın, bir azdan gəl, apar.

Kadr dəyişir. Lətifə gedir. Mayor özünü sarayın mətbəxinə verir. Yeyir, içir.

Kadr dəyişir. Toy davam eləyir. Kamera bəylə gəlini çəkir. Gəlin bəyin qulağına pıçıldayır.

— Elə bil ertədən mənə bərk soyuq dəyib. Səncə, beş-üç də-qiqəlik bayıra çıxı bilərəm?

— Dözəmməzsən?...

Pauza

— Məncə, yox...

— Mən də gəlim?

— Sən yox... Adamlar başa düşərlər. Sabah da lağa qoyub, bizə gülərlər...

Bəy əvvəl çiyinlərini çəkir, sonra başını aşağı-yuxarı eləyir. Gəlin gülümsəyir, ayağa qalxır. Salondan çıxarkən bəy onu baxışlarıyla müşayiət eləyir.

Salonda cavanların şıdırğı rəqsi davam eləyir. Musiqi ara verir. Masada əyləşirlər, yeyir-içirlər. Yenidən musiqi çalınır. Rəqs başlanır. Xeyli vaxt keçir, gəlin qayıtmaq bilmir. Bəyi narahatlıq bürüyür. Gəlinin anası Xavər gözlənilmədən ayağa qalxır. Salonda o tərəf-bu tərəfə qaçır. Baş-gözünə, dizlərinə vurur.

Xavər: Ay aman!.. Qoymayın!.. Gəlini qaçırdılar!.. (*Döşəməyə oturur... Baş-gözünə döyür. Saçlarını yolur*) Səni tərəndən çalınasan!.. Anan mələr qalsın!..

Lətifə: Nə olub, aaz? Özünü ələ al, təmkinli ol. Camaat sənə baxır, bizi biabır eləmə. Bəyəm toy görməmişən?

Xavər: Görmüşəm. Niyə görməmişəm? Başıma daş düşüb. Elə sən də...

Lətifə: Mənim niyə?

— Yatmışıq fil qulağında. Bunda deyiblər də yatan öküzün başına duran öküz...

Rəqs eləyənlər dayanırlar. Hamı Xavərə baxaraq təəccüblənir. Lətifə Xavərə yaxınlaşır.

— Yekə arvadsan, kefirmizə soğan doğrayıb toyu yasa döndərmə.

— Döndərənin lap atasına lənət!

Xavər oturduğu yerdən ayağa qalxır, üzünü zala tutur, yenidən baş-gözünə döyür. Arada yanbızını da çimdikləyir.

— Vay!.. Vay!.. Ay dadi-bidad, qoymayın, gəlini zorla qaçırdılar. Başıma daş saldılar. A namərd, a boynu çalxalanmış, tamrında vardı, heç olmasa, mənə sudur anladaydın. Bu yazıqlar da xərcə düşməyəydilər.

Mahmud donub qalır. Atlas anasına yaxınlaşır.

Atlas: Bu nə danışır, aaz?

Lətifə çəş-baş qalır.

Lətifə: Mayor deyirdi, burda terror, təxribat qrupları var...

Atlas: Onlar kimdi?...

Lətifə: Əl-Qaidə, Həmas... Qalanı da çıxdı yadımdan.

Atlas: Bu terror qrupunun ideoloqu Xavərdir, ana.

Lətifə: Mən yuxu görürəm?

Atlas: Nə yuxu? Oda düşmüşən.

Xavər saçlarını yolmaqda, dizlərinə döyməkdə davam eləyir. Ürəyini tutur. Zalı ortasına yıxılır. Qadınlar onu dövrəyə alırlar. Murad arvadının başına, sinəsinə su tökür. Hamı çaxnaşma içərisindədir. Lətifə qadına yaxınlaşır. Bir müddət keçmiş Xavər özünə gəlir.

Lətifə: Bu nə hoqqadı, Xavər? Mənə anlat, özü də düzünə

qulu.

Yengə: Əşi, Xavər xanım özü qəsdən sensasiya yaradır.

Lətifə: Niyə?

Yengə: Bu toy həm heç vaxt unudulmasın, həm də gözə gəlməsin. Buna bədnəzər hoqqası deyirlər.

Lətifə: Aaa... Elə də hoqqa olar?..

Yengə: Ağzında hoqqa deyirsən, hoqqanın da buynuzu olur?

Xavər: Ay qız, yox, nə hoqqa? Sənin də başın xarabdı. Gədə ciyəri yanmış qızı sürüyə-sürüyə apardı. Çətin ki, bu gecə onu geriyyə qaytara.

Yengə: Ənlikli-kirşanlı... Onu kim qaytarar?.. A tövbə, ağı olan, özünü tanıyan heç kim... Sən də az çağır-bağır sal... Get, tumanını bərk bağla... Kül mənim başıma!.. Neçə gündü sevin-diyimdən yatammıram, nə var, nə var, mənə də hədiyyə çatacaq. Çatdı ha...

Xavər: Hədiyyə fis çıxdı...

Yengə: Ürəyimi çatlatma, Xavər... Səni qız doğan yerdə...

Lətifə: Kim, hara apardı gəlini?

Xavər: Bilsəydim, deyərdim də.

Atlas: Öz fırılдаğındı. Ana çıxan ağacı bala budaq-budaq gəzər.

Xavər: Sən də şarpa-şurupunla zəhləmi tökmə... Mal bir yerə, iman min yerə... İçim qan ağlayır. Gör bu nə danışır? Allah! Allah! Ürəyim çatlayır. Kişi qızı da, məni də doğrayacaq.

Atlas: Dədəsinin biqeyrətliyinə bələd olmasaydı, qızın qoşulub qaçmazdı.

Xavər: Ağız, qeybət qırma... Cəhənnəmlik olarsan... Bu şəhəri araq-varaq eləyəsən, baş-ayaq təpik döyəsən, Murad kimi kişi tapammazsan.

Atlas: Ərlə arvadın torpağı bir yerdən götürülür.

Lətifə: Belə biabırçılıq olmaz. Özün də görəcək danışma. Nə hırhıradan, nə zırzıradan. Qızı yola salıb, bizi əl-qoluna dolama,

Xavər...

Murad: Əşi, Allahsız danışmayın... Arvadın yerinə nəyə deyirsiz and içim. Vallahi-billahi onun bu həngamədən xəbəri yoxdu.

Atlas: Özün təşkil eləmişən?

Murad: Yoox...

Atlas: Kişi biqeyrət olanda arvadın, qızın daram-durumu, zarpa-zurpu bərk guruldar.

Murad: Əşi, görəcək danışmayın. Elə danışın, biz də başa düşək. Daram-durum, zarpa-zurp nədi?

Xavər: Harda görünüb ki, ana qızın qaçırırsın? Çidani çuvalda gizlətmək olar? Nə darıxmırsız, inşallah, üç günə qız çıxar üzə. Düzünü soruşarsız ondan. Açıb nəyi var, qoyar qabağımıza.

Lətifə: Bo-bo-booo...

Atlas: O da sənin qızındı. "Ağlayışın bilməyən ölüsün bozdar" deyə çağırar.

Pauza

Lətifə: Əcəb fırılдаq... Kimə nə deyəsən?.. Kimi necə inan-dırasan, gəlinim toy zalında birinə qoşulub qaçdı. Anası ifritənin də ondan xəbəri yoxdu.

Bəy baş verən hadisədən çəşir. Əlləriylə başını tutur. Lətifə sinəsini didə-didə ona yaxınlaşır, boynunu qucaqlayır. Hönkürür. Aqillə Atlas da özlərini bəyə yetirirlər. Onlar nə deyəcəklərini bilmirlər. Hirs, qəzəb onları boğur.

Mahmud: Ayə, Aqil, başa salın, mən dəliyəm?.. Yoxsa yuxu görürəm? Başım qazandan böyük oldu...

Aqil: Ayə, canın üçün, qayın, mənim də başım xarab oldu, de görüm, gəlin böyründən durub necə gedib ki, ondan xəbərsiz olmusan?

Atlas: Qardaş, bəy kürsüsündə oturanda da yatarlar?

Mahmud: Nə yatmaq?! Mənə dedi qarnım ağrıyır, gedim, gəlirəm. Hələ xatirə şəkil də çəkirdik. Atlas, bacı, sənə qurban olum, bəlkə gəlin hələ də ayaqyolundadı.

Atlas: Qardaş, Xavər elə belə tumanını başına atanlara oxşamır. Onun səsi quyudan gəlir.

Mahmud: Bəlkə dəqiqləşdirək...

Atlas: Saxla... Minayə məsələsi o söz...

Mahmud: Hə...

Mahmud selə-suya dönür. Nə deyəcəyini bilmir.

İçkinin təsirindən hələ özünə gələmməyən adamlardan bəziləri hırıldaşır, bəziləri fit çalır, bəziləri də musiqi dayansa da, sıldırğı oynayırlar. Mahmud dəhşətli görkəm alır. Əlləriylə üzünü tutur. Sonra da qalxdığı kürsüdə əyləşir. Donuq halda qalır. Nəhayət özünə gəlir.

Mahmud (hirsə): Bu nədi, ay ana?! İndi özümü öldürümmü? Adamlara nə deyim?

Lətifə: İtdən ötrü özünü mü?..

Mahmul (anasına): Bu zırramanı hardan tapıb, mənim başıma zaval elədin?

Atlas: De, dilinə qurban olum, qardaş. Nə desən, haqqın var. Ayaq üstə durmağımıza baxma, vallah, biz də ölmüşük. Təkcə nəfəsimiz gedir-gəlir.

Pauza

Aqil: Səbrli ol, Mahmud, iş adam başına gələr. Çör-çöp başına gəlməz ki?

Mahmud: Ayə, bu da işdi? Bu şəhərdə... Ayə, başıma papaq qoya bilərəm?

Aqil: Çox çətin... Məncə, yox.

Mahmud: Öl, Mahmud, öl. Da günahsız başını soxdular yerə. Kimin yanında baş qaldırasan? Kimə deyəsən, mən də kişi-

yəm?

Atlas: Qoy papaq barədə dilğir Murad, arsız, şərəfsiz Xavər düşünsünlər.

Lətifə: Evimiz yıxıldı, qibləmiz tərs gəldi. Gözümüz kor, qulağımız karmış. Nə görmüşük, nə eşitmişik, nə də öyrənmişik. Sən demə, gənə kimi fil qulağında yatmışıqmış. (*Üzünü Atlasa tutaraq*) Ürəyim qısılr.

Atlas: Hə, gör də nə eyləyirsən? Bircə o qalmışdı. İfritədən ötrü infarkt olaq.

Lətifə (Mahmuda): Ədə, necə olub ki, bu vaxtacan gəzib dolandığın ifritənin ağına bələd olmamısan? İndiyəcən sən o həyasız tanımamısan? Hiyləgərliyini anlamamısan?

Atlas: Alçaq qadından alçaq qız doğular. O da vurub belə çıxar. Xavərin insafı, mürvəti olsaydı, səni bu vəziyyətə salardımı?.. Hələ yaxşı qurtarmışıq... İtin balasın alsaydıq, inan, belə çıxmazdı.

Mahmud (çaşbaş halda): Əşi, bir aman verin fikirləşim... Hara gedim?

Atlas: Bu dərdi götürmək üçün gərək dağ olasan, dağ, Elbrus, Himalay, ay qardaş.

Lətifə handan-hana özünə gəlir, oğluna təskinlik verir.

Lətifə: Zeynəb qarı deyərdi: "Tanımadığın atın dalına keçmə". Bu yaşa gəlmişəm, mən hələ belə zırlı-tırlı görməmişəm... Adamın bədənin vic-vicə basır.

Qonşu Hətəm: Yaxşı ki, zaldan getdi. Yoxsa bu ağılda gəlin başımıza bundan da betər oyun açardı. Nəinki sizə, qonşulara da dərdi-sər gətirərdi.

Lətifə: Bundan da betərin?..

Xavər (özünü sığortalamağa çalışır): Yəqin hamı deyəcək: Muradın qızı üç manatlıqmış...

Yengə: Ağız, sən dinmə, danışma... Dilini qoy...

Murad: Ağız, sən də saxla... Nə bic iş görmüşük ki?

Qonşu Qaraməryəm: Bic iş nəyə deyirsən?.. Bu işdən qan iyi gəlir.

Xavər: Qızışdırma...

Qonşu Hətəm: Hamı deyəcək Muradın qızı...

Murad (dərhal): Mənim niyə?.. Qızı ana böyüdə. Bekara yerə doğrayıb tökməyiblər: “Anasına bax”... “Anası çıxan ağacı...”.

Pauza

Qonşu Qaraməryəm: Çox da çılpaqlama. Dalı qaravəlli çıxar, Murad.

Atlas (başını yelləyərək): Xarabada ağıllı adam yoxdu. Belə kişidənsə, Ağəlinin saxladığı meymun yaxşıdı.

Qonşu Hətəm: Ağıllı adam kimə deyirsən? Məni it imsiləyib?

Qonşu Qaraməryəm (qonşu Hətəmə): Əşi, açıl başımızdan. Ağzıma bir pezəvəngisi gəlmişdi... Şeytana lənət!

Qonşu Hətəm: Saxlama, de. Gör cavabında nə alacaqsan. Yaxşı dedim, a Lətifə?

Lətifə: Əşi, yediz, içdiz, indi də başımdan rədd olun. Mən kefdə deyiləm.

Qonşu Qaraməryəm: Əsəbiləşmə, qonşu. Zeynəb qarı demişkən, “Pazın paz olsun, onu hara gəldi çalmağa nə var”.

Lətifə (oğluna): Elənçiklər əri heç nədən qəbrə qoyarlar... Qismətimiz beləymiş... Səbr eləyək, görək dalı necə olacaq?

İkinci bölüm

Kadr dəyişir. Mayor tələm-tələsik gəlir. Lətifəyə yanaşır.

Mayor: Xanım, mənim düşərim nə oldu?

Lətifə: Ayə, sən kefdən danışsən. Özün də nə düşər-düşər salmısan? Bu zibildə sənin əlin yoxdu ki? Gəlin ciyəri yanmış qaçdı.

— Qaçdı, yoxsa, qaçırdılar?

— Nə fərqi var? Bir tükdü, səndən çıxdı, gedib harda bitiribsin.

— Bəs mənim şirinliyim?

— Şübhələmirəm, mayor, bu işdə sənin terrorçu qruplarının əli yoxdu ki?

— Sən dəlisən, nəsən, şirinlik vermək əvəzinə, mənə ləkə yaxırsan?

— Bayaq dedin axı, təxribatçı qruplar adamlar arasındadı. Onlara göz ağardacaqsan...

— Bir sözdü demişəm, deməmiş olum. Şirinlik verməyəsən deyə məni şərləməkmi istəyirsən? Xatanı məndən uzaq elə, xanım, balalarım var.

— Səni şərləyənin atasına lənət! Yaxşı, get, gələrəm, danışarıq.

Mayor hadisə yerindən uzaqlaşır. Şadlıq sarayının qarşısında gözdən itir.

Kadr dəyişir. Saray... Adamlar arasına çaxnaşma düşür. Aqil Lətifəyə yaxınlaşır.

Aqil (Lətifədən soruşur): Qayımana, bu, necə olacaq? Məzhəkə... Baş qaxıncı.

Atlas (*anasına*): Həyasız qardaşımın başına sən bələdin. Gəlib-gedib ifritəni tərifləyə-tərifləyə Mahmudu da əcəb tama ha saldın...

Lətifə: Əşi, mən nə bilim, o, haranın anbrıymış? Elə bildim adam balasıdı, mən də bu işə girişdim.

Yengə: Ee... eh... Olan mənə oldu. Ərim də oturub evdə məndən düşərimi gözləyir. Ağına da gəlmir ki, burda indi nə yel əsir, nə də qoz tökülür. Ondan da bizə bir şey-mirşey düşə... Umsuq olduq...

Qonşu Hətəm: Faktiki ana lazımdı Mahmudun üstündə vaysivən qopara... Sinə dağıda.

Qonşu Qaraməryəm: A tövbə, bu toyda fisqırıq qopacağı ürəyimə dammışdı. Ancaq, inanın mənə, belə zırpısı ağıma gəlmirdi.

Qonşu Hətəm: Mən də təxmin eləmişdim.

Yengə: Ciyəri yanmış Xavərə dedim, qızın gicdi. Nəsə onda bir şey çıxarar. Məndən ona yengə olmaz. Verdi çəriyə. Dedi, sənə etibar eləyirəm, dartma yaxam cırıldıya imkan vermə, bir şey olsa, al qabağın.

Qonşu Hətəm: Necə bir şey?

Yengə: Hə, onu deyəmmərəm. O sirdi...

Qonşu Qaraxanım: Aaa... Deməli, qızının çaş və boş olduğun əvvəlcədən özü də bilirmiş, Xavər.

Pauza

Yengə: O bilməyən şeyə qurd düşər. Görmürsən, Murad zırpılıqda kişini əlində matüşkəyə çevirib.

Atlas: Necə?

Yengə: Neçəsin görmüsən? Budu da. Gərək mən deyəm?.. Vurdu çıxdı, belə. O, atlı, mən piyada. Da mən onu necə yola verə bilərəm? Gedim, kimə nə deyim?

Lətifə: Ay Allah, hərə öz dərdindən, özünü düşərdən danışır. Ürəyim çatlayır.

Qonşu Hətəm: Gəlin eynən anası Xavərə çəkib. Xavərin ləpirinə ayağın qoyub. A bala, nə tez untduz Xavərlə Muradın həyasız mərəkələrini...

Qonşu Qaraməryəm: Hətəm düz deyir. Əsluhu-əslə. Aşıq gördüyünü çağırar. İki gündən bir ərinə şıllaq atan arvaddan belə qız törəyər. O da durub hamının gözlərinin qabağında Səadət sarayından qaçar.

Yengə: Qaçıran gədəni tanımıram. Görünür, o da huşdurum haray gəlin ağıldaymış...

Qonşu Hətəm: Bəs milli mentalitet deyilən o qəribə şey? O, nə badımcandı, nə də xiyar. Nəyə deyirsiz and içim, heç pomidor da deyil. Bəs o harda qaldı?

Yengə: Əşi, ağzında qəribə şey deyirsən.

Qonşu Qaraməryəm: Boş şeydi. Çənəgirlər iki gün çeynəyəcəklər. Sonra yorulacaqlar. Söz-söhbət qurtaracaq. Qalanını Xavər yoluna qoyacaq. Faciə Mahmudundu. Mənim ona yazığım gəlir.

Yengə: Mənim ki də getdi.

Qonşu Hətəm: Səninki niyə?

Qonşu Qaraməryəm: Necə niyə? Umsuq oldu.

Yengə: Yəqin Lətifə əziyyətimi nəzərə alar. Mən də gələn dəfə əvəzin çıxaram. Təzə gəlin gətirəndə ondan bir şey-mirşey ummaram.

Qonşu Qaraməryəm: Çox çətin.

Yengə: Niyə?

Pauza

Qonşu Qaraməryəm: Belə şeyə Mahmud çətin ki, bir də qol qoya.

Lətifə (*əşəbiləşir*): Yengə-mengə tanımıram. Keçi can ha yında... Bas bayıra!.. Bayaqdan mayor da sülənir, böyürümdə-başında.

Yengə: Vermirsən, vermə. Bu konserti qoyub hara gedəcəm?

Sən verməzsən, saray sahibindən alaram.

Qonşu Qaraməryəm: Mayor niyə?

Lətifə: Düşərinə...

Yengə: Onun düşəri nədi?

Lətifə: Nə olacaq? Pul.

Kadr dəyişir. Mayor sarayın dəhlizində görünür. Yengə onu yaxalayır.

Yengə: Cənab mayor! Mən də bu axşam papağı günə yandırdım.

Mayor: Sən niyə? Qoy dərdi toy yiyələri çəksinlər.

— Ayə, Lətifəni yaxşı tanımıram. Bəyəm Muradla Xavər dərd çəkəndilər? Onları qızın başlığı, qır-qızılları maraqlandırır. Qohum mənimdi, xasiyyətlərinə yaxşı bələdəm. Lətifədən nə lazımdı, alıb qoyub başının altına... Ayıq ol, mayor, qızın qoşulub getdiyi təzə qudaları Cümşüdlə Nüşü də ortaya çıxacaqlar.

— Toçnı...

— Bə nədi? Sən canın, mayor, mənim də haqqımı onlarda qoyma...

— Get, öz işinlə məşğul ol. Mən də neçə vaxtdı gözümlü gör kimlərə dikmişəm?

Yengə gedir. Kadr dəyişir. Toyxana. Hətəm mayoru görür, qınışır. Muradla Xavər kənara çəkirlər.

Murad (Xavərə): Narahat olma. Hər şey düşündüyümüz kimi. Ərazidən uzaqlaşdılar.

Xavər: Mayor zibili çıxarmaz ki, kişi?

— Əşi, nə çıxaracaq?... Camaat elə cinayət törədir, adamın əl-ayağı yerdən üzülür. Qaldı mayora, dədə-babadan o zibilin içindədi.

— Deyəsən, mayor bizdən şübhələnib.

— Nə bildin?

— Puldan ötrü qeyrətsiz az qala özünü də cıra.

— Danışma. Söz sahibinə çatan olur... Eşidər... Evdə danışarıq...

Muradla Xavər aradan çıxırlar. Kadr dəyişir. Mahmud ayağa qalxır. Çox çətinliklə özünü ələ alır. Bəylik kürsüsündən düşür, tələm-tələsik şadlıq sarayından çıxır... Kadr dəyişir. Onun halı özündə deyil. Ağır kədərdən qıvrılır.

Kadr dəyişir. Saraydan bir az uzaqlaşır. Murad çəkinə-çəkinə, nəfəsi tənqişə-tənqişə Mahmudun yolunu kəsir.

Murad: Oğlum, şeytana lənət! Mən belə gözləməirdim. Ağlıma da gəlməzdi, Minayə qızı işib belə ağılsızlıq eləsin. O, bu hərəkətiylə mənim də boyumu yerə soxdu.

Mahmud: Əşi, hır-hıradan, zır-zıradan, o məsələ qapandı da.

— Yoox, oğlum qapanmadı. Sən səbrini bas, təmkinli ol... Söz verirəm, iki-üç aya onu qaytaracam sənə evinə. Qiyamət qopmayıb ki... Üç ay tez-üç ay gec.

Mahmud bərk əsəbiləşir.

— Ayə, nə danışdığını bilirsən?

— Nöş bilmirəm?

— Ayə, qız saman çuvalı-zaddı. Bu gün o qonşunun möhübün düzəsən, sabah o birisinin.

— Axı... Biz söz danışmışdıq.

Elə bu vaxt Xavər də özünü onlara yetirir.

Xavər (Mahmuda): Nə hirslən, nə də qəzəblən, oğlum. Öl-

məyib Xavər xalan. Gəyişinsiz-filansız Minayə qoşulub gedə. Xavər xalan da ona barmaqarası baxa... Birdən gedib qıza görə özünə xəsarət yetirərsən, özünü öldürərsən... Biz də günaha batarıq, elə sən də. Sonra da gəl qal polis-molis əlində.

Mahmud: Sizə ağıllı deyənini lap atasına lənət!

Murad: Niyə, bala? Bizim ağlımıza nə olub?

Xavər: Düz danışırsan... Ağlımız olmasaydı, burda sənənlə çənə döydük?! Bəyəm, pis deyirik? Deyirik gedib özünü bədfaniyə vermə. Bir az hövsələmizi basaq. Sənə söz verirəm, qızı qaytaracam.

Mahmud: Qaytarın, aparın döyün başınıza.

Mahmud iti addımlarla gedir. Muradla Xavər baxışları ilə onu yola salırlar.

Xavər: Kişi, bunun da başı düz işləmir. Buna qoz qoyarlar. Qızışar, əlindən xəta çıxarar... Bu gədəni elə-belə buraxmaq olmaz. Gərək qabağını ala.

Murad: Nəylə?.. Sözü müdü dedik də...

Xavər: Minnətlə... Yalvarıb-yaxarmaqla... Söz açmayan qarpını bəzən güllə də açmır.

Murad: Sən də əcəb adamsan... Bu hoqqanı ər-arvad biz düzəlttik... Sözündən belə çıxır ki, motal itdən əl çəkməyən kimi gedək indi də başımızı ayağının altına qoyaq?

Xavər: Ayə, Murad, eşitməmişən, eşşəyi min, ata catınca... Donuzun burnu sürüşüncə Mahmudun ardınca getsək, paqonumuz düşər?.. Yox, kişi. Düşməz... İt oğlu çox əsəbidi. Ondan nə desən çıxar...

Murad: Sözündən belə çıxır ki, bizi də qan nəhrində boğar?

Xavər: Yox... Biz qoşulub qaçmamışıq ki. Ancaq mən burda qan görürəm. Bir tərəfdə Minayəgil, o birisində də Mahmud. Hər ikisinin də dalı gedib çıxacaq mayora. Mayoru da bilirən

də, qaşınmayan yerdən qan çıxarır. Özü də nə qan! Fısqırtısı qu-laq batırır.

Murad ani fikrə gedir. Arvadın sözü başına batır.

Murad: Neyləyəək?

Xavər: Bu gecə məsələyə xitam verməliyik.

Murad: Necə?

Xavər (əsbiləşir): Ayə, necə? Necə? Kişi deyilsən. Dedim axı, sözlə. Gedək onlara, yığaq hamısını bir yerə. Damarlarını boşaldaq. Qoy bir az keçsin. Od-alovları öləzisin... Sonra gedək.

Muradla Xavər razılaşırlar. Mahmud gedir. Arxadan onu Qonşu Hətəm çağırır.

Qonşu Hətəm: Ayə, Mahmud, bir ayaq saxla. Sənənlə sözüüm var, a qonşu.

Mahmud dayanır. Ala-toranda Qonşu Hətəm özünü ona çatdırır.

Mahmud: Eşidirəm, qonşu.

Qonşu Hətəm: Sarayda bir də gözümü açdım ki, kürsüdən düşüb getmişən. Qaçdım dalınca. Gördüm, Muradla, Xavərlə hədələşirsən. Elə bildim, onlarla vuruşacaqsan. Heyfəni ər-arvaddan alacaqsan... Sizi axıracan dinlədim. Gördüm yox... Bu mərəkədən dava qoxusu gəlir.

Mahmud: Səbrim tutmur, sizinlə ağız-ağıza verib çənə döyməyə. Sözü müdü qısa elə...

— Qısaı budu ki, hirsli baş ürək çatladan olur. Həm də özünə nə oyun açan. Qurtar bu barədə düşünməyi. Gedib özünə qəsd eləyərən. Bu, yaxşı düşməz. Hamı səni qınayar. Xavərlə Mu-

rad gecə-gündüz sevindiklərindən çapala çıxarlar... Eləmə elə şey.

— Qurtardın sözünü?

— Əşi, bu gecəki komediya danışmaqla qurtarandımı? Bilirəm, ağırdı. Sənin papağına... Adamlar çox qəribədilər. Gəlib təskinlik verəcəklər, arxanda şəbədə qoşacaqlar. “Mahmud nə kişidi?” deyənlər də tapılacaq. Gərək özünü saxlaya biləsən.

Mahmud bərk əsəbiləşir.

— Hətəm, axı biz qonşuyuq. Səni inanmıram ki, məndən yaxşı tanıyan ikinci adam ola. Elə qeyrətli kişisənsə, get öz namusunu çək. Çəpərinin üstə banlayan xoruzlara təpin. Onları yığışdır.

— Eh... Sən də qəribə adamsan, ay Mahmud. Ağzını açan kimi zəhər tökürsən. Bu də mənim sənə... Adə, fikirləşdim ki, gedib bir qazan qaynadarsan. Ya özünü öldürərsən, ya da rəqibini. Birinci birdəfəlik xosunvaylıqdı, ikinci türməlik. Mən qonşuyam. Sənin qeyrətini çəkmək mənə də düşür. Qandın gecənin bu vaxtında arxanca gəlişimin səbəbini?..

— Yaxşı, sən narahat olma, Hətəm. İmkan ver, gedim xarabamda soyuq başla fikirləşim.

— Hə... Bax, bu başqa məsələ... Minayə ölməli idi. Elə bu toru sənə atan Muradla Xavər də... Ancaq, sən it öldürən deyilsən ki? Bu cəmiyyətə elənçiklər də lazımdı. Yoxsa əlvanlıq olmaz. Bu qədər adam kimlərə gülər?.. Elənçiklər olmasa, heç kimə...

Mahmud üzünü çevirib gedir.

Qonşu Hətəm (*öz-özünə*): Bu da belə getdi...

Qonşu Hətəm də gedir. Kadr dəyişir. Mahmudgil yaşayan bi-

nanın girəcəyi. Qonşu Qaraməryəm onu yaxalayır.

Qonşu Qaraməryəm: Mahmud, sən yaxşı oğlansan. Heç kim səndən xəta-bala görməyib. Xatirini çox istəyirəm. Ancaq sənin taleyindən narahatam.

Mahmud: Nə baş verib, qonşu?

— Adə, bu gecəki zıbbılı sənə təsir eləməyib?

— Yox... Nə olsun? Minayə başqasını istəyib, ona da qoşulub gedib. Burda nə var ki?

— Ayə, qonşu, arvadlığım az qala mənim ürəyim partlaya. Sən nə təhər adamsan? Bəyəm, qeyrətin yoxdu...

— Mənim qeyrətim var, yoxdu, özüm bilərəm. Onun sizə nə dəxli var?

— Çox sakit görünürsən, Mahmud... “Suyun lal axanı, adamın yerə baxanı” deyiblər. Nəzərə al ki, “Saman altdan su yeridənlər” var. İstəmirəm, cavan oğlan, sən fitvaya gedəsən. Bir ləçəkdən ötrü özünü korlayasan... Qız azlığıdı? Elə ağıllı qızlar tanıyıram, nəyə deyirsən and içim, tərtemiz, gül kimi. Alarsan, həyatını insan kimi qurarsan.

— Yaxşı... Məsləhətlərin üçün sağ ol, qonşu. Gələcəkdə dediklərini nəzərə alaram.

— Mahmud, indi sənə girişənlər çox olacaq. Ağıllı ol, bundan sonra yüz ölç-bir biç. Elə bilərsən öz qızım üçün deyirəm. A tövbə, yox... Düzdü, Allahın razılığı olsa, qızımın da, elə sənin də qismətində varsa, mən yolkəsənlik eləməyəm. Baxarsan işinə... İşinə yarıyarsa...

Mahmud daxilən əsəbiləşir. Sonra sakit səslə

— Yoox... Mən Minayədən savayı, heç kimi...

Qonşu Qaraməryəm əvvəl təəccüblənir, sonra özünü saxla-

yammır, ucadan gülür.

— Xa... Xah... Xah... A bədbəxt, da o sənın deyil ey. Onun ələhəmin tərsinə qıldılar... Bəlkə gözləyəsən, bir uşaq da doğsun. Sən də alıb qucağına oynadasan.

— Qaraməryəm, abırına qısılib sənə layiq olduğun sözü demirəm. Sən də yolundan çıxırsan. Anam-bacım, işdi oldu, qurtardı. Mənim qeydimə qalansız? Əşi, özümü gülləylə vuraram, dağdan ataram, suda boğaram, doğruyaram, onun kimə nə dəxli var?

— Dəxli var, Mahmud. Olmasaydı, qarşını kəsib bu sözləri sənə deməzdim.

— Nədi o dəxli?

— Odu ki, birincisi, sən qonşumsan. İkincisi, sənın üstünə yapışdırılan ləkəni qonşu kimi mən götürəmmirəm. Çünki vicdanım var...

— Eh... Vicdan... Vicdan... O kimdə var ki, qonşu Qaraməryəm? Get, sən də öz işinlə məşğul ol. Qaldı qızına, ona əri başqa obada axtar. Səni tanıyan sənın qızını almaz...

— Deyirsən, Xavərcə də deyiləm.

— Onu deyəmmərəm. Ancaq Murada çox oxşayırsan... Mən getdim.

Üçüncü bölüm

Mahmud gedir. Kadr dəyişir. Qapını açaraq içəri keçir.

Mahmudun daxili səsi: Belə də düşüncəsizlik, alçaqlıq, dönüklük, şərəfsizlik olarmı? Sağalması mümkün olmayan yara. Özü də ölümcül. Murad tək atası, Xavər kimi anası olanın belə də qızı olmalıydı. Bundakı ağla, dərrakəyə bax! Sakitcə, irişə-irişə böyrümdən dur get ki, iş bilmişəm! Minayə, sənın kimilərə

“Ləçər” deyirlər...

Pauza

Mənim insan kimi yaşamağa haqqım varmı? Bütün nəslinə-cəbətəmin, məni istəyənlərin hamısının əhvalına zəhər qatan, namərd! Sənə nə pislilik eləmişdim, ay yaramaz?! Başıma əcəb “tac” qoydun.

Atlasla Aqil Mahmudgilə gəlirlər. Mahmudu halsız, əsəbdən boğulduğunu görənlər Atlas doluxsunur.

Atlas (*təskinlik verir*): Qurtar bu söhbəti, qardaş. Təsəvvür eləyək ki, bu, yuxudu.

Mahmud: Axı yuxu deyil. Bu, həqiqətdi.

Atlas: Lap olsun həqiqət. Əxlaqsızdan ötrü özümüzü öldürməliyikmi?

Aqil: Mən belə nanəcib adam təsəvvür eləmirəm.

Mahmudun daxili səsi: Adam arasına necə çıxım? Onların üzünə necə baxım? Belə niyyətin vardı, ay yaramaz, sənə yalvarmamışdım ki, mənə gəl arvad ol, razı olmayaydın. İti-qurdu mənə güldürməyəydin. Hər dəfə sənınlə görüşəndə mənımçün axıtdığın göz yaşları nəydi? O göz yaşları məni sındırmağamı xidmət eləyirdi?

Atlas: Bugünkü mərəkə yerə-göyə sığandı mı?! Gözlərin necə yumulub ki, qardaş, bu boyda hoqqanı yaradacaq xislətin nə düşündüyünü duymamısan? Korun qisməti cəzadı, əlindəki əsasıdır, bir də gözü yumulu gəzmək, Mahmud. Çək cəzanı...

Telefon zəng çalır. Mahmud dəstəyi götürür.

Mahmud: Alo... Alo... Eşidirəm... Mayor, sənsən?

Mayor: Hə... Mənəm... Ayə, Mahmud, sən neyləmişən? Ayə, sən öl şəhər gubbuldayır.

Mahmud: Necə yəni şəhər gubbuldayır.

— Müxbirlər Sədət sarayını dağıdırlar.

— Mən neyləməliyəm? Nə qəbahət iş görmüşəm?

— Bu işi başına buraxmaq olmaz, Mahmud. Axşama İnternetdən də zaraf-zurup eşidiləcək. Beynəlxalq təşkilatlar xəbər tutacaq. Onda da başını götür, qaç olacaq... Nə qədər ki, bizimkilər oyanmayıb, rəis xəbərsizdi, gəl, işi qabaqlayaq. Onların səslərini kəsək. İt-qurd eşitməsin.

Pauza

— Ayə, müxbirlərin, hüquq işçilərinin ən başbilənləri bizim ailədədi, mayor. Vaxtın var, gəl, deyərəm, sənə də bir fal açarlar. Ehtiyac duysan, sənə palaz boyda dua da yazdıraram. Aparıb rəisinə oxutdurarsan.

— Elə kəramətin vardı, Minayənin ağzını, əl-ayağını bağlatdıraydın. O da elə qələt eləməyəydi. Budu sənə deyirəm, zurnanın səsi Avropa Şurasına qədər gedib çıxacaq. Əlimdə sabaha qalası mümkün olmayan işim var, onu qurtaran kimi gələrəm, görüm nə səfehliyirən?

— Səs hara gedib çıxır-çixsın. Sən ağzını təmiz saxla, mayor.

Söhbətin ciddi xarakter aldığı görün Atlas dəstəyi qəflətən Mahmuddan alır və mayorla söhbətə calanır.

Atlas: Mayor, sözünü mənə de. Gələrəm kabinetinə, səni abıra mindirərəm.

Mayor: Bağışlayın xanım, siz mayor Mamedin xəttinə necə calanmısınız?

Atlas: Onu özüm bilərəm. Nə ağzına gələni danışırısan?

Pauza

Yoxsa, Sədət sarayına İŞİD-dən, PKK-dan, Avropa Şurasından da gələnlər var? Gəliblərsə, onlara de, müxbir Atlas xanım sizi evdəcə gözləyir. Yaxşı şorba da var. İmkanın varsa, sən

də dayanma gəl, bir kasa da sənün üçün təşkil elərəm.

— Sən qan-qan deyirsən, xanım. Mən özüm gələrəm, yerindəcə yoxlayıb, lazımı tədbir görərəm.

— Gəl... Gözləyirəm.

Atlas dəstəyi yerinə qoyur.

Mahmud: Kobud danışmaq...

Atlas: Nə kobud? Mədəni olduğun üçün... İtin qulağını kəsməsən, deyər bıçağı yoxdu.

Mahmud: Eşitdin də Atlas? Bütün aləm mənə toyumdan xəbər tutacaq.

Aqil: Ayə, qurtar o söhbəti.

Atlas: Tutsun da. Nə olsun? Zeynəb qarı demişkən: “Kişinin başı qalda gərək”.

Pauza

Aqil: Onlar boş şeydi. İctimai rəy var deyə özünü öldürməyəcəksən ki?

Mahmud: Düşünəndə mən də dəhşətə gəlirəm. İnsana bundan böyük, bundan ağır, bundan kəskin zərbə ola bilərmə?

Atlas: Qadın çox vaxt ehtiraslarının qulu olur. Qulağının əsirinə çevrilir. Bəlkə də bu, onun ən zəif yeridi. Minayə də elə. Kor-kələyə, kabab iyinə aldanıb gedib. Çox çəkməz, ağzı yanar, qardaş.

Mahmud: Bircə dəfə görüşünə gecikəndə dava-dalaş salmalarını, “Dartmayaxam cırıldı”larını nə tez unutdu, bu alçaq?.. Bu mərəkədən xəbər tutanlar bizim barəmizdə nə danışmayacaqlar?.. Əşi, vallah yanırım. Mənə əl çalıb gülməyəcəklər ki?

Aqil: Bizim qonşuda bir qız da eynən belə getmişdi.

Atlas: Axırı nə oldu?

Aqil: Necə olacaq? Oğlanın gözlərinə dönüm, gecələrin birində fürsət tapıb qızı qaçıran gədanı da, qızı da doğrayıb quyu-

ladı...

Atlas (*Aqilə*): Dəli yadına daş salma. (*Mahmuda tərəf dönərək*) Cəhənnəmə gülsünlər. Qoy nə danışrlar, danışsınlar. Sən qoyun əti deyilsən ki, tərəzidə qalasan, Mahmud.

Mahmud (*dizlərinə vuraraq*): Oy... Oy... Oy... Aləmi şaiyələr bürüyəcək... Bütün şəhər bizdən danışacaq. “Bir dəli daş atdı quyuya, aləm töküldü, çıxarammadı” burda deyiblər də.

Atlas: Ayə, özünü itirmə... Nədən çəkinirsən? Elə bir adam yoxdu ki, onun bundan da betər qəbahəti olmasın. Özünü az didib-dağıt. Adə, kişi də arvadın ötrü...

Mahmud: Əşi, bu arvad məsələsi deyil.

Aqil: Bəs nədi?

Mahmud: Namus, ləyaqət, şərəf məsələsidir.

Atlas: Qardaş, o sən deyənələr fəlsəfənin probleimidir. İndi onlar da moddan düşdü.

Aqil: Əcəb əsaslandırmadı.

Mahmud: Şaiyələr getdikcə genişlənəcək, rənglər əlvanlaşacaq. Abır-həyamız gedəcək. Biabır olacağıq. Üzümüzə vurmaşalar da, arxamızca hər cürə zurna çalacaqlar. Ay bacı, ay yeznə, mənə belə zurna lazımdı? Ax, ana!.. Ana!..

Pauza

Atlas (*deyinir*): İndi nə fikirləşirsən, ay qardaş? Ayə, vallah-billah sədaqətsiz, əndazəsiz bir qadına ilişəcəkdin. O da səni yolda qoyacaqdı. Qoşulub qaçan kəsin sədaqətinə indi də inanırsanmı? Beş gündən sonra səni atanı, yoxsa, evinə qaytaracaqsan? Sənin gələcək həyatın əminsənmi onunla təmin olunacaqdı? Özünü də, bizi də biabır eləmə, Mahmud.

Mahmud: Yox... Heç vaxt. Daha Minayə kim, mən kim? Elənçikləri, ehtiraslarının qulu olanları cəmiyyət gec-tez unutsa da, Allah günahlarından keçməz. İnanıram, cəzalarını layiqincə verər.

Atlas: Nitqim quruyub... Sözüm qurtarıb... Minayəni adlan-

dırmağa söz tapammıram... İfritədən ifritə doğular. O da Tanrıya çidarsız çıxar.

Aqil: Ayə, qayın, Minayə kimi gic-gicgicilər cəmiyyətin pozucularıdır. Tutaq ki, o, qanmadı, həyatın nə olduğunu dəyərləndirəmmədi, bu yaramaz işi tutdu. Bəs onu qaçıran əyyaş, dələduz, quldur... nə fikirləşir? O da beləmi mühitdən çıxıb? Ata-ana ona beləmi dərs verib?

Atlas: Bəs nə bilmisən? Bu, ailənin də ağılının kəmliyidir.

Pauza

Aqil: O, bu hərəkətləriylə nəinki sənə, hətta, özünə də, xəyanət elədi, Mahmud. Kimliyini hamıya bələdlədi. Hələ bu işin dalı da olacaq...

Mahmud nə edəcəyini bilmir. Düşüncələri bulaş-bulaş olur. Əsəbi halda evdə gəzişir. Pəncərəni açır. Dərindən nəfəs alır.

Mahmud: Ayə, canım üçün, Aqil, bədənim yanır. Sinəm göynəyir.

Atlas tez ayağa qalxır. Soyuducudan ürək sakitləşdirici dərman götürür. Mahmud dərmanı içir.

Aqil: Özünü gözlə, Mahmud. Çalış at beynindən yaramazı... Ağlagəlməz çox şey ola bilər.

Mahmud: Belə addansa...

Atlas: Da gör nə var... Bəlkə özünü də həlak eləyəsən?

Mahmud çarpayıda uzanır. Hirsdən, qəzəbdən uzandığı yerdə də tab gətirə bilmir. Qapı döyülür. Mahmud könülsüz halda qapını açır, anası Lətifə, arxasınca da Xavər, Murad içəri girirlər. Mahmud qapı ağzında onları acıqlı-acıqlı müşayiət edir.

Handan-hana Mahmud onlara “gəlin” demədən üzünü çevi-

rərək otağa qayıdır. Divanda əyləşir, dərindən ah çəkir. Sonra üzünü Xavərə tutur.

Mahmud: Ər-arvad sizinlə danışdıq da. İndi nəyə gəlmisiz?

Xavər: Gəldik, inanasız, qızı sənin ayağına gətizdirəcəm...

Aqil: Pa... Pa... Bircə o çatışmırdı.

Atlas: Xanım, özünə dəyər verdiyin vaxtlar olur?

Murad: Olur, xanım, olur.

Mahmud: Xavər xanım, qızının qoşulub getməsindən sən əvvəlcədən xəbərdar olmusan. Hələ üstəlik qızınla kürəkəninə uğurlar da arzulamısan. Bayaq da danışdıq, indi də gözə kül üfurmək üçün atıla-atıla bura gəlmisiz?

Pauza

Murad: Hə... Bu olmadı... Adam bilmədiyi, yerinə çatmadığı işi dambıdatmaz.

Xavər: Sən nə danışırısan, Mahmud? Ona bənzər sözləri bayaq ananda mənə dedi. Anan deyənləri sən hey təkrarlayırısan... Açıq danış görüm, nə uğur, nə arzu?

Aqil: Görünür nəsə bilirlər...

Mahmud (*üzünü Murada tutur*): Xeyir ola, bu nə gəlişdi?

Murad (*əsəbi*): Gəliş kimi gedişi də eləyə bilərəm... Sizinki şələni yerə qoy, gəl dalaşaqdı, a Mahmud.

Aqil: Ha... ha... ha... Heç olmasa, bizim yanımızda özünə dəyər ver. Arxanda özün bilərsən neylədiyini.

Atlas: Olmayan şeyə necə dəyər verə bilər?

Murad: Məni təhqir eləməyin, xanım. Adım-sanım bir dəvəyə yüküdü.

Mahmud: Siz bu ailəyə necə yara vurduğunuz, həyatımızı necə zəhərlədiyinizi təsəvvür eləyirsiniz? Onun məsuliyyətini duyursuz?

Aqil: Bu hərəkəti düşmənlə düşmənlə qıymaz.

Xavər: Ay Aqil, sən canın şişirmə.

Murad: Sən səbr elə, mən Minayəni doğrayacam. O səni yox, mən atasını gəvərtirdi. İt sifət elədi. Meymuna döndərdi. Məni incidən, yanğımı sizin görməməyinizdi.

Atlas: Qeyrətini göstərmə... Papağın getdi.

Mahmud (*nifrətlə*): Açıq-açığına de ki, gəlişimdə məqsəd ciddiyyətinizin dərəcəsinə, intiqam, qəsd hissiylə yaşayıb-yaşamamağınızı öyrənmək, adam üzünə sizə təskinlik verməkdi. Get, neyləyirsən elə... Bizi ələ salma.

Aqil: Oyunsan Murad, oyun.

Mahmud: Tez-tez işlədirsən, qızını geriye qaytaracağını... Qaytarıb neyləyəcəksən?.. Yekə kişisən, danışığına sərhəd qoyamırısan... Camaatı özünə güldürürsən...

Xavər: Düzdü deyib... Yandığından deyir... Sənə təskinlik verir.

Murad: Sən cavansan, Mahmud. Bilirəm, acıqlısan. Həyat təcrübən azdı. İcazə ver, oturaq, ağıllı başla danışaq.

Atlas: Cavandı, acıqlıdı deyə danışmasın?

Pauza

Mahmud (*Xavərə*): Sən anasan. İstəmərdin, qızını verməyəydin, yaxud narazılığını vaxtında bildirəydin. Qapında diz çöküb, səndən zorla qız alan vardı?

Xavər: Var, yox, işdi olub da. Sənə yalvarmadım ki, a filankəs, gəl, qızımı al.

Lətifə: Oğlum deməyən, onu sevməyən gəlin, mənə nəyi-mə gərəkdirdi...

Murad: Nəyimə yox... Gəlin, məntiqlə danışaq, sərhəddi aşmayaq. O, yöndəmsiz söz nə sizə baş ucalığı gətirəndi, nə də bizə.

Aqil: Çox məsuliyyətsiz adamsan, Murad.

Xavər əvvəl səbr və təmkinlə Mahmudun əsəbi üzünə, hədə-qəsidən çıxan gözlərinə baxır. O, bərk qorxur. Deməyə söz ta-

pammur.

Mahmud: Murad, indi görürsüz bərk əsəbiyəm. Sizinlə danışmağa hövsələm çatmır. Əlimdən xata çıxar. Qalxın gedin evinizə. Sonra gələrsiz, söhbəti davam etdirərik.

Xavər: Mahmud düz buyurur, kişi. Atalar yaxşı deyib: “Axşamın xeyirindən sabahın şəri yaxşıdır”. Qalx, nə sə özümü çox pis hiss eləyirəm. Qalx kişi, qalx.

Murad ağır-ağır stuldan qalxır. Bir kəlmə demədən arvadıyla otaqdan çıxır. Qapının girəcəyində mayorla üzləşirlər.

Mayor: Bu nə oyundu, əə, dəyyus? Kişinin başına oyun açmısan. İndi də oğru pişiklər kimi ər-arvad qapılarda sülənirsiz.

Xavər: Hə... Yağışdan çıxıb yağmura düşdük... Mayor, nə pişik, nə sülənmək. Toy gecəsidir, gəldik qudaları yoluxmağa.

Mayor: Qızınız hardadı? (*Muradla Xavər bir-birilərinin üzlərinə baxırlar*) Marıtmayın bir-birinizə. Sual verirəm, Minayə hardadı?

Murad: Mayor... Evdədi.

Mayor: Kimin evində?..

Xavər: Nəyə deyirsən and içək. Bilmirik...

Mayor: Bu, lotuluqdu, Murad, sən kişi deyilsən?..

Murad: Kişi olsaydım, indi qabağında titrəyərdimmi?

Xavər: İçim yanır, mayor.

Mayor: Mən sənə iç soyudanam? Mahmud elə, Lətifə belə. Yengə onlardan bəter. Görək təzə kürəkən nə vəziyyətdədi. Ayə, Murad, dəyyus, başlıqdan, qır-qızıldan ötrü də bu boyda qələt eləyərlər? Siz öləsiz, Minayə, təzə kürəkən qarışıq sizi itələyəcək timsahın ağzına.

Xavər: Timsah nədi, cənab mayor?

Mayor: Girəndə bilərsiz... Təcili yengəni razı salın... İncit-

məyin... Mən də bu axşam kabinetimdə olacam. Heç hara getməyəcəm. Gəlin, gözləyəcəm...

Murad: Yengəlik işi təxirə salındı.

Xavər: Yoxumuzdu, mayor. Olanı verdik cəzə-cəhizə.

Mayor: Bilmirəm. Dələduzluğu bacarırsız, ancaq onu yu-yammırsız. Hələ dalı çox burulğanlara gedib çıxacaq.

Xavər: Sağ ol, mayor.

Muradla Xavər gedirlər. Mayor onların ardınca baxır. Sonra arxadan qışqırır.

Mayor: Ayə, Murad, qurumsaqlar.

Murad: Bəli, mayor.

Mayor: Çalışın Mahmudla Lətifə şikayətçi olmasınlar.

Muradla Xavər eyni anda: Oldu, mayor.

Kadr dəyişir. Günortadır. Qonşu Hətəmlə qonşu Qaraməryəm həyətdə qarşılaşırlar.

Qonşu Hətəm: A Qaraməryəm, Mahmudgildən bir xəbər...

Qonşu Qaraməryəm: Ayə, nə olacaq?

— Mahmud atılıb düşür ki?

— Nə atılıb düşmək? Eşitməmişəm, daldan atılan daş topuğa deyər. Axşamkı mərəkənin kefini Minayə çəkir, ağrısını Mahmud.

— Hərəyə bir şey qismətdi. Görünür, Mahmudunku da belə gətirib.

— A Hətəm, papağı boş qalmış o qədər mız-mızıdı, içindəkiləri də bilmək olmur.

— Canın üçün, Qaraməryəm, o çox dözümlü, səbrli adamdı. Şəxsən mən dözməzdim.

— Dözməyib neyləyəcəkdin?

— Ən azından gədəni gedib yortardım.
 — Əşi, sən də ağ eləmə. Sənin də qeyrətinə...
 — Əşi, bəsdı. Sən də yada düşməyəni yada salıb qan qaraltma.
 — Oğraşa haqq oldu, Hətəm. Atalar deyib “Əvvəl məscidin içi, sonra çölü”. Qonşularda bu qədər qız var. Birini bəyənmədi... Canı çıxardı birinin üstə əlini qoysaydı? Zeynəb qarı deyərdi: “Cığırını azanı canavar dağidar”.
 — Hə, onu düz deyirsən...
 — Hər kəs öz ağlının bəhrəsini yeyir. Ağılı gələr başına. Paşağın qoyar qabağına. Nəyin düz, nəyin əyri olduğunu qanar.
 — O da gecdi, daha... Xavərin şapalağından çətin ki, özünə gələ...
 — Gəlməz, birini alar, Hətəm can. Mən gedim, işə gecikirəm.
 — A Qaraməryəm, neçə vaxtdı, sənə bir söz demək istəyirəm, ancaq çəkinirəm.
 — Niyə?
 — Qorxuram, mənə şəbədə qoşasan.
 — Qorxma, de.
 — Bilirsən ki, arvad xəstədi. Heç bir işə əl vermir. Səndən nə gizlədim, sözüümüz də tutmur. Mən ağ deyirəm, o, qara deyir. İstəyirəm, mənə qulluq eləyən alım, mən də rahata düşüm, o da.
 — Neçə yaşın var, Hətəm?
 — Yetmiş keçmişəm.
 — Yoox, məsləhət döür. O da qara günə düşəcək, sən də. Qalacaqsız əl-amanda. Nə dərdinizi bölüşə biləcəksiz, nə də oturub-durub dincələ... Ağıllı ol... Başına bəla açma...
 — Bizimki də deyirsən tutmaz.
 — Tutsaydı, lap cavanlığımdan özüm sözüümü deməyi bacarıram. Get, get, Hətəm, da yaş o yaş deyil.

Dördüncü bölüm

Qonşu Qaraməryəm qonşu Hətəmlə xudahafizləşir.

Hətəm: Kül mənim başıma, qonşu Qaraməryəm də mənə quyruq atır.

Qonşu Hətəm yoluna düzəlir.

Kadr dəyişir. Səhərdir. Mahmud, Lətifə, Atlas və Aqil evdədirlər. Hamı məyusdur. Qarı vurulur. Muradla Xavər otağa daxil olurlar. Yazıq-yazıq otaqdakıları süzülər.

Xavər: Mahmud, Lətifə xanım, sizi başa düşürəm. Siz əsəbisiz. Bu saat mənə çox şeyi qüsür tuta bilərsiniz.

Lətifə: Sonra... Nə olsun?

Murad: Olsunu budu ki, əsəbilik heç kəsə fayda vermir.

Aqil: Ər-arvad ağıl verməyi bacarırsız.

Atlas: Ağılları varsa...

Lətifə: Burda qüsür tutulacaq iş yoxdu. Bu hərəkətiniz bizə qarşı qəsddi, cinayətdi. Biz sizə güzəştə getsək də, bunu Allah götürməz.

Xavər: Əsas sizsiz. Allah bağışlayandı.

Aqil: A, ha... Hər şey düzəldi. Bircə Allaha sataşmamışdız. O da oldu.

Murad: Əşi, arvad tənתיyib, nə danışdığını da bilmir. Arvadla gəlmişik qızımızın əxlaqa sığmayan hərəkətlərinə görə üzr istəyək. Sizin itirdiyiniz bir şey yoxdu.

Aqil: İnanıram ki, sizin tapdığınız çox şey var.

Mahmud: Deyirsən, ipinizin üstə odun yığmayaq?

Murad: Sözüümü kəsmə, Aqil, imkan ver, fikrimi çatdırım.

Bizim qızımızdan da gözəl-göyçək, ağıllı qızlar çoxdu bu şəhərdə.

Mahmud: Biz onu, siz deməsiniz də bilirik.

Xavər: Hə, Murad düz deyir, Lətifə, Mahmud oğlandı. Sabah kimi istəsə, elçi göndərib, onu ala bilər. Arxeyin olun, qızıma gətirdiyiniz cehizlərin bir qismini sizə günü sabahdan qaytara bilərəm.

Pauza

Aqil: Canınıza dəysin. Gəlin onları da qaytarmayın.

Lətifə: Bəlkə onu da Minayəyə hədiyyə eləyək?

Atlas: Vay o gündən ki, özündən xəbərsiz olasan.

Xavər: Mən o sözü acıq-gicik üçün demirəm.

Murad: İşdi olub. İndi bir-birimizi qırmalı deyilik... Qaldı qır-qızillara. Onları da tezliklə Minayənin boyun-boğazından, qulaqlarından açıdırıb sizə çatdıracam.

Mahmud özünü ələ almağa çalışır. Ancaq ona tam nail olammır.

Mahmud (Xavərə): Xanım, sən çox hiyləgərsən. Səndən şeytan da baş açammaz. İçindəki sevincdən, məmnunluqdan gözlərin gülür.

Lətifə: Ar-namusunu güdməyənlərdən əl-həzər.

Atlas: Ar-namusu itə atıblar, it yeməyib.

Murad: O gəlişi xoş sözlərdir.

Xavər: Üzümü yumşaq görüb mənə ağzınıza gələni, gözünü-zə görünəni yapışdırmayın. Ona qalsa...

Aqil: Yenə hədə?

Mahmud: Ona qalsa, nə? Atıb-kəsəcəksən? Yoxsa bundan da böyük əvəz verəcəksən?

Murad: Çox dərinə getmə.

Lətifə: Xavər, məni başa sal görüm, ərinlə aranda fikir ayrılı-

lığın vardısı, onun sözünü, hissini tapdalamaq niyyətində düşmüşdünsə, niyə məni, mənim ailəmi rüsvay eləyirdin?

Murad: Hə, mən də o sözü Xavərə dedim, o, and-aman elədi.

Aqil: Sizinkinə deyərlər fil-filo.

Murad: O nə dildi, başa düşmədim?

Atlas: Qarğa dili.

Murad: Bərəkallah...

Xavər (ərinə): Əşi, bəsdə görək... Sən danışıqda quş buraxırsan.

Pauza

Mahmud (başını yelləyir): Əşi, bəsdirin, indi də tullana-tullana gəlmisiz ki, bizi təlxək kimi oynadasız? Ələ salasız? Allahınızdan qorxmursuz?!

Xavər (qəsdən mülayim): Mən gülmürəm. Tək Allah bilir, içimdə nələr çəkdiyimi. Mən ərimlə cəngə girən, onun başına corab toxuyan qadına oxşayıram?

Lətifə: Bəyəm, biz tasımıza baxmışıq?

Atlas: Sizdən hər şey gözləmək olar.

Xavər: Allah pis övladın üzünü qara eləsin... Ola bilər ki, gözlərimdəki oynaqlığı sən gülüş kimi qəbul eləyəsən. Əslində mən içimdə ağlayıram. İçim oyulub tökülür.

Pauza

Mahmud (nəfəsini boğa-boğa): Bizim başımıza yaxşıca oyun açdız. Xanım, siz elə bir fırladağa əl atdız ki, ömrüm boyu onu unudammaram. Bu, dələduzluqdu.

Xavər: Oooy... Bu da bizim dəyərimiz.

Murad: Mahmud, biz bura gəldik ki, sizə üzrxahlıq eləyək. Gəlmədik ki, bizi gözü qırıq, kor-peşman eləyəsiz. Sizsə həqiqəti dəqiq öyrənmədən ər-arvad bizi soxursuz qoz qabığına. Sözümdən belə çıxır ki, qızı biz qoşmuşuq gədanın böyrünə. Özümüz də arsız-arsız gəlib burda vid göstəririk. Qoşanın lap

ataba-atasına lənət! Bilirəm, hirsələnmişiz... Ona görə də qəzəblənib bizi təhqir eləyirsiniz. İşi yerli-yataqlı öyrənmədən...

Atlas: Əşi, özünü dəğa-daşa vurmayın.

Aqil: Görürsüz ki, sözlünüzə inanan yoxdu. Onda söhbəti çürütməyin.

Xavər: İnanmırsız-inanmayın, heç inanan gününüz olmasın! Da bizi niyə atıb-kəşirsiz?

Murad: Balam, adama deyərlər, qız səni bəyənəməyib gedib. Qızı vermişdim sənə, a bala. Özünə elə bağlayaydın, onun gözləri çaş baxmayaydı. Çaş baxan göz belə olar.

Xavər: Əşi, bunlar girdirmədi. Dediklərinin də hamısı yalandı. Böhtandı...

Murad: Xavər düz deyir. Atalar deyib, arvadın sözünə hərdən bax. Baxmazsan... Mahmud, görürəm, sən çox cavansan, ancaq deyəsən, böhtana öyrəncəlisən. O zəhrimara öyrəncəlilər doğmalarına böhtan atmaqdan çəkinməzlər... Bir az da vas-vasısan, ona görə də tez-tez cırt-qozluq eləyirsən.

Mahmud: Hə, bu boyda kişinin mənə verdiyi ada bax — cırt-qoz.

Lətifə: Həddini aşma, Murad, qara məni basınca, mən qararı basım eləmə. Utanmasan, toyda şıdırğı oynamağa nə var?

Aqil: Çox da hündürə qalxma, Murad, arvadının yanında səni sındırmaq istəmirəm.

Atlas: Onlar sən deyənləri qanmazlar, Aqil.

Murad (*arvadına üzünü tutaraq*): Bunlarla danışmaq olmur ki. Necə olub ki, indiyəcən biz bunların ağıllarına bələd olmuşuq?!

Atlas: Bunda deyiblər də: “Qanmazın dişini çıxart başına tax”.

Xavər: He... He... He... Minayənin Mahmuda olan o zamankı sevgisi bu yazıqların gözlərini bağlayıbmiş ki.

Pauza

Lətifə: Pəh... Pəh... O zamankı sevgi... Ağız, bəsdı, ətim sü-müyümdən aralandı, sevgi sözünü eşitəcək.

Xavər (*istehzayla*): Olanı necə? Dünən Mahmudu elə sevirdi, bu gün belə. Burda nə qəbahət var? Ürəyə zor eləməkmi olar?

Lətifə (*özünü saxlayammır*): Bütün ailə şikəstmiş... Mənəvi şikəst... Qanırsız, bu nə deməkdı? Diliniz də var danışmağa. Belə övladı olan valideyn gərək yaşamasın.

Atlas: Yaşayıb ondan nə çıxacaq?

Pauza

Murad: Evinizidi deyə gərnəşməyin üstümüzə.

Mahmud bərk əsəbiləşir, qışqırır. Xavərlə Murad bir anlığa özlərini itirirlər.

Mahmud: Bəsdirin. Həyasızlıq eləyib məni cana doydurmayın! Sizə nə pislik eləmişdim? Qıza iki adaxlı tapmışız! Bu nə deməkdı?

Aqil: Ayə, bizi evimizdə qana salmayın. Sözü uzadacaqsız, cinayət törəyəcək. Kişi, bunu istəyirsiniz?

Murad: Baxıram, siz hamınız buğdanı divara dik yeridə bilirsiniz. Bizə keçməz.

Xavər: Nəinki üzümüzə, hətta, qaramıza da söyməyə, təhqir eləməyə haqqınız yoxdu.

Lətifə: Təhqir niyə? Qanmayana nə zurna?

Xavər: Eşitdin, kişi? Zurna ey... Zurna... Bəs deyirlər Lətifə...

Atlas (*Xavərə*): Nə bağırırsan, zurna görməmişən? Hələ anam yumşaq dedi.

Aqil (*arvadına*): Sən kiri...

Lətifə: Dedirdənə deyərlər.

Murad: Eşitdim, xanım, eşitdim... Adama çox söz deyərlər,

gərək dözümlü ola... Dözümlü əsas şeydi.

Mahmud: Əcəb kişisən. Dilin də var danışmağa. Bir qızınızdı, o da vurdu belə çıxdı. İmkan verin, sizinlə tanışlığımız üçün özlüyümüzdə xəcalətimizi çəkək. Sən də get, papağını dəyiş, Murad kişi.

Xavər: Minayə mənim qızımdı.

Atlas: Biz də onu deyirik də.

Aqil: Kimdi ona şübhəylə yanaşan?.. O sözü Murad desəydi...

Pauza

Murad: Ana-bala cızığınızdan çıxmayın, Mahmud. Nə fikirləşirsiniz, siz böhtan atacaqsız, biz də üzümüzü çevirib səssizküysüz gedəcəyik... Qaldı papağıma. Onu özüm bilərəm, hansı papağı qoyduğumu. Qızdı, səndən ağıl bir şey kəsməyib, qoşularaq başqasına qaçıb. Müasir qız görməmişən?..

Aqil: Ayə, müasirliyi özünü tində-bucaqda qoymaq sanırsız?

Murad: Sevgi uğrunda mübarizə bəyəm özünü tində-bucaqda qoymağdı?

Atlas: Çox xanımlar istərdilər sən kimi ataları ola.

Xavər: Qız mənimdi. Bizə ağıl öyrətməyin. Necə yaşamaq istəyir, özü bilər. Öldürməyəcəksən bizi? Unutma, bala, bizim də susmağımızın həddi var.

Muradın telefonuna zəng gəlir. Murad nömrəyə baxır. Tanıyır. Telefonu açır. Hamının diqqəti telefon səsində yönəlir.

Minarə: Alo... Alo... Ata, sənsən.

Murad (qəsdən): Hə... A bala, Mahmudgildəyik. Az qala həddimizi aşmalı olacaq. Üzün ağ olsun. Bizi elədin üzükara, dili gödək. Kimə nə deyək, bilmirik. Bir pud düz-çörək kəsmişik. İndi hardasan?

— Damın başında...

— Bizi dolama, Minayə. Ünvanını ver, yığışb gəlirik yanına.

— *(qəsdən yalan danışır)* Gəlməyin... Biz İstanbula uçan təyyarəyə minirik. Ordan sənə telefon açaram. Telefonu ver anama...

Mahmud əsəbiləşir. Lətifə oğluna "sakit ol" işarəsini verir. Atlas sir-sifətini əyişdirir. Xavər ərindən telefonu alır.

Xavər (qəsdən adam üzünə): Çıx, rədd ol gəl xarabamıza. Nə İstanbul?

Minayə: Yox, ana. İstanbulu görmək ömrü boyu mənim arzum olub.

Xavər: Məni ləçəyə döndərən, yaramaz, mən bilmirəm. Hamı eşidir danışığınızı.

Minayə: Hamıya de: "Qudbay".

Telefon susur. Danışığa son qoyulur. Hamı çəşbaş qalır. Atlas telefonu Xavərdən alır. Ayaqlayır.

Murad: Hə... Bu olmadı... Mənim telefonumu gərək sındırmaydız. Gəlin sizindi, onunla necə danışacağınızı özünüz bilərsiz.

Mahmud: Zırrama, nə gəlin? Gəlinlə qurtarmadıq? Bir də gəlin adı tutsan...

Murad: Neyləyəcəksən?

Atlas: Dilini kəsəcəm...

Hamı bir an sakitləşir. Handan-hana Lətifə dillənir.

Lətifə: Vallah elə günə düşmüşəm, bilmirəm, gülüm, ya ağlayım?

Mahmud: Ay ana, görünür, nəyə pis iş görmüşük, indi də Al-

lah bizə görk eləyir.

Atlas: Oyundu, oyun... Minayə şeytanla ittifaqa girib. Biz fağırları da qumara qoyub... Hansı tərəf udsa, təkcə onu bilirəm ki, qapılan bizik.

Qapı döyülür. Lətifə tələm-tələsik qapını açır. Mahmudun dostu Şahin və onun arvadı Süsən otağa daxil olurlar. Muradla Xavəri otaqda görcək təəccüblənirlər.

Süsən (*Muradla Xavərə*): Bura nə üzlə gəlmisiz?

Xavərlə Murad özlərini heç bir şey olmamış kimi aparırlar.

Xavər (*dərhal*): Booy... Bu nə sözdü deyirsən, olmasın, bala, bir qız. Duz-çörək yemişik. Sırr vermişik, sırr almışıq... Deyirsən, Minayədən ötrü gediş-gəlişimizi kəsməliyik?

Şahin: Əcəb dilləri də var. Sözə bax ey...

Pauza

Murad: Ay Şahin, doğrudur, gərək bu işdə üzqaralıq olmayaydı. Mahmuda nə var, oturub evində. Gəlib-gedənlərlə mırt vuracaq. Dərd bizimkidi, bala. Uçdu getdi, bilmək olmaz, hələ dalı necə çıxacaq?

Hamı Muradın üzünə təəccüblə baxır.

Süsən: Sən bilmirsən, mən bilirəm...

Xavər: Nəyi, başına dönüm?

Atlas: Sizin sevdanızın dalının hara gedib çıxacağını.

Aqil (*özünü saxlayammır*): Ayə, Murad kişi, sən danışanlar ata sözdü?

Murad: Ayəə.. Nə olub ey. Sən oba-qara görməmişən? Bəyəm, ata sözünün də buynuzu olur?

Şahin: Vidin var, Murad kişi.

Murad (*Şahinə*): Sən də tullanıb düşmə. Özgə fitvasıyla oturub durma.

Xavər: Özgə atına minən...

Mahmud: Arvad, bunlarda hər üz var.

Lətifə: Adamları tanımaq olmazmış.

Xavər: Əşi, bizi az sıxma-boğmaya salın. Niyə məni məcbur eləyirsiz deyək ki, qız öz müstəsna hüququndan istifadə eləyib. Ona kim nə deyə bilər?

Murad: İndi hansı zəmanədi, qıza qadağa qoyam?

Mahmud: Əcəb kişisən.

Murad: Ayə, əvvəla, nə olub kişiliyimə. İkincisi də, indi şübhə vaxtı deyil. Üzümün suyunu tökmə... Kişi olmayanın arvad-uşağı olar? Şükür, çatışmayanım yoxdu.

Atlas (*üzünü Aqilə tutaraq*): Hə... Bu səfəhə nə deyirsən?.. Muradsan-nəsən, danışdığını yeyəsən.

Murad: Nəsən yox, kimsən.

Xavər (*Atlasa*): Kaş sənin nəslində Murad kimi kişi olaydı.

Murad (*sinəsini qabardaraq*): Bəli! Bəli!

Aqil: Murad, hirs vurur başıma, gözlərimdə ala-bula görünürsən ey.

Xavər (*dərhal*): Ala-bula nə deməkdi? Kişinin də ala-bulası olar? Dinmirəm sənə, ayağın yer almasın. Sənə elə söz deyərəm, dəymişin duran yerdə kalın tökülər.

Lətifə: Xoox əəə... Başımıza gətirdikləri oyun azmış kimi, gör nə hoqqadan çıxırlar?

Murad (*üzünü arvadına tutaraq*): Ayə, bunlar dəliymişlər. Nə yaxşı ki, qız qoşulub qaçıb.

Pauza

Şahin: Murad, nə alaram boynunu qoltuğuma...

Murad: Sonra neylərdin?

Süsən: Şahin sənə bir yağlı düdük deyərdi.

Xavər: Düdüyün də yağlısı olur?

Atlas (Aqilə): Ər-arvad ikisi də huşturum-haraydılar... Yaxşı qurtarmışıq.

Murad: Şahin, mənə də Murad deyərlər. Unutma, yağlı düdük sözünü sizə yedirəcəm.

Muradın stolun üstə qoyduğu mobil telefonuna zəng gəlir. Mahmud nömrəyə baxır. Nömrəni tanıyır.

Mahmud: Götür cavab ver, Murad, qızın Minayədi.

Mahmud telefonu açır. Minayənin səsi eşidilir.

Minayə: Bayaq zarafat eləyirdim, ata. Narahat olmayın. Hər işimiz qaydasındadı... Əkrəmi təbrik eləyə bilərsiz. Anama da de, narahat olmasın. İşləri qaydaya qoyub yenə telefon açacam. Hələlik...

Atlas (dərhal): Bunların qələtidi. Kirpi kimi qınlarına girmələrinə baxmayın.

Xavər: Yalandı. Onun gözləri çıxsın. Bu axşam ər-arvad yattammamışıq. Mayor da səhərə qədər fir-fir fırlanıb yatdığımız evin böyür-başında.

Aqil: O nə istəyir?

Xavər: Nə istəyəcək... Düşərin... Əşi, Minayə elə, siz belə, Mayor da hamımızdan bətar. Biz başı daşlı canımızı hara götürək gedək, bilmirik. Əşi, Muradla mən ölüyük də. Bizdən nə istəyirsiniz?

Mahmud: Bura niyə gəlmisiz? Sizi biz çağırmışıq?

Xavər: Mayor dedi, elə eləyin, zibilin daram-durumu eşidilməsin.

Beşinci bölüm

Atlas Muradın sinəsindən tutur, silkələyir. Aqil Atlasın əlini Muradın yaxasından güc-bələyla ayırır.

Atlas: Ər-arvad, meymunluq eləməyin, şərəfsizlər.

Lətifə: İnsan mənəviyyatının rəzilcəsinə təhqiri heç kəsə yaraşan hərəkət deyil, Murad. Deyəsən, siz hərəkətlərinizi anlamırsız. Kimin kimi nə dərəcədə təhqir elədiyini də ağılnıza gətirəmmirsiniz?

Xavər: Özünüzü çox da elmlə göstərməyin, Lətifə xanım. Şəxsən mən özüm, nə az, nə çox, üç universitet qurtarmışam.

Süsən: Yalan danışma. Öyrənmişəm, heç mollaxanada da oxumamısan. Oxumuş adamlar sizin kimi düşünməzlər.

Şahin: Əşi, sözdü deyir, qoy desin də.

Lətifə (kinayəylə gülümsəyərək): Xanım, insana səhvini anlatmaq, o səhvi düzəltmək üçün qapı açmaq deməkdi. Ancaq sizinki səhv deyil.

Murad (Lətifəyə): Sən rəzil sözünün mənasını bilirsən?

Pauza

Lətifə: Allahu-Əkbər... Məni hədəfdən yayındırma, Murad.

Mahmud: Əşi, durun açılın başımızdan. Çox fərəzən gündəyik, sizə də "Rəzil" mövzusunda mühazirə oxuyaq.

Şahin: Sən öl, Muradın istəyi vur ölümdü.

Süsən (ərinə): Da gör nə var? Uşaqlarını yetimmi qoyacaqsan? Mən sənə tifil saxlayan deyiləm.

Lətifənin daxili səsi: Nə olsun ki, Mahmud ağıllıdı. Hisslər təlatümə gələndə hirs şahə qalxar, qəzəb həddini aşır, adam istəməsə belə, bir göz qırpmındaca cinayət törədir. Yaxşısı budu, bir halal süd əmmiş tapım oğluma, onu tezliklə baş-göz eləyim. Həm başına gələn qəzyəni unutsun, həm də dünyanın işini

nə bilmək olar? Bu gün varam, sabah yox...

Muradla Xavər əsəbi halda qapıdan çıxırlar. Hamı bir anlığa susur. Handan-hana Şahin dillənir.

Şahin: Ay, belə yontanmamış adamlar görməmişəm. Xanımlar evdə olmasaydılar, Muradı nə asardıq ayaqlarından.

Süsan: Da gör nə var?.. Mən sənə uşaq saxlayacaqdım.

Şahin: Elə mənim də əl-qolumu bağlayan da bu oldu.

Aqil: Ay Şahin, bunlar nədi ki? Gündə elələriylə qarşılaşırıq, gəl görəsən. Minayə qoşulub qaçıb. Bu, onun axmaqlığıdır. Sonra nələr baş verə biləcəyini nə o özü düşünüb, nə də onu apararı. Murad da, Xavər də hələ ki, yelə gedirlər. Gözləri ağlayır, ürəkləri sevinir nadanların...

Lətifə: Allahın böyüklüyünə şükür, insanla yanaşı çibin də yaradıb.

Şahin: Bizim də qonşuda buna bənzər bir hadisə baş vermişdi. Kişinin arvadı uşaqlarını atıb başqa birisi ilə qoşulub qaçmışdı. Vur-tut iki ay yaşadılar. Arvad tutduğu işə peşman oldu. Qayıdıb gəldi öz evinə. Deyib ki, bu evin arvadı məniməm. Bura başqa adamlar ayaq basammazlar. Kişi arvadını qəbul eləməyəndə arvad ərinə verdi məhkəməyə. Hələ üstəlik onunla əmlak davasına da oturdu. Ərinin əmlakına da məhkəmə yolu ilə sahib oldu. Ər gözünə döndüyüm, şalvarını götürüb evdən çıxdı. Deyir, belə arvadı olanın məhkəməsi də elə olar.

Atlas: Şahin, zarafat eləyirsən?

Süsan: Nə zarafat, o hadisəyə mən də şahidəm.

Lətifə: Vay!.. Vay!.. Gündə bir söz eşitməsən...

Aqil: Minayə kimilər cəzalanmasa, belə hallar çox olacaq. Bir övlad ki, valideyni adam yerinə qoymur, bir ana ki, uşağını it kimi zibilliklərdə qoyub gedir, kimə nə deyəsən? Minayə də elənçiklərdəndi.

Kadr dəyişir. Küçə. Muradla Xavər küçəni keçirlər. Murad gözlənilmədən ayaq saxlayır. Xavər də dayanır. Ərinin üzünə baxır.

Xavər: Nə oldu? Niyə dayandın?

Murad: Sən bu işə necə baxırsan?

— Necə baxacam. Bunlar qoçu, Minayə qoçu. İki qoçun başı bir qazanda qaynayar?

— Yoox!.. Deməli, bunlarla qohum olsaydıq, gec-tezi zibili çıxacaqdı.

— Mənim qorxum elə ondandı da.

— Səncə, bu yabı (*Mahmuda işarə eləyərək*) bir qələt eləməz ki?

— Necə?

— Gecəyə-gündüzə salıb bizə bir xətər yetirməz ki?

— Yetirən oğul atasına gəyişməz. Elə evində yetirərdi...

— Açığını deyim, onun gözlərinə baxammırdım. Çox kinliydi. Nifrət yağırdı. Az qalırdı, durub boğazımızı üzə.

Pauza

— Körpə uşaq kimi özünü batırma. Qıçların əsir.

— Əsmir.

— Əsir, Murad, əsir. Sənin kimi kişidən...

— Nə?

— (*gülümsünür*) Dovşan yaxşıdı.

— Ha.... ha... ha... (*Gülüşünə ara verir. Təəccüblə arvadına baxır*).

— Nədi? Nə oldu? Niyə üzümə ayı talaşaya baxan kimi baxırsan?

— Hanı mənim ayaqqabımın bir tayı?

— Ayağında yoxdu, kişi?

— Olsaydı, səndən soruşmazdım ki.

— Səhərdən geyməmişdin? Mahmudgildə olanda ayağında-

dı axı.

— Dəqiq?

— Gözlərimlə gördüm.

— Onda, görünür, Mahmudgildə qaldı.

— Kişisən də, bəs neyləyək indi?

— Da onların yanına getmək olmaz, arvad. Başqaların demirəm, Atlas...

— Yaxşı ki, şalvarını qoymamısan... Di gəl rədd ol, gedək xarabamıza.

Kadr dəyişir. Lətifəgilin evi. Hamı çaşbaş.

Atlas: Ay ana, qardaşımı bu zibillərə hardan urcah eləmişdin?

Lətifə: Demə, danışma, bala. Öz xəcalətim özümə bəsdı... Mən hardan biləydım ki, başımıza belə iş gələr?

Şahin: Oldu keçdi, Lətifə xala. Daha düşünməyə dəyməz.

Süsən: Muradla Xavərin quramasıdı.

Atlas: Bizdən qopardıqları azlıq elədi, indi də təzə qudaların o yan-bu yanlarına keçəcəklər.

Mahmud: Söhbəti qurtarın... Külbaş mən oldum, Şahin.

Şahin: Ayə, Murad niyə kişi olur?.. Allah vurub, ər-arvad hər ikisini.

Pauza

Süsən: Mahmud qardaş, görmədiz, nə deyib-danışdırlar?

Şahin: Mənim elə qayınatam olsaydı...

Süsən: Nə?.. Ağzını yerə tut danış...

Atlas (zarafatla): Cızığından çıxma. Bilirəm, Süsən axşamdan edamına fitva verərdi.

Aqil: Süsən elə xanım deyil.

Lətifə: Gic oldum, uşaqlar.

Mahmud (anasına): Gör da nə var? Özünü bir təhər eləsəy-

din...

Şahin: Biz gedək. Uşaqlar evdə təkdirlər. Əllərindən bir xata çıxar.

Aqil: Atlas, qalx, biz də gedək. Səhər gələrik.

Şahin, Süsən, Aqil və Atlas gedirlər. Mahmudla Lətifə otaqlarına çəkilirlər.

Kadr dəyişir. Muradla Xavər gedirlər. Murad yenə ayaq saxlayır.

— İndi nə yaddan çıxıb, kişi?

— Heç nə... Sən biləni, Minayəni təzə kürəkən axşamda-sabahda geri qaytarmaz ki?

— Onda elə kişilik hardadı?

— Bəyəm, kişilik elə şeylə ölçülür?

— Bu yaşa gəlmişən, hələ də qanmırsan ki, o zəhirmar da kişiliyin ölçülərindən biridir?

— Elə olsaydı, vaxtıyla dədəm anamı boşayıb bizi yetim qoyardımı, arvad?

— Eh... Dədəm... Dədəm... Kişidən danış...

Pauza

— Dar macalda qızı üstümüzdə atsa batdıq. Ancaq Mahmuddan şübhələnməm. Bəlkə gecəyəkən onu aradan götürüm?

— Nəylə? Dayan-doldurumla?! Böyük-böyük danışib dəlinin yadına daş salma, kişi. Eşitmişən də..

— Nəyi?

— Oğraşın qeyrətlənənin çox tünd olduğunu.

— Elə mən də ondan qorxuram.

— Eh... eh... Sən də kişi olmadın, başıma bəla oldun... Sən mənə deynən görün, Lətifənin qır-qızıllarının dalına keçə biləcək, ya yox?..

— Əşi, Lətifə də öldü, onun qır-qızılları da. Fikirləşək görək,

neyləyirik?

— Nəyi?

— Təzə qudalardan isti-isti bir şey qopara bilərikmi? Qoparammasaq, arvad, onda biz də öldük.

— Deyirsən, qoparammarıq, kişi?.. Mənə də it Qulamın qızı deyərlər... Nə zülümlə qız doğ, qız böyüt, gədə böyrünə qoş. Özün də xeyirin görmə. Zeynəb qarı demişkən, faydasız övladın vayına oturum...

— Qızdan narahatam, arvad.

Pauza

— Qorxma... Bütün təlimatları məndən alıb. Özü də maşallah, qırğı kimidi. Gözləri açıqdı... Başqasını demirəm, sən kimi yüz kişinin başına corab toxuyar.

— Aaa... Bu da təzə çıxdı?

— Burda çox dayanmayaq, gedə-gedə fikirləşək. Başımıza bir iş gələr.

Ər-arvad gedirlər.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Səhər. Aqillə Atlas gəlirlər. Əyləşirlər. Qapı döyülür. Lətifə qapını açır. Qonşu Zivər gəlir. Üzgözündən sevinc yağır. Bunu görən Mahmud daxilən əsəbiləşir.

Lətifə (*üzünü yana çevirərək*): Bircə sən çatmırdın? Yaxşı oldu gəldin. Gözümüz aydın...

Zivər gəlişinin xoş olmadığını hiss eləyir. Özünü başa düşməzliyə vurur. Gülümsünür.

Zivər: Ağız, həyətdə vur-qırğındı...

Lətifə: Niyə?

— Hamı sizdən danışır.

— Nəyimizdən?

— Nə bilim... Hərə bir söz deyir. Başımı gic elədilər... Çox sözü də dəqiq tutmamdım. (*Hamı bir-birinin üzünə baxır*) Bircə onu qandım ki, Minayə qoşulub qaçıb. Allah ətini töksün... Hamısı anadadı... Ana ana olsa...

— Halım özümdə deyil, Zivər...

— Sən canın o deyilənlər düzdü?

— Əməlli danış görüm. Nə deyilənlər?

— Sənin gəlininin fırr eləyib başqasına qoşulub qaçmasını soruşuram da. (*Üzünü Mahmuda tutaraq*) Ədə, ona nə demişən? O da elə dingildəyə-dingildəyə gedib.

Mahmud Zivərə ikrah hissiylə baxır.

Mahmud: Zivər xala, əsəbiyəm. Məni sorğu-suala çəkməsən yaxşıdı. Ağzımdan pis söz çıxar.

Atlas: Bircə saqqal darağımız çatmırdı. Şükür, o da oldu.

Aqil: Kefə batacoq.

Zivər (*Mahmuda*): Ayə, nə çıxacaq? Mən fağırın günahı nədi? Varsa, de. Sən boyda oğlan hələ qanmamısan ki, evə gətirincə hər gün gəlinə sözdən sığal çəkmək lazımdı? Oğlum, arvad pişik kimi şeydi. Onda qalmışda ki, təzə...

Mahmud: Zivər xala, imkan ver...

Lətifə: Ağız, ətim töküldü, başqa sözün yoxdu?

Zivər: Var... Ətin niyə tökülür?.. İçim yanmasa, bu yaman gündə sizə gələrəm? Sizdən hal-əhval tutaram? Lap dəymə-düşər olmuşuz.

Atlas: Ay arvad, içini başqa yerdə soyut.

Zivər: A bala, mənim içim buz kimidi. Dünya bir göz qırpmında alışıb yansa, mənim vecimə deyil. Kefimdən də qalmaram. A bala, içi göynəyən adam gərək günahı özündə görsün.

Aqil: Günümüzə bax... Səhər-səhər xeyir-şər eləmədən kon-

sert çıxarmalı oluruq.

Mahmud (*Zivərə*): Nə vecinədi?.. Bir loxma yeməyin var, bəsindi. Öyrəncəlisən söz gəzdirməyə.

Pauza

Atlas: Zivər xala, sən cavanlıqdan beləsən?

Zivər: Oxunu atıb yayın gizlətmə. Sözünün Məmməd vəlisini də, nə olub mənə? Oxuyub-yazmağı bacarıram. Canım da saf.

Atlas: Maşallah, dik-dik dingildəyirsən.

Mahmud: Bacım deyir ki, cavanlıqdan belə şuxsan.

Zivər: Lap uşaqlıqdan.

Lətifə: Bəxtəvər di sənənlə söhbətə oturanlar.

Atlas: Bir kişiydi. O da intihar elədi.

Aqil: Elə də olmalıydı. Ağıllı iş görüb.

Zivər: Aaa... Xəbərim yoxdu, Aqil lap məzəymiş ki. Ha... ha... ha... Bəyəm, intihar eləmək ağıllı iş görməkdi? Biqeyrət məni oda saldı getdi. Qızısdım, olan qalanımı da tökdüm ehsanına. İndi də qalmışam borc içində. Borc sahibləri hər gün gəlib-gedib didişdirirlər məni...

Lətifə: Çox sevincək görünürsən, Zivər? Uzatma, aç, tök içini.

Zivər: Sevinənin atasına lənət... Axşam nəfəsim çatmadı. Həyəət düşdüm. Gördüm, Muradla Xavər donquldana-donquldana gedirlər.

Aqil: İtin qaydası hürməkdi.

Zivər: Soruşdum, nə olub? Ər-arvad bir ağzından dedilər: Minayə toyxanadan başqasına qoşulub qaçıb.

Pauza

O da Lətifəgilə bərk toxunub... Muradın ayaqqabısının da bir tayı burda qalıb... Qıçı sınımış tula kimi taytıya-taytıya gədirdi... Axşam sizi narahat eləmədim. İndi gəldim ki, dərdinizə şərik olum.

Lətifə: Murad əbləhdi... Əbləh...

Lətifə ayaqqabıları yoxlayır.

Lətifə: Hə, bir tay ayaqqabı var burda... Yəqin onundu... Boyunu yerə soxum belə kişinin!

Aqil: Kişi yox, gəda.

Atlas: Minayə dünəndən getsin, dalınca da bir qara daş. Sən canın, Zivər xala, sən Allah, apar Muradın ayaqqabısının tayını sox gözünə. Bir də gördün dalınca başqa it-pişik göndərdi.

Zivər: Ağız, bəyəm mən it-pişiyəm?

Atlas: Əstəğfurullah, mən birbaşa səni demədim ki.

Zivər: Dolasıyla, eləmi?

Atlas: Sözdən söz çıxarma.

Zivər: İnanırsan, Minayənin aradan çıxdığını eşidib ayağım yerdən qaçdı. Qoşulub gedib sözünü eşitəcək, istədim Muradın boğazından yapışsam. Arvadı Xavərdən ayıb elədim.

Kadr dəyişir. Səhərdir. Damın başında gecələyən Əkrəmlə Minayə yorğun görünürlər. Minayə əsəbidir.

— Kaş səni görməyəydim. Ədə, yatmağa yerin-yuvan da yoxmuş...

— Başımı anan xarab elədi də...

— Bəs öz ağlın?

— Mənimki yoxıydı, səninki olaydı da.

— Uzatma... Saxla... Daldan atılan daş...

— Tələsmə, Minayə can. Hamı bizim kimi olub. Ər-arvad olublar, işləyiblər, sonra özlərinə yuva qurublar.

— Ayə, sən dəlisən? Ailəni belə qururlar? Məni görəndə göz-başın qaynadı. Mən də elə güman elədim, Əkrəm...

— Nə?

— Sən də bir kişisən... Şor alacam, bal çıxacaq... Kül mənim başıma! Heç zibil də çıxmadı.

— Çıxacaq... Minayə can, çıxacaq. Darıxma...
 — Nə? Bal, yoxsa şor?
 — Gedək bizə. Bu şərtlə, dilini şirin elə. Əzəl evdə sənə yer eləyək, sonra ayağımı qaldırarsan, hara istəyirsən, ora qoyarsan.
 — Evin yıxılısın... O nə deməkdi?
 — Ürəyin nə qədər istəyir, tullanıb düşərsən, atamla anam bezikər, özlərinə təzə yurd-yuva axtararlar.
 — Ədə, dəli elədin məni.
 — Niyə ki? Bütün gəlinlər elədi də. Ər evinə gəlirlər, özlərini rahatlayırlar, sonra ayğıra dönürlər. Bəlkə yalan deyirəm, Minayə can?
 — Yox... Başa düşdüm... Düz deyirsən, Əkrəm. Sən də sözü çalış birbaşa de... Boyasız-filansız.
 — Necə?
 — Mıs-mıs mısıldama. Birdəfəlik de: “Mustafa”, mən də qanım, Əkrəm...
 — Gedək evə. Sən də ata-anamla tanış ol. Özünü bərkidincə nə desələr, döz...

Əkrəmlə Minayə gedirlər.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mahmud, Lətifə, Aqil, Atlas söhbət eləyirlər. Zivər gəlir.

Mahmudla Lətifə bir-birilərinə baxırlar. Mahmud acıqlı-acıqlı gülümsəyir. Divandan qalxır, pəncərəyə yaxınlaşır.

Atlas: Onlar ayıb-şayıbı nə qanırlar?

Aqil: Onlar üçün həyat qarın doyurmaqdı.

Zivər: Muradı bu səhər bazarda görəndə əllərim gicikdi. İstədim boğazlayam onu. Sonra dedim, şeytana lənət.

Mahmud (rişxəndlə): Gərək boğazlayaydın.

Zivər: Eləyərdim, qorxdum, qonşuluqda sizin acığımıza gələ.

Atlas: Bizim niyə?

Zivər: Düşündüm, itdi-qurdu, hər nədi, sizə gedib-gələnlər olublar.

Altıncı bölüm

Atlas (gülə-gülə): Sən lap cavanlıqdan... Kişi boğazlayan-sən axı.

Aqil: Nə olsun bura gəlib-gedəndi. Özünü meymun yerinə qoyan kişini boğazlayarlar, hələ o yana da keçərlər.

Zivər (ucadan gülərək): Ay Atlas, sən hardan bilirsən... Kişi boğazlayanam? Yəqin sənə Lətifə deyib?

Aqil (gülərək): Acığına getməsin, üzünə baxanda bilinir.

Zivər: Hi... hi... hi... Sən də düzəltidin. Ağız, vallah elə bil üzümdə şeytan tükü var? Məni görənlər tanıdı-tanımadı hırıldayırlar.

Atlas: Yoox... Bunu bütün şəhər danışır.

Lətifə: Zivər, bizi dolamısan?

Zivər (söz toxunur): Ağız, sənəin tək dəyməduşərin gəlini elə çıxar da. Arvaddı, atdı, itdi... Bunlar qeyrətdi ey.

Atlas: İt də təzə çıxdı?

Aqil: Zivər təcrübəsindən danışır.

Zivər: Hə... Muradla Xavər öz ayaqlarıyla gəlmişdilər... Sizin yerinizə olsaydım, onları salamat buraxmazdım.

Mahmud: Neylərdin?

Zivər: Onları al qana boyayardım. Qanlarını qonşu itlərinə yaladardım.

Aqil: Çox bərk gedirsən, ey Zivər xala, özün də görürəm qi-yamət arvadsan.

Zivər: Arvad nədi ədə? O sözü yığışdır.

Aqil: Niyə?

Zivər: Arvad əldən düşmüşə, beli bükülənə deyərlər. Şükür, məndə hamısı çağbacağdı. (*Hamı gülüşür*). Gərək elənçiyə ye-

rini göstərəsən.

Lətifə: Ağız, elə qeyrətin var, özünə tətbiq elə. Nə tez unuttun? Gəlininin qoşulub başqasına qaçmasını.

Aqil: Adamın öz xəcalətli işi tez yaddan çıxan olur.

Pauza

Atlas: Kor kora kor deməsə, bağı çatlar.

Zivər: Mənə öz oğlum mane oldu.

Mahmud: Niyə?

Zivər: Dedi, dəymə ana, özgə atına minən...

Mahmud: Nə?

Aqil: Tez düşər.

Lətifə: Hə... Get, ora-burana həna yax.

Zivər: Niyə?

Atlas: Biz də sizə tay olduq. Cəhənnəmə gedən özünə tay axtarar.

Aqil başını tutur. Alnını ovuşdurur.

Lətifə: Sənə nə oldu, Aqil?

Aqil: Başım ağrıdı.

Zivər: Hi... Hi... Hi... Deməli, başın var.

Atlas: Yekə arvadsan, yetənə yetirsən, yetməyəyə nə daş atırsan. Özgənin kişisin ədə...

Hamı gülüşür.

Zivər (Atlasa): Qonşu, diliniz zəhərdir. Nəyə deyirsiniz, and içim. (*Üzünü Mahmuda çevirərək*) Bu yaşımda, Mahmud, mən səndə oturmazdım. Nəinki Minayə ola. Ayə, qiyamət qopar, dilinizin altına bir qırıq şirni qoyasız?

Aqil: Zivər xala, sənin kimi şəbədəbaz bir qonşumuz vardı. Səni görəndə o yadıma düşdü.

Zivər: O necə oldu?

Aqil: Heyf ki, çox yaşamadı. Ömrün bağışladı qonşulara.

Zivər: Fərsiz olub. Gərək qonşuları da özüylə aparaydı.

Mahmud (öz-özünə): Ayə, kefinizə soğan doğranan vaxtda bu hardan qəmiş oldu bizə?

Lətifə: Sözü var, de, ürəyimi çatlatma...

Zivər: Səndə o ürək hardadı? Çatlasaydı, ay qız... Bu dediklərimin hamısı bir zarafatdı. Minayə kimdi ki, ondan ötrü faciə yaradasız. Canın üçün, Lətifə, bir bacıqızım var. Maşallah, tu-tu, göz dəyməsin, yup-yumuru, soyulmuş yumurta kimi. Mahmuda yaraşan candı.

Aqil: Qara qızın dərdi var.

Lətifə: İşimiz düzəldi.

Atlas: Yaxşı şeyin müştərisi başının üstə olar, Zivər xala.

Pauza

Onu saxla özünükülərə. Bir də ki biz can almırıq.

Mahmud əsəbi halda otaqda gəzişir. Ufuldayır.

Aqil (qəsdən): Bir yolunuz var, Mahmud, evinizi satın, sakit güşəyə çəkilin. Yoxsa...

Atlas: Hələ nə görmüsən?.. Dəlixanadı...

Mahmud: Ana, belə getsə, mən də dəli olacam.

Zivər: Yoox!.. Sən mənim bacıqızımı görsən... Ondan əl çəkməyəcəksən. Başını qarışdırar, fikrin dağılar. Tez də rahata düşərsən.

Lətifə: Biz sənə başqası deyilik. Zibilini o yana elə. Özün də gül ağzımı açıdırma.

Zivər: Əşi, sizə də söz demək olmur. Mənəm-mənəmsizlik eləməyin. Mənim də bəxtim belədi. Kimin yaxşısını deyirəm, pisin başa düşür. A bacı, hirsələnək acizlik əlamətidir.

Pauza

Əşi, bir baxın, görün, mal necə maldı? Vallah-billah, keçməli can deyil. Xoşuna gəlməz, alma. Sonrası da, arvad arvaddı da. Çətini bir-iki uşağı oluncadı. Ondan sonra bağlanacaq evə. Ərə də atam-anam deyib yapışacaq.

Aqıl (*istehzayla*): Bu, yaxşı olar. (*gülümsünərək*) Özün bax da, Lətifə xala.

Atlas: Zivər xala, sən zəmanət verirsən, bacıqızına...

Zivər: Bundan sonra ayaq böyrə qoysa, dilini boğazından özüm çıxararam.

Mahmud əlini stola vurur və qışqırır.

Mahmud: Əşi, qoyun ölək xarabamızda da... Fikriniz nədir? Qanmı töküm, dincələsiz?

Zivər: Bala, sən dəlisənmiş. Ədə, yenə deyirəm, vallah-billah, səndə it də oturmaz. Mən də deyirəm, görün kişi qəhətə çıxan zəmanədə toy günü Minayə nədən aradan çıxıb?!

Atlas: Tərs demə, “kişi qəhətə çıxan” yox, “arvad qəhətə çıxan” zəmanədə.

Zivər: Özünüz bilərsiz. Zeynəb qarı demişkən, atı min, eşşəyə çatınca.

Lətifə: Misalına bax, boyun yerə soxduğumun. Zivər bacı, qanım bərk qaradı, dur get.

Zivər: Hara?

Lətifə: Xarabana.

Zivər hirslə Lətifənin üzünə baxır.

Lətifə ayağa qalxır. Zivəri arxadan qucaqlayır. Mahmud qarını açır. Zivəri bayıra atırlar.

Kadr dəyişir. Minayəylə Əkrəm parkda əyləşiblər. Minayə əsəbi görünür.

Əkrəm: Nə oldu, yenə üz-gözün turşudu? Üzünə baxmaq da olmur.

Minayə: Turşuyar da... Gop-kələkləriylə məni aldadıb gətirdin. Damda da adam yatar?

— Səbr elə, Minayə.

— Əşi, nə səbr eləyim. Cibində siçanlar oynadır. Qarnımız ac. Az qalırım, acından zəhər qusam. Evə aparmağa da kişiliyin çatmır. Duxun yoxıydı, məni niyə avara eləyirdin?

— Bəlkə, qayınatam bizə əl tutar?

— Nə? Sən dəli olmusan, nədi? Sən mənim atamı tanımırsan. Ondan beş qəpik çıxanda elə bilir canı çıxır... Axı o niyə sənə pul verməli idi?

— Onda sənənin anandan, mənim qayınamdan istəyəm.

— Ərlə-arvadın ağı tutmasa, onlar birlikdə yaşayammazlar. Anam atamı da bir göz qırpımında pula satar. Elə olmasaydı...

— Nə?

— Heç nə... Ağzıma sözdü də gəldi, dedim.. Heç nə bilmirəm, bilmək də istəmirəm. Birbaşa gedək sizə... Mən də öz işimi bilim.

— Narahat olma, Minayə? Hər şey yaxşı olacaq...

— Əşi, bəlkə ata-anan bizi qəbul eləməyəcəklər. Deyəcəklər, gedin özünüzə yer tapın.

— Deməzlər... Desələr...

— Neyləyəcəksən?

— Onları bir bəlaya salaram, gəl görəsən.

Minayə gülür. Başını yelləyir.

— Vallah dəlisən, dəli. Məni də özünə tay elədin... Mənə deyən gərək idi, ay axmaq, ay başı xarab, nəyin çatmırdı... Dur, dur, Əkrəm, mən belə yaşayammaram.

— Tavaxıl elə, Minayə, tavaxıl. Tələsən it, süpürülmüş yer-

də...

— Xeyr, eşitməmişəm. Abırsız sözlərə də qulaq kəsilənlərdən deyiləm.

Əkrəmlə Minayə parkın aşağısına tərəf gedirlər.

Kadr dəyişir. Muradın evi. Murad əsəbidir. O, evdə gəzişir. Xavər səhər yeməyi gətirir.

Xavər: Nə yaman əsəbi görünürsən, kişi?

Murad: Çox pis yuxu görmüşəm. Təzyiqim də qalxıb... Nəsə bir xata törəyəcək.

— Səhər-səhər ağzını xeyirliyə aç. Məni dəli eləmə. Nə xata ola bilər ki?

— Minayədən qorxuram...

— Onun nəyindən?

— Özündən... Qaytarsalar üstümüzə... Canın üçün fisqırıq qopacaq... Hələ Mahmudu demirəm. Lətifəylə Atlas əl çalıb, qol qaldırıb oynayacaqlar...

— Booy... Ağzını yerə tut danış, kişi. Ona da Minayə deyərlər. Təzə qudalarımız Allaha yalvarsınlar ki, onları Minayə evdən çıxarmasın. O, mənim qızımdı.

— Arvad, başımızı çox qalın kola soxmuşuq.

— Qorxma, kişi. Zeynəb qarı deyərdi: “Qorxan gözə çöp düşər”.

— Arvad, bu Mayor şuluqluq salmaz ki? Zalım oğlu ölür ara qarışdırmaq, dava-dalaş saldırmaq üçün.

— Canın üçün onu kabinetdəcə...

— Nə?..

— Nə? Nə? Nə? Onu şərait göstərəcək. Gəl səhər yeməyini ye... Yüz dərdi-sərimiz var.

Ər-arvad süfrəyə əl atırlar.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mahmud narahatdır.

Atlas: Hələ çox ağızda çeynənəcəyik... Bu işlərin axırı məni açmır.

Mahmud: Mənim bircə yolum var.

Lətifə: Nə yoldu o, oğlum?

Mahmud: Çıxıb xarici ölkələrin birinə getmək.

Aqil: Məndən incimə, qayın, deyəsən, sən də başın çevrilir.

Mahmud: Yeznə, o xəcalətin yükü mənim çiyindədi.

Lətifə (gözləri dolaraq): Bəs məni kimə tapşırırsan?

Mahmud: Aqil də sənə oğuldu, ana.

Lətifə: Oğul olmağına oğuldu. Onun öz yeri, sən öz yerin.

Aqil: Müdriklərin sözüdü. Mən səni əvəz eləyəmmərəm, Mahmud.

Atlas (gülərək): Qardaşımı yontalamaq lazımdı. Yoxsa çox hərcayı-hərcayı danışacaq. Ədə, bir Minayədən ötrü ananı, vətəni qoyub hara gedirsən? Bizə nə ad qoyarlar?

Mahmud: Bundan da betər ad? Qınaqdan ölürəm, arsız-arsız susuram. Qaldı məni yontalamağa... Anamıza bələdsən də... Ona ideya lazımdı. İdeya tapdısa, iki dünya bir ola, ağılna batanı eləyəcək. Eləməsə, əl çəkən deyil.

Lətifə: Saqqalın ağarsın. Sən də məni şişirtmə. Qoyun, oturma yerimdə. Sən xaricə gedəsi olsan, atanın goruna and içirəm, elə həmin gün od vurub özümü yandıracam. Ömrümü eləcə tamamlayacam...

Atlas: Bax, ideya budu. Görəcək günümüz hələ qabaqdadı, Aqil.

Aqil: Qayınanama inanıram. Qurtar xaric söhbətin, Mahmud... Dükən-bazara getməliyik, biz gedək, Atlas.

Atlasla Aqil gedirlər. Mahmud öz otağına keçir.

Kadr dəyişir Əkrəmgilin evi. Əkrəmlə Minayə gəlirlər. Minayə gəlinlik paltarındadır. Əkrəmin atası Cümşüd, anası Nüşü onları görüb təəccüblənirlər. Əkrəm qaçaraq anasıyla atasının boyunlarını qucaqlayır. Üzlərindən öpür.

Əkrəm: Nə yatmışsınız evdə... Bütün şəhər bizdən danışır.

Cümşüd: Bizim nəyimizdən, əə. Yoxsa, biz bilmirik. Nəsə qələt eləmişən?..

Əkrəm: Ha... ha... ha... (*ata-anasına Minayəni göstərərək*): Tanış olun gəlininizlə.

Cümşüd: Nə gəlin, əə? Gəlin kimdi? Olmaya, başın xarab olub? Sən dəlisən, nədi? Əynimizə şalvar, ayağımıza ayaqqabı alammırıq.

Əkrəm: Yoox...

Cümşüd: Canına dərd-azar yox... Bə onu nəylə dolandıraçaqsan?

Nüşü: Bıy... Bu nə danışır, aa? (*Nüşü əlini oğlunun alnında gəzdirərək*) A bala, hərarətin qalxmayıb ki? Ədə, işləyirsən?

Minayə: Yoox... Ondan narahat olmayın. Bəyəm, mən ölmüşəm, onun hərarəti qalxa?

Nüşü (*Minayəyə*): Çatmamış atı minmə... Tavaxıl elə.

Cümşüd: Bərəkallah... Bircə darğamız çatmırdı.

Əkrəm: O nə danışdı, əə? Gəlini elə qarşılayarlar? Elə bil oba-qara görməmişiz? Dədə, gəlininizin əllərindən, üzündən öpsəniz, qiyamət qopar?

Pauza

Cümşüd (*öz-özünə*): Paa... Paa... Boyunu yerə soxum, a belə oğul. Camaatın gedəsi bülbül, mənimki bayquş gətirir.

Əkrəm: Bizə nə olub, əə?

Cümşüd (*arvadına*): Arvad, oğlun qızıışıb... Üzün qara olsun, oğul doğmusan da.

Nüşü: Nə? Başına bir oyun açaram. Səsini çox da qaldırma.

Atam evindən gətirməmişəm... Mən oğul doğdum. Sən də tərbiyə eləyəydin, başına ağıl qoyub gözlərini açaydın.

Minayə: Görəcək danışmayın, nə olub onun ağlına, tərbiyəsinə. (*Cümşüdə*) Belə getsə, o boyda oğuldan da imtina eləyə bilərsən... Şəxsən məni qane eləyir.

Əkrəm: Ayə, dədə, əsəbiləşirəm. Çox danışmayın, gəlini ədəb-ərkanla qarşılayın.

Nüşü: Bu, nə biabırçılıqdı?

Əkrəm: Üç gündü yumurtası tərs gəlmiş toyuq kimi, orda-burda vurnuxuruq, yorğan-döşək nədi görməmişik.

Cümşüd: Bəs bu gecələri harda qalmırsınız?

Minayə: Harda qalacaq? Sizin binanın damında.

Nüşü: Arvad alana bax, ey. Damda yatan gəlindən arvad olar?

Əkrəm: Olar... Ana, olar... Sən qiynağına alsan...

Kadr dəyişir. Ekran qaralır, sonra ağarır. Kamera binanın damını panorama eləyir. Zir-zibillik. Karton yeşiklərin parçaları döşənib. Dam ala-toran görünür. Minayəylə Əkrəm qucaqlaşaraq yatırlar. Onlardan da az aralıda pişiklər gəzişirlər. Minayə yuxudan səksəkə içində oyanır. Bərk qorxu hissi keçirir.

Minayə: Əkrəm, ay Əkrəm, yatmışsan? Ayağa qalx... Adə, məni hara gətirmisən? Bunu eşidən bizə tüpürməzmi? Təp-təzə gəlinlik paltarım batdı...

Əkrəm mızıldanır. Handan-hana Minayəyə tərəf çevrilir. Gərnəşir. Oyanır.

Əkrəm: Nə qışqırırsan, aaz. Qoy yataq da. Yaxşıca yuxu görürdüm.

— Yuxun tərənə dəysin.

— Hələ yatmamısan?..
 — Yatammıram. Titrəyirəm. Gözlərimi yuman kimi it-pişikləri, ata-anamı yuxuda görürəm.
 — Niyə?
 — Mən nə bilim niyə? Soyuqdu. Yerim narahatdı. Titrəyirəm. Belim ağrıyır.
 — Nə?
 — Necə nə? Kül mənim başıma, fısafıs yatacaqdım yum-yumşaq yorğan döşəkdə.
 — Peşmansan?
 — Peşman eləmə də...
 — Yat, səhərə az qalır. Səhər açılsın, görək başımıza nə çarə qılıraq.
 — Qorxuram.
 — Nədən?
 — Pişiklərdən... Siçovullardan.
 — Qorxma. Pişiklər siçovulların atalarını yandırır.
 — Yox... Bizim qonşumuzda cavan qız vardı. Onun ağız-burununu siçovullar gəmirmişdilər... Yazığı pis günə salmışdılar. Həkimlər də onu sağaldamədilər.
 — Necə oldu?
 — Necə olacaq, öldü.
 — Pa-ho-vay. Bu olmadı. Rahatlan... Mən olan yerə pişik-siçan girişəmməz.

Minayə Əkrəmi qucaqlayır. Başını sinəsinə qoyur.

Kadr dəyişir. Cümşüdüün evi. Cümşüd arvadına heyrətlə baxır. Nüşünün cini vurur başına.

Nüşü (Əkrəmə): Səndən mənə oğul olmaz, Əkrəm.

Əkrəm: Niyə?

Nüşü: Necə niyə? Çatmamış düşmüşən Minayənin hökmü altına. O da sıyrıb qılıncını gələcək üstümüzə.

Yeddinci bölüm

Cümşüd: Da, mənim Əkrəmə sözüm yoxdu, Nüşü. Toçnı, başımıza sən deyən oyunlar gələcək. Özü də bir-birinin ardınca.

Minayə: İtirmisiz ər-arvad başınızı. Bu günü qoyub sabahı düşünməzlər. Çaya çatmamış cırmanmazlar. Cümşüd kişi, bu gündən sən qayınatasan. Tumanını atma başına.

Cümşüd: A ha... Sən deyən avaz gəlir, arvad. Allah bundan bətəridən saxlasın.

Nüşü: Yandım, Allah, yandım. Biz nə pis iş görmüşdük, belə də bəlaya düşək.

Minayə qəhqəhə çəkir. Əkrəm də ona qoşulur. Cümşüdlə Nüşü astadan acı-acı gülüşürlər.

Minayə: Ayə, Əkrəm, dədənlə olan çoxdanın...

Əkrəm: Nə?

Minayə: Sonra deyərəm.

Kadr dəyişir. Ekran qaralır, sonra ağarır. Dam yenidən təsvir olunur.

Minayəylə Əkrəm damdadırlar. Əllərində ağac, daş siçan-pişik qovurlar... Sonra da öz yerlərində uzanırlar. Əkrəm mürgüləyir.

Minayə: Əkrəm, ay Əkrəm, vəhşi heyvanlar bura gəlməzlər ki?

Əkrəm: Nə vəhşi?.. Bizdən də böyük vəhşi?

— Yavaş danış. Ev yiyələri eşidib gəlməzlər ki?
 — Yox!
 — Şər deməsən, xeyir gəlməz. Birdən gəldilər?..
 — Qorxma... Bizi görsələr, onları qara basacaq. Qorxub qa-
 çacaqlar. Kimə nə desələr, onlara inanan olmayacaq. Yat yerin-
 də. Sabah açılısın...

Kadr dəyişir. Ekran qaralır, sonra ağarır. Cümşüdün evi. Cümşüd, Nüşü, Əkrəm, Minayə söhbət eləyirlər.

Nüşü: Oy... Anan ölsün, ay Əkrəm. Ədə, pişiklərlə, siçovul-
 larla bir yerdəmi yatmışsınız?

Minayə: Hə... Üç gündü keşiyimizi siçovullar, pişiklər çəkir.
 Görün, nələrə tay olmuşuq. Eşidib-bilən sizə nə deyər? Ayıbdı.

Əkrəm: Sizə deməzlər, a daşürəklilər, bu nə işdi uşaqların
 başına açırırsınız?

Nüşü: Ağıl verənlərimizə bax...

Pauza

Cümşüd: Dağılasan belə dünya. Dinmə, danışma, arvad. İşi
 görün bunlar, günahkar biz... Öl, Cümşüd, öl. Belə yaşamaqdan
 ölüm yaxşıdı.

Nüşü: Damda sizi görüb-eləyən olmayıb ki?

Əkrəm: Yox... Necə bəyəm? Ağzına gələnə danışib, bizi itin-
 qurdun ağzında söz eləmə.

Minayə: Mənim başım artıq-urtuq, yersiz-mersiz söz-söhbət
 götürmür. Qurtarın yüngül-dingil atmacaları. Yığışdırın siçovul
 elə gəldi, pişik belə gəldini.

Nüşü: Mən demişdim gedin, siçovulla, pişiklə yatın? Onlarla
 gecələyin?

Minayə: O sualları oğlunuza verin.

Əkrəm: Ayə, dədə, ay qız, ana, qurtarın mühafizəkarlığı. Biz
 hansı zəmanədə yaşayırıq...

Pauza

Minayə: Demokratiya... Azadlıq... Sərbəstlik...

Nüşü: Ağzını yum, aaz. Bu ilki sərçə keçən ilkinə cik-cik
 öyrədir.

Cümşüd: Bah... Bah... Bah... Yox, əə, guya biz geri qalmı-
 şıq. Nə danışdığımızı bilmirik? Bəyəm, müasir adam gəlını da-
 ma qaldırır?

Əkrəm: Ay dədə, bə neyləyəydim? Bir daxmamız var. Onu
 da anamla zəbt eləmişiz. Bura təzə gəlin gətirmək olardı? Səhər
 durub hərəniz bir şəbədə qoşmayacaqdız? Aləm bizə nə deyər-
 di?

Cümşüd: A bala, siz çətinlik görməmişiz.

Əkrəm: Niyə görməmişik? Çox şeydən xəbərdarıq.

Minayə: Yavaş danışın, başım ağrıyır... Ürəyim qalxır.

Nüşü: Ağrıyar da, qalxar da. Yəqin soyuq olub...

Minayə: Özümü pis hiss eləyirəm. Görünü: hi... hi... hi...

Nüşü: Bu tezliyə?

Cümşüd: Pa... Pa... Pa... Gözümüz aydın. Bu da bir papaq.

Pauza

Nüşü: Cümşüd düz deyir. Biz sizin yaşda olanda, ikimərtəbə-
 li taxtda yatırdıq. Yuxarıda, a Əkrəm, babanla nənən, aşağıda
 atanla mən. Allah kasıblığı kəssin. Düzdü, bir az üzü qaralıqdı,
 ancaq çox şeyi udmaq lazımdı. Biz dözümlüyük.

Minayə: Elə əsas məsələ də odu.

Əkrəm: Hə, nə deyirsiniz? İndi gəlını qəbul eləyirsiniz, ya elə-
 mirsiniz? Deyin, biz də bilək.

Nüşü: A bala, bayaqdan “gəlin”, “gəlin” deyə-deyə bizi hip-
 noz eləmişən. Əvvəl, de görək, bunu hardan, necə tapmışan?
 Onu nə vaxtdan...

Minayə: Hər hardan, necə? O bizim işimizdi. Bizə bu xara-
 bada yer olacaq-olmayacaq, ondan danışın. Ağzınızı da boş qoy-
 mayın. Özüm də yuxusuzam. Gözümün acısını almaq istəyirəm.

Cümşüd: Ev atamdan qalmadı. Doğmaca atam-anam dirilib ləhləyə-ləhləyə gəlsələr, dillərin bircə qarış çıxarsalar, onlara vermərəm. Nəinki sizə.

Minayə: Baxarıq! Mənə də Xavərin qızı deyəllər. (*o tərəf-bu tərəfə baxaraq*) Ah... ha... Bura cəhənnəmdi ki. Bu daxmada cini şeytanlar, qulyabanılar doludu ki. Burda necə yaşayırsınız?

Cümşüd (*kinayəylə*): Təzə gəliblər. Sizin xatirinizə yola salarıq.

Nüşü: Nə cin? Nə şeytan? Qulyabanı da təzə çıxdı?

Minayə: Qışqırma. Mənim başım qışqırıq götürmür.

Nüşü (*oğluna*): A bala, bu gəlini hardan, nə təhər tapıb gətirdiyini demədin axı. Ağzıma daşlar, budu gördün mayor Mamed şalvarın çəkə-çəkə gəldi üstümüzə, nə var, nə var, Gəlini hardan, necə əldə eləmişiz? Bu suala onda nə cavab verək?

Pauza

Əkrəm: Əşi, bir şey fikirləşib deyərək.

Nüşü: Ayə, a başımı dağılayım, gəlin inək-camış deyil ey. Bir təhər ötüşəsən. Adın qoyacaq insan oğurluğu. Onda gəl canını qoymağa yer tap.

Minayə: Mayorun cavabını özüm verərəm.

Nüşü: Verəmməsək, bilirsiniz də, onun Allah kəsmiş xasiyyətini. Hiş qanmır, kiş qanmır. Elə deyir xiyardı ki, xiyardı. Bizə bu lazımdımı?

Minayə: Onun başına gecədən qaranlıq bir oyun açaram. Arvadı onu gecə-gündüz deyib ağlar.

Nüşü: Cavan vaxtı mən də elə deyirdim.

Əkrəm: Ay dədə, gəlini hardan əldə eləyəcəm? Bilirsən ki, dəvət almasam da, hər gecə səadət sarayına gedirəm. Orda qarnımı doydururam. Bu gəlini səadət sarayında bəyin yanında oturan gördüm.

Pauza

Doğrudu, əvvəldən də anası mənə nişan vermişdi. Xasiyyəti-

ni də ucundan-qulağından demişdi.

Cümşüd: Deməli, bunu anası qoşdu böyrünə?

Əkrəm: Bə nədi? Zeynəb qarı demişkən, halını-xislətini bilmədiyən atın dalına keçmək olar? Çox xoşuma gəldi. Mən də fürsəti əldən buraxmadım.

Cümşüd: Göydəcə aldın-yatdın, hə?..

Əkrəm: Onu saxlamazlar ki.

Minayə: Mənim də xoşuma Əkrəm gəldi.

Cümşüd: A ha... Belə de...

Əkrəm: Utanmazlıq eləyirəm, gəlin mənə baxdı, mən də gəlinə. Bir-birimizə əvvəl göz süzdürdük. Sonra gülümsədik, də-də, sonra hırıldaşdıq, yavaş-yavaş bir-birimizə vurulduq. Toyun qızgın çağında qaş atıb-göz oynatdıq. Axır ki, mən buna qandırdım: “Çıx bayıra, sənə deyiləsi sözüüm var”. Gözlərinə döndüyüm, buna bəndmiş. O saat çıxdı. Xeyli danışdıq, düşündük... Axır ki, sözüüm tutdu. İkimiz də Allahın adını çağırdıq. Oturub taksiyə çıxdıq aradan.

Pauza

Nüşü (*kinayəylə*): Böyük qəhrəmanlıq eləmişiz.

Minayə (*kinayəni anlayır*): Biz beləyik də. Lazım gələndə quşu gözümdən vururuq.

Nüşü: İnanıram, bala, sən vurarsan.

Minayə: Mənimlə, Nüşü can, ikibaşlı danışma.

Cümşüd (*Əkrəmə*): Ayə, başı daşlı, bu özgənin kəbinli arvadıdır. Bəyəm, ondan sənə arvad olar?

Nüşü: Booy... Doğrudu, bala, mən də dədəyə qoşulub qaçmışam. Ancaq mən bu natarazlığa cəsarət eləməmişəm. Vallah, bütün ədəb-ərkan normalarını gözləmişəm. Ürəyimə damıb, bunun dalı fis çıxacaq.

Əkrəm: Cəsarət hamıda olmur, ana. Qaldı Mayor Mamedə, onun atasını özüm yandıraram.

Nüşü: Necə?

Əkrəm: Kişi kimi... Sanaram çibindi. Basaram qol-qanadın qıraram. Yalını aylarla itlər içər.

Nüşü: Əkrəm, mayor da mayordu ha... Ağlını başına yığ... Elə-belə qoz deyil.

Pauza

Cümşüd: Əkrəm, a bala, mayor Mamedin məsələsi sonrakı işdi... Onu saxlayaq sonraya. Dənni moment zırhazır qopacaq. Arvad yiyələri tökülüşüb gələcəklər. Çıdanı çuvalda gizlətmək olmaz. Gəlini gecəyəkən qaytaraq geri. Nə olsun, üç gün sən sərəncamında olub. Bəy tərəf ağıllı adamlardısa, bizi başa düşərlər. Düşməzlər, başa salırıq.

Minayə: Dəli olmusuz, nədi? Bəyəm, mən oyuncağam? Mən geri qayıtmağa gəlmişəm?

Əkrəm (əsbiləyir): Ayə, sizin başınız var? Oba-qara görməmişiz? Bir qanlıq söz danışsınız. Sizin ağlınızla oturub-durşam, dalı hara gedib çıxar. Sonra belə şeyi də əldən buraxarlar? Lap turalım buraxdım. Elin qınağına dözmək olar? A başı xarablar. Havayı, xərcsiz-filansız gəlin gətirmişəm, görün, siz nə gubbuldadırsınız? Qurtarın söz-söhbəti.

Nüşü: Biz nə deyirik, oğlum, istəyirik, vağzal sədələri altında, dədə-baba qaydasıyla... Mən də qol açıb sındıram.

Pauza

Əkrəm: Nəvənizi gözləyin, ana. Məndə alınmadı.

Minayə: Vağzal çalındı.

Cümşüd: Harda?

Minayə: Dədəmin qapısında.

Cümşüd: Bərəkallah.

Minayə (üzünü Cümşüdlə Nüşüyə tutaraq): Mən papaq deyiləm, başdan başa qoyulam. Ağlınızı başınıza top eləyin. Gəlməmişəm atıla-atıla geri qayıdam. İstəmirsiniz, özünüz başınıza çarə qılın.

Cümşüd (arvadına): Aa ha... İşimiz əcəb düzəldi. Bu gün

bunları deyən, sabah gör nə darayı toxuyacaq bizə.

Nüşü (irəli yeriyərək gəlinin qolundan tutur): Çıx, çıx qapıdan. Sən abırda gəlin bizə gərək deyil.

Minayə Nüşünü itələyir. Nüşü divana yığılır. Minayə ona hücum çəkərkən Cümşüd araya girir. Gəlinə mane olmağa çalışır. Gəlin Nüşünün saçlarını yoluşdurur. Nüşü qışqırır. Əkrəm Minayəylə Nüşünün saç yoldumuna tamaşa eləyir. Cümşüd onları çətinliklə ayırır.

Əkrəm: Siz gəlin görməmişiz. Dədəm-anam olsaz da, gəlinlə davranmaq mədəniyyətiniz yoxdu.

Cümşüd (oğluna): Bərəkallah... Kor atın, kor nalbəndi.

Nüşü (divandan qalxaraq): Nə əkərsən, onu da biçərsən, kişi. Özündən küs...

Əkrəm: Bağırma...
Bağırma...

Cümşüd: Dəyyus oğraş dayısına oxşayıb.

Nüşü: Xeyr! Gorbəgər babasına çəkib. O da bir kişi döördü. İmsiləmədiyi arvad qalmamışdı.

Minayə (Əkrəmə): Ayə, neçə gündü basıb-bağlayırdın: “Bağ belə-bostan elə. Onu atıb, bunu kəsərəm” deməkdən az qala dilin qabar olacaqdı.

Əkrəm: Ay qız, tavaxıl elə.

Pauza

Minayə: Belə qeyrətin vardısı, mənə ərimdən niyə ayırırdın?... Özüm gedəcəm polisə.

Əkrəm: Səbrin olsun da.

Cümşüd: Gedib polisə deyəcəksən, qırdım-batırdım onları.

Minayə: Onu özüm bilərəm.

Nüşü: Saxlama de, biz də bilək.

Minayə: Əkrəmdən ayıbdı...

Cümşüd: Yox, de, biz də bilək.

Minayə: Deyərəm, məni o söz!..

Nüşü: Ooy... Allah üzünü qara eləsin.

Minayə: Ya adam balası kimi məni qəbul eləyin, ya da durun, ər-arvad basın bayıra.

Dava-dalaş başlanır. Səsə polis gəlir. Cümşüdü, Nüşünü, Əkrəmi və Minayəni məntəqəyə aparır.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Bənövşə evdə yır-yığış eləyir. Yazgül kitab oxuyur. Qapının zəngi çalınır. Bənövşə qapını açır. Lətifə otağa daxil olur. Bənövşəylə öpüşüb-görüşürlər. Qarşı-qarşıya əyləşirlər. Yazgül mətbəxə keçir.

Lətifə: Uşaqlar necədilər? Səni incitmirlər ki?

Bənövşə: Səs-küylərinə adət eləmişəm. Oturub-durub fikirləşirəm: yazıq uşaqların günahları nədi şikəst olalar?.. Ay Lətifə, kaş mənim də boyum səninki kimi uca olaydı. Tibb bacısı olsan da, bir çox həkimlərdən, vallah, çox bilirən.

Pauza

— Vaxtında təhsilimi artırammadım, o qədər peşmançılıq çəkmişəm. Heç dilə gətiriləsi deyil. Yəqin başımıza gələn qəziyyəməzdən də xəbərdarsan.

— Hansı qəziyyədən?

— Gəlin ciyəri yanmışım qoşulub bir gədəyə qaçmasını deyirəm də.

— Hə... Mən də toydaydım ki. Nə tez unuttun, Lətifə?

— Başım xarab olub, Bənövşə. İstəmirdi, gəlməyəydi. Əziyyət bir yana. Xərc çək, adamları çağırtdır, tök şadlıq evinə. Gəlin də qoşulub getsin başqasına. Bu adama sataşmaqdı...

— Mahmuda de, içinə salmasın.

— Dərdim azıydı, Bənövşə. Bu da bir tərəfdən.

— Gedib, cəhənnəmə getsin... Ot kökü üstə bitər.

Pauza

Dərd ailədə hamımızı götürüb. Adam üzünə çıxammırıq ki? Elə bilirik, hamı bizdən danışır. Bizi ələ salıb gülürlər. Mahmuda yazığım gəlir...

— İş olub, gərək elə olmayaydı. Mahmuda nə var. Kişi xeylağıdı. Baltasının sapı çıxıb, birini də saplar.

— Ey... Ay pir olmuş. Gözüm elə qorxdı. O necə olacaq?

— A Lətifə, sonalama, sonalasan...

— O boyda kişi qapanıb özünə. Nə qədər təskinlik verirəm, kimə nə deyirsən, xeyri yoxdu. Kor tutduğunu buraxmayan kimi. Elə bil özgə dərdi-səri yoxdu. Bilmirəm, neyləyim? Başını necə qatım?..

— Neyləyəcəksən? Oturub Minarənin yasını saxlamayacaqsan ki? Yoxsa Mahmud başın itəmi qoşacaq? O zaman demədim, geciydi. Mən eşidəndə ki, Xavərlə quda olursan, Minayəni Mahmuda alırsan, doğrusu mat-məəttəl qaldım. Başa düşdüm ki, sən onu tanımırsan.

— Ağız, Bənövşə, vallah mənim də aqlım çaşıb. Oğlumu salmışam qara günə. Çalışır-vuruşur, yazığım düşdüyü zibildən çıxammır.

Pauza

— Kişi xeylağı elədi də. Hər şeyi özü üçün dərdi-sər eləyir.

— Da demə, mən başıdaşlı qızın gözəlliyinə aldandım. Heç anasına fikir vermədim. Fikirləşdim ki, çaxır tünd olar, öz qabın çatlada... Anası öz evində, biz öz evimizdə...

— Ağız, Zeynəb qarının dili qabar olub deməkdən: “Anasına bax, qızını al”, “Ana çıxan ağacı qızı budaq-budaq gəzər”. Qız anasının məsuliyyəti böyükdü. Ana qızına da cavabdeh olmalıdı.

— Qadında boy-buxun, fiziki gözəllik azmış, gərək onun daxili də gözəl olaymış...

Pauza

— A Lətifə, səninki toya getməliidi. Hənifənin qızı Sürüşü nə tez unuttun? Başıdaşlının gəlini, sən demə, hər axşam yatandan

sonra əriylə qayınanasına heroin qoxulatdırırmış.

— Nə? Heroin nəmənə şeydi?

— Narkotika da... Başına nə gəlsin, heç elə bil oba-qara görməmişən... Əriylə qayınanasın yuxudaca uydururmuş.

— Ondan nə ləzzət alırmış, a Bənövşə?

— Nə ləzzət alacaq? Onları ölü vəziyyətinə salır, sonra girsirmiş evdəki ağır-yüngüllərə əl gəzdirməyə. Gecəyəkən ötürürmüş anasına. O da çatdırırmış bazara. Günahı deyənlərin boynuna.

Pauza

Hələ evli yad kişilərlə də görüşürmüş... Lətifə, belə-belə görəcəkdir işlər.

— Booy... Zeynəb qarı yaxşı deyib: “Gündə bir söz eşitməsən...”.

— Allah belənçikdən saxlasın. Dalı gör nə olub?

Lətifə heyətlə Bənövşənin üzünə baxır.

— Nə olub?

— Evdən hər şeyin getdiyini başa düşən Sürüş gəlinlə haqq-hesaba oturur. Gəlin “Ərimlə qayınanam narkomandılar” deyər qaçır polisə.

— Niyə?

Səkkizinci bölüm

— Narkoman olmalarını polisə xəbərləmək üçün. Öz elədikləri cinayətləri qayınanasıyla ərinin üstünə atmağa.

— Ooy... Buy-buy... Allah, Allah!.. Belə də şey olar?! Ağız, polis neyləyib?

— Neyləyəcək? Aparıb ərlə qayınanamı müayinədən keçirib. Hər ikisinin narkotikadan istifadə elədikləri qanlarından bilinib.

Hələ üstəlik, özü evdə gizlətdiyi heroini də əşyayı dəlil kimi polisələrə verib.

Lətifə iki əliylə başına vurur.

Kadr dəyişir. Polis məntəqəsi. Əkrəm, Minayə, Cümşüd və Nüşü gəlirlər. Mayor sorğu-suala başlayır.

Mayor (Əkrəmə): Ay, oğraş, özgənin arvadını qaçırırmısan? O sənün üçün keçiz-zaddı?

Əkrəm: Qaçırdığım gəlini, arvad yox...

Mayor: Ayə, sənün başındakı tükün sayı qədər mən belə işlərlə qarşılaşmışam. De görüm, Sədət sarayında kəbinkəsdi oldu, ya yox?

Əkrəm ağzını büzür və çiyinlərini çəkir. Mayor üzünü Minayəyə tutur.

Mayor: Sən de görüm, kəbinkəsdi oldu?

Minayə: Oldu.

— Üzüyü Mahmudun barmağına keçirtdin?

— Bəli, keçirtdim.

— O necə? O da üzüyü sənün barmağına keçirtdi?

— Bəli! Hələ az qala barmağımı sındıracaqdı. Zalım oğlu Mahmud çox kobuddu, Mayor.

— Onda nə hisslər keçirtdin?

— Tüklərim biz-biz oldu. Ancaq...

— Nə ancaq.

— Yənə deyirəm, kobudıydı, kobud.

Pauza

— Kişi kobud olar da... Yaxşı, yengə-mengə də təşkil eləmişdilər?

— Bəli!

— Deməli, sən özgənin qanunu arvadısan. Yengənin də hüququnu tapdalmısan.

— Həm hə... Həm yox... Bir də ki mənə nə yengə?

— Onu necə başa düşək?

— Mənim yengəm anamdı. O, hər şeyi hamıdan yaxşı bilir.

— İndi sən özünü kimin arvadı hesab edirsən?

— Sənədlə Mahmudun, sənədsiz-filansız Əkrəmin. Bir sözlə, Əkrəmlə vətəndaş nikahındayıq.

— Kəfdəsiz vallah... İstəyəndə elə, istəməyəndə belə...

Əkrəm: Mən kişiyəm, mayor. Kişi yanında arvadla elə danılmazlar.

Mayor: Başqa vaxt necə? Olar?..

Nüşü (*Mayorun məntiqini anlayır*): Kəs səsini, yaramaz... Kişiləşməyə bax.

Mayor (*üzünü Cümşüdlə Nüşüyə tutaraq*): Bu işə siz necə baxırsız?

Pauza

Cümşüd: Üzləri qara olsun... Gəliblər də...

Nüşü: Murdar ət kimi. Hərçənd bir ət girdi qazana, oldu yeməli... Neyləmək olar?

Mayor: Əslində, bu çox xatalı şeydi. Mahmud şikayət eləsə...

Nüşü: Bilirik. Onda döy başına, döy dizinə olacaq.

Minayə: Desəm, mən öz xoşumla qoşulub gəlmişəm, səni istəmirəm, onda necə?

Minayə Əkrəmin qoluna girir və özünə tərəf çəkir.

Mayor: Bu işə saymazıyana baxma. Siz Mahmudu təhqir eləmişiz. Alçaltmışız. Xalq arasında sındırmışız... Onun ixtiyarı var, sizdən təzminat istəsin.

Nüşü: Təzminat nəməne şeydi, mayor?

Mayor: Cərimə... Pul.

Cümşüd: Nə?! Cərimə?.. Məndə pul yoxdu.

Minayə: Balam, Mahmudu ürəyim istəmir də. Əkrəmi sevirəm, ona da gəldim.

Mayor: Xanım, sayılmayan şey adamı çox incidən olur... Ona görə də biz öz işimizi həm ehtiyatlı, həm də sığan tutmalıyıq. Bu axşam sizi saldıracam kepezeyə. Bu gecəni qalın orda. Mən də sabahacan fikirləşim. Görək bu cinayətə nə don geydiririk.

Minayə: Mayor, sən nə danışdığını bilirsən?

Pauza

Mayor: Niyə bilmirəm? Mən bu yolda saç ağartmışam. Səhər gedib zərərçəkənlərdən izahat-filan alacam. Söz-söhbət qalxmasa, gəlib sizi buraxdıracam. Onda da bilirsən də.

Minayə: Nəyi?

Mayor: Əl əli yuyar, əl də üzü.

Əkrəm: Mayor, bizi az qorxut. Gepeze-mepezeni qulağımıza az oxu.

Mayor: Bağırma... Çox hünər iş görmüsən. Başqasının arvadına sataşmağın azmış kimi, hələ üstəlik, dilin də çıxır bir qarış.

Nüşü: Yağışdan çıxıb yağmura düşdük.

Minayə: Qurban olum, mayor, Əkrəmlə məni bir kameraya saldır.

Mayor: Yox... O qəti olmaz. Bir variant var. Xanım, o da qayınananla səni bir kameraya saldırmaq. Əks halda, rəis gəlib məni sənənin vəziyyətinə salar.

Pauza

Cümşüd: Hələ bu xəmir çox su aparacaq, arvad. Allah xeyirlisindən eləsin.

Nüşü: Kameradan da o tərəfi var?

Cümşüd: Var, arvad, var.

Nüşü: Nə ola bilər?

Cümşüd: Evi satdırmaq.

Mayor: Rəis gələr, məni də Minayənin gününə salar.

Minayə: Mən nə gündəyəm ki?

Mayor: Allah bilir.

Əkrəm: İki başlı danışma, mayor.

Mayor iki polis çağırır.

Mayor: Kişiləri bir, arvadları başqa kameraya. Çəşmayın. Dəyişik salarsız, rəis gəlib sizi də, elə məni də...

Cümşüdlə Əkrəm qabaqda, Nüşüylə Minayə onların ardınca qapıdan çıxırlar.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Lətifə gəlir. Bənövşəylə öpüşüb-görüşürlər. Lətifəylə Bənövşə söhbət eləyirlər.

Lətifə: Biabırçılıq. Belə də adamlıq olar?

Pauza

Bənövşə: Olar-olmaz deyəmmərəm. İş gedib çıxıb məhkəməyə. Hakimin də gözünə dönüm, ana-balaya həbs qətimkan tədbiri seçib. Hərəsinə səkkiz il pəzəmə iş kəsib... İndi də gəlin şəhərin altından girib üstən çıxır. Buna nə deyirsən? Özün də, Mahmud da Allahınıza şükür eləyin ki, yaxşı qurtarmısınız.

— Bədənim üşəndi, bacı.

— Biz də qız anasıyıq, Lətifə. İnan, hərdən elə qorxuram, gəl görəsən.

— Nədən Bənövşə?

— Nədəni soruşma, atalar deyib, gərək su quyunun dibində ola, quyuya su tökməklə sulu olmaz. Bu, qan məsələsidir. Qanın da olmayanın yanında axtarmazlar.

— Biri Minayə, bacı. Sırtarmışın qızı bizi yandırdı. El içində

uzun dilimizi yamanca qısaltdı. Nə bizi saydı, nə də öz nəslini...

Pauza

— Qanı zəhərmiş deynən... Mahmudun da xasiyyəti tündü, istəyirəm, ona birini tapım. Necə deyərlər, ziyanlığın yarısından həm başı qarışsın, həm də ailə sahibi olsun.

— Vallah, Lətifə, çətin məsələdi. Adam doğma övladına zəmanət verəmmir. İndiki cavanlar axşam bir fikirlə yatır, səhər başqa düşüncələrlə oyanırlar.

— Sən məni tanıyırsan, mən də səni. Pisimizi-yaxşımızı bilirik. Bəlkə Yazgülü.

— Qızım olanda nə olar? Onun da kaprizləri var.

— Kaprizləri nədi? Bəlkə deyəsən?

— Çox yatandı. Süfrədə nə var sümürür. Doydum demir. Qarnı acanda dəli olur. Yır-yığışla arası yoxdu. Hələm-hələm adam bəyənmir.

— Eh... İndiki gəlinlərin hansının kaprizi yoxdu ki? Çox zaman müasirliyi əndazəsiz hərəkətdə görürlər.

— Diksözlüdü... Bəzən ağızından elə söz çıxarır, dəymişin dura-dura kalın tökülür.

— Cavandı... Onlara dözmək olar. Təki arı-namusu olsun. Ərinin, ailəsinin qədərini bilsin.

— Yox... Ağızıma daşlar... Elə yəndəmsizlikləri yoxdu. Ola da bilməz... Olsa, o gün ürəyim çatlar.

— Deyəcəm, Yazgülü verirəm sənə. Düşünəcəksən, Bənövşə elə sözə bənd imiş.

— Yox, yox... Bənövşə. Elə sözü ağılına da gətirmə. Biz uşaq deyilik... Bu yaşda...

— Sən ki, məni tanıyırsan, Lətifə.

— Tanıyıram. Tanımasam, sənənlə dostluğa qohumluğa çevirərəmmi?

— Qorxuram, sonra bir şey çıxa, səni də itirəm. O mənə çox təsir eləyə...

— Həyatda hər şey olur, Bənövşə. Hərə bir ağıldadı. Kimdən nə desən, gözləmək olar. Atalar yaxşı deyib: “Ağacı kəsərsən, səmtinə yıxılar”.

— Sənin günahın ondadı ki, halımı-xislətini bilmədiyin atın dalına keçmişən. Bəxtinə də ayğır çıxır. O, sənə ya təpik atmalıydı, ya da səni qəpmalıdı. O, alçaq heç birini eləmədi, əzişdirməyə üstünlük verdi. Zıyanın yarısından... Eşitmişən də, xeyirdən şər, şərdən xeyir...

— İlanmış, yaman yerdə çaldı bizi.

— Fikir eləmə. Yerini bilməyən yersiz qalar. “Su axar, çuxurun tapar”. Məsləhətsiz iş gördün. Əzəldən bilsəydim, imkan verməzdim ki, o qıza yaxın düşəsən.

— Demə, bacı, demə. Bir işi görürəm, sonra yüz dəfələrlə peşmançılığını çəkirəm.

Pauza

— Səndən nə gizlədim? Yaxın qohumum Yazgülə elçi gəlmişdi. Nə olar, qohum olandı. Guya dabaqda gönünə bələd deyiləm. Basdı bağladı. Bağ belə, bostan elə... O danışdıqca mən dinlədim. Qisası, axırda dedim: “Sənin itiyin məndə tapılmaz”. Ondan əvvəl də qonşu Bibixanım gəlmişdi. Bacısı oğlu Fərman üçün.

— Ona nə dedin?

— Nə deyəcəm? Şəppatan üzünə çırpıdım. Bizim qazımız o söz...

— Nə?

— Bir çəməndə otlamaz.

— Yazgül nə dedi, a Bənövşə?

— Ağız, nə deyəcək? Əvvəla, onu elə böyütməmişəm ki, üstünə bulud kölgə sala. İkincisi də, Allah ömür vermiş deyir: “Elə şeyləri anam bilər”.

— A ha... Varam elə qızla!

— Bilirsən, qız var, gül parçası, ərə gedəndə də ərinə dirək

olur. Gərək ərin qədrin bilə. Ər də onu elə tərbiyə eləyə, o da ərin üstündə əsə. Gedib deməsin: “Burda mənəm, Bağdadda kor xəlifə”.

— Düz deyirsən, Bənövşə. Kül ağılıma. Düşmüşəm itin-qurdun ardınca. İtin ardınca düşən bilirsən də nəylə qarşılaşar?

— Bilirəm. Saxla... Dalın demə... Elə şeylər çox olur. Gərək ehtiyatlı olasan. Eşitmişən də?

— Nəyi?

— Ehtiyatlı igidin anası ağlamaz.

Pauza

— Eh... Bənövşə... Bənövşə... O gündən nə anası ölmüş Mahmud özünə gəlir, nə də mən.

— Orda günah özündə olub... Yazgül də bu gün-sabah qurtarsaydı universiteti... İnşallah, gələcəkdə müəllim olacaq. Onun sənəti artist-martist, buxaltır-mıxaltır, inciner-mincinar deyil ki, tərbiyə işindən başı çıxmaya.

— Bax, varam elə gəlinlə.

— İnanırsan, nəsildə kimin başı xarab olsa, kim yolundan azsa, kimlə kimin arasında dava-dalaş qopsa, gəlir Yazgülün yanına.

— Məsləhətəmi, ağız?

— Bəs nədi?

— Boy, başına dönərəm onun.

— Gözlərinə döndüyüm hər axşam ədəb-ərkan dərsi keçir başı xarablara...

— Ana gərək qız böyütsün, qız tərbiyə eləsin, Bənövşə.

— Ər evində də axı o, uşaq tərbiyə eləməlidir. Düz demirəm, Lətifə.

— Düzdü, düzdü! Allah ağızımı əyər. Düz sözə nə deyəcəm? Desəm, nə çıxar?

— Alabəzək Rəfiqəni tanıyırsan da.

— Hə... Ona nə olub?

— Ay qız, deyiləsidə ki? Eşidəndə, əlim üzümdə qaldı. Qızı gecəyən, yatdığı yerdəcə ərini boğub öldürüb qazda.

— Necə? Oooo... (*Lətifə qulaqlarını tutur*) Mən nələr eşidirəm, Allah?

— Yatandan sonra qazı açıb buraxıb, evə. Qapı-pəncərəni bağlayıb. Özü də otaqdan çıxıb.

— Fatışınkı gör neyləyib?

— Onunku da?

— Qayınana iki gün əvvəl infarkt olubmuş. Tərpənə bilmirmiş. Gəlin yastığı basıb qayınanasının ağzına. Arvadın cıqqırığı da çıxmayıb.

Pauza

— Hə, ay qız. O gün televizorda dedilər. Düzdü, yaxşı qulaq asammadım. “Gəncədə bir gəlin ərinin bağırsaqlarını dolayib belinə”. Bunu eşidəndə özüm də məəttəl qaldım.

— Ağız, pis gəlini almaqdansa, oğlun subay qalması yaxşıdı. Çox pis zəmanədi. Allahına şükür elə ki, Minayə öz xoşuyla qoşulub qaçıb. Sizə xətər yetirməyib.

— Cəhənnəmə getsin, dalınca da bir qara daş. Ağrım ürəyinə, vaxt gələr, peşman olar.

— Mən Yazgülə halal süd əmizdirmişəm. Mənim qızım, inanıram, anası kimi olacaq. Bilirsən niyə? Çünki məndən dərs alıb... Qaldı sənə oğluna... Bax gör də...

Kadr dəyişir, Lətifənin evi. Qapı döyülür. Hamı təəccüblənir. Mahmud qapını açır. Mayor icazəsiz-filansız otağa girir.

Mayor (*Mahmuda*): O gün sənə telefon açdım. Ağzını bura-bura danışdın. Bir tomluq kitab oxudum. Deyəsən, qanmadın.

Mahmud: Ola bilməzdi ki, adam dilində danışaydın? Tomluq kitabını saxla özünə, mayor. Yəqin mən deyənləri sən anlamamısan.

Mayor: O nədi, əəə? O nə biabırçılıqdı? Nə təhər oldu, əə, o. Gedəndə o sənə sağ ol da demədi?

Mahmud: Nəyi deyirsən, mayor? Başa düşürəm, içindəkiləri gizlətmə, fikrini açıqla.

Mayor: Ayə, nə deyəcəm, səadət sarayında çıxardığınız konserti deyirəm də.

Atlas: Mayor, gəl nə öz başını ağrı, nə də bizimkini. Sözünü de, görək bura niyə gəlmisən? Azarın nədi? Beşdən-üçdən qo-parmağa, eləmi?

Mayor hırıldayır. Əzilib-büzülür.

Mayor: Yoox... O olmasa da olar. Hamı bilməli ki, (*sinəsini qabardaraq*) bu ərazinin mayoru var. O da mənəm.

Mahmud: Ərazinin yoxsa, adamların?

Mayor: Əşi, nə fərqi var?

Lətifə: Hırıldama, sözünü açıq de, indi pula gəlmisən?

Mayor: Deyəsən, başa düşürsüz?

Atlas: Nəyi?

Mayor: Cinayət törətmənizi. Yığışın, gedəyin şöbəyə.

Atlas qəhqəhə çəkir.

Lətifə: Bu, nə danışır, əə?.. Get niyyətini Muradla Xavərə açıqla... Cinayəti onlar törədiblər.

Pauza

Mayor: Burdan gedən kimi Muradla Xavəri, Minayəylə Əkrəmi, hətta Əkrəmin ata-anasını da danışdıracam. Meymun kimi hamısını salacam kletkaya. Müstəntiq sorğu-sual aparacaq. Məlum olacaq ki, günahın yekəsi sizdə, ya onlardadı. Qalxın ayağa, gedəyin onlarla üzləşməyə.

Mayor əlini arxasına qoyaraq otaqda var-gəl eləyir.

Mahmud: Mayor, bizi ələ salma?

Mayor: Ələ salanın atasına lənət.

Mahmud: Meymun demək, ələ salmaq deyil.

Mayor: Yox... Meymun da bizim kimi canlıdır. Onu da Allah yaradıb.

Mahmud başını yelləyir. Atlas ayaqdan başa mayoru süzür.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Qarı döyülür. Yazgül qapını açır. Qonşu Gülxar içəri daxil olur. Lətifəylə görüşürlər. Sonra Gülxar da əyləşir.

Gülxar: Ağız, bu gecə yatmamışam. Hey qorxulu yuxu görmüşəm, diksinib oyanmışam. Handan-hana gözlərimi qırpmışam, o saatca da davamı başlayıb. Ayılıb oturmuşam çarpayımın içində. Mürgü döymüşəm.

Pauza

Bənövşə: Axı nə yuxudu o?

Gülxar: Nə olacaq? Rəhmətlik Zeynəb qarı deyir: “Qurban kəs, özü də qara qoç olsun”. Sənəm arvad yalvarır ona yasin oxudum. Qayınanam gör nə deyir?

Lətifə: Olmaya deyir, yanıma gəl.

Gülüşürlər.

Onuncu bölüm

Gülxar: Ay qız, elə desə nə var ki? Deyir, mənə şəhərin görkəmli yerində heykəl vardır.

Bənövşə: O lap ağ elədi ki.

Yazgül: Ac toyuq yuxusunda darı görər.

Gülxar: Bəzi, cəhənnəm olsun hamısı. İstəklərinin birini də... Yaxşı, a Lətifə, ucuz söhbət dananı qurda verər. Deyirlər, sənin gələcək gəlinin qoşulub qaçıb?

Lətifə: Hə, elədi. Allahdan gizlin olmayan səndən nə gizlin... Zati qırıqmış, bəzi.

Yazgül: Gedib-gedib də. Nə çox qız. Xoruz olmasa, səhər açılmır. O gəlin birini yeyib, o birini də bərc verməliydi.

Gülxar: Aaz, indi qız alan var? Alan olsa da, çox çəkmir. Qaytarırlar üstünə... Heç olmasa, çəkdiyən xərci Xavərlə Muraddan geri aldın?

Lətifə: Uzada-uzada oturublar. Bu gün, sabah... Sabah, o biri gün... Əlinlə ver... Ayağınla sürün.

Gülxar: A bəzi, nə cırılmalı ağızları varmış nadürüslərin. Ağız, sən yaxşı adamsan, sənin əvəzində mən olsaydım, doğuzdurardım ər-arvadın hər ikisini...

Bənövşə: Xavəri başa düşdüm, Muradı necə?

Gülxar: Adam qızıqanda yandığından nə danışdığını da bilmir.

Lətifə: Eey... Dərd böyükdü.

Gülxar: İnan mənə, Xavərlə Muradı soyundurub lüt üryan buraxardım küçəyə. Arvadsifət Muradın dədəsinin görəna od vurardım.

Lətifə: O qabiliyyət məndə hardadı?

Gülxar: Tüpürərdim sifətlərinə, görk eləyərdim onları bütün şəhərə. Hamı görərdi, anlayardı. Haqsızlığın, adam sındırmanın aqibəti nədi?

Pauza

Bənövşə: A qonşu, bilirsən ki, mən sənə xatirini çox istəyirəm. Lətifə sən deyən adam deyil axı... Bircə dəfə yersiz söz-söhbətini, yöndəmsiz hərəkətini eşitmisən?

Gülxar: Yoox... Allah var başımın üstə.

Bənövşə: Lətifə sən deyən kimi eləsəydi, Lətifə olmazdı ki.

Gülxar: Lətifənin səbrinə heyranam. Vallah, mən özümü saxlayammazdım, cırtqozluq eləyib cırıb dağıdardım onları.

Bənövşə: Ay qız, kiri.

Gülxar: Nə kiri? Danışdıqca yanırım.

Lətifə: Xavərlə Muradı “soyundurmaq”, “lüt üryan eləmək”, “dədələrinin goruna od vurmaq” işə fayda verəcəkmi?

Bənövşə (kinayəylə): Sən böyük adamsan, Gülxar. Kaş səndəki o geniş ürək hamıda olaydı.

Yazgül: Gülxar xala, əlindən iş gəlməyən imkansız adamlar böyük-böyük danışan olurlar. Lətifə xala, ya da Mahmud Minayənin şərəfsizliyinə neyləsinlər? Əllərindən xata çıxsa, ömürlərini bada verəcəklər. Buna dəyərmimi?

Lətifə (Yazgülə): Nə dedin, qızım, danışan dilinə qurban olaram sənin.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Qapı döyülür. Mahmud qapını açır. Mayor saymazyanə içəri girir. Mahmud üzünü anasıyla bacasına tutur.

Mahmud: Ay ana, mənə nə deyib doğmusan? Bu girdirmə işlər tək mənim başıma gəlir. (Üzünü mayora tutur) Sənin gəlişin yuxudu?

Mayor: Ayə, nə yuxu? Yaşadığımız həyat elə yuxu kimi şeydi də. Kişinin qızının taleyiylə oynayırızmı?

Mahmud: Sən nə danışdığını bilirsən, mayor?

Mayor: Niyə bilmirəm. Anlayın ki, siz qəlb oğrularısınız... Bunun üçün cavab verməlisiz.

Lətifə: Danışığına fikir verirəm. Deyəsən, sözün qurtarıb, dalaylayırsan, mayor.

Mayor: Lətifə xanım, unutma ki, sən mayorla danışırısan. Etik normaları aşma.

Lətifə: Mən etik-metik norma nədi bilmirəm. Çox da qabağa çıxma... Çıxsan, yamağın görünəcək.

Mayor: Mənə hədə gəliirsən?.. (Üzünü Mahmuda tutaraq) Anan nə deyir? Bəlkə sən izah eləyəsən?

Mahmud: Mayor, bir az da atlanıb düşsən, layiq olduğun cavabı alacaqsan... Evimizin içində bizi dolama.

Mayor: Mən qanun keşikçisiyəm. Başım belə işlərdə ağarıb. Qəlb oğurluğu ən böyük cinayətdi.

Pauza

Atlas (istehzayla): Mən də elə düşünnəm, mayor. Yəqin ki, cinayət məəcəlləsini oxumusan. Orda qəlb oğurluğu barədə maddə nəzərdə tutulub?

Lətifə: Booy... Bu da təzə hoqqadı?

Mayor: Yox... Ancaq bu yaxında... Bir də ki qəlb oğurluğu qəsdən adam öldürmə maddəsiylə eynidi. Nə fərqi var, cismani öldürdün, ya mənəvi. Oğurluq oğurluqdu da. Onun da qaşı-gözü olur?

Atlas (mayoru dolayaraq): Məncə, mənəvi ölüm daha ağır maddə olmalıdı. Çünki o çox zaman eşqlə, məhəbbətlə bağlı olur.

Mayor: Atana rəhmət... Bu, heç mənim ağıma gəlmirdi.

Lətifə: Gərək ağıl ola ki, gələ də.

Mahmud: Mayor, sən pulu, məncə, Muradla Xavərdən ala bilərsən. Lətifədən yox...

Mayor: Ayə, mənə pul-zad lazım deyil. İstəsəm...

Lətifə: İstəsən nə?!

Mayor: Mələyə-mələyə verərsiz.

Atlas: Mələdə bilirsənsə, get o yolla Muradla Xavərdən al. Hələ ki bizim verdiklərimiz də onlardadı. Get, get, mayor, az çox nə olsa, onlardan qopararsan. Qaldı mələməyə, mən özüm adam mələdənəm.

Mayor: Xanım, çox dolaşdıq danışdıq. İşə bir az aydınlıq gə-

tirsəniz... Əslində, siz də cinayətkarsız? Cinayətkarın isə böyüyü, balacası olmur. Hamısı bir maddə altındadı.

Lətifə: Yalan danışma, mayor.

Mahmud: Təhqirə keçmə, mayor.

Mayor: Sən cinayətini boynuna al. Əks halda, arxası yaxşı olmaz.

Atlas: Nə olacaq?

Mayor: Adekvat tədbir görəcəm.

Mahmud (*qəsdən*): İslanmışın yağışdan nə qorxusu?

Lətifə: Görəcək günümüz varmış.

Atlas: Mayor, mən müxbirəm, səni qəzetlərdə, televiziyalarda...

Pauza

Mayor: Paa atonan. Gör, məni nəylə qorxudur? Sənə bir nar-koman adı qoyduraram, özün də bilməzsən, hardan gəlib hara getdiyini.

Atlas: Başdan yuxarı tullanmazlar, mayor.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Gülxarın danışığı davam eləyir.

Gülxar: A qızım, mən deyənləri kim necə başa düşdü bilmirəm. Demək itstəyirdim ki, elə qızım olsaydı, onun yeməyinə bir çimdik zəhər qatardım. Elə qızdan nə olacaq? Çox çəkməz, uşaqla qayıdar anasının üstünə.

Bənövşə: Özündə olmayan hünərdən geninə dəm vurma, Gülxar bacı.

Gülxar: Nə hünər? O nə deməkdi?

Yazgül: Elənçiyə qalsa qızın Zenurə üç ay itdi evindən. Hara getdiyini də bilmədin.

Bənövşə: Qız düz deyir. Qaytarıb gətirib atmasaydılar üstünə, hələ içində hıçqıra-hıçqıra gəzirdin onu.

Yazgül (*Bənövşəyə*): Nədəndi bilmirəm, hamı özündə olmayandan danışır.

Bənövşə: Ay qız, sən get işini gör. Bir azdan tədbirə gedəcəksən. Başından böyük danışma.

Lətifə: Yazıq uşaq olanını deyir də.

Pauza

Gülxar: Yazgül yaxşı qızdı, hərdən yekə-yekə atması olmaydı.

Lətifə: Nə yaşı var, o da düzələr.

Gülxar: A bəji, hamımız qız olmuşuq. Qız qızanda gözü ayağının altını görmür.

Yazgül: Baxır o kimin qızıdı.

Gülüşürlər.

Gülxar: Hə, onu düz deyirsən. Qızın ağılı olmayanda xəcalət tərini ana tökər. Necə Xavər kimi. Lap mənim qızım Zenurə tək ki. Zenurə də mənim dilimi... Başıma qaxac olub... Evdə qonaq var, onu yola salım, gələcəm.

Bənövşə (*mızıltılı səslə*): Dayanma, tez gəl, səndən ötrü gözümüz atılır.

Gülxar gedir. Lətifə ani fikrləşir. Ürəyi titrəyir. O, sıxılır, çaxır. Kinli-kinli gülümsəyir. Yazgül mətbəxə keçir. Lətifə sıxıla-sıxıla astadan Bənövşədən soruşur.

— Yazgüllə Mahmudun işini düz gətirə bilərikmi?

Bənövşə mızıldanır.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mayorla söhbət davam eləyir.

Mayor: Lətifə xanım, nə vəlvələdən, nə zəlzələdən.

Lətifə: Başa düşmədim.

Mayor: Nə özünə əziyyət ver, nə də mənə güc elətdir. Gəl işi yerindəcə çürüdək. Cinayət elə zibildi ki, hardan baxsan görünür... Muradla Xavər bir cürə danışırlar, siz tamam başqa cürə. Hi... hi... hi... Mənə nə dəxli var, kim cinayət eləyib. Mənim də məsələyə öz baxışım var.

Lətifə: Nə baxışdı, o, mayor?

— Lupamda nə görünsə, baxışım da odu. Bu mayor rütbəsi var ha, o, adama çox şey deyir. Yada düşməyəni də yada salır.

— Sözündən heç nə anlamıram, mayor.

— Anlamırsan, anladaram.

— Ayə, ay yazıq, səni anladan lazımdı. Ağılsızlığın ucbatından düşməsən çölə-bayıra. Nə var, nə var, kimisə aldadıb, dilənçi payı alacaqsan... A qanmaz, sənin hərəkətlərin polis adına qara ləkədi. Böyüklərin eşitsə, hərəkətlərini, paqonunu soyunduracaqlar... Ayə, utanmırsan, qızarmırsan, qorxmırsan?

Qapı döyülür. Lətifə Aqili qapı ağzında qarşılayır. Aqil gəlir. Mayor Aqili tanıyır və təəccüblənir, özünü yığışdırır.

Aqil (mayora): Sən hara, bura hara?.. Nə itin azıb burda?

Lətifə (dərhal): Keçi can hayında, qəssab piy axtarır. Başımıza gələnləri eşidən kimi uzana-uzana durub gəlib bizdən bir şey qoparsın.

Atlas: Hələ utanıb-qızarmadan neçə gündü bizi cinayətkar adlandırır.

Mayor: Əşi, o söhbət qurtardı. Mən hardan biləydim ki, Aqil qardaş sizlə...

Atlas: Hələ utanmaz-utanmaz mənə narkoman adı da qoymaq istəyir.

Aqil (əsbəbi halda): Kim?

Lətifə: Kim olacaq, budu ha, qabağında mıx kimi dayanan, qara bığ mayor.

Mayor (sözünü daldalamağa çalışır): Xanım, məni oda salma. Onu mən sənə demirdim.

Atlas: Kimə deyirdin?

Pauza

Mayor (sözün ünvanını dəyişir): Murada, Xavərə, Minayəyə. Bilmirsiz, onlar ailəliklə narkomandırlar. Onlara hardan ilişmisiz?

Aqil: Libasını tez-tez dəyişmə, mayor. Beş-üç manat xatirinə özünü cırıb-dağıdanlar iyrənc vəziyyətə düşürlər. Xüsusilə də hüquq mühafizəçiləri.

Mayor: Tamamilə doğrudu, Aqil müəllim.

Həm təəccüblə bir-birinin üzünə baxır.

Mahmud (mayora): Əcəb kişisən.

Mayor: Qardaş canı qurtardıq, Mahmud. Qurban olum mənə dilə-dişə... O söz.

Atlas: Hansı söz?

Mayor: Balalarım var. Aqil müəllim, qurtardıq. Bir də bura gəlsəm, yenə deyirəm, o söz.

Lətifə: Yenə o söz?

Mayor: Ataba-atama... Nəsli-nəcabətimə...

Mahmud: Ayə, Aqil, canın üçün qanımızın qara vaxtı bizi dəli elədi, bu mayor.

Mayor: Mahmud müəllim, məndən yaşca kiçik olsan da, (əlini üzünə vuraraq) bu mən ölüm, böyüyümsən.

Lətifə: Nə yaxşı vaxtında gəldin, ana-bala bizi yığıb aparacaqdı polis şöbəsinə.

Mahmud: Zərərçəkən də mən, qarın ağrısına düşən də. Ayə, belə də həyasızlıq olar?

Mayor: Ayə, Aqil müəllim, yalan deyirəmsə, lap atama lənət, zarafat eləyirdim. Eşitdim Minayə səadət sarayından bir başqasına qoşulub qaçıb. Düşündüm ki, Mahmudun qanı bərk qaradı. Neçə dəfə gəldim, kefin duruldum. O da vurdu belə çıxdı.

Pauza

Aqil: Mayor, sən hüquq keşikçisisən, yoxsa, təlxək?

Mayor (*şux duraraq*): Hüquq keşikçisi. Necə bəyəm? Oxşamıram?

Aqil: Get şöbəyə, indi zəng edib rəisinlə danışaram.

Mayor (*dili dolaşa-dolaşa*): Aqil mü-əl-lim, yox... La-lazım dö-yür.

Aqil: Niyə?

Mayor: Sö-yüş-çül-dü. A-a-na-ma sö-yə-cək.

Lətifə: A mən deyən, get deyir, get də. Söz başa düşmürsən?

Mayor gedir. Hamı əsəbi görünür. Aqil telefona əl atır. Atlas ona mane olur.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Yazgül də evdədir. Lətifəylə Bənövşə söhbət eləyirlər.

Bənövşə: Bilirsiniz, xanım, o çox çətin məsələdi. Nə olsun ki, Yazgül hər şeyi atıb mənim üstümə. “Anam kimə məsləhət bil-sə” deyir. Mənim də öz vicdanım var.

Pauza

Sağlamım bir qızdı, incimə məndən, onu necə gəldi, kimin qoltuğuna verəmmərəm ki?

Lətifə: Səni başa düşürəm, Bənövşə. Mən də olaram Yazgülün anası.

— Özünə də gərək gəyişəm... Açığı, sən də baxışlarında bir kədər, niskil görürəm.

— Mən ruhən sarsılmışam, Bənövşə.

— Mən sənə səmimiyyəmə, xatirini də çox istəyirəm. Ancaq bir iş var.

— Nə iş?

— Sənin oğlun mənim qızından çox böyükdü. Mən ağınabozuna baxmadan, necə gəldi iş görəmmərəm.

— Dedin, oğlun böyükdü? On yaş Yazgüllə fərqləri var. Ay qız, kişi qadından böyük olar da.

— Onun da həddi var.

— Bəyəm, nənələrimiz bizdən az bilirdilər? Onsuz da bu cəmiyyətdə taylı tayıyla oynamır ki?.. Mahmudun gözləri qorxub.

— Nədən?

— Bir də toy eləməkdən.

— Əşi, toy olmaya da bilər. Qız eviylə danışarsız. Əvvəl nikah kəsdirərsiz, sonra da qolundan tutub apararsız evinizə.

Telefon zəng çalır. Bənövşə dəstəyi götürür.

Bənövşə: Alo!.. Alo!.. Eşidirəm.

Səs: Bənövşə xanım, xəstə gətiriblər, vəziyyəti kəskindi. Təcili gəlin.

Bənövşə: Hə, gəlirəm.

Bənövşə dəstəyi yerinə qoyur.

Bənövşə: Lətifə, xəstə gətiriblər. Çağırırlar... Mən orda olmalıyam. İncimə, söhbəti saxlayaq. Sonra danışarıq... Yazgül indi sənə qulluq eləyər.

Lətifə: Mən də gedim. Bir-iki işim var. Onları görüm.

Lətifəylə Bənövşə evdən çıxırlar.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Mayor kabinetdə var-gəl

eləyir. Cümşüd, Nüşü, Əkrəm və Minayə onun var-gəlini gözləri ilə müşahidə eləyirlər.

Mayor: Əkrəmsən-məkrəmsən, nəсэн? Ayə, dilğır, keçmiş dövr olsaydı, səni özgəsi yox, helə dədən Cümşüd od vurub yandırardı. O belə namussuzluğu özünə sığışdırmazdı.

Cümşüd: Da demə, mayor, xəcalətimdən ölürəm. Allaha qurban olum, belə oğuldansa, kaş mənə bir kor qız verəydi.

Mayor: Ayə, qızı neynirsən? O da vurub anasına oxşayacaqdı.

Cümşüd: Cəhənnəmə ki.

Nüşü: Eh... A kişi, bəsdə sən canın. Nə qız? Özü də korundan... O da vurub Minayəsayaq olsaydı, neyləyəcəkdi? Belə oğraşdıq sizə...

Əkrəm: Ayə, bəsdirin. Nə olub ey bizə. Bütün əzalarımız yerində. Çağbacağ.

Mayor: Ayə, qoduc, hələ əzaların çağbacaqlığı işi həll eləmir. O əzaları hərəkətə gətirən ağıl da lazımdı.

Əkrəm: O yoxdu?

Mayor: Olsaydı, özgənin arvadına girişərdin?

Əkrəm: Hələ bilmək olmaz, kim kimə girişib.

Pauza

Minayə (Əkrəmə): O nə danışıqdı, əə? Özün mənə ilişmədin? Gör nə günə qalmısan, mayoru görən kimi, ürək-göbəyini yeyirsən? Qeyrətsiz, adam kişi olar. Belə mayorlardan mən çox görmüşəm.

Mayor (üzünü Cümşüdlə Nüşüyə tutaraq): A ha... Xoruzun quyruğu görünür.

Minayə (dərhal): Görünməsi azdı, Mayor, onu sübut eləmək lazımdı.

Cümşüd: Öl, arvad, öl... Yamanca yerdə axşamlamışıq.

Nüşü: Ayə, a başını dağlayım, mən niyə ölləm? Çölə-bayıra tullanan elə qızın anası ölsün.

On birinci bölüm

Əkrəm: Qarğımağı yığışdırın. Bir də qayınanamı qarğısaz, cavabınızı alacaqsız.

Cümşüd: Nə? Nə? Qeyrətsiz oğul!

Əkrəm: Ayə, dədə, o mənə dediyindən səndə var?

Nüşü: Öldüm, Allah... Daş yağdır, Allah. Görəcəkli günlərim qabaqdaymış...

Mayor (üzünü yana çevirir): Aha, tiyan qızır. Balaca da eşələsəm...

Minayə (Nüşüyə əsəbiləşir): Doğduğunu az təriflə. Mən də torbadan şıbbatdan düşənlərdən döörəm.

Cümşüd: O nə deməkdi, a bala?

Minayə: Bir görkəmsiz oğul böyütmüsüz necə gündü avara eləyib məni.

Nüşü: İndi görkəmsiz oldu? Öldüm Allah... Əziyyət çək oğul doğ, oğul böyüt. Biri də böyürdən çıxıb adına görkəmsiz damğası yapışdırsın... Allah üzünün suyun töksün, bu gəlinin.

Mayor: Deyirsən, bu günlər boş-boşuna keçib?

Minayə: Onu özümüz bilərik. Dünən bir-bu gün iki, sən o məsələyə bu tezliyə qarışma.

Nüşü: Bu tezliyə nədi? Yoxsa, çatmamış, alqı-satqıya gedirsən, aaz, ifritə?

Minayə: İfritə özünsən. Çörəyini kəsməmiş, suyunu içməmiş üstümə kəkələmə. Mən sən düşünən qədər də...

Pauza

(Cümşüdə tərəf dönərək) Yığışdır, gülmə-şəkərinə. Ağzını sən yığammırsan, açıq etiraf elə, mən yumaram.

Mayor (Minayəyə): Gözünə dönüm, bax belə haa.

Cümşüd: Daş düşüb başımıza, mayor.

Mayor: Mən də elə düşünmə.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Lətifəylə Bənövşə söhbət eləyirlər.

Lətifə: O günkü söhbətimiz yarımçıq qaldı.

Bənövşə (*qəsdən*): Təmiz unutmuşam. (*ağzını büzərək*) Nə söhbətiydi o?

— Yazgüllə, Mahmudla bağlı.

— Hə... Hə... Yadıma düşdü. Son zamanlar lap skleroz olmuşam, Lətifə. O qədər iş, o qədər fikir var. Az qalırım özümü də yaddan çıxaram.

— Dərdi-sərdən danışma. Azalmır. Gündə də qalaq-qalaq üstə gəlir. Odu ha, bizim “Sovetski” deyilən ərazini darmadağın eləyirlər. Toz-dumana dönüb. Başını hara götürüb qaçasan, bilirsən.

— Deyirlər, binaların yerində yaxşı park salacaqlar.

— İnanmıram. Adamlar yatır, səhər durub hərə ürəyinə gələni danışır. Uydurmalar da baş alıb gedir.

Pauza

Tikib-qurduğun halalca evindən imtina eləməkdən savayı əlacın qalmır. Dərdini deməyə yerin də yoxdu. O saat vururlar ağzından.

— Dəyərini ki, ödəyirlər.

— Əşi, boş şeydi. Bənövşə, qonşumuzun cəmi-cümlətəni iyirmi altı kvadrat metr sahəsi var. Onun da səksən santılıq dörd divarlarını hesaba almırlar... Guya min beş yüz manatdan kvadratın pulunu ödəyirlər. Qonşu vurub-çıxır, gəlir ödəniş düşür doqquz yüzə. Bunlar kimi aldadırlar?

— Eh... Çox şeyə fikir vermə. Dünya aldım-aldatdım, ata-at zəmanəsidi. Hələ Bayıl, Keşlə ərazilərini də sökülər.

— Cəhənnəmə! Bir canımız var. Onu da istəsəydilər, verərdik. Qurtarardıq o söz-söhbətdən... Deyəsən, hədəfdən yayındıq, Bənövşə.

— Nə hədəfdi, o?

— Bilirsən, Bənövşə, mən sənənlə rəfiqəyəm. Neçə illərdi bir-birimizi tanıyırdıq. Mən sənə həmişə təmiz, vicdanlı, ağıllı adam kimi baxmışam.

Pauza

Qüruruna, danışığına, ədəb-ərkanına, oturuş-duruşuna heç kəs söz deyəmməz. Sən adidən adi adamsan. Onu da bilirəm niyə? Özünə dəyər verdiyin üçün.

— Məni çox tərifləmə, Lətifə. Tərif görməyən adam tez şişir.

Gülüşürlər.

— Yox... Yox... Nəyə layiqsən, onu deyirəm.

— Ətrafımızda elə adamlar var ki, Lətifə, başınıza gələnlərə görə sevinirlər. Qınayan olmasa, lap qol-qanad açıb oynayırlar da. Belə adamlardan nə umasan?

Pauza

— Nadanlıq, nanəciblik, yekəbaşlıq, namərdlik... Nə? Nə? Nə?! Hansını deyim, Bənövşə.

Lətifə dərdindən nəfəs alır.

— Bu, sən dəyənlərin xilqətidi. Elə söz qoşub-düzüb deyirlər, ayaqların yerdən qaçır.

— Onu da deyim, şişib qarnım elə söz-söhbətlərdən, Bənövşə... Görmədin, oturduğumuz yerdə başımıza nə gəldi? İndi də hərə bir düdük çalır.

— Hə...

— Biz başqa adam deyilik ki, Bənövşə? Özün dediyin kimi, neçə vaxtdı tanışlıq.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Minayə ayağa qalxır. Əkrə-

min qolundan tutur. Onu qapıya tərəf çəkir.

Minayə: Gəl, rədd olaq burdan... Ata-anaya bax. Üzlərinə baxanda adam ət tökür. Söz-söhbət, dava-şava olmamış keçiblər mayorun tərəfinə... Bunun dalı hara gedir? Bir qəpiklik xərc çəkməyiblər. Gəlinə də xərcsiz-xəcələtsiz sahib olmaq istəmirlər... Vay qanmazın əlindən.

Əkrəm: Ata-ana mənimdi, onları yaxşı tanıyıram, vallah, haray-huşdurumdular. Axşamdan səhərə qədər köhnə palaz kimi çırpasan, beş bitlərini tapammazsan. Onu da mayora verələr. Di gəl, elə danışırlar, mayor da şitənir.

Minayə: Şitənir nədi, mayorda şərtsiz refleks yaranır.

Mayor (*dik atılır*): Bit nədi, əə? Deyəsən çayırsan? Bircə bu çatmırdı, şərtsiz refleks. Guya dədəndə yaranır.

Minayə: Dədəmin adın tutma, mayor.

Mayor (*üzünü Əkrəmə tutaraq*): Başqasının arvadın oğurlayıb özünə arvad eləmişən.

Əkrəm: Oğurlamaq nədi? Qız Mahmudu istəməyib, mənə gəlib öz xoşuyla.

Mayor: Qız... Qız... Adamın bədəni cimmildəşir.

Əkrəm: Nə olub, mayor.

Minayə: Vəzifən var deyə bizi minəcəksən?

Mayor: Sən öl, arvad oğurluğu maddəsiylə aformut eləyə-rəm, ziyildəyə-ziyildəyə qalarsan. Minayə yerinə də qulağının dalını görəsən...

Minayə: Çox yekə doğruyursan, mayor. Belə olmaz. Zeynəb qarı deyərdi: “Dəvədən böyük fil də var”.

Cümşüd: Allah rəhmət eləsin qarıya.

Nüşü: Çox yaxşı adamıydı.

Mayor: Bizim ağsaqqalımızıydı.

Əkrəm: Mayor, qarı qadınıydı ey, kişi yox... Nə ağsaqqal, ağsaqqal salmışan?..

Mayor: Ay qırışmal, qadın, kişi, nə fərqi var?! Xata eləmədik ki, ağsaqqal dedik. Bir də ki indiki zəmanədə ara qızışib, məsəb itib. Arvad, kişi, fərq eləməz. Hamısı olub bir şey.

Minayə: Bu nə danışır əə? Vallah-billah, üzümün suyunu tökdü.

Mayor: Nə qədər tez tökülsə, yaxşıdı. Biz də məsələyə tez xitam verərik.

Pauza

Cümşüd: Ayə, mayor, ikibaşlı danışma. Bizim tərəflərdə iki-başlı danışana ulaq deyirlər.

Mayor: Ulaq da Allahın heyvanıdı.

Cümşüd: Ulaqla bizim nə fərquimiz? Əslində, hamımızı Allah yaradıb.

Nüşü: Tər məni basdı.

Minayə: Rəhmətlik qarı onu da deyərdi: “Xata baş verəndə quymaq diş sındırır”. Nə isə... Çox danışsaq, dananı qurda verərik. Qisası, indi neyləyək, mayor?

Mayor: Nəyi neyləyək?... Bilmirsiniz? Gərək hər şeyi mən açıb tökəm? Sonra da al bayraq eləyib, başınız üstə yelləyəsiniz? Siz bu cəmiyyətdə yaşamırsız?

Pauza

Cümşüd: Biz elə adamlar deyilik, mayor. Deyilən söz aramızda da itib-batar.

Mayor: Ayə, Allahsız, bunu əvvəldən de, mən də özümü həlak eləməyim.

Nüşü: Kişinin gop-kələyinə inanma, mayor. Heç zad yoxdu. Axşamdan səhərəcən canına əziyyət verib özünü yerə sürtəsən də olmayacaq.

Mayor: Bayaقدan nə basıb-bağlayırsan, əə, Cümşüd? Nüşü deyən düzsə, rəis özü sizi basmarlayacaq.

Minayəylə Əkrəm qayıdaraq qalxdıqları stulda əyləşirlər.

Minayə: Mayor, sən yaxşı kişisən.

Mayor: Bilirəm.

Nüşü: Ağız, abırın olsun, dünən bir, bu gün iki, hələ duvağın açılmamış cəhənnəm mən, ərinin, qayınatanın yanında mayora girişirsən.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Lətifə birdən hiddətlənir. Gözlərindən yaş sel kimi axır. Bənövşə başını yelləyir.

Bənövşə: Sözdən çox narahat olan adamsan. Ağız, niyə ağlayırsan? Elə şey eləmə, düşməni sevindirərsən. İşdi, gərək olmaydı, oldu. Unut Minayə söhbətin.

Lətifə: Özümü bəzən saxlayammıram, Bənövşə.

— Nahaq. Dedim, unut olub keçənləri. Çox danışdıqca, o hadisənin həm ömrü uzanır, yaddaşlarda həkk olur, həm də sənə əsəb gətirir.

Pauza

— Bilirəm, mən ağzımı boş qoyub danışdıqca, bizi istəməyənlərin də maraqları artır.

— O axmaq gəlin də, zəti qırıq valideynlər də sakitcə oturlar evlərində, sənə əzab, iztirablar içərisində boğulursan. Sən boğulduqca, oğlunun da, elə qızının da qaysaqlanmış yaraları sızlayır.

— Hə... Fikirləşdikə, dəli oluram. Dəli var, dəli. Lap zırramasından.

— Bilirəm, səni yandıran ətrafdakıların münasibətidir. Minayənin qoşulub qaçmasıdır. Yadında saxla, bəzən şər iş xeyir gətirir. Bir də ki ədəbsizə baş qoşmaq özü də onun tayı olmaq deməkdi. Yaxşısı budu, döz, səbrli ol, onu unut. Təsəvvür elə ki, heç bir şey olmayıb.

— Dözmək olur ki?

— Başqa çarə nədi?

— Heç nə?

Bənövşə söhbəti fırladaraq yenə qızı Yazgülün üzərinə gətirir.

— Sən oğlunla danış. Bəlkə başqa adamı var. Belə işi uzatmazlar. Gedər, acıqla başqasından yapışar, gətirər evə. Gəlin də sənənlə oğlun arasına salar nifaq.

Lətifə bir an duyğuğa gedir. Tez də özünə qayıdır.

— Ağız, sən canın bəddi. Mahmud ana canlıdır. O, elə oğul deyil. Hər sözə aldana.

— Eh... Ay qız, gözünün işığına da güvənmə. İndiki uşaqlar... Bəyəm, gəlin olmamısan?

Pauza

Bu gəlinlər ki var, çatmamış qayınananın qol-budağın buduyub quş həddinə salırlar... Ustalıqla niyyətlərini həyata keçirirlər... Bir də ayılıb görürsən...

Kadr dəyişir. Mayor, Cümşüd, Əkrəm və Minayə kabinetdədilər. Cümşüd əlini dizlərinə vurur, sonra da əlləriylə üzünü qapayır. Əkrəm yerindəcə eşələnir.

Minayə (qəsdən): Mayor, gözlərin tez-tez oynayırsan, bəzən də çəpləşir. Bu nədəndi?

Mayor özünü itirir.

Mayor: O nə deməkdi? İndi də Əkrəmdən qurtarıb mənə girişirsən, xanım. Ayıbdı. Hələ Mahmudun qırhaqırından qurtar. Özünə gəl...

Minayə: Mahmudun qapısı o gecədən bağlandı.

Mayor: Axşam Mahmudgildəydim. Mahmud zəncir gəmirir. Mənə elə gəldi ki, o dayandoldurum axtarır: hi... hi... hi...

Minayə: Onun qeyrətinə bələdəm. Zeynəb qarı demişkən, “Saçı ölünün üstə kəsərlər”.

Əkrəm: Mahmud qurtardı.

Mayor: O nə deməkdi?

Əkrəm: Ölüb.

Mayor: Allahsız...

Minayə: Canik düz deyir.

Cümşüd: Aaz... Evi yıxılmış... Bəsd... Bir tavaxıl elə. Üz verən kimi astar da istəyirsən.

Mayor: Yoox... İnanmıram... Xanım, sayılmayan şey çox ağırlı olur.

Minayə: Hə... Onu mən də bilirəm.

Cümşüd (arvadına): Çətin olacaq.

Mayor: Minayə xanım, səadət sarayından çıxandan sonra siz harda gecələmişiz?

Əkrəm (acıqla): Harda olacaq, atam-anam yaşadıkları binanın damında.

Cümşüd: Eşitdiklərimə ata kimi xəcalət çəkirəm.

Nüşü: Eşitmədin? Gör nə qədər kor, kar olmuşuq, sayıqlığımızı itirmişik...

Mayor (Əkrəmə): Ha... ha... ha... Binanın damında. Orda neyləyirdiz, əə? Gələydiz burdakı kameralardan birini bir neçə günlük verdirəydim sizə. Təhlükəsiz-filansız. Gözdən, könüldən uzaq.

Pauza

Minayə (gülür): Deyirsən, burda tarix yaradaydıq?

Mayor: Bəli! Onun nəyi pısdı ki? Həm ziyarət, həm də ticarət. Təhlükəsizliyinizi mühafizəçilər təmin eləyərdilər.

Cümşüd (əsbiləşir): Mayor, sən lap ağ elədin. Biz barmağa

dolanası adama oxşayırdıq?

Mayor: O nə deməkdi?

Cümşüd: Bəyəm, biz ölmüşük. Alə, istəsəydik, hələ yengə də tutardıq.

Mayor: Ayə, a Cümşüd, dolaq dolaqdı da. Nə fərqi var, istər barmaq olsun, istər qıç.

Nüşü: Kişi, nəyə deyirsən and içim. Mayor da bizi ağıldadı. Yoxsa belə çərənləməzdi.

Əkrəm: Da demə.

Minayə: Anam canı zırramadı.

Nüşü: Hər cür adam varmış.

Minayə: Həşəratlar da elədi.

Əkrəm: Canlı canlıya bənzər.

Cümşüd: Mayor, səndən yuxarı yazacam.

Mayor: Nəyimdən, əə?

Nüşü: Burda danışıdıqlarından.

Minayə: Arvadbazlığından. Arvad görəni kimi ağılı itirməyindən. Gözlərinin qaynaşmasından.

Pauza

Nüşü: Camaatın arvadına, qızına sataşmandan.

Cümşüd: Oğurluqlar təşkil eləməndən. narkobiznesindən. Təmiz adamları şərləməndən... Yenə deyim, mayor?

Mayor: Ayə, saxla, ayə, Allahsız, sizə də zarafat eləmək olmur. Ucundan tutub gedirsiz ucuzluğa.

Əkrəm: Dədəm pazdı, paz...

Cümşüd: Neçə gündü bizi narahat eləyirsən. Narahatçılığın kompensasiyasını kim ödəyəcək? Ödəməyəcəksənsə, mayor, mən bilim.

Mayor: Zarafat eləyirsən, Cümşüd?

Nüşü: Zarafat eləyənin lap atasına lənət!

Cümşüd: Adambaşına iki yüz ver, söhbəti burdaca qapayaq.

Minayə: Mənimki beş yüz olacaq.

Mayor: Zibilə düşmədik.

Əkrəm: Dədəm bir şeyə tupurməsin. Tüpürdüsə, qurtardı. Axıracan gedəcəək.

Mayor: Məndə o qədər hardandı?

Cümşüd: Özün bil... Hamımız gedib çıxacaq hava limanına gedən yoldakı körpünün üstə, tutacağıq əl-ələ. Deyəcəm: mayor aldığı rüsvəti qaytarmasa, ailəvi intihar eləyirik. Onda baxarsan işinə.

Mayor: Vallah-billah indi yoxdu...

Nüşü: Onda kredit götür.

Mayor razılaşıır. Hamı kabinetdən çıxır. Mayor onların ardınca baxır. O da kabinetdən çıxır.

Mayorun daxili səsi: Hay... Hay... Aldız ha... Ölüb mayor, ağlayanı yoxdu. Beş qəpik üçün desələr, atanı, ananı sat, satmayan namərddi... Daş qayaya rast gəlib. Cümşüd, sən sən ol, mən də mən. Səni elə oynadım, ömründə elə məzə görməyəsən... Almasam, sən kimiləri sinsitməsəm, mən nə toplaram? Almasam, ay axmaq, niyə qanmırsan, verə bilərəmmi? Allah sənə rəhmət eləsin, Zeynəb qarı. Deyərdin, həyatda hər adamın öz yeri var. Gərək hər kəsi yerində oturdasan... Oturtmasan, qayıdıb sənə paz olacaq...

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Lətifənin qorxduğundan tərəddüd keçirən Bənövşə bir balaca gəlin-oğul-qayınana söhbətini yumşaltmağa başlayır.

Bənövşə: Ağız, mən demirəm ki, hamısı elədi. Yaxşısı da var. Gərək qıza öyüd-nəsihəti ana versin. Qızında qayınanasına istək aşılansın.

Lətifə: Eh... A pir olmuş, indi elə gəlin hardadı?

Pauza

Bənövşə: Bədgüman olma, inan mənə, mənim qızım qayınanasına ayağın yandı geri çək desə, gedib onu ər evindəcə iki qəpiklik eləyəyəm. Bu əllərimlə onu boğub öldürərəm. Demərəm, mənim Yazgül adında qızım olub.

On ikinci bölüm

— Əşi, yox... Sənin qızının gözlərindən vallah, ağıl yağır. Da Bənövşənin də qızı elə olsa, nə oldu ki? Təsəvvür elə, dünyanın axır idi.

— Rəhmətlik atası dünyasını dəyişəndə demişdi: “Qızı sənə tapşırıram”. Zeynəb qarı demişkən: “Qız əzizdi, tərbiyəsi ondan da əzizdi”. “Qız düşdüyü evdə ölər”. “Qayınanarı ana, qayınanarı ata sanar...”.

— Rəhmətlik ağıllı kişiydi.

— Sözüünün ağasıydı, indi hamı elə kişilər, Lətifə?

Pauza

— Eh... Sarsaq dünya... Ağına-bozuna baxmır... Tutduğunu buraxmır. Əlinə düşəni qamarlayır. Mənim ərim kimsəyə tay olası deyildi. Dursaydı, Muradı bilirsən neylərdi? Hamıya görk olsun deyə ona od vurardı.

— Kişi hər yerdə kişidi. Özü də, sözü də, a Bənövşə. Yoxsa, Murad kimi. Başın dağladığım Xavərin hənirtisini eşidəndə siçovul kimi hara girəcəyini də bilmir.

Lətifə başını yelləyir. Bənövşə başıyla onun sözünü təsdiqləyir.

— Rəhmətlik düz deyib. Dedikləri ürəyimdən tikan çıxartdı, Bənövşə.

— Dünyadan baş açmaq olmur... Ləngimə, Lətifə, oğlunu oturt qabağında, başa sal. O qədər ailəcanlı qızlar var. Sözünün tutanın birinin üstə dayan. Oğlunu da başa sal, əlini üstə qoyduğun gəlin çox gözəl olmasa yaxşıdı. Təcrübəmiz bizə çox şey deyir.

— Hə, düz deyirsən. Gəlinin gərək ağı olsun. Nəsli-nəcabəti olsun. Elə ki, gəlin gözəl oldu, itnəfis kişilərin gözləri qalar, onun ora-buralarında, Lətifə. Bir... İki... Üç... Axırda çıxarırlar başdan. Elə ki, başdan çıxdı, o, olmur sənin. Şəriqli mal kimə gərəkdi?.. Onda qalmış da arvad ola...

— Elə bil dediklərin kitab əyəsidi.

— Vaxt itirmə... dur get... Sonra işin içindən iş çıxar. Hüzzü günahından betər olar... Zeynəb qarı deyərdi: “Ovu bərədə vururlar”, “Saçı ölünün üstə kəsərlər...” Nəticəsini mənə deyər-sən. Mən də fikirləşim, görüm, kimdə ağıllı qız var...

Lətifə ayağa qalxır. Yazgüllə Bənövşə onu yola salırlar.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Mayor kabinetdə təkdir. Qapı azacıq aralanır. Minayənin başı görünür.

Mayor (*dərhal*): Gəl, gəl, xanım qız. Gəl əyləş. Utanıb çəkinmə. Sənə icazə verirəm. Mənim kabinetimə istənilən vaxt gələ bilərsən. Özü də çəkinə-çəkinə yox. Qapımı təkliklə açmaq-la.

Minayə stulda əyləşir.

Minayə (*irişə-irişə, göz-qaş oynada-oynada*): Tez-tez gələ-rəm ey, qorxuram söz-söhbət olar.

— Nə söz-söhbət? Mən qanun keşikçisiyəm. Onu yaradann atasını yandıraram...

— Əşi, siz polislər də qırğıdan betərsiz. Şıkarı göydə tutur-

suz. Adama da lotu-lotu baxırsız ey, mayor. Şəxsən sən əsl kişi-yə oxşayırsan.

— Kişi başqa, ona oxşamaq başqa.

— Əşi, mən nə bilim ey...

— Yaxşı, de görüm evdə qırğın hələ davam eləyir?

Pauza

— Əşi, söz-söhbət həmişə var. Ona fikir versən, gərək ya yaşamıyasan, ya da dəli olasan.

— O günü səndən bərk incidim.

— Niyə?

— Mənə yamanca sərt keçdin. İndi görürəm, çox yumşaq, incə qəlbin var... Özün də şux gözəlsən... xi... xi... xi...

— O gün yanımızda adam vardı, elə danışmalıydım, indi ikimiz belə.

— Ölərəm sənincün.

— Ölməzsən... Canın bərkdi.

Mayor qalxır. Minayənin başını qucaqlayır. Üz-gözündən öpür. Minayə onu kənara itələyir. Mayorun başı divara dəyir. Minayə ayağa qalxır. Mayor ufuldaya-ufuldaya başını ovuşdurur. Minayə naz-qəmzəylə mayora acıqlanır.

— O yanda dur. Gələn olar. Məni biabır eləmə.

— Qorxma... Kabinetə girməyə heç kəs cürət eləyəmməz.

— Böyük-böyük danışma. Görərlər, sonra gedib yuxarı yazarlar, səsin də çıxmaz. Arvadın da cırıb-dağıdar səni. Sonra da sürüb gələr üstümə. Gəl ona cavab ver, mayor.

— Mən sən qulluğunda həmişə hazırım.

— Mənim kompensasiyamı ödə. Sonrasına baxarıq...

— Hələ kredit götürməmişəm.

Pauza

— Mənimlə oyuna kreditlə girəcəksən, mayor? Məni dəli

eləmə. Canın üçün kabinetində tumanımı ataram başıma. Deyərəm, mayor məni...

— Aa... Da gör nə var? Onsuz da bizə hüquq-mühafizə işçilərinə şər atan çoxdu. Elə bilirsən, onlara qulaq asan var?

— Ayə, mayor, uzatma. İndiki öpüşlərin də pulunu kompensasiyaya əlavə elə. Yoxsa, bu həngaməni axşama qoymayacam. Mənə də Xavərin qızı Minayə deyərlər.

— Deyəsən, sən də məni tanıyırsan. Mən hər şeyə kompensasiya ödəsəm, öpüşə pul buraxsam, burda oturammaram, xanım. Gedin, hara yazırsız, yazın. Lap — nədi o gedənin adı — Əkrəm də yazsın... Cümşüd də. Nüşü də...

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Lətifə hiss eləyir ki, Mahmud qəm, qüssə, kədər içərisindədir. Mahmud otaqda var-gəl eləyir. Pəncərəyə yaxınlaşır. Həyəətə baxır. Sonra stulda əyləşir. Əlləriylə başını tutur. Ana dərindən köksünü ötürür, barmaqlarının ucuyla, oğrun addımlarla, yavaş-yavaş oğluna yaxınlaşır. Oğlu anasını ayaqdan başadək süzür. Anasını sözlü duyur.

Mahmud: Sözlü adama oxşayırsan.

Lətifə: İçim dağılır. Ölmək nə çətin şeymiş...

— *(gülərək):* Bəyəm, doğulmaq asandı?

— Yoox... O da çətindi. Qəribədi dünyanın işi, oğlum. İşin düz gətirəndə ürəyin açılır, üzünə həyat gülür. Ən zəhlən gedən adamlar da gözlərində yaxşı görünür. Elə ki, halın dəyişdi, qəm, kədər səni bürüdü, dünya da tamam başqa cür olur. Elə bilirsən, günəşdən də buz yağır. Üstünə buz, qrov qoyur.

— Dərdi-sər elədi də, ana.

Mahmud başını qolları arasına alır. Fikrə gedir.

Lətifə gah mətbəxə, gah da yan otağa keçir. Televizoru işə salır, söndürür. Sonra da gəlib divanda əyləşir. Tikmə tikməyə

başlayır.

Lətifə: Oğum, səni belə bikef görəndə halım dəyişir. Kiməsə nəşə eləmək istəyirəm.

Mahmud: Minarə mənim şərəfimi, ləyaqətimi, heysiyyətimi tapdaladı. Mən hərdən öz içimə, hərəkətlərimə nəzər salıram və öz-özümə sual verirəm: mən namuslu günahkaram, yoxsa, namussuz?

Pauza

— Necə? Necə? Əvvəla, Minayə doğanın qarnı yırtılsın. Qız doğub bizi bələyə salan yerdə. İkincisi də, görəcəək danışma, oğlum. Günahın nə namuslusu, nə namussuzu? İş oldu, qurtardı, getdi. Başımıza gələnlərin hamısı bizim sadələvhlüyümüzəndi.

Pauza

Ailəni, qızı tanımamağımızdandı. Onların hiylələrini duymamağımızdandı. Yağlı dillərinə aldanmağımızdı. Əyriylə düzünkü tutmaz, oğlum. Günahın bir çoxu da özümüzəydi.

— Doğrudanmı, ana, bu qədər sadələvhük, adam tanıyamıyıq, duyammırıq?..

— Duyub-tanısaydıq, belə olmazdı ki? Görünür, hardasa səhvə yol vermişik. Allahın da qəzəbi tutdu bizi. Belə günahkarlığın namusla nə əlaqəsi? “Namussuzcasına günahkar” nə deməkdi?

— O, bütün rəzillikləri, alçaqlıqları... nələri, nələri özündə ehtiva eləyən səlis ifadədi.

— Belə çıxır ki, günahkarlar da iki cür olurlar: namuslu; namussuz, hə...

— Bəli, içərisində şəfqət, mərhəmət hissi olmayan hər kəs namussuzluq rütbəsinə çiyinlərində daşıyır. Belə günahkarlar daim zülmətlər içərisində qarnını doldurmaq üçün qurd-quş axtarışına çıxan yırtıcıları xatırladırlar. Murad kimi, Xavər tək...

Hələ Minarəni demirəm.

— Namuslu günahkarlar iç dünyasıyla əlləşən, daim özünü təkmilləşdirmə, ruhunu təmizləmə yolunu tutan, əhvəla sərməstlik təlqin eləyən vicdan sahibləridir. Sənin kimi...

Lətifənin səsi titrəyir. Əlindəki tikməni kənara atır.

— Oğlum, bəlkə bir sətkan çay hazırlayım içək, mənəm də susuzluqdan boğazım quruyur.

— Nə deyirəm, ana. Yamanca yerdə axşamladım...

Lətifə mətbəxə keçir. Çay tədarükü görür. Tez də geri qayıdır.

— Hazır olsun, gətirərəm... Oğlum, o gün də dedim, bu boyda şəhərdə qız qəhətədi?

— Eh... Sənin də dərdi-sərin qızdı. Başqa şeylər barədə düşünəmmirsən.

— Nə düşünəcəm. Ananın bir dərdi var, o da oğul toyu görmək.

— İçim özümü yandırır, çölüm özgəni.

— Bənövşə xalangildən gəlirəm. Onunla da xeyli söhbət elədim. Ağıllı qadındı.

— *(kinayəylə)* Səncə, onun da namizədi var?

— *(kinayəni başa düşmüş kimi)* Yox, ədə, nə namizəd? O, səni çox istəyir.

— Mən də onu istəyirəm. Xata həmişə çox istədiyindən gəlir.

— Bənövşənin nə xatası olacaq? O dedi: Mahmud hər şeyi özünə dərd eləməsin. Həyat çarpışmaqdı. O çarpışmada hərənin payına bir şey düşür. Azmı görmüşük, qəfləti fəlakətə düşənləri. Baltadı, sındı sapı, yenisini sapla... Gündə neçəsi boşanıb, dul

qalır. Neçə dul da ailə qurur... Mahmud elə bilsin, elə şey olmayıb.

Pauza

— Eh... Ana, daha yorulmuşam.

— Sən canın boşla... Sən kişi xeylağısan. Eşidən-bilən sənə nə deyər?

Mahmud iti nəzərlərlə anasını süzür.

— Hə... Yoxsa, gedib məsləhət alıb gəlmisən? Qoşulub qaçanın da namizədliliyini sən vermişdin də... Qurban olum, ana, Bənövşəylə dilləşib məni dəng eləməyin, rahat buraxın.

— Mən nə deyirəm, oğlum, ancaq, sənə baxa bilmirəm.

— Mən sənə səcdə eləyirəm, ana. Ona görə də sözünü yerə salmıram. Dediklərinə itaətkarcasına əməl eləyirəm. Dinməzsöyləməz oturub səni dinləyirəm. Bircə kəlmənə də etirazımı bildirmirəm. Görünür bu da mənəm qısurumdu.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Mayorla Minayə kabinetdədir. Minayə ona yaxınlaşır, qəflətən əlini mayorun şalvar cibinə salır. Mayor onun əlini bərk-bərk tutur. Dartışirlar. Qapı açılır. Əkrəm içəri girir. Mayorla Minayə çıxılmaz vəziyyət alırlar.

Minayə *(hiyləgərliklə)*: Hə... Dedim mənə sataşma... Mən sənin arvadın-zadın deyiləm. Məni sahibsiz görüb şiri-aslana dönmüşdün. İndi özün ver Əkrəmin cavabını.

Mayor: Hə... Bircə məni şərləmə qalmışdı.

Minayə: Gözlərin qızanda...

Mayor: Xanım, səsinə çox da qaldırma. Öküz buğa məsələsi...

Əkrəm: Öküz-buğa nədi, əə? Bu nə dartışmadı, mayor?

Mayor: Onu arvadından soruş.

Əkrəm: Ondan nə soruşacam?

Minayə: Kompensasiyanı ödə deyirəm sənə, mayor. Pulun var, özü də çox. Cibin doludu.

Mayor: Siz ər-arvad mənim başıma corab toxuyammazsınız.

Əkrəm: Nə corab toxuma. Gördüyümü səndən soruşuram.

Mayor: Əşi, mənə hücumu yığışdırın. Hər yetən məndən kompensasiya alsın, mən cırılıb dağılıram ki.

Əkrəm: Sən mənim arvadımı qamarlayırsan?

Mayor: Ayə, yekə kişisən, namusun-qeyrətin olsun. Sənin arvadın Minayə xanım namusu özündə olan adamdı. O sözlünlə arvadının heysiyyətini alçaltma.

Pauza

Elə hərəkətə cinayət məcəlləsinin xüsusi maddəsi tətbiq olunur. Başa düşürsən?

Minayə (ərinə): Cızığından çıxma. Mayor-miyor kimdi ki, məni basmarlaya.

Əkrəm: Əvvəla, mən “qamarlaya” dedim. “Basmarlaya” yox. Sənin içindən nə keçir, bilmirəm. Sonrası da onların az fərqi var.

Mayor: Ayə, dədən Cümşüd kimi dalğaları qarışdırma. Hər zibilin öz adı var. Hamı bəhanə axtarır, zibilin içindən zibil axtarmağa. Bizi dilə-dişə salma.

Əkrəm: Uzatma kompensasiyanı və qamarlama pulunu ver, rədd olaq bu xarabadan. Yoxsa, ağrımayan başına yaş dəsmal bağlamalı olacaqsan. Dənni moment bu, sənə lazımdı?

Pauza

Minayə: Əkrəm düz deyir. Sözü çürütmə. Ağzından çıxıb, yerinə yetir. Kişi sözün yeməz, mayor.

Mayor: Nə “kişi”, “kişi” salmırsınız, pul olan yerdə nə kişilik?

Minayə: Əcəb kişisən.

Mayor: Əvvəla, şübhən varsa, onu açıq de. İkincisi də, istə-

yirəm biləsən, mən mayoram, kişi yox.

Minayə: Ayə, bayaqdan açıb-ağartmırdım. Bəs məndən götürdüyün nə öpüşüydü, o? Səndən it iyi gəlir. Ayə, ay bədbəxt, get heç olmasa, ayda bircə dəfə cim-cim elə də.

Mayor: Deyirsən, eləmirəm?

Əkrəm: Eləsən it iyi gələr?.. Yazıq Minayənin nə zülm çəkdiyini hiss eləyirəm.

Pauza

Mayor: Bilirəm, bu təhqir və böhtanlar nə üçündür. “Pul” sözünü ağzınıza almayın. Ölərəm, vermərəm.

Əkrəm: Verməzsən, dədəmlə anam gəlib səninlə hesablaşarlar.

Mayor: Yekə kişisən, əə. Onlara zəhmət verib üstümə göndərmə. Ayıbdı, sözləri yerə düşər.

Minayəylə Əkrəm mayorun kabinetindən çıxırlar. Mayor da onların ardınca.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Oğluyla söhbət eləyirlər.

Lətifə: Atlasdan nigaranam.

Mahmud: Ondan niyə? Evi, ailəsi. Ziyalı əri. Hər ikisinin işi. Doyunca çörəkləri. O da altında maşınları.

— İnsan üçün bəzən o da azdı, oğlum.

— Bəs daha nə lazımdı?

— Oğul-uşaq. Uşaq səsi gəlməyən evdə xoşbəxtlik axtarmazlar. Hə... O da var. İnsan iddialıdı. Bir arzusuna çatanda yeni arzuları baş qaldırır. Əsl yaşam arzularda qovuşmaqdı.

— Ay, ana... Hələ cavandılar... İndidən...

— Mən anayam, oğlum.

— Hər şeyi özünə yük eləyirsən. Axı biz daha uşaq deyilik. Elə adamlar var, heç nəyi veclərinə almırlar.

— Elələri burunlarının qabağını, ayaqlarının altını görməyən-

lərdir. İnsanın ən böyük xoşbəxtliyi nəsil artırmada və onları ləyaqətlə tərbiyə etməsindədir.

*Mahmud başını aşağı salır. Araya sükut çökür...
Lətifə handan-hana səhvini etiraf eləyir.*

— Doğrudu, oğlum, Minayə məsələsində səhvim böyükdü. Aldandım. Nə biləydim, belə olacaq. Zeynəb qarı deyərdi: “Bil-səydim, atam öləcək, onu qulağıdolusu dəriyə satardım”.

— Ay ana, o nə misaldı çəkirsən? Qarı ağıllı arvad olub. O, ömründə elə məsəl çəkməzdi. O məsəl qarıya yamaqdı. Əleyhdarları hörmətdən salmaq üçün ona yamaq vururlar.

Pauza

Dünya belədi. Ayağı sürüşəni qolundan tutub qaldıran olmur.

— Hə... Oğlum, düz deyirsən. Yıxılanı gərək qaldıran da olsun... Bu yaşa gəlmişəm, ölənə dalınca özünü öldürən, həlak eləyən görməmişəm. Axı həyat davam eləyir.

— Hə... Demək istəyirsən ki, “O olmasın, bu olsun”. Yoxsa, Bənövşədən təzə xəbər gətirmisən? Əşi, ağzınız dayanmır ey... Siz arvadlar...

— Ayə, nə biz arvadlar?... Pislik eləyirik? A bala, yaşın otuzdan keçib. Sabah yaşayacağıma ümidim yoxdu...

Mahmud səsini balaca qaldırır.

— Əşi, Xavərin kösövündən qurtarmamış, deyirsən, indi də Bənövşənin...

— Hirsələnib, ağzıbaşına danışma. Bənövşə eşidər... Bir də ki o, gəl qızımı al, ya qızımı oğluna verim sözünü dilinə gətirməyib. Yazıq Bənövşənin haqqı-payı yox, belə getsə, ana-bala biz özümüzü qırıb çatacağıq.

— Deməsən də, sözündən xoruzun quyruğu görünür.

Pauza

— Hə... Danışdın da... Ədə, mənəm gözümə xoruz hardan girdi ki, quyruğu da sözümdə görünə... Sözünü eşidən olar...

Lətifə özünü saxlayammır, gülür.

On üçüncü bölüm

— Mən anayam. Heç bir ana oğlunun pisliyini istəməz. Sənə demədim ki, gəl Bənövşənin qızını... Qızla xeyli yaş fərqi var. Görək, qız səni deyəcəkmə hələ...

— Ana, sadələvhlər, təmizlər dələduzlara, hiyləgərlərə tez aldanırlar. Elə ki, aldandıqlarını anladılar, onda dərin peşmançılıq, təşviş hiss keçirirlər. Biz bir də aldansa, gərək mən özümü öldürəm; məşin altına atam; kəndirlə asam; balkondan atam; yandıraram; bıçağı qarnıma soxam; damarlarımı kəsəm...

— Bıy... Başına daş düşən canım. Sən nə danışsən? Bir arvaddan ötrü özünəqəsd?!

— Arvaddan ötrü yox, maymaqlığımdan ötrü, ana.

— Bircə bu işimiz qalmışdı. Elə söz-söhbətləri yığışdır, oğlum. Bizim başımıza gələn belə iyrənc hərəkətlərdən kasıbvarlı fərqi yoxdu, kimsə suğortalanmayıb.

Pauza

Minayəgil qızıqıb həddlərini aşblar, indi də keflərini çəkirlər, gör biz nədən danışırıq, oğlum: özünəqəsdən!

Mahmudun daxili səsi: Ağına-bozuna baxmadan və arxasını sonalamadan bildiyini eləyən, ərköyün, özbaşına, fanatik, hökmlü, tündməcaz, kinli bir qızın düzəldiyi hoqqalara nə ad verəsən, ağına da gətirəmmirsən? Gözlərinin içinə baxa-baxa, utanıb-qızarmadan törətdiyi hoqqalara heç cürə haqq qazandırammırsan...

- Əxlaqsız qızı doğana da lənət, əkənə də, oğlum!..
- Lənətlər oxumaq bizə nə verəcək ki?
- Yadında saxla. Minayəni götürüb qaçan oğlan da heç vaxt başını dik tutub, el arasında gəzəmməz. O qədər kinayəli, riş-xəndli... sözlər eşidəcək, istehzal söhbətlər, həqarətli baxışlar içərisində əriyəcək, gəl görəsən. O əhvalatdan xəbərdar olan qohum-qonşuları ömrü boyu hər gün Minayənin başına elədiyi qələti taqqıldadacaqlar.
- Onun bizə nə təskinliyi?
- O xəcalət gətirən əhvalatda sən nə qədər günahkarsansa, mən də o qədər təqsirkaram... Bu qüsurlarımızla biz özümüzü yazıq günə salmamışıq, bizi salıblar.

Mahmudun səsi özündən asılı olmayaraq bir qədər də qalxır.

- Ay ana, sən deyənlərə mən də şərəkəm. Gərək kiminsə cənginə mən keçəm? Bilirsənmi, bu xarabada nadan, nadürüst, mərdimazar... çolma-cocuqlar nə qədərdir?! Başımızdan yuxarı.
- Ağzım qızışdı söhbətə. Çayı gecikdirdim.

Lətifə mətbəxə keçir. Mahmud stulda əyləşir. Başını əlləriylə tutur.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Bənövşəylə Yazgül üz-üzə əyləşiblər. Hər ikisinin gözündən sevinc hissi duyulur.

Bənövşə: Yazgül, Lətifəylə mənəim söhbətimdən nə dərəcədə həli oldun, deyəmmərəm. Lətifənin sözündən anladım ki, o sənənlə bağlı ağzımı arıyır. O istəyir səni Mahmuda alsın.

Yazgül: Hiss elədim, ana.

- Sənəin rəyini bilmədən mən ona “hə”, “yox” deyəmməzdim. İstəyirəm, ürəyincə olsun. Özgə istədiyini varsa...
- Heç kimim yoxdu. Mahmud pis oğlan deyil. İnsafən, Ləti-

fə xala da. Ancaq ər-arvad münasibətləri mənəim üçün qaranlıq zülmətdi.

- Alışacaqsan, qızım. Qadının birinci şərti ev-ailə sahibi, ana olmaqdı.
- Bax, özün...
- Lətifəyə söz olammaz. Onunla ilan da yola gedər, qızım. Düzdü, Minayə onları yandırdı... Cəzasını özü çəkər.
- Minayənin kimliyi əvvəlcədən bilinirdi də.

Pauza

Gərək Lətifə xala onu dərindən öyrənəydi. Halına-xislətinə bələd olaydı. Sonra o addımı ataydı.

— Onlar geridə qaldı, qızım. Faciə baş verəndən sonra məsləhətçi çox olar.

— Yox, ana. Mən nə karəyəm, sənə, Lətifə xalaya məsləhət verəm.

— Böyük-küçük yolu bildiyin üçün sağ ol, qızım.

— Qaldı mənəim Mahmud barədəki fikrimə. Onu elə-belə görmüşəm. Halından, xislətindən xəbərsizəm... Söz sənindi. Təhsilli, ağıllı, sayılıb-seçilən oğlandı. Boy-buxununa da söz olammaz. Ondan yaxşısına getməyəcəm ki?

— Mən də elə düşünnəm, qızım. Ər evi, gor evi. Əri bir dəfə seçirlər. O, gələcək uşaqların atasıdır. Ailənin sahibidi.

— Bilirəm, atama göstərdiyin xidmətlərin yadımdadır. Əslinə qalsa, o mənə dərdsdi.

— Hə... Gərək ərən qədrin biləsən. Ərin nüfuzu yüksəldikcə, qadının hörməti qalxır. İşdi, Lətifə o məsələyə bir də qayıtsa, mən ona “hə” desəm, peşman olmaram ki?

— Yox... “Hə”ni ver. Mahmudla ailə qurmaq yenə deyirəm, mənəim də ürəyimcədi.

— Birdən sabah fikrin dəyişər. Ya nə vaxtsa, əsəbiləşərsən, Minayəni Mahmudun başına qaxarsan, onu sənə bağışlamaram ha...

— Narahat olma...

— Səndən çox razıyam. Doğrusu, səninlə bağlı həmişə həyəcan keçirmişəm. Sənə bir söz deməsəm də, içimi didib-tök-müşəm. Bu qız kimə qismət olacaq? Necə ailəyə düşəcək? Hər şey qızımın ürəyincə olacaq mı? Bir ana kimi deyirəm: Mahmud mənim də ürəyincədi. İnşallah, pəşman olmarıq.

Pauza

— Ana, ola bilər ki, Lətifə sözünü dansın? Kimisə mənimlə əvəzləsin?

— Yox... Narahat olma, Yazgul, Lətifə sözünün sahibidi. Biz onlara etinasız olmasaq, “yox” deməsək, o heç vaxt elə saxta iş tutmaz.

— Yaxşı, üzük nə vaxt gələcək?

— Qızım, tələsmə də. Səndən olsa, haqdı-nıqdı, o saat başını bələyəm. Adam üzünə də olsa, hələ nəm-nüm eləyəcəm. Deməsinlər ki, Bənövşə Yazgüldən bezibmiş. Özünün ürəyincəymiş. Ağzımızı açan kimi qızın “hə”sini verdi.

— Ana, çox da sıxma-boğmaya salma. Şəhərdə nə çox qız. Salarsan, o da acığa düşər, bir başqasından yapışar, Mahmud əldən çıxar. Onda döy başına-döy dizinə olar.

— Qızım, anan elə şeyi yaxşı qanır.

— Lap yaxşı. Mən dərsə gecikirəm.

Yazgül gedir. Bənövşə yan otağa keçir.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Lətifə stəkanlarda çay gətirir. Oğluyula üz-üzə oturur.

Lətifə: Söhbətimiz yarımçıq qaldı, oğlum. Nə deyirsən? Sənin mızıltıların lap ürəyimi sıxır, Mahmud.

— Adam arasına çıxmağa üzüm gəlmiş, ana.

— Oğlum, bizim bircə yolumuz var. Uzatmayaq. Gedək bir

halal süd əmmişin qolundan tutub, beş-on adamla gətirək evimizə. Onda bu söz-söhbət kəsilsin. Baş verənlərin də üstünü toz alar.

Lətifə çayı içir. Mahmudsa stəkanı qarşısından kənara itələyir.

— Ay ana, hərdən elə söz danışsın, vallah-billah məəttəl qalırım. İndi hansı zamanədi, biz halal süd əmmişdən dəm vur aq. Fikirləş, gör hər gün gözlərimiz önündə nələr baş verir? Bəlkə halal sözünü çiy sözüylə əvəzləyəsən?

— Bala, cəmiyyət belədi də. Baş götürüb hara getsək, eyni zibillə üzləşəcək.

— (*mızıltılı səslə*): Nə düşünürsən, nə baş verir?

Pauza

Nə hoqqalar yaranır, lap adam çimsinir, ana, Bənövşəylə söz-söhbəti qurtar. Qadın deyilən kəsdən gözlərim qorxur.

Lətifə ucadan gülür.

— Vasvası olma, Mahmud. Vasvası adam ömrü boyu əzab çəkər. Yarasalar tək işıqdan qaçıb qaranlıqda məskən salar. Biz kütbeyinlik eləyəmmərik. Sənin bu danışqlarını eşitsələr, bədxahlar sevinəcəklər.

— Kimlər?

— Kimlər? Başımıza bu oyunu açan axmaqlar... (*Lətifə sözünə ara verir. Sonra fikrini tam ciddiyyətlə açıqlayır*). Oğlum, gəl özümüzü çəkib dağın başına qoymayaq. Anasının da, özünün də halına, xislətinə bələdəm. Bizə tay adamdılar. Özün də o Yazgülü görmüsən. Şəndir, ağıllıdır, diqqətlidir, qohumcanlıdır. Ondan axmaqlıq gözləmə. Boş və mənasız söz-söhbətlərdən uzaqda dayanan uşaqdı.

— Ana, sən Bənövşəni özün kimi sanırsanmı?.. (*Lətifə tutulur. O, suala cavab vermək istəmir. Mahmud təkid eləyir*). Gözlərini məndən yayındırma, suala cavab ver.

Mahmud daxili hiddətini nə qədər boğmağa çalışsa da, Lətifə oğlunun istehzal hökmü altında sarsılır. Udqunur.

Pauza

— Nə cavab verim. Tanıyıram, oğlum, ancaq dərəcəsini deyəmmərəm.

— İnsan hər an bir şey düşünür, bir rəng alır. Onun barədə qəti fikir söyləmək özünü aldatmaqdı.

— Bizə kim lazımdı, oğlum, Bənövşə, yoxsa Yazgül? Yazgül dünən yumurtadan “cik” eləyib çıxan cücədi. O, çox şeyin fərqi varmayacaq, “Otur” deyəndə oturacaq, “dur” deyəndə duracaq. Kökündən də xəbərdaram. İnsafən, Bənövşə də pis adam deyil. Onunla dil tapa bilərik.

— Gözüm qorxdı, ana. Sənin “evlən”, “arvad al” təkliflərinə də bezəram.

— Allah heç kimin qarşısına bədəsil çıxarmasın, oğlum. Bədəsil qadının düşüncə və hərəkətləri şeytanı xatırladır.

— Aman Allah, mən nələr eşidirəm?

— İstəyirəm biləsən, oğlum, qadın qapalı, kişi açıq məxluddu. Kişi nə qədər namuslu olsa da, xanımına, ailəsinə bağlı olsa da, qadının peşəsi onu güdməkdi. Kişidən əvvəl-əvvəl söz, fikir, sonra pulunu, canını oğurlamaqdı.

— Deməli, kişi nə qədər atılıb düşsə də, qadının cəhdi ərini tam ram etməkdə. Səni düzmü başa düşdüm, ana.

— Hə, özü də bu niyyətinə çatana qədər əlləşir. Dəridən-qabıqdan çıxır. (*Mahmud diqqətlə anasını süzür. Lətifə sözünə davam eləyir*). Elə ki, istəyinə nail olammır, başlayır dığm-dığma. Hüquq bərabərliyindən danışmağa. Azadlığını əldə eləməyə. Bu istəyinə də nail olammayanda iş çıxır ölüb-öldürmə.

— Sən nələrdən danışırısan, ana?

— Bəli! Bəli! Oğlum, nəticədə ya sən, ya da mən modeli qurulur. Ailə dağılır, uşaqları varsa, valideynlərin bu ilk və son zərbələrini də onlar dadırlar.

— Özünə götürmə, ana. Belə çıxır ki, qadın doğrudan da şeytandı.

Lətifə gülür.

— Eey... Hələ harasıdı?

— Bəs qızlar?

— Qızlar bağlı bucaqdılar. Açıqda içindən nə çıxacaq, onu da bilmirsən. Anasına baxıb qızına zəmanət vermək, bilirsən, nə qədər çətindi?

Pauza

Yumşaq desəm, qonşularımız Səkinə, Tükəz, Səlimə, öz doğmaca bibin qızı Məleykə, xalan qızı Xumar, nə qədər də həyə-t-bacada gördüklərin.

— Sən deyənlərdən mən dəhşətə gəlirəm, ana. Bəs o əxlaqı dırəklərin məsuliyyəti kimlərin üzərindədi?

— Kimilərin olacaq? Valideynlərin, cəmiyyətin, mühitin... Hələ qaba, nəzakətsiz, rəftarsız ayağısürüşkən qadınları demirəm. Onlardan olmasa yaxşıdı. Hərdən məni dəhşət bürüyür.

Pauza

Təəccüblənirəm. Təəccübləndiyim birinci odur ki, onları doğan, tərbiyə eləyən ana necəymiş? Onlar da maska altında doğulubarmış?

— Səncə, qızlar nənələrinin, analarının maskalarını ərə gedincə taxmamışlar ki? Ərlər kərkəsməz, ölüvay, daha doğrusu, arvadağız olsalar, arvadın zıppılıtısına dözə bilcəklərimi?! Onda kişilərin başlarını götürüb ilim-ilim itməkdən savayı yolları olacaqmı?

— Ay saqqalın ağarsın. Nəzərə al ki, o qadın həm də sənin nənən, anan, bacındı. Gələcək arvadındı.

— Çox müəmmalıdı bu qadınlar, ana...

Lətifə ağlayır. Az sonra gözlərinin yaşını silir. Onu hiçqıraq tutur. Qrafindən stəkana su tökür, bir qurtum içir, özünə gəlir.

— Səndən qorxuram, oğlum. Allah eləməsin, elə bil gözlərim görə-görə səni itirirəm. Səndə əks cinsə qarşı bu nifrət hardan doğub? Yoxsa, o ifritənin sənə xəyanətindən? Oğlum, bütün xanımlar elə deyil. Sənin düşüncələrinde yanlılıq var. Doğrudu, yanan ocağı bir az da mən alovlandırdım. Sən hələ xanımları yaxşı tanımırsan.

— Tanıdıqlarım da bəs elər.

Telefon zəng çalır. Dəstəyi Mahmud götürür. Səsi dərhal tanıyır.

Mahmud: Eşidirəm, Minayə.

Lətifə diksinir. Gözləri böyüyür.

Lətifə (əşəbi halda): Tulla dəstəyi... Danışma ifritəylə.

Mahmud: İmkan ver, ana.

Minayə: Mahmud, bilirəm, anan da, sən də əşəbisən. Zəng çaldım, halımı soruşum. Elə bilmə ki, mən də qoşulub qaçıb kefi çəkirəm. Qalmışam bir neçə itin əlində... Bu mayor bizi barmaqında fir-fir fırladır. Deyir, Mahmud şikayət eləsə...

Mahmud: Nə tökmüsən aşına, o da çıxıb qaşığına.

Minayə: Biz yaxın olmuşuq... Açıqlamıram. Köhnə zibili qurcalama... O heç sənə də fayda verməz.

Mahmud: Sənin indi dediklərinin hamısı bir bəhanədi. İm-

kan ver öz həyatımızı yaşayaq. Sən də get kefin necə istəyir, elə də yaşa. Həyatına özün cavabdehsən. Mayorun məqsədi sizdən nəyə qoparmaqdı... Nə şikayət-filan.

Lətifə dəstəyi Mahmudun əlindən alır.

Lətifə: Bizdən qurtarmadın, Minayə?

Minayə: Qurtarmışam. Ancaq mayor məni dincəltmir.

Lətifə: Mayorun da, sən də... İndi qandın, ifritə.

Minayə: Aaa... Sən nə danışırsan?

Lətifə dəstəyi telefon aparatının üstə çırpır, gəlib divanda oturur. Deyinməyə başlayır.

Lətifə: Belə qaragünlük olar? Öz istəyimizlə başımızı hara soxmuşuqmuş. Balam, qoşulub getmişən, cəhənnəm ol da! Get o mayor, o da sən. Nə alış-verişin var, nə söz-söhbətin var, elə... Kimdi sənənlə maraqlanan... Qoymur evimizdə dinc oturaq. İndi biz gedək polisə şikayətmi verək? Abırdan, həyadanmı çıxacaq?

Pauza

— Özünü ələ al, ana. Hər deyilən sözə baş qoşmazlar. Necə deyərlər, it hürər, karvan keçər.

— Əl çəkmir ey... Vallah nə deyirsən, de, onun başında qan var... Xatadı, xata...

— Ana, onun dediklərindən bir nəticəyə gələmmədim?

— Ayə, nə dedi ki, nə nəticəyə gələ biləydin?

— Mayor bir bəhanədi. Oturub evdə. Çox güman ki, kefi kök, damağı çağdı. Birdən yadına mən düşmüşəm. Telefonu götürüb zəng çalıb mənə... Məzələnmək, vaxt keçirmək istəyib. Hardan bilsin ki, sən evdəsən. Dəstəyi məndən alıb ona sözünü deyəcəksən...

Pauza

— O sənin fikrindi. Bəlkə həqiqətən də salıblar onu it gününə. Əlacı kəsilib sənə telefon açıb. Düşünür ki...

— Nə?

— Bəlkə ürəyin yumşala... Ona güzəştə gedəsən.

— (*sərt halda*): Səncə bu, mümkündür? Mən nəyəm?

— Oğlum, tilovunu atır da. Balıq düşər-düşməz, o, sonrakı işdi. Zeynəb qarı demişkən: “Tutar qatıq, tutmaz sud”. İtirdiyi nə var ki?

— Qurtaraq Minayə söhbətin. Bayaq sözün yarımçıq qaldı.

— Baş qatılmış qoydu ki... Hə, onu deyirdim axı...

— Atan neçə ildi dünyasını dəyişib. İndi də onun hissləriylə yaşayıram. Ruhu ruhumdadı. Vəsiyyətlərini bir an da unutmamışam. Dünyamı dəyişəndə də, o hissləri özümlə tər-təmiz aparacam. Bir doğmaca bacını xatırla. Gör, o, ərinə nə qədər bağlıdı?

— Eh... Sən də bizi öyrətmisən xatirələrlə yaşamağa. Kimlərisə nümunə göstərməyə. Nümunə dövrən keçdi, ana. İndi hər kəs ağına nə gəlir, onu da eləyir.

— Acıqlısan. Dözümlü ol. Adam hər gördüyündən, eşitdiyindən nəticə çıxarmaz. Onları seçər, yaxşısını götürər, pislərini özünə yaxın buraxmaz.

— Nəsihət, təskinlik vermək asandı... Mənim gözlərim qorxub, ana. Mən daha kimə inana bilərəm?

— Düz fikirləşmirsən, Mahmud.

— Niyə?

— Çünki hamı eyni ağılda deyil. Mələk tək xanımlarımız var. Üç-beş sarsağı, əxlaqsız, mənəviyyatsız... qabardıb, kimə gəlirdi, şamil eləmək qəti düz deyil.

Pauza

Yadımdamı, mən bu sözü bir dəfə də sənə demişəm. Onda sənə sual verərlər: bəs sən kimsən? Sən hansı ailədən çıxmısan? Səni hansı ana doğub? Anan, bacın, doğmaların necədilər?.. Bu

suallara cavabın nə ola bilər, oğlum?

— Ana, sənə qurban olum. Məni bağışla. İçim yanır, ürəyim bir, dilim tamam başqa söz deyir...

— Küskünlüyün çoxdu. Unutma ki, bu, həyatdı... Sən deyənlər bütün dövrlərdə olub. O ifritə qoşulub getdi, öz canını apardı.

On dördüncü bölüm

— Mənə də yara vurdu. Başaşağılıq, xəcalət gətirdi.

— Doğrudu, sənin heysiyyətini, qürurunu tapdaladı. Elə tapdalanmaların izləri də çox gedəmməz.

Pauza

Hadisədən uzaqlaşdıqca o izlərin də, bir dəfə də demişəm, üstünü toz-torpaq alır. İnsan yaşamağı bacarmalıdı.

— Sən deyənlər özünü aldatmadı.

— Yox, düz demirsən. Yaşamağı bacarmayanlar acizlərdi. Olayların bir tərəfini boş buraxmasan, yaşayammazsan... Sən Bənövşəni itə-qurda tay eləmə.

— Yənə Bənövşə?

— Bəli! Bənövşə elə yüngül-düngül qadın deyil. Danışığını, oturuşunu-duruşunu bilən cuvanəzəndi. Elə anadan ağılsız qız doğula bilməz.

— Tərif həddini aşırısan, ana.

— Aşmıram. Olanını deyirəm. Yazgülün mərhum atasına söz olammazdı. Siz balaca olanda onlar o qədər bizə əl tutublar, gəl görəsən. Ərinin atanla arası yaxşı idi. O mehribanlıq ailələrimizin arasında indi də davam eləyir.

— Yənə xatirələr...

Pauza

— Xatirələrsiz yaşam olmur?.. Yazgül də boy-buxunca, xislətcə elə bil, fırt eləyib atasının burnundan düşüb. Anasının tök-

düklərini yığıb. Əsli-zatına bax, sonra qızın qolundan tut.

Mahmud xeyli düşünür. Anası nagüman halda oğlunun üzünə baxır. Oğlu onun gözlərində bir yalvarış, minnət, nigarançılıq duyur. Sonra başını yelləyir.

— Dikbaşıqları, sözdən söz çıxarmaları, yalançılıqları, iftiracılıqları, etibarsızlıqları... bir sözlə, şeytan balaları olmaları qızları hara aparıb çıxaracaq?!

Lətifə gülümsəyir.

— Oğlum, sən bütün qadınların qeydinə qalansan? Onlara dərdi-sər çəkənsən?...

— Yox... Çəkmək istəsəm də, əlimdən nə gələndi?

— Onda vecsiz yerə baş aparma.

Pauza

— Baş aparmıram, təkcə onu bilirəm ki, bu bədbəxtlər həyatın, yaşam tərzinin necəliyini çox zaman ağıllarına da gətirmirlər. Adamlarla yola getməmək, ünsiyyət saxlamağı bacarmamaq, nələr, nələr...

— Ayə, vallah, bu xasiyyət ki, səndə var, özünü bir təhər eləyəcəksən.

— İnsan təkcə özüyçün yaşayammaz, ana. Məni narahat eləyən elənçiklərin gələcəkdə doğduqlarının aqibətləridi?

Kadr dəyişir. Mayorla Cümşüd küçədə qarşılaşırlar. Hər ikisi əsəbi görünür.

Mayor: O nə ərizədi, əə, məndən yazmısan? Sən öl, bir qohumum var, qəzətdə müxbir işləyir.

Cümşüd: Ayə, sən o müxbirinə də... De gəlsin. Onun işlə-

diyi qəzətə şəklini vurduraram, özü də lüt üryan.

— Ayə, Cümşüd, nə həyasız adamsan, əə. Sən öl, mən də səndən yazacam.

— Ayə, mayor, sən mənim nəyimdən yazacaqsan? Vəzifəmdən? Arvadbazlığımdan? Oğraşlığımdan? Dələduzluğumdan...

— Ayə, sən dolub durmusanmış, əə. Yanında ağız açmaq olmur. Zəhər tuluğusan.

— Mayor, cildini dəyişmə. Sadaladıqlarımın hamısı səndə var. Yoxsa, öz adımı mənə qoymaq istəyirsən? Ölüb Cümşüd, ağlayanı yoxdu.

— Qışqırma. Eşidən, görən düşünər, mayor neyləyib?.. Camaata dil vermə.

— Elə qorxursan, dilini...

— Qorxuram... Mənim nəslimdə elə qeyrətsizlik olmayıb.

— Mayor, elə danışırısan, guya mən səni başa düşürəm. Canın üçün rəhmətlik dədənin də, sənənin də dabaqda gönünüzə bələdəm. Qorxudan içini yeyirsən, üzdən özünü elə göstərirsən, guya dünya alışıb yansa, sənənin bir bağ havarın da yanmaz... Mən kişiyəm. Olanını deyirəm. Mən nə sərçəyə, nə də havayı yerə güllə atıram.

Pauza

— Cümşüd, nə olsa danışmazlar. Heç nədən adama hədə gəlməzlər. Tavaxıl eləyərlər.

— Mən kişiyəm.

— Eh... Kişiyəm... Kişiyəm... Əə, bəs biz nəyik? Dovşan balası?

— Axşam qohum-əqrəbamı yığdım evə, əla imla diqtə elədim, yazdılar. Səhər tezdən də saldım yola.

— Kimdən, nədən yazdırdım, əə?

— Kimdən yazdıracam. Səndən. Sənənin dəyyusluğundan. İndi getsin, müxbirin qurtarsın səni mənim məktublaramın cəngindən...

— Müxbir sözünü elə-belə dedim, Cümşüd. Sən də ucundan tutub ucuzluğa gedirsən...

— Budu deyirəm, müxbirin o yan-bu yan eləsə, bir yaradıcılıq gecəmi də ona həsr eləyəcəm.

— Pa.... Pa.... Ərizəbazlığı da kişilik sayırsan?

— Qırışmal, bəs Minayəyə sataşmaq kişilikdəndi?

— Ayə, böhtanını yığışdır.

— Əgər deyilənlər həqiqətsə, onu sənün üzünə qoymasam, lap atama lənət.

— Atan rəhmətlik yaxşı kişiydi. Sən kimə oxşamısan, bilmi-rəm.

— Kimə oxşayacam? Əlbəttə, atama.

— Axı atan...

— Nə?

— Sakit, mal kimi, dilsiz-ağızsız adamıydı.

— Ağzıbaşına danışma, mayor. Yoxsa, atama oxşamağıma şübhən var?

— Yox... Yox...

— Sən canın xatanı məndən uzaq elə.

— Zeynəb qarı deyərdi: “Dəli dəlini görməsə, çomağın böyrünə sıxmaz”. Kompensasiya məsələsi necə oldu?

— Ayə, evi satıb kompensasiyanı ödəsəm, məndən əl çəkəkəksən, ya yox?..

— Yox... Pul inflyasiyaya getdi. Satmasan da olar, mayor. Keçirt evi Əkrəmin adına, sənənlə qurtaraq.

Pauza

— Ayə, mənim balalarımın başını kəsmə. Yazıqdılar. Aramızda nə olub-olub. O boyda Qərblə Şərqlə arasında neçə illərdi vurhavur gedir. Barak Obamayla Bəşər Əsəd qıcaha-qıçandadı-lar. Vladimir Putin də durub aralıda hər ikisinə göz ağardır... Xeyir görənlər var? Hələ İŞİD-in oyunların demirəm... Axtarsan, qohum çıxarıq. Onlara baxma, sülh lazımdı bizə. Müharibə heç

kimə fayda verməyib. Adam olaq, barışaq.

— Evi keçirt Əkrəmin adına, sonra danışığa oturaq. Minayəyə-nən də qurtar.

Cümşüd acıqlı-acıqlı gedir. Mayor onu arxadan süzür.

Mayorun daxili səsi: Ayə, bu Cümşüd nə təhər adamdı, əə? Ağzımı açmamış, elə yazacam, deyir... Yazsa, zibili çıxacaq. Nə olsun ki, rəis mənimlə dilbir-əlbirdi. Bərkə düşün kimi, o da də-risin kola verməyəcək. Ən yüngülü rütbəmi salacaq, yaxud yeri boşalt deyəcək. Ən pisi də odu ki, məni işdən qovacaq... Onda da gəl qal küçələrdə... Arvad-uşaq da mənə ölü kimi baxacaq. Evə çörək gətirəmməyən kişi ölüyə taydı... Bircə yolu qalır, Cümşüdü gecəyə-gündüzə salıb öldürmək... Lənət sənə kor şey-tan. Gör nələr fikirləşirəm. Bəlkə Cümşüdgildən qurtarım, ona “ayağın yandı, geri çək deməyim”?.. Ha... Ha... Vicdana bax ey... Pul, rüşvət olan yerdə nə vicdan? Vicdan puldu, rüşvətdi, mayor!.. Nə isə... Nə qismətdi, onu da görəcəm. O Cümşüd ol-sun, mən də mayor...

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mahmudla Lətifə söhbət eləyirlər.

Mahmud: Minayə kimilər nə uşaq doğacaq, nə tərbiyə elə-yəcəklər. Hamısı da töküləcək çölə, bayıra. Elənçiklər barədə fikirləşəndə, ürəyim sıxılır, ana!

Lətifə: Oğlum, dedim axı, onu özünə dərd eləmə. Cəmiyyəti pozan pozub. Onu düzəltməyə heç milyonların da gücü çatmaz.

— Deməli, batdıq, ana.

— Bə nə bildimən. İnsanların ləyaqətini, şərəfini, namusunu alaraq əvəzində əllərinə mədhyyə, yaltaqlıq bukəti veriblər. (Mahmud ucadan gülür. Lətifə sözünə davam eləyir) Onlar da

müticəsinə hər cür əxlaqsızlıqla, cinayətkarlıqla ömürlərini başa vururlar... İndi sən hansı cəmiyyətdən, hansı əxlaqdan danışsan?

— İtib-batmaqda olan əxlaqdan.

— Bircə onu bilirəm ki, bizim əlimizdən gələn deyib-danışmaqda, onlara beləcə münasibət bildirməkdə.

— Ax, ay ana, çox humanistsən.

Pauza

— Oğlum, mən qadınları sənə tərifləmək istəmirəm. Düzdü, onlar çox hiyləgər, hikkəli, emosional olurlar. Görünür, hikkələri də hiyləgərliklərindən doğur.

— Bəs emosiyalarına nə deyirsən?

— Onlar emosiyalarının təsiri altında ağıllarına nə gəlsə, onu da eləyirlər. Ona görə də kişilərdən çox... Bu cəhətdən bəzən emosiyaları ağıllarını üstələyir. Tüdməcəz olurlar. İş o yerə çatır ki, qadınlar kişilərə qəddarcasına, istehza və kinayəylə yanaşırlar.

— Ana, sən danışdıqca mən dəhşətə gəlirəm. Az qala sənə də...

— Bəli! Bəli, oğlum. Sən hələ çox şeydən xəbərsizsən.

— Xəbərsiz olduğumu bilirdim, ancaq bu qədər yox...

— Qadınlar çox zaman “dəliyəm-zorluyam” hərəkətləri eləyirlər. Belə olanda kişilərin bir çoxları onların qarşısında zəiflik göstərir, güzəştə gedirlər. Dözə bilməyəndə də ya vurub arvadlarını öldürürlər, ya özləri intihar eləyirlər, ya da şalvarlarını götürüb evdən qaçırlar. Bir təhər dözən kişilərsə xanımlarından nə qədər amansızlıq görsələr də, müəyyən vaxtdan sonra onlara sevgi və nəvaziş göstərməyə başlayırlar.

— Niyə?

— Qulaqlarının dincliyi ucbatından.

— Deməli, zəifliyi...

— Evdə dığ-dığ kişini bezdirir. Əlacsız qalıb susmağa üstün-

lük verir. Oğlum, əslində qadınların istəyi də budur.

Pauza

— Deməli, şeytani münasibət...

— Belə olan tövrdə kişiyə təslim aktını imzaladırlar.

— Ana, belə çıxır ki, kişi nə vaxt qadın deyəninin əksinə səy göstərsə, qadın yenə əvvəlki vəziyyətinə qayıdacaq, qılıncını qından çıxararaq onun qol-qanadını budayacaq. Səni düzmü başa düşdüm?..

Lətifə gülərək başıyla Mahmudun sözünü təsdiqləyir.

— Pis odu ki, cəsətsiz, ölüvay kişilər istəsələr də, istəməsələr də həmişə arvadların əsarətinə düşürlər, oğlum.

Mahmud anası deyənlərə təəccüblənir.

— Bu dediklərin sənə təcrübənin məhsuludu? Doğrudanmı, sən də atama elə günləri yaşatmısan? Zavallı atam. Sən nələr çəkmisən?

— Gəl açıq danışaq. Kişilər də günahsız deyillər. Onlar qadının gözlərindən kənardə ayğıra, nəzərlərini üstündə duyanda cücəyə dönürlər. Bu dediklərim kişiyə qadın arasındakı yazılmamış qanundur. Özü də heç bir izahat, heç bir tələb və təklif qəbul eləmədən.

— Ər-arvad arasındakı münasibətlər tarazlığı gözləniləndə də?

Kadr dəyişir. Günortadır. Atlas avtobusdan düşür. Dayanaqda Xavərlə Atlas görüşürlər. Atlas Xavərin yanından ötər-kən Xavər onun qolundan tutur.

Xavər: Salam vermək də istəmirsən, ay Atlas. O işdə bizim

də günahımız yoxıydı.

Atlas: Mən nə deyirəm ki...

— Mən də anangilə gedirdim.

— Xeyir ola.

— Sizə deyəcəkdim, balam, bizimki tutmadı, qurtardıq da...

O dua-bitik nədi, eləyirsiniz?

— Onu sənə kim dedi?

— Həsənağa Bakinski.

— Eh... Ona da tüpürüm, ərinə də, hələ üstəlik sənə də.

— Aa... Həsənağa Bakinski eşidər.

— Neyləyəcək? Hər dəfə bir bəhanəylə üstümüzdə gəlirsən.

Baş-qulağımızı aparırsan, a həyasız.

— Mənə deyirsən, həyasız?

— Hə... Bir qız böyütmüzdün, o da özünə oxşadı.

Mayorun uzaqdan gəldiyini görən Xavər gedir.

— Yaxşı, yaxşı, səsini başına atma, mayor gəlir. Onada nə dil vermisizsə, gündə gəlib qarının kanın çıxarır. Pul ver, deyir. Deyən lazımdı, adə, mən pul kəsirəm? Pulum olsa, yarım kilo ət alıb xəstə kişinin qarının doyduraram...

— Əşi, o dediklərinin bizə dəxli yoxdu. Bizimlə qurtarın. Sizi tanımırıq, tanımaq da istəmirik.

— Çox əsəbisən, Atlas. Böyüyə-kiciyə də hörmət qoymursan...

Atlas üz çevirərək gedir.

Kadr dəyişir. Evdə Lətifəylə Mahmud söhbətlərini davam etdirir.

— Bütün hallarda... Hərdən ən sədaqətli qadın da ərinə çımxırır: “Özünü öymə, sənə də xislətdən, qeyrətdən xəbərda-

ram” deyir.

Pauza

— Deməli, bu da şeytani münasibət?

— Belələri, əlbəttə, gözdən düşməyə layıqdi. Unutma, gözdən düşən qadın daha təhlükəli, daha amansız, daha fəlakətli olur.

— Belə çıxır ki, qadınlar barədə mən düz qənaətdəyəm.

— Dediklərim ərinə başı üzərində tutan, onu qibləgahı, ürəyinin hərərəti sanan qadınlara aid deyil.

— Sözümdən belə çıxır ki, qadınların hamısını bir papaq altına yığmaq, onlara bir eynəkdən baxmaq ciddi səhvdi.

— Bəli! İlahi varlıq səviyyəsinə qalxan qadınlar da var. Belələrinə görməsən, səndə xeyirxahlıq, mərhəmət hissi itər. Allahın da səndən üz döndərər.

Pauza

— (*gülümsünərək*) Eh... Ana... Ana... Səndə nə böyük qüdrət, nə böyük hikmət var! Sözlərinlə məni necə də əridirsən? Niyyətini də, Bənövşəyə münasibətini də bilirəm. Səni düşündürən başlıca məsələ məni mövqeyimdən döndərməkdi.

Oğlunun yumşaldığını görən Lətifə ucadan gülür.

— Yamanca oyunbazsan.

— Neçə vaxtdı məni gir-gövaz eləmişən. Get, rəfiqənlə danış... Ancaq mən toy məclisi qurmayacam. Hər şey səssiz-səmirsiz olsa yaxşıdı.

İstədiyi sözü alan ana qamarlayaraq oğlunun üzündən öpür. Mətbəxə keçir və tez də əlində iki stəkan çay, şokolad qutusuyla geri qayıdır.

— Kaş əvvəldən belə olaydı...

— Əlinə yaylıq alıb, məni aləmlə bir eləmə.

Pauza

— Yox... Oğlum, sən nə danışırısan, bəyəm, mən elə teztovluq eləyənə oxşayıram? Neçə vaxtda məni tanımırısan?

— (*ikimənalı*): Tanıyıram, ana, tanıyıram, elə ona görə də xəbərdarlıq eləyirəm.

— Saqqalın ağarsın.

Yuyunub daranaraq, üz-gözünü qaydaya salan, təptəzə-tərtəmiz paltarlarını geyən Lətifə qapıdan çıxarkən Mahmud gülüm-səyir.

— Şəhərin yarisı xəbər tutdu. Arvadlar... Arvadlar... Başa bəlasız! Kişilərin də sizlə ittifaqa girməkdən, sizinlə imsiləşməkdən savayı çarələri qalmır...

Lətifə başını yelləyir.

— Saqqalın ağarsın. Mən də sənə üçün çalışıram da.

Lətifə qapıdan çıxır.

Kadr dəyişir. Cümşüdüün evi. Xavərlə Murad gəlirlər. Minayəylə Əkrəm onları xoş qarşılayırlar. Onlarla Cümşüdü, Nüşünü tanış eləyirlər.

Xavər: Ay qudalar, gərək bu xeyir iş el adətiylə olaydı. Nə isə... Oldu, keçdi. Bəzi adamlar kimi atılıb-düşməyəcəyik ki? Hər kəs qismətində olan loxmanı kəsir.

Nüşü: Bu arğac səndən keçməyib ki?

Xavər: Ooo... Sən nə danışırısan, Nüşü xanım?

Cümşüd (*əşəbi halda*): Əşi, bəzəksiz-düzəksiz, nə sözün var, onu de.

Əkrəm: Ayə, tavaxıl elə, dədə. Yekə kişisən, arvad sözünə arvad cavab verər. Sən saxla... Murad atam danışanda, sən də qəmiş qoyarsan ona.

Nüşü: Bu nə sözlərdir atana doğrayıb-tökürsən?

Murad: Biz bura davaya gəlməmişik. Sözümlə tutsa...

Cümşüd: Başa düşmədim... İçindəkiləri aç tök, görüm, nə deyirsən?

Minayə (*Əkrəmə*): Belə getsə, söhbətin sonu davayla qurtaracaq, Əkrəm.

Əkrəm: Narahat olma.

Xavər: A bala, bu xeyir işdi. Cani dillə qohum oluruq. El adəti var. Qız verəndə başlığı olur. Qır-qızılı olur.

On beşinci bölüm

Cümşüd: Aydındı. Onu kürəkəninizdən istəyin.

Murad: Birinci növbədə kürəkənə ev, qıza geyinmək-keçinmək lazımdı, kişi.

Nüşü: Murad bəy, hamısını düz deyirsən. Qardaş, oğlun yoxdu, Əkrəmi verdik sənə. Apar, istərsən kürəkən kimi saxlarsan, istəməzsən gəlin kimi. İndi bizdən razı qaldız?

Murad: Gördün, arvad. O vaxt gördüyüm yuxu buydu. İndi qarşımızda iki yol açılır.

Xavər: Nə yol, a kişi?

Murad: Ya bunları məhkəməyə verməliyik, ya da vurub öldürməliyik. Bu, namus, qeyrət məsələsidir. Seç, arvad, iki yoldan birini.

Xavər: Ayə, başına at tərpi? Zeynəb qarı deyərdir: “Şirin dil min ev yiyər, acı dil parasın da yeyəmməz”.

Cümşüd: Durun, basın bayıra. Onsuz da mayor bu işlə məşğuldu.

Əkrəm (*Minayəylə*): Bu nədi az? Çatmamış məhkəmə?!
Minayə: Guruldamaqlarına baxma. Bu saat top kimi...
Cümşüd: Murad, sən dəli görməmişən.
Murad: Görmüşəm.
Nüşü: Burdan deyəsən qan iyi gəlir... Günümüzə bax... Bir oğlun olsun, o da belə zay çıxsın.
Minayə: Atılıb düşməyin, durun dördünüz də basın bayıra. Ev eşik qarnımdakınındı.

Hamı bir-birinin üzünə baxır. Qonaqlarla ev sahibləri hədə-ləşirlər. Ara qarışır.

Cümşüdlə Nüşü Murad və Xavərlə üz-üzə dayanırlar. Əkrəmlə Minayə araya girirlər. Onları stullarında əyləşdirirlər.

Cümşüd (*Nüşüyə*): Hə... Mən neyləyim?.. Başıma haranın daşın salım? Vurum öldürüm bunları, gedim girim dama...
Murad: Arvad bunlar elə bil dünyadan xəbərsizdilər. Xeyir iş görməyiblər. İndi mən neyləyim? Bunlar barədə nə tədbir seçim?
Nüşü: Adə, kimdilər ki, gedib onlardan ötrü dama da girəsən? Düşmənlərimiz də əl-qol qaldırıb şıdırğı oynayalar?
Xavər: Belə getməz, kişi. Görürəm, çox odlu-alovludular. Görünür, bizim kimliyimizi bilmirlər. Dava eləməyəcəksən ki. Dava keçmişin əlamətidir. Ver hökumətin cənginə. Dartıb ağızların cırsınlar.
Əkrəm: Qışqırma dədə, yekə kişisən. Bir az aşağı düş. Məni hövsələdən çıxarma... Sən Allahına şükür elə ki, Minayə kimi-sinə rast gəlmişik...
Minayə: Boğazını cırma. Davanı qurtarın, ana. Nə olsa, bizə olacaq. Eşitməmişiz, həvəci nə qədər atılıb düşsə, güc doğana düşər... Bu işin bir yolu var: sülh... Siz deyənlərə sonralar qayıtmaq olar. İmkan verin, donuzun burnunu çıxaraq. Mayoru yola

salaq.

Əkrəm: Minayə, ata-ananın da azarları varmış. Qarınları qurdlarla doluymuş. Əşi, Məşədi İbad demişkən, heç hənanın yeridi? Zibilimizi qaydaya salammamışıq. Bunlar da başlığa gəliblər. Əşi, lap sizin başlığınıza...
Minayə: Nə?
Əkrəm: Tüpürüm.
Minayə: Bədi sən canın. Səninkilər kimdilər ki, mənim də-yərimi verələr? Mahmuda getsəydim, Lətifə başıma dolanardı. Qarnımı doyduardı. Geyindirib kecindirərdi. Acığına getməsin, Əkrəm, yoxsa, səninkilər kimi.
Əkrəm: Hər şeyi saxlayın. Özünüz də məni əsəbiləşdirməyin... Dördünüz də basın bayıra.

Hamı otaqdan məyus-məyus çıxır.

Kadr dəyişir. Bazar. Lətifə ürəyinə yatan, Bənövşənin xoşuna gələn şirniyyatlardan nələri ehtimal eləyirsə, onlardan bir zənbil bağlatdırır. Birbaşa Bənövşəgilə yollanır.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Qapı ağzında Lətifə Yazgüllə görüşürlər. Salamlaşırlar.

— Deyəsən evdə təksən, gəlmək olarmı, qızım?

— O nə sözdü, Lətifə xala, həmişə sən gələsən. Qapı ağzında dayanma. Keç içəri. Ayaqqabılarını çıxarma.

— (*Lətifə ayaqqabılarını çıxara-çıxara*) Yox... Çıxaracam. Anan hara gedib?

— Aşağı düşüb, indi gəlir. Əyləş, sənə bir stəkan çay gətirim.

Pauza

— Yox... Tələsmə, içib gəlmişəm. Özüm də pilləkənləri tez-tez qalxdım, nəfəsim tənğişdi. Qocalığı Allah kəssin.

— Nə qocalıq, Lətifə xala? Sənin nə vaxtındı? Sən hələ çox

yaşamalısən. Oğluna, gəlininə məsləhət verməlisən. Nəvələrinin başlarını sıgallamalısən.

Lətifə stulda əyləşir.

— O gün də anam səhhətindən şikayət eləyirdi. Dedim, ay arvad, az gileylən... İndi də sən...

Yazgülün səsindəki səmimiyyət, sözlərindəki mehrəbanlıq Lətifənin qanına işləyir. Sanki Yazgülü ilk dəfə görür, səsini, sözü-nü indi eşidir. Lətifə gülümsünür.

— Vallah, dünya elə qarışıb, adam az qalır özünü bir təhər eləsin.

— Necə?

— Yaşamasın. Öldürsün.

— Necə öldürsün?

— Hansı yolla olur, olsun... Qonşularımız bir tərəfdən zarpa-zarpdadırlar. Atılıb-düşürlər. O biri tərəfdən ağlayırlar.

— Da demə. İnsanların elə bil səbrləri tükənib. Bir-birilərini anlamaq istəmirlər.

Pauza

— Hamısı güzərandandı. Atalar deyib: “Yer bərk olanda, öküz öküzdən görər”. Bayaq televizorda ürək bulandıran xəbərlər yayırdılar.

— Nə xəbərlər?

— Ukraynanı da Rusya basmarlayıb... Avropa, Qərb salıb partapart. Fikirləşməzlər ki, birdən biz də salıq şartaşart. Qızım, bu nırhanı ürək dözər?

— Eh... Onu özünə qəm eləmə, Lətifə xala. Zeynəb qarı demişkən, dünya belə gəlib, belə də gedəcək.

— Rəhmətlik müdrik arvadıydı. Düşünürəm, kim başına nə

qədər tez çarə qılsa, o qədər yaxşı olar. Yəni dünyanın qan axıdılmayan günü olub? O İraq, o Suriya, o Əfqanıstan, bu da Pakistan. Hansını deyim? Özləri yaradırlar terror qruplarını, sonra da ona qarşı mübarizə aparırlar... Nə siyasətdi, bilmirsən...

— Lətifə xala, sən deyənlər heç mənim ağlıma gəlmirdi... Sən danışdıqca, mən də oluram əsə-əsdə.

— Sən cavansan. Elə şeyləri hardan biləcəksən? Deyirəm, a Mahmud, ölüb gedərəm, çox şey yarımçıq qalar... Bala, bu saat sürət əsridi. Kim nə qədər bərk getsə, o daha çox irəli düşər...

Pauza

— Eh... Hərə bir tərəfdən adamın ayağından çəkir. Daş altı da dəyirman tikir. Kömək əlini uzadan da yoxdu.

— Elə demə, qızım, yaxşılar da var. (*Lətifə söhbətin səmtini dəyişir*). Mən bircə Mahmuddan nigaranam.

— Niyə? O ki, ağıllı, işgüzar oğlandı.

— Elə olmağına elədi, ancaq onu baş-göz eləsəydim, bir-iki uşağı olsaydı, mən də nəvə görərdim. Ruhum sakitləşərdi. Kimə deyirsən, “yox” deyir ki, “yox”.

— Yola gətirəmmirsən?

Lətifə gülümsəyir.

— Ölüb dirilə-dirilə razı salmışam. Düşünürəm ki, həm anası ölmüşün dayaq-duyağı olar, həm də özünün, mənim davamçılarım.

— Düz fikirləşmişən. Cavan oğlanların gözləri hərdən çaş vuran olur, Lətifə xala.

— A tövbə, mənim gedəmdə çaş vurma-zad yoxdu. Olsa...

— Neyləyəcəksən? Nə ata biləcəksən, nə də başını kəsə.

— Yox... Yox... Qızım, ciyəri yanmışın qoşulub qaçması onu sarsıdıb.

— Hə... Ola bilər. Ancaq yenə də...

- Yox!.. Yox!.. Bilirsən, bura gələndə, nə dedim ona?..
 — Yox... Mən hardan bilim?
 — Dedim: “Ədə, qoşulub gedən zət-qırığa yas tutmayacaqsan ki? Bir gözünü aç, yaxşı-yaxşı ətrafına bax. Bənövşə xalanın bir qızı var, elə bir brilyantdı. Par-par parıldayır...”
 — Aaa... Utannam, Lətifə xala!

Pauza

- Utanma, bu iş tək sənə başına gəlmir ki. Qız dünyaya göz açanda...
 — Yaxşı, Mahmud nə dedi, Lətifə xala?
 — Nə deyəcək? Gözlərim elə tutulub, o vaxt səni heç ağıma gətirəmməmişəm. O da mənə qüsur tutdu.
 — Nə qüsur?
 — (*qəsdən*): “Yazgülü niyə mənə əvvəldən demədin? Get, qızın ağzını ara, mənə gələrsə, gəl, nişan üzüyünü apar, tax barmağına”.

Yazgülünün sevincdən gözləri gülür.

- Məni xəcalətdən tər basdı, Lətifə xala.
 — Utanma, bala. Eşitməmiş olmasan, utananın oğlu olmaz. Uşağı olmayan arvad kimin nəyinə gərəkdi?
 — Aa... Mən elə düşünmürdüm... İnşallah, mən...

Qapı açılır. Bənövşə əlində dolu zənbil içəri girir. Qapı ağzında Lətifənin gəldiyini görəcək ürəyi qəşş eləyir. Ayaqqabısını çıxarmağı unudur, birbaşa Lətifənin üstə atılır. Öpüşürlər.

Bənövşə: Ağız, o zənbil nədi? Sən özün elə mənə üçün bir zənbilsən də... Hə... Necədi vəziyyət?

Yazgülü: Zənbil yox, hədiyyə.

Gülüşürlər.

- Özümü lap itirmişəm. Zənbil sürümək məni yordu. Dilimdə də zənbil bitib... Hə... Necədi?.. Danışdınmı Mahmudla?
 — Danışdım, xeyli nəm-nüm elədi.
 — Konkret...
 — Dedi, yox ki, yox... Çox çəh-çöhürdən sonra bir təhər yumşaltdım. Dedi, bəlkə gözləyəsən... Hələ üstəlik, Zeynəb qarıdan misal da çəkdi.
 — Nə misal?
 — Köpək məsələsi.
 — Başa düşmədim.
 — ... süpürülmüş yerdə ağanayar.

Bənövşə çasır. Lətifənin dediklərindən bir şey anlamır. Düşünür ki, anasını başından eləyir.

Bənövşənin daxili səsi: Bu düz gələn məsələyə oxşamır. İşin içindən iş çıxar. Sonra qalaram əl-amanda... Döy başına, döy gözünə olar... Çıxış yolu da tapammaram. Nə olsun ki, yaxın rəfiqəmdi... Yaxşısı budu mən də yox deyim.

Pauza

Lətifə: Dünya elə qarışıb, əlində böyütdüyün köşəni də tanımaq olmur... Söz deyirsən, onu elə yerə yozur, özün də məəttəl qalırsan.

Bənövşə: Ay Lətifə, qız da hətərəm-pətərəm eləyir: Mahmudun yaşı çoxdu. Bir az da kor-kobuddu. Səsi çox qalırdı. Danışanda tələsir. O, ümid verən kişi olsaydı, adaxlısı gəlin kürsüsündən niyə başqasına qoşulub qaçırdı? İndiki cavanlar sözə elə qulp qoyurlar, ayaqların yerdən üzülür. Qalırsan mat-məəttəl.

Lətifə: Eləcə dedi?

Bənövşə: Hə... Doğrusu, dilim-ağzım qurudu. Danışmağa söz tapammadım. Sənə dedim də, a kişinin qızı, Yazgüldə də köntöylük, ərköyünlük var.

Lətifə fikirləşir.

— (*astadan*): Axı içim deyir, qız razıdı.

— Əşi, sənin için çox şey deyə bilər. Gərək qarşıdakı adamın içimi də nəzərə alasan.

— Nə deyirəm, ay Bənövşə. Sözdü, demişəm, deməmiş olum. Mənim oğlum oğul olsun, ona tapılmayan qız. Onda vaxt itirməyəm. Mən gedim.

Lətifə ayağa qalxır. Bənövşə onu yola salır. Yazgül podnosda iki stəkan çayla otağa girir. Lətifəni görmür. Təəccüblənir.

— Lətifə xala hara getdi?

— Hara gedəcək, yəqin ki, evinə.

— Bəs niyə gəlmişdi?

— Səndən ötrü... Razılığımızı almağa... Gördüm kilidləmə danışır... Qıfıləndlik zəmanəsi qaldı arxada.

— Kilidləmə, qıfılənd nədi?

— Onu sən bilməzsən. Çox cavansan...

— Onda məni başa sal görüm.

— A bala, elçiliyə gəlib. Elə danışır ki, biz ana-bala oturubdurub ona yalvara. İndidən belə başlasaq, dalı hara gedib çıxar?.. Belə çıxır ki, qız şirin çaydı... Qoyulub süfrəyə, onu içmək də olar, içməmək də.

— Yekə arvadsan, bu yaşa gəlmisən... İçindəkiləri gizlədə bilmirsən... Nəyin var, nəyin yox, hamısını açıb tökürsən... Heç olmasa, uzadaydın da.

— Deyirsən, yalan danışaydım?

— Yalan niyə? Dözsəydin... Özünü balaca çəksəydin, Lətifə özü sənə yalvaracaqdı... Sən bu zəmanədə yaşamırsan?

— Yaşayıram, qızım.

— Dalın-qabağın sonalamadan nə olsa danışırısan. Hara ba-

xırsan qızdı. Oğlana nə var, gedib birini tapacaq, gətirib oturacaq dizinin dibində. Çətini qızın ərə getməsidir.

Yazgülün istəyini və işləri korlayacağını anlayın Bənövşənin sifəti bozarır.

— Ay qızım, bilmirsən, harda bişirilir, nədə bişirilir, deyirsən, bir çömçə də tök mənim kasama.

Pauza

Bir tafaxıl elə də. Biz də bilək, hardan gəlib hara gedirik? Mən onun xislətinə yaxşı bələdəm. O, təntiyib gedib, yenə qayıdacaq.

— Birdən qayıtmadı? Onda nə olsun?

— Qayıdacaq. Oğlan evi qız qapısını nə qədər çox döysə, alış-veriş o qədər təmiz olar...

— Universitetdə şəxsən bizim qrupda ikicə qız bekarı. Biri mən, biri də talış. Eşitdiyimə görə, talış da vot-votladı. Elçiləri kəsdiriblər qapılarının ağzını.

— Ana, nə olub-olub. Bir azdan telefon aç, Lətifə xalanın ayağına yağ sürt. İstəyi görsə, şirnikəcək. Yenə sözünün dalınca gələcək.

— Sən səbr elə.

Lətifə əsəbi halda evinə qayıdır.

Kadr dəyişir. Mahmud televizora baxır. Kanalı o tərəf-bu tərəf dəyişir. Maraqlı veriliş tapammır.

Mahmud (*anasına*): Hə... Nə oldu... Kəfin yoxdu. Alınmadı...

Lətifə (*yalan danışmalı olur*): Getdim, evdə yoxdular.

Mahmud: Həə...

Lətifə öz otağına keçir.

Lətifənin daxili səsi: Elçilik ananın da, qızın da ürəyincədi. Ancaq qulağının dibi qaşınan camış gər ağacının gövdəsinə boyunun sürtən kimi, Bənövşə, sən də mənə eləcə yanaşırsan. Yanaş, Bənövşə, yanaş. Sənin də hiylən yoxdu.

Kadr dəyişir. Əkrəmlə Minayə çarpayıda uzanırlar. Hər ikisi əsəbidirlər.

Əkrəm: Ay qız, Minayə, bu atamla anamın hərəkətləri mənə lap hövsələdən çıxarır. Belə də şey olar? Əşi, oğul ək, oğul doğ, sonra da qeydinə qalma... Adama deyəllər, ayə, neynirdiz mənə dünyaya gətirib.

Minayə: Neçə gündü, Əkrəm, sən deyənləri düşünüb, mən də heyrətlənirəm. Belə getsə, biz çətin ki, onlarla yola gedək.

— Bircə qalib cinayət törətməm. Başqa çarəm yoxdu.

— Nə cinayət?

— Axşamdan ikisini də qazda boğam. Ya doğruyam... Sonra da aradan çıxam.

— Dəli-dəli danışma. Sən öl, basarlar ikimizi də içəri... Ən azından on beş il mıqq eləyəmmərik... Tərs kimi ikimizi də ayrı-ayrı kameralara salacaqlar. Bir-birimizə həsrət qalacaq. Səni bilmirəm, Əkrəm, mən sənəzsizliyə dözəmmərəm.

— Bir təhər dözərik. On beş il nədi ki?

— Yoox... Elə işin varsa, mən səhərdən gedim atamın xarabasına...

— Yaxşı, sən deyən olsun.

— Biz çalışaq, Əkrəm, ata-ananı burdan əridək.

— Yataq, səhər fikirləşərik. Axşamın xeyirindən səhərin şəri yaxşıdı.

Əkrəmlə Minayə yatırırlar.

Kadr dəyişir. Lətifə evdədir. Bənövşə Lətifəyə telefon açır. Lətifə dəstəyi götürür. Bənövşənin səsinə tanıyır.

Lətifə: Hə... Eşidirəm, Bənövşə.

Bənövşə: Ağız, dünən deyəsən xətrinə dəydim. Məndən incidin... Vallah, başımı itirmişəm. Qız nəm-nüm eləmişdi. Düzü, mən də qorxdum... Səninlə nə danışdığımı bilmədim. Telefon söhbəti deyil. Çalış axşamda, səhərdə bir mənə dəy.

On altıncı bölüm

Lətifə: Əlimdə balaca işim var. Qurtarım, gələm.

Kadr dəyişir. Cümşüdlə Nüşü evdə çay içirlər. Cümşüdlə arvadının üzünə diqqətlə baxır.

Nüşü: Nə olub, kişi, elə bil mənə ilk dəfə görürsən.

Cümşüdlə: Yoox... Ürəyimə damıb. Əkrəmlə Minayə arxamızda elə bil quyu qazırırlar. Onların gözlərinə baxammıram.

— Niyə?

— Qorxuram.

— Buy... Bu da təzə çıxdı.

— Yox... Onları başa sal.

— Necə?

— De ki, Cümşüdlə, bütün qohum-əqrəbasına deyib, ər-arvad başımıza bir iş gəlsə, bilin ki, Əkrəmlə Minayə bizə qəsd eləyiblər.

Nüşü qorxur.

- Kişi, başına hava gəlib?
 — Yox... Sən onlara mən deyənləri çatdır. Bilsinlər ki, terrora əl atsalar, özləri ilişəcəklər.
 — Çatdıraram.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Lətifə gəlir. Görüşürlər. Lətifə incik görünür.

Bənövşə: Bir stəkan çay...

Lətifə: Yox... İçmirəm...

Bənövşə: Yazgülün ürəyi çox yumşaqdı. Bizə çay gətirdi. Səni gedən görüb halbəhal oldu. Biləndə ki inciyib getmişən, düşdü üstümə ki, sənə telefon açım.

— Allah ona ömür versin. Xoşbəxt olsun. Bənövşə, biz rəfiqəyik. Mən səni sayıb qarını döydüm. Qalan sən öz işindi. Çağırmasan, gəlmişəm. Fikrində varsa, uzatma. Uzatsan, gec olar.

— İndiki gənclər də dəyməduşər olublar, Lətifə. Bayaq avtobusda gənc oğlanla gənc qız birdən başladılar didişməyə.

— Niyə?

Yazgül gətirdiyi çayı süfrəyə qoyur.

Yazgül (*gülümsəyərək*): Xoş gəlmisiz, Lətifə xala.

Lətifə: Sağ ol, qızım.

Bənövşə: Yazgül başımı qatdı. Niyə sualına cavab vermədim? Niyəsin bilmirəm. Qız oğlana deyir: sən get ananın, bacının ağzını yığ. Oğlan da cavab verir: onların adını tutma. Ağah ol, anamı-bacımı sənə dəyişməyəcəm. Bundan sonra avtobusda bir həngamə qopdu, gəl görəsən.

Yazgül: Necə yəni həngamə?

Bənövşə: Qız ağzına ağ da gəlsə dedi oğlana, qara da. Oğlan da ata-ana, ölü-dir qoymadı qızda. Oğlan vurdu, qız söydü. Bir-

dən qız sümkasından bıçaq çıxardı...

Yazgül: Nə?

Bənövşə: Oğlan da əsəblərin boğamımadı, bıçağı əlindən alıb qızı boğmağa başladı. Sərnişinlər girdilər araya. Sürücü maşını saxladı. Oğlan qızı sürüyüb maşından saldı.

Lətifə: Vay!.. Vay!.. Vay!.. Əcəb biabırçılıq.

Yazgül: Sonrası nə oldu?

Bənövşə: Aşağı düşən kimi polislər qızla oğlanı yaxaladılar. Qız dedi: ər-arvadıq, özümüz bilərik. Polislər hər ikisini maşına basıb apardılar.

Yazgül: Da onlardan ailə olmaz ki?

Lətifə: Oğlan gərək özünü ələ alaydı.

Yazgül: Bıçaqdan sonra?...

Bənövşə: Qız çox həyasızlıq elədi.

Pauza

Lətifə: Gərək biri od olanda, o birisi su ola. Yoxsa, çətin... Elə bir ailə də bizim məhlədə vardı. Sözləri boğazlarından keçmirdi. Sən demiş, söyüş-qırğınlarına dözmək olmurdu. Hətta bir neçə dəfə Zeynəb qarını da şəxsən onlarla görüşüb söhbət eləmişdi. Yığışmadılar.

Yazgül: Ooy... Zeynəb qarını da eşitmədilər?

Bənövşə: A bala, baş qızanda ağıl topuqda olur. Onda o boyda Zeynəb qarının kimliyi hardan yada düşər?

Yazgül: Axırı nə oldu?

Lətifə: Nə olacaq? Ərlə arvad vuruşdular. Gədə dedi ölərəm, mənə elə arvad lazım döör. Qız da dedi, mən də elə ərdə oturmaram. Məhkəmə onları ayırdı.

Yazgül: Axırı elə olmalıydı.

Bənövşə: Dözüm... Dözüm... Yenə dözümlü. Dözümsüz birgə yaşayış yoxdu.

Yazgül: Qız düz eləməyib. Bıçaqdan oyun olar?

Bənövşə (*mövqeyindən dönür*): Gərək oğlan bıçağı soxaydı

qızın qarnına?

Yazgül: Qız da yazıqdı.

Bənövşə: Yazıq qız bıçaq gəzdirər?

Lətifə: Bizim qonşu oğlan gedib adam öldürdü. Tutub ona nə az, nə çox, on iki il verdilər.

Yazgül: Qızın taleyi necə oldu?

Lətifə: Necə olacaq? Sonradan qızı da qadın alveri üstə tutdular. Görək ki, ona da beş il verdilər.

Bənövşə: Nə eləyiblər! Elənçiklərin aqibəti ya ölüm olar, ya türmə.

Yazgül: Adamın onlara yazığı gəlir.

Lətifə: Onlara yazığın-zadın gəlməsin, qızım. Su çanağı suda sınar... Yaxşı, mən gedim. Hərə bir şey danışdı, başım qatıldı... Baxarsan, Bənövşə...

Pauza

Bənövşə: Ay qız, sənə də söz demək olmur. Bəlkə səni sınayıram. O saat barıt kimi alışırısan. Tavaxıl elə. Elçiliyə gəlmisən, elə o saat deməliydim ki, itiyin məndədi. Gəl, itiyini apar?

Kadr dəyişir. Mayor kabinetdədir. Həsənağa Bakinski gəlir. Mayor əliylə ona oturmaq üçün yer göstərir.

Mayor: Neçə dəfə sənə demişəm, mənim ərazimdə zir-zibil qarışdırma.

Həsənağa Baksinki: Neyləmişəm, mayor?

— Canına qara dərd eləmişən. Hələ utanmaz-utanmaz məndən də soruşursan neylədiyini?

— Məndən sizə kim nə deyibsə, uydurmadı... Qələt eləyir ata-babasıyla!

— Qırışmal, ata-babanı soxma börümüzə.

— Mayor, sənə məndən deyənlər, necədi? Mötəbər şəxslər-di? Mötəbərdirsə de, sən xatirinə boynuma alım.

— Bəyəm, qonşun, Məsmə, Eliçka, Miliçka elə-belə adamlar? Məcbur eləyirsən yenə sadalayım.

Həsənağa Bakinski gülməkdən qəşş eləyir. Güllüşünün uza-nacağını görəndə mayor qəflətən əlini stola vurur.

— Bədi, nadan. Sənə dinmədikcə yolunu azırısan.

— Neyləmişəm, mayor?

— Yenə deyirsən neyləmişəm?

— Qonşu Nazgülün evinə soxulmana, ona əl atmana nə deyirsən? Bəyəm onlar milli mentalitetə sığandı mı?

— Mayor, sən elədiklərin sığandı, mənimki yox... Vallah, mənim elədiklərim səninkilərin yanında toya getməlidir.

— Kəs, alçaq. Mən mayoram...

Həsənağa Bakinski səsini xırp kəsir. Matdım-matdım mayorun üzünə baxır. Handan-hana özünə gəlir.

— Mayor, Nazgül kimilər ərazidə çoxdu. Onların şərhləmədikləri adam qalmayıb.

— (əşəbi): O nə deməkdi?

— Əşi, nəyə deyirsən, and içim, onların hərəsi bir qarqızlıq adamdı. Qarqızı yedilər, içləri sərnidi, qurtardı... İnanmıram təntiyəndə onlarla da möhüb düzməyəsən.

— Həsənağa Bakinski, indi də səsimi kəsmək üçün məni şərhləməyə cəhd göstərirsən?

— Cəhd niyə, mayor? Onların hamısı bizim küçəlidlər. Elə bilirsən, qonşular gözlərin yumublar? Kordular? Qonşularına kimlərin gəlib-getdiklərini görməyələr?

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Bənövşəylə Lətifə söhbət eləyirlər.

Lətifə: A kişinin qızı, gəl, bir-birimizi çərlətməyək. Onsuz da gəlin sarıdan bəxtim gətirmir. Ya şirin çayımı ver, mən də qızın barmağının, ayaqlarının ölçüsünü götürüm. Ya da deynən, itirdiyin məndə tapılmaz. Sənə zor eləyən var? Mən də durum rədd olum burdan.

Lətifənin əsəbiləşdiyini görən Bənövşə saqqılıyla gülür.

Bənövşə: Ağız, nə fərqi var, sənin oğlun-qızın, mənim oğlum-qızım? Deyirsən, qohum-əqrəbaya da gəyişməyim? Bilirsən ki, şəhərin yarısı bizimkilərdi. Bərkə düşəndə hərəsi bir tərəfə qaçsalar da, məni tanımaq istəməsələr də, kefləri duru olanda, onlardan işim keçməyəndə olurlar cicim-bacım.

Lətifə: Mənimkilər də elədi. Onlarınki yemək-içməkdə. Gətir-götürdü. “Şirinliyini ver” deyirlər.

Bənövşə: Ağız, şirinlik dedin — yadıma düşdü. Lap başımı itirmişəm. O qalsın sonraya. İndi gətir çayımızı içək, tortdan-mortdan yeyək. Alış-verişə bir-iki şahid yığaq... Nə istərik, onu da elərik.

Pauza

Lətifə: Şirinliyə nə var? O bizdən asılıdı. Necə bilirik, elə də elərik.

Bənövşə: Deyirsən, şəbik çıxaraq?

Yazgül: İnsanlar şəbik üçün doğulublar da.

Yazgül podnosda üç stəkan çay gətirir. Bənövşə tələsik yerindən qalxaraq soyuducunun aşağı gözündən tort qutusunu stola gətirir.

Bənövşə (Yazgülə): A qızım, Allah mübarək eləsin, bu gündən sən Lətifə xalanın qızısən, Mahmudun adaxlısı.

Yazgül: Elə demə, ana, axı mən utannam.

Lətifə: Utanma, bala, biz də sənə kimi olmuşuq.

Bənövşə: Məni elə qızışdırdın, bildiyimi də unuttum. Bu boyda işə “hə” dedim. Qohum-əqrəbaya da gəyişmədim... Apar, Allah sənə xeyir versin. Suçu-külçün olsun.

Lətifə: Əziz rəfiqə, bu dəfə gəl, əziz quda kimi öpüşək.

Qudalar bir-birilərinə sarmaşırlar. Lətifə Yazgülün üzündən öpür.

Bənövşə (Lətifəyə): İndi özünə gələrsən.

Lətifə: Da ölsəm də, dərdim olmaz, ay Bənövşə. Yazgül öz balam, öz canciyərimdi...

Bənövşə: Yaman günün ömrü az olur.

Lətifə oğlunun təzə adaxlısının barmağının, ayaqlarının ölçülərini götürür.

— Gedim, Mahmudu da sevindirirəm. Biz arvadlar ki varıq... A tövbə şeytanın adı var. O da bizdən baş çıxarammaz.

Pauza

— Ona görə də arvadların qəbrin dərin qazırlar.

— Zeynəb qarı demişkən, istəyəndə çöp altında dəyirman tikirik, istəməyəndə Allahın yaratdıqlarına da mız qoyuruq.

Bu sözləri Lətifənin nə məqsədlə dediyini anlamayan Bənövşə qudasının sözünü təsdiqləyir.

— Hə... Da demə. Dünya çox qaravəllidi. Kim nə eylədiyini bilmir... Çalış, xeyir işi uzağa qoyma. Cavandırlar. Bu yaşda olanların gözləri düzünə-quludan çox çəpəki baxır.

Çəpəki sözünü eşitcək Lətifənin içi titrəyir.

— Deyirsən, bir də zibili çıxar?

Ər eşqiylə yaşayan Yazgül atılır.

Yazgül: Da nə çıxacaq ki? Çıxan çıxdı, olan oldu...

Lətifə ayağa qalxır. Bənövşə onu yola salır.

Mayorun kabinetini. Həsənağa Bakinski kabinetə girir. Şaraq-qa-şaraq təsbehi çevirir.

Mayor: Bilək yoğunluğa o sarı təsbehini yığışdır. Bir də onu sənənin əlində görməyim.

Həsənağa Bakinski: Onu niyə?

— Niyə? Niyə? Nüşü deyir: “Həsənağanın təsbehinin saqqıl-tısından evimizdə də sakit olammırıq. Ərim yuxudan dik atılır”.

— Ayə, Nüşünün də, əri Cümşüdün də lap... Onları bir əlində tutma. Onlardan nə qədər uzaq olsan yaxşıdı.

— Niyə?

— Əlində nə sirtin var, bürünə də bir neçəsini qoşacaqlar. Yazıb-pozub sənəni işdən çıxartdıracaqlar. (*Fikirləşir*) Hə... Mə-nə də mayor Mamed deyərlər.

— O da tez sınaq qoz deyil, mayor.

— Həsənağa, mənənim halıma-xislətimə bələdsən də...

Pauza

— Hə... Bələdəm. Onu da bilirəm ki, buğdanı divara dik yeridənsən, mayor.

— A ha... Çox yaxşı. Bələdçilik böyük şeydi. Ayə, belə bir təhər adamsan ey. Sənə adam demək mümkünsə...

— Niyə də mümkün olmasın, mayor. Deyəsən, sən də məni düz əməlli tanımırısan... Arvadların peşəsi kişilərdən şikayət eləməkdə də. Özün kişi döürsən? Elənçiyə qalsa, ətrafındakı

arvadların yarısı bu və ya digər cəhətdən səndən gileyliyərdi. Hələ yanıqlıları demirəm. Fürsət axtarırlar evə salıb, səni o ki var əzişdirməyə.

— Ayə, qurtardıq arvad söhbətin. Öyrəncəlisən, ucuz alıb baha satmağa... (*Mayor qəsdən gülümsəyir. Səsinin tonunu azaldır*) Yaxşı, qoy oturmusuq. Dərd üstə dərd gətirmə.

— Onda sən də köhnə zibilləri qurcalama... Qurcaladıqca üfunət verir.

Pauza

— Ayə, sənə də söz deməyə peşmanam. Qatıb-qarışdırmadığın yer qalmır.

Həsənağa Bakinski əlini sifətinə döyəcləyir.

— Neçə dəfə demişəm, bu mənə ölüm, sənə artıq-əskik söz deyən olsa, mənə de. Qorxma. Dillərini kürəklərindən çıxaram. Zibil üstümdədi.

— Zibil nədi, əə? Onu yığışdır. Qaşınmayan yerdən qan çıxarma. Zibilə düşərik.

— Bə neyləyək?

— Heç nə. Sən mənə bir izahat yaz ki, Əkrəmdən anaşa almısan. Sənəni alan kimi, onu da satan kimi qeydə alım, ötürüm müstəntiqə.

— Sən nə danışdığını bilirsənmi, mayor? Kişi kimi de. Bayaqdan danışdıqların Əkrəm əhvalatına girişiydimi?

— Niyə bilmirəm? Qorxma... Müstəntiqə deyəcəm: iş qurmadı. Məqsəd Əkrəmi ilişdirməkdə.

— Niyə?

— Gedib bir zibil tapıb gətirib, ancaq...

— Nə ancaq?

— Yaxşı şeydi.

— Ayə, sənənin mənə qumara qoyma. Sən öl, mənə beş-on

il atarlar içəri, dustaqlar mənə bir şey çalarlar. Gəl görəsən... Bu azmış kimi, azadlığa çıxanda da Əkrəm. Bilirsən kimin oğludu, o qırışmal? Cümşüdü.

— Olsun da. Əlimdə qılıncdan kəsərli qanun var.

— Sən də onu yaxşı tanımırısan. Cümşüdü də canlar alan qələmi var.

— O boş şeydi. Zeynəb qarı deyərdi: “İki qoçun başı...” O söz.

— Hansı söz, mayor?

— *(gülümsünərək)*: Bir qazanda qaynamaz... Sonrasından qorxma. O, beş-on il hərlənib-fırlanar... Ona kimi də ya xan ölər, ya eşşək...

— Yox, qadan alım, keçəl suya getməz. O qırışmalı məndən uzaq elə.

— Ayə, qırışmal, bəs mənə ürək-dirək verirdin, deyirdin “zi-bil üstümdədi, nə deyirsən eləyim”.

Pauza

— Mayor, insafın olsun, bəyəm, iş görəndə havadarı baqaja qoyurlar? Mən döörəm, sənsən. Ona hansı it oğlu gedər? Biləsən, mənim damarım boşdu, mən uşaq-muşaq qorxutmağa yarıyırım. Ancaq narkotikaya yox.

— Ayə, bəs bu oğraşların səsini necə kəsək?

Mayorla Həsənağa Bakinski fikrə gedirlər. Mayor qalxır, otaqda var-gəl eləyir. Həsənağa Bakinski birdən qışqırır.

— Ayə, tapdım! Tapdım, mayor!

— Nəyi tapdım?

— Tapdım, mayor, tapdım.

— Axı nəyi?

On yeddinci bölüm

— Belə eləyək. Mən gedib Əkrəmi tapıb bir bəhanəylə gətirirəm sənə bu kabinetinə. Sonra mənə beşdən-üçdən verirsən və deyirsən “Get mağazadan iki-üç qutu siqaret al”. Mən gedirəm. Qapının arxasında sizi gizləncə pusuram. Sən tiyanı qızısqdırırsan. O anda mən içəri girirəm. Hökumət adamına əl qaldırıldığı üçün onun dərşini veririk. Məncə, bu ən yaxşı yoldu. Sonra da aktlaşdırıb onu həbs elətdiririk...

Mayor fikrə gedir. Handan-hana Həsənağa Bakinskiyə üzünə baxır.

— Həsənağa Bakinski, ayağa dur görüm.

Həsənağa Bakinski ayağa qalxır.

— Nə olub, mayor?

— Ayə, bir dön sənə arxadan da baxım.

Həsənağa Bakinski dönür.

— Hi... Hi... Hi... Nə olub? Xoşuna gəlmədi?

— Gəlməyinə gəldi... De görüm, bu ağıl sənə öz başına gələndi, yoxsa, kiminsə qoymasıldı?

— Mayor, bu söhbət əsnasında yaranan ekspromtdu.

— Nədi?

— Ekspromt...

— Elə olar?

— Niyə olmur? Dildi, hara fırlatsan, ora gedəcək.

— Yaxşı, ancaq elə elə ki, Əkrəm bir şey anlamasın...

— Elə qəbirdən çox qazmışam, mayor.

Həsənağa Bakinski gedir. Mayor onu arxadan müşahidə eləyir.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mahmud, Atlas və Lətifə söhbət eləyirlər. Telefon zəng çalır. Atlas dəstəyi götürür.

Səs: Alo!... Alo!...

Atlas: Eşidirəm.

Səs: Atlas, mənəm Minayə... Ver telefonu Mahmuda.

Atlas (*əsəbi halda*): Mahmud, Minayədi, səni istəyir.

Mahmud: De ki, evdə yoxam.

Lətifə (*əsəbi halda*): Cavab ver.

Mahmud dəstəyi Atlasdan alır. Ana-qız danışığa qulaq kəsilirlər.

Mahmud (*astadan, əsəbilyini bildirməməyə çalışır*): Eşidirəm, xanım.

Atlas: Hə... Xanıma bax...

Lətifə: Ona görə də qudurub tez-tez telefon açır.

Minayə: Mahmud, yadımdadı bir neçə dəfə də sənə telefon açmışdım. Anan, bacın sözümlü ağzımda qoydular.

Atlas: Bacıya bax ha... Adamdan qurama qurur.

Minayə: Bezmişəm, hamı məni qınayır. İşdi, qayıdası olsam, məni qəbul eləyəsən?

— Gedəndə mənə gəyişmişdin? Qayıtman öz işindi. Qaldı mənim səni qəbuluma... Düşünürəm ki, bu telefon açman peşmançılıqdan çox, yenə deyirəm, məni dolamaqdi.

— Yox, dolamıram. Qəbuluma söz versən, qayıdıram yanına. Səhvlərimi başa düşmüşəm.

— Mənə zəng eləmə, Minayə. Çalış getdiyini yerdən bərk ya-

pış.

Atlas qəflətən Mahmuddan dəstəyi alır.

Atlas: Minayə, a lotu, bəs eləmədi başımıza açdığın oyun?

Minayə: Qışqırma... Bəyəm, bu dünyada lotu olmayan var ki? Sən özün lotu deyilsən? Aqilin başına corab toxuyub arvad olmusan.

— Aqilin adını çəkmə. Gələrəm qaldığın xarabaya, səni tikə-tikə doğrayaram. Bədi, bizi cana doydurduğun, həyasız. Küçə...

— Ağız, yekə-yekə doğrama. Qeyrətinizə bələdəm... Sizdən adam doğrayan...

Pauza

— (*acıqla*): Get hələ kefini çək, baxarıq.

— Yox... Konkret... Qəbul eləməyəcəksizsə, mən bilim... Mayor məndən söz gözləyir...

— Mayora da, sənə də...

Atlas dəstəyi telefon aparatının üstə çırpır.

Lətifə: Gedək özümüzü öldürək, ya köçək? Kəsin, atın bu telefonu beyni çalxalanmışın əlindən.

Atlas: Yanır... Cızzağı çıxır.

Mahmud: Bədbəxt... Qaragünlü...

Kadr dəyişir. Həsənağa Bakinski qapı ağzında pusquda dayanır. "Hi... hi... hi..." eləyə-eləyə çiyinlərini oynadır. Əllərinin içini bir-birinə sürtür.

Həsənağanın daxili səsi: Hə... Mayor, bu da Əkrəm. Elə hey danışırdın ataram-kəsərəmdən. Əkrəmi belə eləyəyəm, elə eləyəyəm. Bu də Əkrəm. A yabı, hünərin nəyə çatırsa, nə bacarı-

sansa, onu da tətbiq elə.

Kadr dəyişir. Kabinetdə mayorla Əkrəm təsvir olunur. Mayor Əkrəmə tərs-tərs baxır. Gözlərini ağardır.

Əkrəm: Mənə niyə elə baxırsan, mayor?

Mayor: Sənə necə baxıram?

— Gözlərin bərəlidir. Allah eləməsin, çıxar, düşər ayaqların altına. Mən zibilə düşürəm.

— Ayə, heyvanlıq eləyib ağzıbaşına danışma. Eşidib eləyən olar. Onu da şəbədə eləyərlər mənə... Canın üçün, ciyərini çıxararam...

— Sən nə vaxtdan ciyər çıxaran olmusan?.. Görürəm, sən də əcəb azara düşmüşən.

— O nə deməkdi, əə, düdük.

Pauza

— Mayor, indi az-az adam tapılar düdük olmasın. Başa sal görüm, o nə azardı deyirsən, mən düçar olmuşam. Özündən keçmə, mayor. Çöldə dovşan olursan, kabinetdə aslan...

— Həəə... Belə de, mənə heyvana bənzədir, qırışmal? Yox... Sən öl qoduq səni cırıb dağıdaram. Leşinə dədən Cümşüd də yaxın durmaz.

— Mayor, keçmə həddi.

— Neyləyəcəksən?

Kadr dəyişir. Qapının arxası. Həsənağa Bakinski qulağını qapıya dirəyir.

Həsənağa Bakinskinin daxili səsi: İlan ulduz görməsə, mayor. Sən dəli əlinə düşməmişən. Bir az da Əkrəmi qızışdır. Gör nə baş verəcək... Vuruş yaxınlaşır... Anlar yaşanır.

Kadr dəyişir. Kabinetdə mayorla Əkrəmin söhbəti kəskinləşir.

Mayor: Adə, cücə... Səni dişlərimlə didərəm.

Əkrəm: Əvvəla, mənə təzə ad qoyma... İkincisi də, azacıq təşəbbüs gözləyirəm.

— Neyləyəcəksən?

— Hədələrini sənə tətbiq eləyəcəm.

Mayor əsəbiləşir. Əlindəki qələmi Əkrəmə atır. Qələm Əkrəmin başı üstən keçir. Divara dəyir və yerə düşür.

— Əclaf... Sən alçaqların alçağısan...

— Sənə o paqonu veriblər ki, camaata xox eləyəsən?

Kadr dəyişir. Qapı arxasında Həsənağa Bakinski təsvir olunur.

Həsənağa Bakinskinin daxili səsi: Mayor, sən dəli görməmişən. Donuz oğlu özünsən. Belə getsə, ağılsızlığın ucbatından paqonunu da itirəcəksən. Gör utanmaz-utanmaz mənə nə təklif eləyirsən? Həsənağa, dur Əkrəmin üzünə de, Əkrəm narkomandı. Anaşa satandı. Adamlara sataşandı... Mənə də Həsənağa Bakinski deyərlər... Bu torbadan görək necə çıxacaqsan.

Kadr dəyişir. Kabinetdə mayorla Əkrəmin səsləri bir qədər də qalxır.

Əkrəm: Nə deyirsən, əə, mayor? Sənin əlindən bu boyda şəhərdən köçüb getməliyikmi?

Mayor: Sizi sürgün elətdirəcəm.

— Kimə?

- Ayə, tanımırısan məni. Bilmirsən, bu ərəzinin sahibi var?
 — O kimdi?
 — Hə... Gəl başa sal. Mən... Qandın (*Əliylə sinəsinə vura-raq*) Mən... Tanıdın... Canın üçün Həsənağa Bakinski qısqıram üstünə... Səni göz qırpmında dəşik-dəşik eləyər.
 — Qısqır... Qısqırmayanın...
 — Ayə, saxla... Saxla, binamus...
 — Həsənağanın da lap atasına lənət...

Kadr dəyişir. Qapı arxasında Həsənağa Bakinski əsəbiləşir.

Həsənağanın daxili səsi: Ayə, bunlar lap gicdilər ki? Paçom Həsənağa Bakinski... İndi gəl Əkrəmə, Cümşüdə cavab ver, Həsənağa. Onları inandır ki, mayorla əlbir deyiləm...

Kadr dəyişir. Mayorla Əkrəm ayağa qalxır, əlbəyəxa olurlar. Tez də əl saxlayırlar. Əkrəm mayorun qurşaqdan aşağısına "kık" eləyir. Mayor dik atılır. Yenidən əlbəyəxa olurlar.

Kadr dəyişir. Qapı arxasında Həsənağa Bakinski sevincdən atılıb düşür.

Həsənağa Bakinskinin daxili səsi: A ha... Mərəkə başlandı...

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Sevinə-sevinə evə daxil olan Lətifə qamarlayaraq Mahmudu öpür.

Lətifə: Allah xoşbəxt eləsin sizi!

Anasının təbriki Mahmudu açımır. O, narazılığını bildirir.

Mahmud: Ana, sevincini başa düşürəm. Ancaq bu alış-veriş-

dən də aqlım bir şey kəsmir. İçim atlanır.

Pauza

Hissiyatım deyir: Mahmud, bunun zurnasının səsi əvvəlkindən bərk çıxacaq.

Lətifə təəccüblənir.

Lətifə: Oğlum, sənə kim nə deyib, bilmirəm. Mən söz danışib gəlirəm. Razılıq almışam. Bənövşəni də, qızını da yaxşı tanıyıram. "İçim atlanır", "Hissiyatım", "Zurna" nədi? Görəcək danışma. Oğlum, qıza söz olammaz. Bəlkə Yazgüldən nəşə eşitmişən?

— Heç nə?

— Onda niyə belə danışırısan? Tərəddüd qətiyyətsizlikdi. Söz vermə, verdin, üstündə dur.

— İçim narahatdı, ana.

— Çox nahaq. Yazgülün ağı ağ, qırmızısı qırmızı yanır. Ələ düşən bala deyil, oğlum. Bir də ki o hələ uşaqlıqdan tam ayrılmayıb...

— Ay ana! Adamları o qədər tərifləyirsən... İçindən bir qurd çıxanda, acıq-giciyini çıxarmağa söz də tapammırsan. İçin-için doğranırsan.

— Neyləyim, oğlum, məni də Allah belə yaradıb.

Pauza

— Əşi, burda Allahlıq nə iş var?

— Xilqəti, ağı adama qurban olduğum verir. Allah olmasa, kim nə karədi...

— Sən deyən olsun.

— Hərə bir söz deyə bilər. Gərək sən Yazgülü tərbiyə eləyəsən. Mən də qadınam. Düzünü deyim, biləsən. Biz arvadlar at kimi şeyik. Çox şeyi sonalamırıq.

— (*gülərək*) Necə? Necə?

— Cilovumuzu boş buraxsalar, başımızı salıb üzüaşağı hara gəldi gedəcəyik. Aqlımıza da gəlməyəcək ki, addımladığımız yolun sonu haracandı və harda, necə bitir? Yolun sonu ətir saçan gül-çiçəkli çəmənə açılırmı? Yoxsa yırtıcılar yuvasına gedib çıxır? Ya elə, sadəcə olaraq, daş-kəsəkliyə? Qalan özündən asılıdı, oğlum.

— Eh... Ay filosof ana! Gah deyirsən, arvadlar belədi, gah da deyirsən, elə. Eləynən beləni mən necə seçim? Vallah-billah, oğul doğulduğum günə də hərdən lənətlər yağdırıram.

— Ədə, saxla. Eşidən sənə nə deyər? Elə bilirsən qadın olmaq asandı?

— Tanıdığım kişilərin hərdən nə çəkdiklərini hiss eləyəndə, bəzilərinin içinin necə açılıb tökülməsini, arvadlarının əlində bezar olmalarını eşidəndə dəhşətə gəlirəm.

Pauza

— Ədə, kişi olasan, özün də arvaddan bu qədər qorxasan? Görünməyən işdi, vallah. Səs eləmə, adını başqa cürə qoyarlar.

— Nə qoyurlar-qoysunlar.

— Bir də ki oğlum, mən də, bacın da bəyəm, arvad deyilik? Atanın bizdən bircə dəfə şikayəti, ya gileyi olubmu?

— Onu mən nə eşitmişəm, nə görmüşəm.

— Oğlum, Zeynəb qarı elə-belə deməyib: “Arvadı əri saxlayar, pendiri dəri”. Qalan şeyləri sənin çənən, bir də hər bə-zorban tənzimləyəcək.

— Ana, acığına getməsin, sənin rəfiqən heç mənim xoşuma gəlmir. O, lovğa, özündənrazı və təkəbbürlüdü.

— Yox... O, sənə elə gəlir. Yadda saxla, qadına elə gözle baxmazlar.

— Niyə?

— Niyəsi odu ki, qadının istəyi həmişə diqqətdə olmaqdi. Vəssalam...

— Mən Bənövşəyə elə baxmıram. O sənənlə ona görə xoş

rəftardadı ki, səndən istifadə eləsin.

— Oğlum, mənim vəzifəm yox, bolluca pulum yox. Biləsən ki, bir iynə vurmağım var, bir də adamlara sistem köçürməyim. Onu da tanıdığım və tanımadığım şəhər əhlinə eləyirəm.

— Sənin gördüklərin az işdimi, ana?

— Gördüklərimi şişirtmə... Vəzifəmdi.

— Hamı vəzifəsin anlayırmı?

— Bax, gör şəhərdə mənim kimi tibb bacısı nə qədərdir? Mənim Bənövşəyə yaxınlığım mənə göstərdiyi xoş rəftarıyla, bir də insafən, düz adam olması, əlləm-qəlləmlikdən uzaqlığıyla. O da var ki, hamıya səmimi olmaq mümkün deyil.

— Qoy sən deyən olsun, ana.

Telefon zəng çalır. Dəstəyi Lətifə götürür. Səsi tanıyır.

Lətifə: Eşidirəm, Bənövşə.

Bənövşə: Xəstəxanadayam. Evə qayıdırəm. İstəyirəm, sənənlə təcili görüşüm.

— İndimi?

— Hə...

— Yaxşı gəlirəm...

Lətifə tələm-tələsik evdən çıxır. Kadr dəyişir. Taksiyə oturur. Birbaşa Bənövşəgilə gəlir.

Kadr dəyişir. Lətifə Bənövşənin əsəbilyini görcək həyəcanlanır.

— Ay qız, nə xəbər var? Yoxsa, dilim-ağzım qurusun, uşaqlar özlərin narahat hiss eləyirlər.

— Yox... Deyirəm, ay Lətifə, adamlar quzğundular. İki dəfə bura gəlib-getməsən, başlayıblar şübhələnməyə.

Lətifənin sifəti ağarır.

- Başa düşürəm. Nə baş verib axı?
 — Sənə and verirəm, əziz canına. Mənə nə var, düzünü de. Bayaq xəstəxanada Qızbəs mənə xısqıldadı.
 — Nə dedi?
 — Guya Mahmud narkomandı. Gəzəyəndi... Minayə də onu başa düşüb, şadlıq sarayından qoşulub Əkrəm adında oğlana qaçıb.
 — Oooy... Belə də böhtan olar? Oğlum elədisə, sənın qarını niyə döyürdüm? Şəhərdə nə çox qız.
 — Yənə deyirəm, elə şey varsa...
 — Nə sən mənə söz demisən, nə də mən sənə.
 Yazgülün “hə”sini vermişəm. Rəfiqəliyimiz öz yerində. Onsuz da son zamanlar şəhərdə narkomanlar çoxalıb.
 — Atana lənət, pişik boğuşdurub, ara qatan.
 — Yaxşı, qurtardıq.

Pauza

- Bənövşə, əgər Mahmudda elə şeylər olsaydı, yənə deyirəm, mən sənın qarını döyməzdim. Qızını bədbəxt eləməzdim... Ay Minayə doğub əkən gorbəgor olsun! Sənə düzünü deyirəm. Həyasız, iki dəfədi bizə telefon açır, hər dəfə də bir bəhanəylə.
 — Nə deyir, axı? O biabırçılıqdan sonra...
 — Yalandı-gerçəkdi bilmirəm, bəlkə də bizi ələ salır, getdiyi yerdən guya peşmandı. Qayıtmaq istəyir. Mahmuda gör nə deyir: “Qəbul eləsən, qayıdım...”. Mənim oğlum həqiqətən narkomandısa, o, niyə bizə zəng edib elə danışır?
 — Eh... Keçmə bu adamların qeybətindən. Yalanlarından. Quramalarından... Məni düz başa düş, Lətifə. O sözü eşitcək damarlarımda elə bildim qanımda dondu.
 — Əsəbilərimizlə oynayırırlar.

On səkkizinci bölüm

- Mən qız anasıyam. Səndən nə qədər utanıb çəkinsəm də, eşitdiklərimi sənınlə bölüşməliydim.
 — Qız anası olsaydım, mən də sənın kimi hərəkət eləyərdim.
 — Yalan, iftira söz gəzdirənlərə lənət.
Pauza
 — Hələ çox söz eşidəcəm. Çalışaq, fitə getməyəm. Getsək, gülüş hədəfinə çevrilərik.
 — Aydındı... Narahat olma.
 — Mən gedim... Mahmud da evdədi. Bir şey olsa, telefon açarıq.

Lətifə otaqdan çıxır. Kədr dəyişir. Ev. Mahmud əlində torba qarını ağzında anasıyla qarşılaşır.

Mahmud: Hə... Nə olub?..

- Heç nə, oğlum. Arvadarası sözdü... Onu eşitməsən yaxşıdı.
 — Ana, elə yorulmuşam ki.
 — Bizim bundan sonrakı işimiz adamımızı çəkib evimizə tezliklə gətirməkdi. Bənövşə neylər, özü bilər. Bir də ki bizə neyləyəcək?
 — Niyə elə deyirsən? Çox şey... Bənövşə qızını fitvalasa, Yazgül üzün-üzünə, gözün-gözünə tufan qoparar.
 — Çox sonalayırısan, oğlum.
 — Mən düşündüyümü deyirəm. Kaş sən deyən olsun.
 — Əşi, uzaq başı mən özüm Bənövşəyə deyərəm. Hər evin, ailənin öz qanunu, öz ənənəsi var. Bizim işimizə qarışma. O da düşünüb çəkiləcək geri.
 — Çəkiləcəkmi?

— Çəkilər. Mənə də Lətifə deyərlər. Mənim də sərt, tez-tez bozaran sifətim var. Elə olanda doğmalarımı da tanıya, onlarla kəlmə kəsə bilmirəm.

Pauza

— Həyatın sürprizləri də var.

— Nə olur-olsun. Mənimçün dünyada yeganə kimsə sənsən, bir də bacın Atlas. Biləsən ki, sizin uğrunuzda canımı qurban verməyə hazırım. Yeganə dayağım sizsiz.

— Niyə bilmirəm ki?

— *(kövrələrək)* Yaşımın elə həddidi ki, nənə olmaq arzusunda yam.

Mahmud gülür. Otaqda var-gəl eləyir.

— Nənə olmaq?!

— Hə...

— Bəs, inşallah, gələcəkdə bacımın dünyaya gətirəcəkləri?

— Oğlum, səndən nə gizlədim. Bilirəm ki, bu sözümlü eşidənlər mənə qınıyacaqlar. Qız ərə getdiyi oğlanın, oğlansa öz nəslinin törədicisidi.

— Necə? Necə?

— Bu sözümlü görə mənə “Lətifə dəli olub” deyənlər də tapılacaq. Bu, mənim fikrimdi. Kimisi qəbul eləyə bilər, kimisi də yox.

Mahmud fikrə gedir.

— Çox maraqlıdır. Bu, hardan ağına gəldi, ana?

— Hardan gələcək? Təcrübəmdən.

— Bunu adam üzünə inkar eləyənlər də ola bilər. Arxamda əksimə düşünənlər, sözümdə nə vaxtsa həqiqət işartıları tapacaqlar.

— Düşüncə azaddı. Hər kəs istədiyi kimi...

— Həyatın gərmişlərinə yavaş-yavaş bələd olduqca, təcrübə qazandıqca dediklərimlə bağlı götür-qoylar eləyəcəklər, mən deyən həqiqəti gec-tez başa düşəcəklər.

— Hamı sən deyənləri qəbul eləyəcəkmidi?

— Dedim axı, mənim fikirlərimə əks çıxanlar olacaq. Mürtəceliyə meyilli hissələr və duyğular da axtaracaqlar. Axırda mən deyənə gəlib çıxacaqlar.

Pauza

Arxayın ola bilərsən, mən Bənövşəyə Yazgülün anası, Yazgülü də nəslimizin törədicisi kimi baxıram.

— Bənövşəyə çox inanırsan.

— İnamsız nə yaşam? Nə olsun ki, Yazgülün alış-verişi sevgiyə yox, mənim təkliflərimə əsaslanır.

Qapının zəngi çalınır. Mahmud qapını açır, bacısı Atlas gəlir. Atlas salam-kəlamdan sonra üzünü anasıyla qardaşına tutur.

Atlas: Bu nədi? Sizin neylədiklərinizi mənə başqaları zəng çalıb deyirlər.

Lətifə: Xeyir ola, nə qızarıb-pörtmüsən?

Mahmud: Allah xeyrisindən eləsin. Bacım davaya hazırıdır.

Atlas: Hazır olaram da. Yoxsa, sirtirini mənə etibar eləmir-siz? Mən nə vaxtdan sizin sirtirini dağıdan olmuşam?

Mahmud anasının üzünə təəccüblə baxır. Sonra üzünü bacısına tutur.

Mahmud *(astadan)* Atlas nə deyir, ana?

Lətifə *(qızına):* Nə sirtir? Sözümlü açıq de. Yetişməmiş sözü, hala gətirilməmiş işi danışsın camaatın ağızında saqqız kimi çeynətməliydikmi?

Atlas: Yox... Düz danışmırsan. Bütün aləm, qohum-qonşu bilir ki, sən saman altında dəyirman tikirsən. Onu da doğmaca qızından gizlin saxlayırsan.

Mahmud (*bacısına*): Əşi, səs-küyünü yığışdır. Düz-əməlli tanımadığın... Qarışqanı filə döndərmə. Gəl otur, nə sualın var, ver, biz də cavab verək.

Lətifə: Od-alovdu zalım qızı. Yaxşı ki, oğlan olmayıb. Yoxsa, qırıb-batırdı bizi.

Pauza

Atlas: Mən sizdən küsmüşəm. Sizi incitmək istəmirəm. Sözümlə nahaqsa, qayıdıb gedə bilərəm. Heç suallarına da cavab verməyin...

Mahmud: Sözümlə de, kimdən nə eşitmişən?

Atlas: Yazgül məsələsi. Üzümlə təəccüblə baxmayın. Nə aranızda vardiya, Bənövşə artıqlamasıyla çatdırdı mənə.

Mahmud: Hə... Bunda deyiblər də: “Qız evində toydu, oğlan evinin xəbəri yoxdu”. Balam, Bənövşə imkan vermir ki, tiyan soyusun. Bir nəfəsimizi ala.

Atlas: Mənim Bənövşədən zəndi-zəhləm gedir. Düzdü, anamla rəfiqədilər... Bənövşə pula hərisdi. Hamıdan istifadə eləyəndi. Yersiz gəldi, yerli qaç prinsipiylə yaşayırdı. Qızı da özünə oxşayacaq.

Lətifə: Puldan kim imtina eləyər? İki şikəst uşağı, bir yetkin qızı. Onları pulsuz necə dolandırırın?.. Aldığı məvacib nədi?

Atlas (*üzünü anasına tutaraq*): Ay arvad, sən başını aparıb hara soxursan? Qardaşımı kimə calayırsan? Vallah, Bənövşəni mən tanıyıram, inanıram, gec-tezi var, qızı da ondan bəzər olacaq.

Mahmud: Bənövşə nə təhərdi ki?

Lətifə: Atlas mənim qızımdı, oğlum. Xasiyyətinə yaxşı bələdəm. Ağzı qızışanda, nə olsa danışır. Dost-düşmən tanımır.

Atlas: Deməli, mən səhv elədim?

Pauza

Lətifə: Nəsə danışib, əlimizin üstə tüpürmə, Atlas. O sən dəyənlər Mahmuddan asılı olacaq. Arvad kişinin ağzına baxıb hərəkət eləyir. Biz biz olsa, Yazgül kimdi gəlib burda at oynada?

Atlas: Baxarıq, ana... Qorxuram, daldan atılan daş torpuğa dəyə. Təkcə onu qanıram ki, sən Mahmudu yeni tufana salacaqsan.

Lətifə: Gecdi, Atlas. Biri elə getdi, bu sözümlə nə adla daldalayaq? Ona nə ad qoyaq?

Mahmud: Bu necə işdi? Mən başa düşürəm, indidən özümü özümü qarşı çıxırıq. Yazgül bu evə gəlib neyləyəcək?

Lətifə: Atlasın sözümləndən qızışma, oğlum.

Mahmud fikrə gedir.

Lətifə: Boğazım qurudu.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Mayorla Əkrəmin davası davam edir. Həsənağa Bakinski qapının arxasından onlara qulaq asır. Hərdən bir də qapını aralayır. Mayor Həsənağanı görür, ustulca başını tərpedir və “gözlə” işarəsini verir.

Mayor (*Əkrəm*): Ayə, dəyyus, gedib kişinin gic-gici arvadını gətirib hər gecə mənim sahəmdə oyun çıxarırsız. Buna nə deyirlər? Bəyəm, yer yiyəsizdi? Lap tutaq ki, yiyəsizdi. Onda donuz təpiyə çıxar?

Əkrəm: Sözümlə fikirləş, sonra danış. “Nə gic-gici arvad”, “Nə oyun”, “Nə sənin sahən”? Dədə-baba zəmanəsi olsaydı, bircə güllə sən başına çaxardılar. Bununla da...

— Yox, əə?.. Mənə ağıl verənə bax.. Özgənin arvadını qaçıran yerdəcə səni doğrayardılar. Kişinin arvadıyla kef çəkirsən. Sonra da barəsində donquldanırsan. Kəs səsini, qoduq, səni yelədəm dama. Gedərsən çala-çala.

Pauza

— Ayə, bizim kompensasiyamızı ödəmək əvəzinə, bu nə dil-di, o tərəf-bu tərəfə çalırsan. Onsuz da neyləsən, lap göyə də çıxsan, dədəm onu səndən qoparacaq.

— Ayə, dədəmə də, sənə də...

Mayor yerindən sıçrayır. Əkrəmə cumur. Əlbəyaxa olurlar. Mayor Əkrəmin baş-gözünə vurur. Əkrəmin ayağı sürüşür, arxası üstə yıxılır. Mayor da onun üstünə. Əkrəm mayorun xayasından tutur. Bərk-bərk sıxır. Mayor qışqırır.

— Öldüm, Allah, öldüm!..

Həsənağa qapını azacıq açır və yenə örtür.

— Dibindən... O söz... Anqır, anqıra bildikcə.

— Öldüm, Həsənağa, öldüm. Donuz oğlu, harda qalmısan, di gəl çıxsana.

Kadr dəyişir. Atlas mətbəxə gedir. Əlində bir stəkan su qayıdır. Lətifə bir qurtum su içir.

Atlas: Çox emosionalsan, ana, qüsurun odu ki, hamını özün bilirən.

Lətifə: Atlas, az danış. Qızın “hə”sin almışığı, geriyə yollar bağlanıb.

Atlas (*əsbiləşir*): Ay arvad, sən bu gün varsan, sabah yox... Nə olsun Bənövşə həkimdi, qızı universitetdə oxuyur. Qurtarıb sabah müəllimə olacaq.

Lətifə: Bu sözü ağzıma alanda mən onların heç birini ağıma gətirməmişəm.

Pauza

Atlas: Bilməlisən ki, sağlam ailə nəslə-kökə, ədəb-ərkana əsaslanır.

Mahmud: O qədər üzdənirəq, dərisi iki köpüyə dəyməyən oxumuşlar var ki.

Lətifə (*qızına*): Ananı nə yerinə qoymusan? Məgər mən özümü, oğlumu var-dövlətə alçaldarammı?

Atlas: Bəs nədi düzəltdiyin mərəkə? Onu nə adlandıracaq?

Lətifə: Kəs səsini deyirəm bayaqdan. Böyük-küçük sözünü vecinə də almırsan. Mən anayam. Sözümdən belə çıxır ki, mən oğlumu kimlərinsə ayağına verəcəm? Ya səni?

Mahmud (*öz-özünə*): Ayə, görəsən hamı belə evlənilir? Evlə-nəndə belə dartma yaxam cırıldıya düşür?

Atlas başını yelləyir.

Atlas: Məni başa sal görüm, əziz-təvərlik gəlinin qaçırılardan sonra sən bu darıxmışlığın nəyə xidmət eləyir? Yenidən biabır olmağa? Başıqapazlığa?

Mahmud: Bu söz-söhbətlər məni yordu.

Atlas: Qardaş, Bənövşə ifritədi. Qız anasından dərs alır. Bənövşə sirr dağarcığıdı. Sirr olmayan yerdə gizlin də olmur. O yerin altını da bilir, üstünü də.

Mahmud: İndi neyləyək?

Atlas: Bilmirəm. Anam öz niyyətini əvvəlcədən bildirsəydi, mən Bənövşənin düşüncələrini açıb özüm sənə deyərdim. Zeynəb qarı belənçikləri nəzərdə tutub deyərdi: “Qızını itə ərə verən şəxs, iti də aldatdı”.

Mahmud: Deməli, o bizi də aldatdı.

Lətifə (*Atlasa incik halda*): Əcəb misal çəkdi. Canına dəysin!

Atlas: Yazgülə dil verən Bənövşə səni evindən çıxartdıracaq, mənim də ayağımı doğma atamın evindən kəsəcək.

Lətifə: Bəsdı...

Mahmud: Təxribat?

Atlas: Zarafatı boşla. Anamı aldadıb başını bələməyə nə var? Hünərin var, Bənövşəyə giriş...

Lətifə: Ay qız, bəsdı. Başımızı xarab eləmə.

Kadr dəyişir. Mayor Əkrəm qəflətən cumur. Onu qucaqlayır, yerə yıxır. Əkrəm bir neçə yumruq vurur. Əlacsız qalan Əkrəm mayorun xayasından yapışır. Bərk sıxır. Mayor qışqırır. Əkrəm burur. Mayor dözmür, Əkrəmə yalvarır.

Mayor: Sənə atam-anam qurban, Əkrəm. Burax... Partladı... Öldüm... Ayə, ailəmə yazığın gəlsin... Qələt eləmişəm. Burax məni...

Əkrəm: Ayə, kompensasiyanı ödəyirsən, ödəmirsən?

— Ayə, vallah öldüm. Yavaş bur.

— Sualıma cavab vermədin.

— Donuz oğlu Həsənağa Bakinski...

Kadr dəyişir. Qapı arxasında Həsənağa Bakinski həyəcanlanır.

Həsənağa Bakinskinin daxili səsi: Mayora bax ey... Boyunu yerə soxum... Belə getsə, məni satacaq ey... Ayə, da o nəyinə lazımdı...

— Nə? Başa düşmədim. Deməli dirijorun odu?

— Yoox... Öz ağılsızlığımı.

Kadr dəyişir. Qapı arxasında Həsənağa Bakinski sevinir.

Həsənağa Bakinskinin daxili səsi: Yoox... Malades... Satmadı... Mayor kişidi.

Kadr dəyişir. Mayorla Əkrəmin həngaməsi davam edir.

— Deyirəm, dirijorun Həsənağa Bakinskidi?

Mayorun nəfəsi tənğışir. Cavab verəmmir.

— Odu?.. Cavab ver, cə-nab ma-yor, odu?

Kadr dəyişir. Qapı arxasında Həsənağa Bakinski əsəbiləşir.

Həsənağa Bakinskinin daxili səsi: Hə.. Bu da dəyyus... Kişiliyi çatmadı... Gəl görə, bunun sözüylə qətl törəyədim...

Kadr dəyişir. Kabinetdə mayorla Əkrəmin söhbəti davam edir.

— Hə... Odu... Atana lənət, Həsənağa, görə nə günə qaldım. Ayə, Əkrəm, sən Minayənin canı yavaş...

— Yoox... Hələ çək cəzanı...

— Ayə, öldüm... Məndən da kişi çıxmaz. İnsafın, mürvətin olsun, burax məni... Burax.. Ayə, Allahdan qorx... Kişi kişini elə şeylə cəzalandırmaz... Bir də adını tutsam...

Əkrəm mayoru buraxır. Mayor böyrü üstə çevrilir. Döşəmədə domuşur.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Lətifə, Atlas və Mahmud.

Atlas: Mən həmişə o qadına şübhəylə yanaşmışam.

Mahmud (gülərək): Vay!.. Vay!.. Özü gəlib çıxmamış yeli bizi titrədir, zalım qızının.

Atlas: Hələ harasıdı. Kəfdə olacaqsan (üzünü anasına tutaraq) Mənim şübhələrim yanlış olmur.

Lətifə: Şübhələr həmişə həqiqət də olmur.

Atlas: Ancaq şübhə həqiqətin anasıdır, deyənlər də var. Yadımda saxla, şübhə doğulan yerdə mahiyyətə yönəli çözləmə başlanır. Çözləmə varsa, çox çəkməyəcək, hər şey ağ süddən ağ olacaq...

Lətifə: Yaxşı, əlimizin üstə az danış. Xeyir işə “avand olsun” deyərlər.

Mahmud: Ana, bəlkə bir də götür-qoy eləyəsən?

Lətifə: Gedim nə deyim? Necə deyim ki, biz razıydıq, Atlas pozdu xeyir işimizi.

Atlas: De... Nədən çəkinirsən.

Lətifə: Deməz ki, a nadan, işi bişirməmiş mənim üstümə atıla-atıla niyə gəlmisən? Deyim, qələt eləmişəm?!

Mahmud: Bu məsələ qapandı, Atlas.

Pauza

Atlas: Yaxşı, Xavərgil taxta-tuxtaların aparıblarmı?

Mahmud: Hə... Aparıblar...

Atlas: Siz necə?... Cer-cehizlərinizi, başlıq pulunu geri aldınız mı?

Lətifə: Yox... Deyiblər gətirəcək. Hələ bir xəbər yoxdu.

Atlas: Deməli, qır-qızılın, başlıq pulunun dalına keçirlər. Avamsız, avam. (*Lətifəyə*) Qalx gedək. Uzandıqca Xavərin ayağı yer alacaq.

Lətifə: Ayıbdı.

Atlas: Nə ayıb? Verdiklərimizi almayaq? Ay arvad, onlar tutduqları işdən ayıb eləmirlər. Sən əmlakını geri almağı ayıb sayırsan?

Mahmud: Ana, bacım düz deyir. İfritədən nə desən çıxar. Yubatma. Qalxın gedin.

Lətifəylə Atlas gedirlər.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Mayor güc-bələyla ayağa qalxır. Stulunda əyləşir. Handan-hana özünə gəlir. Sancıları ötüşür.

Həsənağa Bakinski qapını açır. Əkrəm arxadan yığışdırır. Əlbəyaxa olurlar. Gözləri qorxan mayor qışqırır.

Mayor: Qurtarın süprüşməni. Oturun...

Həsənağa Bakinskiylə Əkrəm üzbəüz əyləşirlər.

On doqquzuncu bölüm

Mayor: Həsənağa, o zibilin üstündədimi?

Həsənağa Bakinski: Bəli, cənab mayor!

Mayor: Onu çıxart, sox qarnına.

Həsənağa Bakinski uzun tiyəli bıçağı stolun üstə qoyur. Mayor Əkrəmin şahidliyi ilə Həsənağa Bakinskinin soyuq silah gəzdirdiyini aktlaşdırır.

Həsənağa Bakinski: Sağ ol səni, mayor!

Əkrəm: Bizim kompensasiyamızı kim ödəyəcək?

Mayor: Həsənağa Bakinski.

Əkrəm: Yoluğun nəyi var... Sənə də nə ödəyər?

Mayor Həsənağa Bakinskinin qollarını qandallayır. Mayorla Əkrəm qolundan tutaraq onu aparırlar.

Kadr dəyişir. Atlas Xavərgilin evinin qapısını döyür. Qapı açılır. Xavərlə üzleşirlər. Onlar otağa girirlər. Xavər çaxır.

Atlas: Xavər xanım, neçə gündü gəlişinizi gözləyirik. Gəl-

mədiz. Məcbur olub özümüz gəldik, qır-qızılları, başlıq pulunu sizdən götürək.

Xavər: Verərik.

Atlas: Verin... Bizim də yüz cür dərdimiz var.

Xavər: Qızıllar lombarddadı, başlıq pulunu xərcləmişik. Ayın axırına almalıyıq.

Lətifə: Mənim əmlakımı nəyə dağıdırsan?

Xavər: O, Minayənindi, sənin yox...

Atlas: Bizi dolamısan?

Xavər: Sizi dolayanın atası itlə yatsın!

Lətifə: Xavər, özünü yığışdır. Bizi biabır eləməyin azmış kimi, indi də bizə atırsan?

Atlas: Atammaz, dolayır. Xavərsən, nəsən, sənə bir dolaq gələrəm, ömrün boyu anan ağlar qalar!

Xavər: Ay ana! A bacı, yoxdu, vurun, öldürün məni.

Qapı açılır, Murad içəri daxil olur. Atlasla Lətifəni evdə görə-cək ovqatı korlanır.

Murad: Nədi, əə, bu nə səs-küydü?.. Səsiniz həyətdə eşidilir. Qonşular sizə qulaq kəsiliblər. Belə olmaz axı. Qonşular arasında xətir-hörmətimiz, ad-sanımız var. Arvad, qonaqlar anlamır, onu heç olmasa, sən başa düş...

Atlas: Əşi, cəhənnəmə kəsilsinlər! Özün də ikibaşlı danışma. Qır-qızılları, başlıq pulunu qaytarın özümüdə.

Murad: Gəlmədikiz... İstəmədikiz... Biz də satıb xərclədik. Nə böyük şeydi ki?

Lətifə (Xavərə): A həyasız, bəs deyirdin, qızıllar lombarddadı? Süd pullarını da ayın axırı götürüb sizə qaytaracam.

Xavər: Görünür, qır-qızılları kişi satıb da.

Atlas: Lotusan... Lotu...

Murad: Mənim arvadımı təhqir eləməyin. Yeznəmi tanımır-

sız?.. O da lotudu. Bilirsiniz, gəlib sizə neylər?

Atlas: Oğraşın oğraşını deyirsən. Onsuz da Murad, mən də ağzını cırmağa oğraş axtarıram.

Murad: Aaa... Sən qan-qan deyirsən. Qanını üstümə tökmə, xanım.

Xavər: A bala, bu dili sənə kim verib? Ağzına gələnə danışır-san. Bəyəm, camaatın ağzı halva yeyir?

Lətifə: Ər-arvad cızığımızdan çıxırsız.

Atlas: Gəlmişəmsə, ya o oğraşın, ya da sən oğraşın ağzını cıracam. Özüm özümü də təslim eləyəcəm polisə.

Pauza

Xavər: Xanım, sən cavansan. Görürəm, özün də çox odlusan. Xatanı bizdən uzaq elə.

Lətifə: Qızılları, pulları stolun üstə qoyun, sizdən əl çəkək.

Xavər: Olmayan şeyi hara qoyum?

Murad: Lətifə, Atlas gedin. Ölü dirilməz.

Atlas: Diri necə, ölürmü?

Xavər: Puldan, qır-qızıldan ötrü...

Atlas qəflətən stolun üstündəki uzun tiyəli bıçağı götürür. Muradın boynunu arxadan qucaqlayır və bıçağın ağzını onun boğazına dirəyir. Hamı bir anda çaşbaş qalır, nə eləyəcəyini bilmir.

Atlas: Oğraş, pul, qızıllar hardadı? İndi sənə göstərəm, ölü dirilər, ya dirilməz.

Murad susur. Bədəni titrəyir. Gözləri hədəqədən çıxır. Nəfəsini ağır-ağır alır. Alnını tər basır.

Murad: Xavərdə.

Atlas: Əvvəl sən, sonra da Xavərin başını cücə başı kimi

üzəcəm. Qanınızı da itə, pişiyə yaladıracam.

Lətifə (*Xavərə*): Qızılları ver, əlimizi qana batırma...

Xavər: Kənardadı...

Lətifə: Keçəl suya getməz (*Atlasa göz vuraraq*). Sən Muradın başını kəs, ver Xavərə. Sonrasına baxarıq.

Atlas: Yox, ana, gəlmişkən bu evdən iki baş, dörd qulaq aparacam. Qoy hamıya görk olsun. Minayə kimi qız tərbiyə eləməsinlər.

Murad vəziyyətin kəskinləşdiyini görür. Handan-hana arvadına dillənir.

Murad: Gətir ver, arvad, gətir.

Lətifə: Belə ata-ananın elə də qızları olar.

Atlas: Quldurlarla gərək öz dillərində danışasan.

Murad: Tez elə, Xavər... Ürəyim çatlayır.

Xavər yan otağa keçir. Qızılları, pulları gətirir. Lətifəyə verir. Lətifə açır. Baxır.

Lətifə: Hə, hamısı məndədi. (*Qəsdən*) Elə bu? Bəs inflasiya?

Xavər: Qızıla da.

Atlas: Dolayısıyla qızıl da puldu.

Xavərin bədəni titrəyir.

Xavər: B1-b1-b1-a-ç1. Va-va-va-lah biz-də q1-q1-zıl yox-du. Qa-la-n1-n1 da ma-aş-da.

Atlas (*Murada*): Murad, bu evdə sən kimsən?

Murad: Ki-şi.

Lətifə: Səndə kişilik qaldımı?

Murad: Onda mən nəyəm?

Atlas: Oğraş! De görüm adını.

Murad: Oğ-raş!

Atlas: Sonra?

Murad: Dəy-yus.

Atlas: Sonra?

Murad: Sən nə desən ondan.

Atlas Muradı itələyir. Murad yıxılır. Xavər bucağa qısıılır, titrəyir. Lətifəylə Atlas otaqdan çıxırlar. Muradla Xavər evdə qalırlar.

Xavər: Bu nə zavalıydı, Murad?

Murad: Arvad Atlası tanımamışıq. Ondan hər cür xuliqanlıq çıxar.

Xavər: Yaxamızı yaxşı qurtardıq.

Murad: Qızın başımıza oyun açdı.

Xavər: Qızı bura qatma. Özün demədinmi, gəl, Lətifənin qızıllarının, pullarının dalına keçək? Yaxşı qurtardıq. Qızılı əridib boğazımıza tökmədilər. Analarımız namaz üstəymiş.

Murad: İt qızı başımı üzdürəcəkdə. Ayrı vaxtı dil-dil ötürsən... İndi nə oldu, dilin girdi qarnına.

— Neyləməliydim?

Pauza

— Canına dərd eləməliydin! Keçəydin mətbəxə, bıçaqlardan yekəsini götürəydin, diriyəydin Lətifənin qarnına. Atlas da çırılmaz vəziyyətə düşəydi. Məni buraxaydı.

— Atlas başını üzşəydi, mən polisə gedəcəkdəm.

— Başım üzdürəndən sonra polisə getməyin məni dirildəcəkdə. Axmaq arvad, Atlas mənim başımı kəssəydi, səninkini salamat buraxacaqdı?

— Əşi, nə düşmüşsən üstümə, kişinin qızları qır-qızıllarından,

pullarından ötrü gəlmişdilər də. Kişi kimi alıb apardılar. Bəlkə indi polisə gedək?

Pauza

— Əh... Nə polis? Apardıqlarının yarısını polislərə versələr, polislər özləri başımızı üzərlər. Yalvar ki, salamat qurtardıq.

— Keçmə polisin zopasından.

— Mənə nə var, kişiyəm, mən dözəcəm. Vay sənin halına.

— Onda mən də bir yol fikirləşərdim... Ay Murad, vur-tut bir qızımız var. Onu da kimə gəldi tuş elədik... Çox qızımız olaydı... Görən, beş-on qızı olanlar neyləyirlər?

— Neyləyəcəklər?.. Gözlərini yumub atırlar dəryaya. Hara düşə-düşə. Bir də ki ay arvad, qız anasına oxşar. Anası nə olsa, qızı da ondan olar. Biri sən özün. Mənə çatınca üç kişiyə gedib qayıtmışdın da.

— Əşi, bəsdə sən canın. Qanımızı qaraltma. Yağışdan çıxıb yağmura düşdük. Bəlkə gedək, bir az gəzək? Bu zıppılıtdan bir az eynimiz açıla.

— Gəzək deyirsən, gəzək. İnanma, çətin ki, beynimiz açıla.

Ər-arvad qapıdan çıxırlar.

Kadr dəyişir. Lətifəylə Atlas öz evlərinə gəlirlər. Mahmud evdədir.

Mahmud: Hə... Nə vaxta qaldı?

Lətifə: Görək də...

Lətifəylə Atlası gülmək tutur.

Mahmud: Başıma gəlməyən iş yoxdu.

Atlas (qəsdən): Başlıq pulu, qır-qızıllar batdı, Mahmud.

Mahmud: Mən də elə düşünürdüm, bacı.

Lətifə: Əşi, sən demə, ən böyük quldur, çığan Atlasmış.

Mahmud: Necə yəni?

Lətifə: Bıçağı necə dirədisə Muradın boğazına, külbaş az qala özünü batıracaqdı. Ər-arvad başladılar baş-ayaq vurmağa.

Mahmud: Ay ana, indi də mənə zarafat eləyirsiniz?

Pauza

Lətifə: Ay evi tikilmiş, nə zarafat. Cinayətin bir addımlığındaydıq.

Atlas pulu, qızılları stolun üstə tökür.

Atlas: Təəccüblənmə. Söhbətə hazır ol. Muradgil şikayət eləsələr, polislər tökülüşüb gələcəklər. Onda da gərək bu qızılları onlara verəsiz ki, mənə istintaqa çəkməyələr. Yoxsa Aqil...

Mahmud: Sən oğlan olmalıydın, bacı.

Lətifə: Quldurun quldur dili varmış.

Atlas: Qorxursuz el qınağından. Düşünürsüz, o belə deyər, bir başqası elə. Canavarı yuvasında... deyiblər.

Lətifə: Bu yaşa gəlmişəm. Murad, Xavər ağılda adamlar nə görmüşəm, nə də eşitmişəm.

Mahmud (gülərək): Bunu orda-burda deməyin. Şəhərdə nə soyğunçuluq olsa, qorxuram Atlasdan görələr.

Gülüşürlər.

Atlas: Ad çıxarmaq hər kişinin işi deyil. Onun üçün də cəsarət gərəkdi. Yaxşı, mən gedim. Aqilin gələn vaxtıdır.

Atlas öz evinə gedir. Kadr dəyişir. Aqil divanda uzanıb.

Aqil: O nədi, aaz? İndi polisdən zəng çalmışdılar. Deyir, Muradın evinə basqın eləmişən. Onun da dili tutulub, danışammır.

Atlas: Doğrudan?

- Birdən ikiye məndən yalan söz eşitmisən?
- Yox... Zarafat hə...

Aqil gülür.

- Mahmud zəng eləmişdi.
- Məni dəli elədin.
- Əşi, çətin ki, Muraddan da kişi ola.
- Niyə?
- Qorxu pis şeydi... Onu it gününə saldım. Tir-tir əsirdi.
- O, alçaqlıq eləyə bilər, başqası yox... Qələt eləyənin cəzasın görək verəsən.
- Yaxşı, əcəb eləmisən... Bu dəfə keçirəm günahından. Bir də elə iş görmə. Böyük cinayət törətmisən. Murad xəcalətindən inanmaram səsinə çıxara. Çıxarsa, onun dediklərini boynuna alma. Sadəcə də, getdik verdiklərimizi aldıq...

Pauza

- “Dinsizin öhdəsindən imansız gələr” deyiblər.
- Səndən baş açmaq olmur, Atlas.
- Niyə?
- Necə niyə?
- Gah mələk olursan, gah da...
- İblis hə?
- Qayıdaq, o birisi məsələyə. Anangilə dava-dalaşımı getmişdin?
- Yox... Nə dava-dalaş? Məni əsəbiləşdirən anamın sadələvlüyüdü. Kim üzünə gülsə, onu özününkü bilir. Bir zaman Minayəni də elə nişanladı Mahmuda. O da zavallı qardaşımı verdi xəcalətə.
- Atlas, anan sən düşünən qədər də sadələvh, dar düşüncəli qadın deyil. Görünür, nəşə fikri olub.

Pauza

- Hərdən düşünürəm, bəlkə o işdə hardasa, Mahmudun da səhvi olub, qızı özündən incik salıb.
- Hər nə olur-olsun, incikliyi vardı atasının xarabasından çıxmıyadı, gəlin kürsüsündən getməyəydi, Aqil.
- Onun da ağı elə işləyib.
- Buna qızışmaq deyərlər.
- Ona mən də haqq qazandırmıram, Atlas.
- Elə qadının başı kəsilməli idi, qanı axıdılmalı idi. Mən bacıyam, dözəmmirəm, bəs yazıq Mahmud neyləsin? Minayənin yarışdırdığı ləkə ömrü boyu Mahmudda qalacaq.

Aqil fikrə gedir. Başıyla Atlasın sözlərini təsdiqləyir.

- Böyük tərbiyəsizlik... Əxlaqsızlıq...
- Anamsa dünən bir, bu gün iki. Keçib ifritə Bənövşənin cənginə. Bənövşə fillənmiş, Lətifə küt, hər şeyə inanan.
- Bənövşəyə qarşı yaman köklənmişən ha!
- Yox... Mən elə deməzdim, Aqil.
- Axı sən onu hardan bilirən ki, Bənövşə fillənib?
- Hissiyatım diqtə eləyir.

Pauza

- Bu, olmadı, əzizim. Danışdıqlarının arxasında sənənin aqresiyası durur.
- Əzizim, Bənövşə öz söhbətləri ilə anamın başını xarab eləyib. Bu da tullanıb-düşüb ortaya.
- Atlas, mən anana kürəkən, qardaşına qayınam. Ailənin daxili işlərinə qarışmaq niyyətim yoxdu.
- Zeynəb qarışdı deyirdi: “Ətlə dırnağın arasına girən iylənib çıxar”.
- Sən ağıllı qadınsan. Nə deyəcəyimi əlüstü başa düşürsən.
- Başqa necə olmalı idi ki?

— Sözümlün canı odur ki, kiməsə mane olmaqdan, mərdimazarlıq eləməkdən zəhləm gedir. Onu da gərək nəzərə ala q ki, hamı eyni ağılda olmadığı kimi, eyni obyektə eyni cürə baxa, eyni cürə münasibət bəsləyə və eyni cürə düşünə bilməz. Məncə, razılıq əldə olunubsa, indi susmaq vaxtıdır.

— Mən, sadəcə, öz sözümlü dedim.

— Mən də istəməzdim ki, anan götür-qoy eləmədən, əlim-yandıyla, qaçaqaçla bu addımı atsın. Mahmud da onunla razılaşsın.

Pauza

— Məsələ burasındadır ki, Mahmud anamıza güzəştə gedir. Anam da Mahmudun bu zəif damarından istifadə eləyib, atını istədiyi səmtə çapır.

— Çapır deməzdim.

— Çapır olmasın, gedir olsun.

— Bu çox pis... Sabah da anan Mahmudun cilovunu əlindən alıb Yazgülüə ötürə bilər. Gəlin şirnikər, bildiyini eləyər.

— A ha, Aqil, gəldin mən deyənə. İnsan xislətində ağılagəlməz şeylər olur.

— Sənin fikirlərin gözləniləndi.

— O: “Burda mənəm, Bağdadda kor xəlifə” deyə bilər. Qardaşının ağı gününü qara eləyər. İllah da kə bir-iki uşağı ola. Bəlkə də səhv eləyirəm. Ancaq mən ocağa neft tökmək fikrindən də uzağam.

Pauza

— Mən anamı yaxşı tanıyıram. Qızışanda üzünü görmə. İnan, heç kimi tanımaq istəmir. Elə ki, boş damarı tutuldu, qulağına istəyinə uyğun dığın-dığın olundu, hər şeyi unudur. Elə bilir, o adamın ətəyində namaz qılmaq olar, ondan yaxşısı yoxdu. Hansı ki, inandığı adam ona qəbir qazır.

— Bu çox təhlükəlidir!

— Bu işdə nə Mahmudun, nə də Yazgülünün günahı var. Təq-

sirkar analardı. Bənövşəylə anamın danışıqlarını dinləsən, özün belə qənaətə gələcəksən ki, bu şəxslər tutduqları işlərin məsuliyyətini hiss eləmərlər.

— Sənin ittihamların ağırdır!

— Qətiyyənl... Zaman çox şeyi həll eləyəcək.

İyirminci bölüm

— Sənin mülahizələrin olduqca qətidi. Düşünülməmiş sözün, hərəkətin məsuliyyətsiz də nəticələri olur...

— Qızın ağı, özünü necə aparması, adamlara münasibəti, böyüklərlə davranışı öyrənilibmi? Hara gedib-gəldiyi, kimlərlə əlaqələri izlənilibmi? Əlbəttə, bu sualların hamısının bir cavabı var. Yox! Səbəbkər da anam Lətifədi.

— Sən deyənlər meyar götürülsə, gərək nə ərə gedən ola, nə də arvad alan...

— Mən də çox düşünürəm və özümə sual verirəm: insan da özünü kor-koranə dənizə atarmı, Aqil?!

— Yox... (*fikirləşir*). Yadındamı, əzizim, il yarım sənin ardınca sürünməm. Yol ölçməkdən ayaqqabılarımın altı deşilmişdi. Ha... ha... ha... Günahın olmaya-olmaya neçə cavan oğlanın sənə söz atmaları. Onlarla dava-dalaşlara atılmaları...

Atlasın sifəti bozarır.

— (*bir qədər ciddi*) Dediklərimə görə məni təhqir eləməyə çalışma, Aqil.

— Səni təhqir özümü təhqirdi, Atlas. Bütün bunlar nəyə xidmət eləyirdi? Açıqımı deyim, səni öyrənməyə. Özündən xəbərsiz halına-xislətinə bələd olmağa. Gələcək həyatımızı qurmaq üçün özündən xəbərsiz səndən etibarlı zəmanət almağa.

Pauza

— Dünya çox mürəkkəbdi, Aqil. Çox zaman bədbəxtlik yelinin hardan əsdiyi bilinmir.

Aqil divardan asılan saata baxır.

— Söhbəti saxlayaq başqa vaxta. Mən baş idarəyə getməliyəm. Özüm də gecikirəm.

Aqil ayağa qalxır. Kostyumunu geyinir. Atlas ərini yola salır. Özü də yan otağa keçir.

Kadr dəyişir. Muradın evi. Ər-arvad söhbət eləyirlər. Hər ikisinin kefi yüksəkdir.

Murad: Arvad, xəbərin var, qonşuların bizə yanakı baxmalarından.

Xavər: Niyə? Yanakı baxana mən çəpəki baxaram. Hər yoldan ötən itə ağac bulasan, dişlərini qıcıyıb üstünə gələr... Axı niyə də baxmalıdırlar?

— Hi... hi... hi... Minayəni qoşduq Əkrəmin böyrünə. Yola saldıq getdilər. Elə bil, onu mən əkib sən doğmamısan.

— Dünya belədi də, kişi.

— Mahmuddan qopardıqlarımızı Lətifəylə Atlas gəlib geri aldılar. Səsimizi də çıxarammadıq. Qazancımız nə oldu?

— Heç nə? Aldım qoz, satdım qoz. Gözümüz aydın. Təzə qudaların da səsləri çıxmır. Elə bil belə də olmalıymış, arvad. Heyf o cürə qızdan. Sənin bu hiylən başımıza oyun açdı... Heç nə qazanmamışıq.

Pauza

— Da demə, kişi. Gərək gedək, gədənin ata-anasıyla danışaq. Fikirlərini öyrənək. Görək başlıq pulu, qır-qızıl verirlər, ya vermirlər... Doğrusu, bu işdən aqlım bir şey kəsmir.

— Niyə? Dədələrinə borcumuz var...

— Yox... Çox simicə oxşayırlar... Həm də...

— Nə həm də?

— Bu səhər qız telefon açmışdı, kişi. Dedi ki, mənə hara yola salmışsınız? Kürəkəniniz bir həsirdilər, bir yesir.

— Belə de... Əşi, it günündə olan köpək oğlunun ürəyindən arvad almaq keçər?..

— Onun nə günahı, kişi. Düzünə qalsa, yadına da düşmürdü. Özümüz fısıqırdıq qızın üstə.

— İnanmıram, arvad... Görünür xərcsiz-filansız... Elədisə, batdıq.

— Mən nə bilim. Deyirəm, ay Murad. Adamlar afirist olublar ey. Hamı bir-birinə atır.

— Bəlkə gedək qudaların ağızların sınıyaq? Donuzdan bir tük çəksək qazanadı.

Xavər duruxur. Nəsə fikirləşir. Sonra deyir.

— Kişi, qorxuram gedək, ağızımızı açan kimi qızı qoşalar böyrümüzə. Arxamıza da bir təpik. Onda necə olar?

— Biabırçılıq... Arvad, atamın gору haqqı. Qız özü bizi yeyər, gəl evdə onu saxla. Hay saxladıq ha...

— Dəli-dəli danışma, kişi. Minayə nə çaqqaldı, nə canavar.

— Elə mən də ondan qorxuram da.

Pauza

— Ucuz ətin şorbası olmaz... Havayı gedər... Sabah sözləri çəpləşər. Əli ətəyindən uzun qaytaracaq üstümüzə. Xərc istəməyə dilimiz də olmaz. Deyək, kəbin məsələsini həll eləsinlər. Sən buna nə deyirsən, kişi?

— Nə deyəcəm? Bir balaca Minayə yerini bərkitsin. Uşağa qalsın. Bəhanə eləyib, keçərik hücumu. Alarıq ev-əşiklərini əl-lərindən.

— Eh... Gözləyək uşağı olsun. Birdən olmadı?

— Kişi səninki uzaq vuran topdu. Bilmək olmaz, o da hədəfə dəyər, ya dəyməz. Belə işi uzatmaq olmaz. Zeynəb qarı demişkən: “Saçı ölünün üstə kəsərlər. Ovu barədə vururlar”.

— Bu, çox müəmmadı... Fikirləşdikcə, başım çörülür. Ağım bulaş-bulaş olur, arvad.

— Olmasın... Bir az keçsin. Özlərinə gəlsinlər. Gedərik Minayəni yoluxmağa. Nə darıxmısan, Murad. Onda sözumüzü deyərik.

— Allah bizi peşman eləməsin. İstədik tullanıb irəli düşək, höpçünüb düşdük, kişi.

— Narahat olma, arvad. Qismətimizdə varsa...

— Ola bilməz olmasın... Bilmirlər ki... Xərcsiz-filansız o cürə qızı?

— Qorxuram, az ola.

Pauza

— İndi də gəl, gecələri rahat yat, dincəl. Qara-qura yuxular görmə.

— Gedək, yataq. Səhərimiz xeyrə açılsın.

Muradla Xavər yan otağa keçirlər.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Lətifəylə Bənövşə söhbət eləyirlər.

Bənövşə: Yaxşı oldu, gəldin. İndi sənə zəng edəcəkdim. Atlasgil necədi?

Lətifə: Yaxşıdılar. Allah Aqilə ömür versin. Ondan çox razıyam.

Qapı döyülür. Bənövşə qapını açır. Badam arvad qapı ağzında görünür.

Badam: Bənövşə xanım, sənənlə söhbətim var. İcazənlə...

Bənövşə: Keçin içəri. Qapı ağzında dayanma.

Badam otağa daxil olur. Stulda əyləşir. Otağa göz gəzdirir. Lətifə Badamı müşahidə eləyir.

Badam (*Lətifəyə işarə eləyərək*): Bu xanıma tanımadım.

Bənövşə: Narahat olma. Yaxın rəfiqəmdi. Çəkinmə, gəlmişən sözünü de.

Badam: Çox yaxşı. Məni bura oğlum Seymur göndərib.

Bənövşə: Nədən ötrü?

Badam: Deyir, get, Bənövşə xaladan Yazgülün elçiliyini elə. Əgər mənə verməsə, qızını qaçıracam.

Lətifə diksinir. Bənövşənin üzünə baxır.

Bənövşə: Şərtlə, hədəylə elçiliyə gəlməzlər, xanım. Belə iş harda görünüb?

Badam: Çəşdim, bağışla.

Lətifə: Çaşan nə şərt irəli sürər, nə də hədə gələr.

Bənövşə: Bəyəm Yazgül sahibsizdi? O yerdən çıxıb? O nə ədəbsiz söhbətdi, xanım? Mənim qızımın adaxlısı var. Qız özü bəyəni seçib. Olmasa belə, mən Seymuru yaxşı tanıdığım üçün ona qız vermərəm. Ona Yazgül də “hə” deməz.

Badam: Ağız, adaxladığım mənim Seymurumdan artıqdı? Maşallah, boy onda, buxun onda.

Lətifə (*əsbiləşir*): Xanım, artıq-əskik danışma. Qədərincə cavabını aldın. İndi sən dur get, biz söhbətimizi eləyək.

Pauza

Badam: Bircə qarğam çatışmırdı. Ağez, mən neçə ilin qonşusuyam ey...

Bənövşə: Gözlərim aydın! Seymur mənə hədə gəlir? Onun

başına bir oyun açaram...

Badam: Ona da Seymur deyərlər!.. Quşu gözündən vurur. Mən sözümü dedim.

Lətifə: Sözüünü dedin, dur get. Cavabını alar.

Bənövşə: Seymur atılıb düşməsin. Yer yiyəsiz deyil.

Qapı açılır. Yazgül gəlir. Lətifəni görcək sevinir. Badama etinasız yanaşır. Badam sözünə davam eləyir.

Badam: Budu ha... Yazgül özü də gəldi. Fikirləş, mənə son sözünü de.

Bənövşə: Cavabını Yazgül özü versə, razı qalarsan?

Badam: O daha yaxşı.

Yazgül: Nə cavab?

Bənövşə: Seymura elçiliyə gəlib.

Yazgül: Bircə Seymurum çatmırdı.

Badam: Nə olub, a bala? Qohum-əqrəbanda elə oğul varmı? Bircə ağız nərildəyəndə adamın canına vəlvələ düşür.

Yazgül: Davaya gəlmisən?

Badam: Seymurun xasiyyətində bələd deyilsən? Ağzından söz çıxmasın, çıxdı, iki dünya bir olsa, dediyini eləyəcək.

Lətifə: Hətərəm-pətərəm danışma, Badam.

Badam (Lətifəyə): Sən haranın?.. Özünə yazığın gəlsin, xanım.

Lətifə: Oooy... Bu nə danışır, az?

Pauza

Yazgül: Badam xala, get oğluna çatdır: Yazgül deyir ki, bircə narkomanım, əyyaşım çatmırdı. Mənim özümün adamım var. Ona da ərə gedəcəm. O yan-bu yan eləsə, gələr yanıma. Görər, analar necə qız doğub.

Badam: Oooy... Qızışma bala. Sən sevin ki...

Lətifə: Həyasızlığa bax ey.

Badam: Həyasız sənsən! Mən istəmirəm, gecələrin birində ya evinizə od vura, hamınızı kömürə döndərə. Ya da yatdığınız mənzilə qumbara ata.

Lətifə: Əcəb elçilikdi.

Bənövşə: Badam, nə fikirləşirsən? İstəyirsən polis çağırmaq?

Badam: Çağır... Mən neyləmişəm ki? Sizi döyməmişəm, yortmamışam.

Lətifə: Adam döyüb-yortmağın da var. Bu qədər hədə-qorxu cinayət deyil, xanım?

Yazgül: Badam xala, Seymurun ağzını cırsam, məndən inciməzsən ki?

Badam: A bala, özünə yazığın gəlsin. Seymur dədəsinə də güzəştə getmir. Kişi ona ayağın yandı, geri çək deyəmmir.

Yazgül: Dur get, başqa yerdə qürrələn.

Badam ağır-ağır stuldan qalxır. Lətifəni başdan-ayağa süzür. Ayağını sürüyə-sürüyə otaqdan çıxır. Bənövşəylə Lətifə süs qalırlar.

Yazgül: Hər gün bir itlə gəlib bizi tapır. Günümüzə bax.

Bənövşə: Lətifə, qızın gözəlliyi həmişə başına bəla olub, olacaq da.

Pauza

Yazgül: Boş şeydi. Hamıya atır. O, narkomandı. Hər gün də anasını bir qonşu qıza elçi göndərir. Görünür, bu gün də növbə mənimdi. Məhlənin qızları da hər gün Seymuru çuval kimi çırpırlar. Ayılanda kimə neylədiyini bilmir. Hamıdan üzr istəyir.

Lətifə: Məni dəli elədi, it qızı.

Lətifə ayağa qalxır. Yazgülə tərəf baxır. Yazgül gülümsəyir.

Lətifə: Ürəyimdən tikan çıxartdın, qızım.

Bənövşə: İt hürər, karvan keçər. Qız ağacı, qoz ocağı... Hərə bir daş atar. Qoz da birinə qismət olar. Ürəyinə salma. Əvvəl məscidin içi, sonra çölü...

Lətifə: O, nə ağılda qadındı? Başa düşmürəm. Bu zavallı ədəb-ərkan görməyib.

Bənövşə: Bu söhbəti, Lətifə, Mahmudla Atlas bilməsinlər. Ayıbdı.

Yazgül: O məsələ qurtardı, Lətifə xala.

Lətifə qapıdan çıxır.

Kadr dəyişir. Aqilgilin evi. Atlas qəzeti nəzərdən keçirir. Qapı açılır Aqil gəlir. Atlas qəzeti kənara atır.

Atlas: Çaya, yeməyə ehtiyacın var?

Aqil: Yox... Sən niyə bikefsən?.. Atlas, üz-gözündən yorğunluq yağır.

— Mahmudla Yazgülün gələcək həyatı məni çox narahat eləyir... Anamın bu alış-verişi heç xoşuma gəlmədi. Qayınanan bir sözü deməsin. Dedi, qurtardı. Onun üçün geriye yol yoxdu.

Pauza

— Əzizim, dünyada çox şeyi dəyişmək olar. Ancaq əqidəni, inamı və bir də namusu yox! Arvad kişinin namusudu. Aldısa, hər bir kişi onu qəbrə qədər ləkədən qorumağa borcludu...

— Borc barədə düşünən varmı? Olsaydı, ölkədə bu qədər ailələr dağılardı?

— Yola gedəcəklər.

— Deyirsən də.

— Bə neyləyək?

— Heç özüm də bilmirəm.

— Əgər arvadın dilini, hərəkətini kişi yığammırsa, onun məsuliyyəti ərindən çox, arvadın valideynlərinin üzərinə düşür.

— Məsuliyyəti az-az adam dərk eləyir. Aqil, biz elə bir dövrdə yaşayırdıq ki, hər şey məhvərindən çıxıb. Mənəvi dəyərləri gün-gündən itiririk... Qurulan ailələr dağılır. Nə qədər uşaq başsız qalır. Qorxuram, bu aqibət Mahmudu da gözləyə.

— Sən çox hissə qapılırsan. Belə getsə, özünü həlak eləyə bilərsən.

— O qız evə gəlsə, anamı başı qarazlı eləyəcək. Anamın bərəsində o qədər iftiralər deyəcək ki, yazıq arvadın dərdini deməyə, sığınmağa yeri olmaycaq.

— Sən nə danışırsan, Atlas? Bəyəm, biz ölmüşük? Anan tək sənə yox, həm də mənimdi. Səni heç vaxt indiki qədər nagüman görməmişəm. Son günlər elə bil tamam başqa adam olmusan. Bənövşədən nə qədər zəhlən gedirmiş sənə.

Pauza

— Yox, Aqil. Mənim Bənövşəylə nə işim? Getsin o da sakit ömrünü yaşasın. Qızı da xoşbəxt olsun.

— Onda bu qədər vasvasılıq nəyə lazımdı?

— Vasvasılıq yox... Mən bilə-bilə ki, zavallı qardaşım gürzəylə yanaşı addımlamal olacaq. Yediyi-içdiyi zəhərə dönəcək. Qanı daim it qanından qara, onun da səbəbkarı anam olacaq, dəhşətə gəlirəm. Hələ üstəlik, uşaqları ola.

— Sən bunları hardan bilirsən?

— Təkrar eləyirəm, mənə içim deyir.

— Yox, bu olmadı, əzizim. Məsələni çox şişirdirsən. Fanatikləşirsən. O qədər ağır-acılı şeyləri çəkib gözlərin önünə gətirirsən, onlar da səndə acıq-gicik, hirs, qəzəb doğurur. Qəlbində ki mərhəmət duyğularını əridir. Belə olmaz.

Atlas başını yelləyir. Gözlərindən yaş gilələnir.

— Mən gələcəyi görməsəm, belə danışmaram. Bir də ki mən dəli olmamışam, anamın, qardaşımın əleyhinə gedəm... Əslin-

də, anamın sadələvhlüyündən, qardaşımın öz gələcək həyatına laqeydliyindən, biganəliyindən narahatam. Belə getsə... Heç nə...

— Xatirinə dəyməsin, sənin məntiqinin əsası yoxdu. Olmadığı üçün də...

— Sözü ucuz alıb baha satmağa öyrəncəllilər var. Birindən qurtarıb o birisinə ilişək sakit, ləyaqətli adamlara şəbədə qoşanlar, onu ələ salmağa çalışan əclaflar başlayacaqlar söz oynadıb pişik boğuşdurmağa. Onda gəl döz, görüm necə dözürsən, adamların min bir çalar yaradan avazına.

— Anlayıram ki, səni ən çox qorxudan içtimai rəydi.

— Etiraf eləyim ki, o da var. Qardaşımın gələcək taleyi, bir də anamın güzəranı...

— Anandan qorxma...

Pauza

— Yox... İncimə, Aqil, anam kürəkənlə birlikdə yaşamağı heç vaxt qüruruna sığışdırmaz. Sən qayınananı yaxşı tanımırsan.

— Yaxşı, anan niyə belə yol tutur? Hər gün Bənövşəylə ağız-ağıza verib laqqırtı vurmağamı? Bənövşənin yanına gedirsən, canının rahatlanmasına görəmi?..

— Yox... Bənövşəyə sevgisi. Bir də tələsib ağzından çıxardığı söz.

Aqil fikirləşir. Handan-hana öz-özünə mızıldanır.

— Bir anlığa düşünək ki, bizim də o boyda-buxunda oğlumuz var. Onunla gözübağlıca oynaya bilərikmi?

— Dərinə getdikcə, çox şey ortaya çıxır, Aqil.

— Həyat çox çətindi, Atlas.

Kadr dəyişir. Park. Mahmud parkda gəzir. Təzəcə narkotik maddə qəbul eləyən Seymur ona yaxınlaşır.

Seymur: Mahmud bəy, olar səninlə bir dəqiqə?

Mahmud: Olar...

— Alə, mənə qəmiş olmaq hardan ağına gəldi?

— Bu nə sözdü? Mən səni tanımıram.

— Tanıdaram. Adım Seymurdu. Mən Yazgülü sevirəm. O nə dildi vermişən o qıza. Mənə narkoman, alkaş deyir. Mənə atkaz eləyir.

— Yazgül əvvəlcədən sənə sevgisini bəyan eləmişdi?

İyirmi birinci bölüm

— Yoox... Məhlə uşağıdı, gözləyirdim ki, böyüsün, ona elçi göndərim.

— Göndərdin?

— Göndərdim, atval veriblər. Demə, Yazgül sənə adaxlanıb.

Pauza

— Seymur, adaxlısı olan bir qıza girişmək nə dərəcədə kişiyə yaraşandı?

— Alə, nə kişilik? Mən səninlə söz oynatmıram. Yazgüldən qurtar. O, mənim olmalıdı. Yoxsa, ana-bala ikisini də doğruyaram. Sənin qulaqlarını kəsərəm.

Mahmud daxilən əsəbiləşir. Seymura diqqətlə baxır.

— Ona cəsarətin çatır?

— Nöş çatmır?

— Bıçaqla gəlmisən?

— Hə...

— Onda gəlmişkən kəs qulaqlarımı. Sabahı gözləmə.

— Əyil aşağı, üzüm dibindən.

— Bıçağı göstər, əyilim.

Seymur uzun tiyəli bıçağı kostyumunun altından çıxarır. Mahmud Seymurun biləyindən tutur, qolunu burur, bıçağı onun əlinə alır. Sonra Seymurun boynunun ardından tutub bərk sıxır. Seymur var gücüylə qışqırır.

- Öldüm, ana!.. Ayə burax, öldüm!..
- Başqasının adaxlısında gözü olan ölməli, Seymur.
- Alə, burax... Qırıldı boynum.
- Bıçaqla kimləri öldürəcəkdin?..
- Da heç kimi...
- Kimin qulaqlarını kəsəcəkdin?
- Heç kimin.
- Bir də bıçaq gəzdirəcəksən?
- Yox...
- De qələt eləyərəm.
- Qələt eləyərəm.
- İndi mən sənə uzun dilini kəsdim?
- Yox... Bir də...
- Səni polisə verim?

Seymurun gözlərindən yaş tökülür. Mahmud onun boynunu buraxır. Seymur yıxılır.

Mahmudun daxili səsi: Seymur danışmasa, bu söhbət burda qalacaq. Əks halda, ağız boşlar üçün mövzu olar.

Mahmud bıçağı var gücüylə kənara atır və iti addımlarla parkdan uzaqlaşır.

Kadr dəyişir. Lətifəgilin evi. Atlas içəri girir. Mahmud evdə təkdir.

Atlas: Qardaş, yaxşı oldu, evdə təksən. Sənə deyiləsi sözüm

var.

Mahmud: Buyur.

— Əvvəlcədən sənə deyirəm. Yaxşı, yaxşı düşün. Yazgüllə sən başqa-başqa adamlarsız. Onunla ilə səninki heç vaxt tutmayacaq.

Pauza

— Bacı, əslində mən hələ ailə qurmaq istəmirəm. Ancaq anamın da sözün ayaqlaya bilmirəm.

— Bənövşə qız anasıdır. O, istəyir qızı rahat ailəyə düşsün. Onun əlinə-ayağına dolaşan olmasın. Bilirsən ki, Bənövşənin şikəst iki övladı... İstəməzdim...

Mahmud fikrə gedir.

— Bacı, sən demək istəyirsən ki, mənə gələcək övladlarım... O, Allahın qismətidir. Elə hal bizim də ailədə baş verə bilərdi... Qurtar elə sözləri... Ürəyim ağrıdı...

— Mən təkcə onu nəzərdə tutmuram. Yazgül çox dillidir. Danışdıqlarının bəzən fərqi varmır. İstədiyi kimi geyinir. Bəzən anasını saya salmır.

Pauza

Anamız da onun gözəlliyinə vurulub. Ancaq o da var ki, sağlam ailə sağlam nəslə yetirər. Bu barədə düşünmək gərəkdi.

— Anamla danışaram.

— Mən düşündüklərimi sənə dedim. Hələlik, mən gedirəm.

Mahmud fikrə dalır. Atlas gedir.

Mahmudun daxili səsi: Atlasın sözlərində böyük həqiqət var. Anam tələsir. Söz deyən kimi də inciyir... Anam da başa düşməli ki, bacımın dedikləri, onun iradələri gələcəyimiz üçündür. Mənə, anama sevgindəndi. Yoxsa, o bu qədər narahat ol-

mazdı.

Lətifə gəlir.

Lətifə: Bir təhər görünürsən.

Mahmud: Yox... Elə bil soyuqlamışam. Atlas gəldi gördü, evdə yoxsan, getdi.

— Xeyirdimi?

— Bir söz demədi.

Qapı döyülür. Mahmud qapını açır. Zivər gəlir. Lətifə onu qarşılayır. O, stulda əyləşir.

Zivər: Ağez, bayaq Badamın səsi-küyü küçəni başına götürmüşdü. Ev-ev səni axtarırdı. Gördüm, çox odludu, ağzın dikətdim dağa.

Lətifə: Niyə?

Mahmud anasının üzünə baxır.

Zivər: Badam deyirdi, güya sən onun oğlunun istədiyi qıza elçi düşmüşsən. Tutub sənin saçlarını yolacaq.

Lətifə: Hə, iş düşmədik?.. İndi də gəl gicə, qudurmuşa cavab ver. Görəcək günlərimiz varmış... Bu necə işdisə, başın tuturam, ayağı gedir...

Mahmud: Narahat olma, ana. Mən onun oğlu Seymurla görüşdüm. Görünür, anasının bundan xəbəri yoxdur. Güman ki, daha o sənənlə söhbətə gəlməz.

Lətifə (Zivərə): Elə bu?

Zivər: Bu azdı?

Lətifə: Soruşuram, başqa söz demədi?

Zivər: Yoox...

Lətifə: Sən get, öz işinlə məşğul ol. Söz gəzdirməklə qurtar.

Zivər: Nə deyirəm, bəzi. Səni istədiyimdən dedim. İstəmirsən, demərəm.

Zivər qapıdan çıxır. Lətifə əsəbiləşir.

Mahmud: Kefini pozma, ana. Belə şeylər hələ çox olacaq. Görünür, bizim əskimiz tüstülüdü... Deyəsən, Atlas düz deyir. Bu qohumluğun zıppıltısı sonralar çıxacaq.

— Nə zıppıltısı, oğlum.

Pauza

— Deyəsən, bacım haqlıdı. Təzə qohumların özləri gəlməmiş zurnalarının havacatına rəqs eləməli oluruq.

— Bacın başından böyük danışır. (*İncik halda*) Görünür, dırnağı ovcuna batır. Da ona ana lazım olmayacaq.

— Aa... Ana, qızından nagüman olma. O sənə toxunacaq söz demədi.

Lətifə hiçqıra-hiçqıra ağlayır. Mahmud anasını qucaqlayır, saçlarından öpür.

— Ana, oğlun ölməyib. Sən nə desən, elə də olacaq. Get, işini gör. Bacım bizi çox istəyir. Onun dedikləri sənə, mənə olan sevgidəndi. Heç vaxt o səni incitməyi özünə rəva görməz.

Lətifə handan-hana özünə gəlir. Gözlərinin yaşını silir. Gülməyir.

— Şeytana lənət, oğlum! Mən anayam. Sizi xoşbəxt görmək istəyirəm.

— Ana, mən gedim. Dostlarım gözləyəcəklər.

— Get.

Mahmud gedir. Onun ardınca Lətifə evdən çıxır.

Kadr dəyişir. Aqilin evi. Lətifə içəri daxil olur. Ayağının biri qapıdan içəridə, o birisi çöldə əsəbi halda dayanır.

Lətifə: Aqil, Atlas evdədimi? (*Aqil hər şeydən xəbərsiz kimi Lətifənin üzünə baxır*). Atlası soruşaram, evdədi?

Aqil: Hə... Buyurun, qapı ağzında danışmayın, keçin içəri.

Qadın içəri keçir. Çiyinə sərđiyi güllü-güllü yaylığı divanın üstə atır və stulda əyləşir. Atlas yan otaqdan çıxır. Anasını görə cək gülümsəyir.

Atlas: Nə olub, ay arvad? Yenə özündə deyilsən. Yenə üzgözündən zəhrimar yağır.

Lətifə: Mən bura sözsüz-söhbətsiz gəlməmişəm. Qardaşının yanına gedib məndən xəbərsiz nə gözbəğlicəliq eləyirsən? Sənə dinmirəm, ayağın yer alır? Bircə arxamdan ayağının altını qazımağın qalmışdı?

Aqil: Oooy... Lətifə xala...

Lətifə (*Aqilə*): Sən qarışma söhbətə, oğlum.

Atlas: Əvvəla, mən qardaşıma dediklərimi burda da təsdiq eləyirəm. Ana!.. Ana!.. Düşün nə danışdığını. Qız da ananın ayağının altını qazarmı? O söz dilinə necə gəldi?

Aqil: Səsini qaldırma, Atlas. Ananla gur səslə danışma... Görünür bərk inciyib.

Atlas: Mən anamı da, qardaşımı da çox istəyirəm, Aqil. Anam hər şeyi içinə salır.

Lətifə: Onda məni ələ salırsan? Dolayırsan, qızım? Bənövşə çox ədəb-ərkanlı, nəsli-nəcabətli adamdı.

Pauza

Sadədi. Gözəl həkimdi. Kollektivdə də, xəstələr arasında da böyük hörməti var. Yazgül də ondan dərslər alıb. Elə ananın qızı pis olammaz.

Atlas: Bənövşəylə qurtardıq da. Allah sizi mehriban eləsin.

Atlas rişxəndlə gülümsəyir.

Lətifə: Mənimlə kinayəli danışib-gülmə.

Atlas: Onda Bənövşəni az tərifiyə, ana, bir az da qabağa gətirən, dediklərinin içindən ağlagəlməz qəmbərqulular çıxacaq. Bizə bu lazımdı? Sənin tökdüklərinin bəhrəsini Mahmud dadacaq. Mən şəxsən sənin bu işinə pis baxıram.

— Sən necə baxırsan, bax. Mən ona inanıram.

— Mənsə Bənövşəyə inanmıram. O səni həmişə əlində saxlamağa çalışıb. Hər xoş sözə yumşalmazlar. İndi də yüngül-dinçil qızını Mahmuda sırıyır.

— Mənə ağıl vermə.

Aqil: Sənə neçə dəfə demişəm, ananla danışanda zilə qalxma.

Lətifə: Belə çıxır ki, mən koram, karam? Axvayı danışırım. Dediklərim büsbütün yalandı?

Atlas: Yox... Günaha bataram. Səni bu addımları atdıran düz əməlsizlərə inamındı.

— Unutma, bu sözlərlə qırx illik rəfiqəmi də, elə məni də təhqir eləyirsən.

— Ana, sən niyə başa düşmək istəmirsən ki, mən də sizə görə deyirəm.

Pauza

— Qızım olsan da, çox insafsızsan. Sən istəsən də, istəməsən də, bu xeyir iş olacaq. Ancaq, sənin ilk addımlarından mən çox çəkinirəm.

— Niyə?

— Səndən qorxuram.

— Qorxuya əsasın var.

— Neçə vaxta doğruyub-tökdüklərin əsas deyil?

— Eh... Ana!.. Ana!..

— Yazgülü evimizə gətirməmiş dediklərin ona, Bənövşəyə çatsa, onda nə olacaq? Açığı, onlar nə sənə hörmət qoyacaqlar, nə də mənə!

— Gözümüz görə-görə niyə o vurhavura yol açmalıyıq ki?

— Sənin də, ərinin də yetərincə təhsiliniz var. Hər ikiniz vəzifə sahiblərsiz. Dünyagörüşünüz də kifayət qədər. Ancaq mən bu hərəkəti, qızım, səndən gözləmədim.

Aqil: Mən də narahatam, Lətifə xala. Kürəkənin olsam da, qızınla sənin arana girmək istəmirəm.

Atlas: Aqilin bizim aramıza girməsinə ehtiyac yoxdu.

Atlas əsəbiləşir, sözünü boğmağa çalışır.

Atlas: Əcəb işdi. Sən səhvini etiraf eləməkdənsə, nə qədər ki, gec deyil uğursuz addımlarından çəkinməkdənsə, mənə günahkar çıxarırsan. Aqilin məsələyə qarışmasını istəyirsən, ana? Bizim məsuliyyətimizi o niyə boynuna götürməliidi?

Lətifə: Çıxarmıram, adam iş pozmaz, mərdimazar olmaz.

Atlas: Bəyəm mənim onlarla, ya ana-bala sizinlə düşmənçiliyim var? Xeyr!

Aqil: Dünya elə dərəbəylikdi ki, vallah, kim neylədiyini bilmir. Ətrafında baş verənləri anlamır.

Atlas: Sözümdən belə çıxır ki, mən xəstəyəm?! Kobudam?! Böhtançıyam?! Şərəm?! Öz dərdimiz azdı...

Pauza

Lətifə: Qızım, adi etik normaları gözləmək, bir-birimizə hörmət eləmək ana-balalıq borcumuzdu. Borcu ödəməməksə, çox böyük ədəbsizlikdi. Hamı insandı. Hamının qəlbi var... Hər kəsin inciyən, kəsən yeri var.

Aqil: Hər ikinizə deyirəm, inciməyin, mənə, sadə məsələni siz çox şişirdirsiz.

Atlas: Xeyr, düz demirsən, Aqil.

Lətifə: Ağız, mənə uşaq yerinə qoyma. Gəlib-gedib çənənə güc vermə, mənə qəzəl oxuma. Mahmudun da, Aqilin də başlarını pozma.

Atlas: Ay ana, sən nə danışırsan? Mənə vallah, lap özgələr kimi baxırsan.

Lətifə: Yenə səhv eləyirsən. Bənövşə nə ağılsız, nə də bacarıqsız qadındı. Qabiliyyətinə də, istedadına da hamı qibtə eləyir. Təkcə sən...

Atlasla Aqil gülüşürlər. Sonra Aqil səbr və təmkin təlqin eləyən sözlərlə Lətifəni yumşaltmağa çalışır.

Aqil: İcazə versəniz, Bənövşəylə söhbətə mən də oturdardım. Öyrənək... Ola bilsin ki, qayınana, sən söz deyən kimi, Atlas hissə qapılır.

Atlas: Əşi, sən də yastı-yastı yasalama.

Pauza

Aqil: Tavaxıl elə. Özündən başqa heç kəsi... Ola bilər ki, Lətifə xala onu çoxdan tanıdığı üçün məqsədindən, əməlindən daha yaxşı xəbərdardı... Mən indi heç bir söz deyəmmərəm, o xanım barədə. Bəlkə də sən deyən kimi, onun nəsə bir gözətdəməsi var?

Atlas (gülərək): Aqil, külək kimi belədən-belə əsmə.

Lətifə: Nişanda gələrsiz, görüşərsiz, ağıllarına da bələd olarsız.

Atlas: Aqil o işə heç zaman qarışmayacaq.

Aqil: Açıq söz... Əla!

Atlas: Ailənin dolaşığı məsələlərini özümüz həll eləyərək. Kim həqiqəti pərdələməyə çalışırsa, o özü də bilmədən şərəşurluğa qol qoymuş olur.

Lətifə: Şərəşurluqdan heç kim, heç nə qazanmayıb.

Atlas: Gərək məndən də, anamdan da əvvəl Mahmud aqlını başına cəm eləsin, Bənövşəylə qohumluğa yenidən baxsın. Yolu yarından qayıtmaq da igidlikdi.

Pauza

Əks halda, hamı çəkilib duracaq kənarda. Mahmud özü peşman olacaq. Cəzalanacaq...

Lətifə tutulur. Sifəti bozarır. Onun halı qızıyla kürəkəninin diqqətindən yayınmır. Handan-hana Lətifə üzündə süni bir təbəssüm yaradır.

Lətifə: A qızım, anan olsam da, səni heç vaxt tanımamışam. Sən cəzalanmaq sözünü deyəndə nəyi nəzərdə tutursan?

Atlas: Mən ciddi və qəti deyirəm, Mahmud bu gün özü barədə yaxşı-yaxşı düşünməsə, yüz ölçüb bir biçməsə, onun ailəsi sabah dağılası olsa, sən anam, bu günkü söz-söhbətə görə peşman olacaqsan. Özü də çox ciddi. Onda necə olacaq? Onda nəyi necə əsaslandıracaqsan, ana?!

Lətifə dilxor olur.

Aqil: Görünür, çox tələsmisən, qaynana.

Pauza

Atlas: Ana, sən bu hərəkətlərin mənə keçən dəfəki biabırçılığı xatırladır. Onun məsuliyyəti hamımızın üzərinə düşür. Çox təəssüf ki, baş verənlərdən nəticə çıxarmadın. Yenə hiss... Yenə emosiya...

Lətifə təsviş və tərəddüd keçirir.

Lətifə: Qızım, mən bu yaşa gəlmişəm, xeyli təcrübəm var. Hər kəsi gördüyü işə görə peşman eləmək də olar, cəzalandır-

maq da.

Aqil: Tamamilə doğrudu. Sənin sözündə əsas yoxdu, Atlas. Ona görə də dediklərin havadan asılı qalır.

Lətifə: Məni cəzalandırmaq üçün əlverişli, düşünülmüş situasiya yaratmaq lazımdı. Görünür, o situasiya yaranıb.

Atlas qəhqəhə çəkir. Lətifə ciddi görkəm alır.

İyirmi ikinci bölüm

Atlas: Ana! Ana! Məni bağışla, gülməli danışsın. Sən Bənövşənin, Yazgülün vəkilsən? Yoxsa, Mahmudun anası?

Lətifə: Mahmudun ətrafı bizik, Atlas. Deməli, onun xoşbəxtliyi də, bədbəxtliyi də bizdən çox asılı olacaq. Ayağından götürsək, dedi-qodular yaratsaq, yaxşısını qoyub pisini danışsaq, hər kiçik xatasını şışirtsək... (*Lətifə ağlayır. Atlas onu qucaqlayır*)

Atlas: Bəsdi, ana.

Lətifə: Mən yetim böyütməmişəm ki, indi onu fəlakətə düçar eləyəm. Ona dayaq durmasaq, özününtihar həddi də seçər.

— Lap uşaq kimi danışsın, ana.

— Onda, qızım, siz də, mən də peşmançılıq hissi keçirərik. Yox, hamımız çəkici eyni zindana vursaq, istəsək, zor dəlini tərbiyə eləyə bilərik.

Pauza

— Ana, əgər ağac torpaqdan əyri çıxıbsa, uşaq anadan ölü doğulubsa, onda necə?

— Çox qəddarsan, Atlas. Mən heç zaman özümə rəva bilməzdim ki, qəddar övlad dünyaya gətirib, qəddar uşaq tərbiyə eləyəm. Bənövşəgil də, biz də eyni səviyyəli adamlarıq. Kasıbıq. Deyingənik. Kəsəyənək. Barışanıq. Dəyməduşərik. Hoqqa-bazıq. Cinayətə meyilliyik. İddialıyıq. Nə böyük qanırıq, nə də

kiçik. Ağzımıza gələni danışırıq. Gülürük. Ağlayırıq.

Pauza

Bir sözlə, hamımız bir yerdə insanıq... İndi sözlünüz nədi?

— Onda gedək, özümüzü asaq, ana!

Aqil: Asmaqla iş düzələcəkmi?

Atlas: Tufana hazır olaq... Bu, bizə lazımdımı?

Kadr dəyişir. Mahmudun ad gününə hazırlıq. Atlasla Aqilin əhvalı yüksəkdir. Lətifənin gözlərindən sevinc oxunur.

Lətifə: Mahmud, gərək, sən bu ad gününü yüksək qeyd eləyək. Yaddaqalan olsun.

Mahmud: Yox... Mən ad günü keçirmək istəmirəm. Bircə o çatmırdı.

Aqil gah arvadına, gah qayınanasına baxır. Gülümsəyir.

Aqil (astadan): Mahmud, burda nə qəbahət var ki?

Atlas (əməbi halda): Anam öyrəncəli idi, Mahmudun başına ip salıb ardınca dartmağa...

Lətifə: Deyəsən, sözün qurtarıb. İndi də məni susdurmağa çalışırsan? Yığışdır özünü.

Mahmud: Qurtarın söhbəti. Əsəblərim dözmür.

Atlas: Onu anamıza de...

Mahmud: Sən də onun üstünə az get.

Lətifə: Mahmud anasının qəlbinə heç vaxt toxunmaz. Anası ona qurban.

Hamı gülümsəyir.

Atlas: Sən də ağ eləmə. Normal həyatın üçdə biri... Bunu qeyd eləməmək haqsızlıqdı. Sən eləməsən də, Aqillə söz vermişik, özümüz keçirəcəyik.

Lətifə: Bəyəm, anası ölüb?

Hamı gülüşür.

Pauza

Aqil: Yəqin ki, Yazgül də, Bənövşə də təşrif buyuracaqlar.

Atlas: Onlarsız Mahmudun ad günü olar? Həm də bu gəliş Yazgülün ayağını açmaq üçün bir bəhanədi.

Mahmud (Aqilə): Ayə, canın üçün bu anam çox orijinal adamdı.

Atlas: Orijinal adam olmaq da təzə çıxdı?

Aqil: Niyə olmur ki. Nə az, nə çox, üç gün söz Mahmudundu. “Nə desə?” cavabı “oldu”, hansı tapşırığı versə, “baş üstə”-di. Bəyəm, bu, orijinallıq deyil.

Lətifə: Heç nə başa düşmədim.

Atlas: Onun mənasını oğlundan soruş. “Orijinal adam” ifadəsi onundu.

Mahmud: Özümü əcəb işə saldım. Dar macalda, xüsusi situasiyada əxlaq normalarını gözləmək, ədəb-ərkana riayət eləmək orijinallığa dəlalət eləyir?

Atlas (rişxəndlə): Orijinallıq tək bir şeyin özü deyil ki? Orijinallıq yenilikdi, təşəbbüskarlıqdı, cəsarətlikdi, ardıcılıqdı, müntəzəmlikdi... O, bu keyfiyyət və məziyyətlərin məcmusunu əhatə eləyirsə, bəzən o, bütövlükdə bu sadalananların çərçivəsini vurub dağıdırsa, alt-üst eləyirsə, bəli, bu doğrudan da orijinallıqdı.

Pauza

Mahmud: Əcəb filosofsan, bacı. Anam səni söz oynatmaq üçün doğub, başına bəla eləyib.

Otağı gülüş səsləri bürüyür. Lətifə narazı halda.

Lətifə: Atlas mənim ardımca çox düşür.

Mahmud: Onu Atlasa güzəştə getmərik.

Aqil söhbəti qəsdən əvvəlki axarına qaytarır.

Aqil: Orijinallıq cəmiyyətdə çoxluq tərəfindən bəzən anlaşılır. Əslində o, tez-tez adamın yolundan çıxmasıdır.

Atlas: Orijinallıq hamıya məxsusluq deyil. Elə götürək, Minarənin gəlinlik kürsüsündən Əkrəmə qoşulub qaçmasını.

Mahmud: Başqa sözün yoxdu?

Atlas: Var, niyə yoxdu? Tələm-tələsik, kimsəylə hesablaşmadan anamın Yazgülü qardaşıma adaxlamasını.

Aqil: Çox çətin adamsan, Atlas. Daha mənim də başım doldu.

Atlas: Mən axıra qədər öz sözümlü deyəcəm.

Lətifə: Saxlama, nə qədər ürəyin istəyir...

Atlas: Ad günüylə bağlı hər gün bizə Minarənin, onun anası Xavərin, atası Muradın acıq-kicik mesajlar göndərmələrini...

Mahmud: Saxlama, de, sabah anamın ad günü bəhanəsiylə Yazgülü evimizə ayaqaçdıya dəvət eləməsini...

Atlas: Bəli! Bunlar orijinallıq deyil? Allah xeyirə calasın...

Kadr dəyişir. Ad günü. Həyatə xeyli adam toplaşır. Atlas qardaşına yaxınlaşır.

Lətifə: Daha əsəbiləşmək, hay-küy salmaq yersizdi. Özünü ələ al... Bənövşəylə Yazgülü də gəlirlər. Gəl, onları qarşıla.

Mahmud: Bəlkə onlar yan otaqda əyləşsənlər? Qorxuram, yeyib-içib keflənənlərin hərəsi onlara bir söz desinlər.

Atlas: Ədə, bacın ölməyib. Sözümlü bilməyənin ağzını cıram. Keç, əyləş başda.

Mahmud: Onda sən də gəl otur Yazgülün yanında.

Atlas: Oturaram.

Mahmud bacısı deyən kimi eləyir. Lətifə qonşu Nazəninlə mətbəxə qaçirlar. Hazırladıqları xörəkləri, qəlyanaltıları tələm-tələsik süfrəyə gətirirlər. Qonaqlara əyləşməyi təklif eləyirlər. Özləri də mətbəxdəki işləri qaydaya salmağa başlayırlar. Sonra da qonaqlarla əyləşərək söz-söhbətə diqqət kəsilirlər. Adamlar yanlarındakılarla söhbət eləyirlər. Lətifə qonaqları yeməyə dəvət eləyir.

Lətifə: Buyurun, yemək-içməyə başlamaq olar.

Adamlar süfrəyə əl atdılar.

Yastı Qədər: Acından nəfəsim kəsilmişdi. Allah kəssin şəkkəri, heç zarafat qəbul eləmir.

Lətifə: Allah saxlamış, eləydi, bayaqdan deyəydin, yemək gətirəydin, ağzına bir loxma alaydın.

Yastı Qədər: Sağ olun, Lətifə xanım. Siz hörmətə layiqsiz. Olduqca xeyirxahsız. Ürəyiyumşaqsız.

Qarınqulu Məti: Ən başlıcası, sözü bütöv, yalandan, kələkdən uzaqdı...

Yastı Qədər: Ona görə də sizi çox istəyirəm. Mən həmişə sizə hörmətlə yanaşmışam.

Qarınqulu Məti: Bir sözlə, Allah adamıdır. Bunu qonşular da bilirlər.

Lətifə: Məni az tərifləyin. Utandırmayın. Təriflər vaxtı ötüşüb. İndi nəvə oynatmaq vaxtıdır.

Hamı gülür.

Qarınqulu Məti: Əşi, deyirlər, yaşın nə fərqi var?

Yastı Qədər: O söz xanımlara yaraşır...

Yemək-içmək başlanır. Haray-həşir qopur. Fıshafis, marçamarç düşür. Qədəhlərin cınqultısı otağı bürüyür. Kimisi gülüm-səyir, gözaltı Mahmudla Yazgülə baxır, kimisi ac qurd tək yeməyə daraşır, kimisi də qarşısındakı qədəhi araqla doldurub başına çəkir. Tək-tək adamlar ürək sözlərini deyir, yubilyara xoş arzularını çatdırırlar.

Bəzənib-düzənən Yazgül sevincdən az qalır uçsun. Gah əyilir Mahmudun, gah da gələcək baldızı Atlasın qulağına nəsə pıçıldayır. Bu dəm məclisin aşağı tərəfində əyləşən Şəlpəqulaq Əbülfəz söz alır. Sənəsinə qabardır. Məclisdəkilərə göz gəzdirir.

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Əzizim, çox hörmət elədiyim, Mahmud, əvvəla, sənənin doğum günün mübarək. İkincisi də, sən məhləmizin ağıllı, ədəb-ərkanlı kişilərindən sən. Həmişə də belə olasan. Əliaçıq, çörək verən, qarın doyduran. Sənənin kimi bizim məhlədə kişi yoxdu.

Məclisə qarhaqur düşür. Narazılıq yaranır.

Piyəniskə Rafka: Ayə, a namərd, bəs biz kişi deyilik, üzdən iraq, arvadıq.

Qarınqulu Məti: Ayə, bəsdirin... Düzdü Şəlpəqulaq Əbülfəz çox böyük qələt elədi.

Yastı Qədər: Mahmud qızıl kəsir?

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Xeyr! Xeyr! Xeyr! Siz kişi olsaydız, neçə illərdi burda yaşayırdıq, özlərinizi göstərərdiz... Qardaşlar, bacılar hortahort yemək, qurtaqurt içmək yaxşı şeydi. Görək, vicdanın da ola. Mahmud vicdanlı adamdı.

Qarınqulu Məti: Şəlpəqulaq Əbülfəz düz deyir. Varam belə kişiyə.

Şəlpəqulaq Əbülfəz (*ağzını silərək*): Bu günlərdə eşitmişəm ki, (*Aqillə Mahmud bir-birilərinin üzlərinə baxırlar*) Bə-

növşəylə Lətifə yaxın rəfiqələrmiş...

Pauza

Çox gözəl. Bilirsiniz ki, Mahmudun yarımçıq qalan toyunda öz aramızdı, Minayəylə Əkrəm ədəbsizlik elədilər. O gecə Mahmudu çox şeyə mağmın qoydular. Bunu adama düşmən də eləməzdi.

Aqil: Adə, cızığından çıxma. Məclisdən danış.

Şəlpəqulaq Əbülfəz Aqilin sözündən tutulur. Başını qaldırır, endirir.

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Onlara deyən lazımıydı, a binamuslar, elə axmaq niyyətiniz vardısı, nə olar, qiyamət qopmazdı ki, əvvəlcədən elan eləyəydiz. Kişi də özünü açıb tökməyəydi, xərə çəkməyəydi.

Atlas: Çənəsi boşluq eləmə, Şəlpəqulaq Əbülfəz. Unutma ki, Aqil qulaq kəsəndi.

Yastı Qədər: Görünür, qorxublar.

Hamı qəhqəhə çəkir.

Piyəniskə Rafka: Qorxan o qələti eləməzdi.

Qarınqulu Məti: Ayə, kişi düz deyir də. Qırışmallar, bir az baş işlədəyidilər, ya toydan beş gün əvvəl, ya da tavaxıl eləyib toydan üç gün sonra qoşulub bir-birilərinə gedəyidilər. Bu da olardı diş dəyişkənliyi.

Aqil özünü saxlayammır, Qarınqulu Mətinin sözünü kəsir.

Aqil: Ayə, saxla. Kişinin süfrəsinin üstünü sümürüb oğraş-oğraş danışma. Heç dediklərinin yeridi?

Lətifə: Dəyyuslar, içəmmirsiz içməyin. Dəli yadına daş salır-

sız. Qan qaraldırsız. Ay camaat, məni qınayanın lap atasına lənət!

Pauza

Atlas (*qəsdən*): Ay camaat, rəhmətlik Zeynəb qarı paz məsələsini Şəlpəqulaq Əbülfəz, Qarınqulu Məti kimilərə deyib də.

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Ala, pis dedim? Səbriniz olsun, hələ dalı da var. Yazgüle çatmamışam.

Aqil: Ona nə deyəcəksən?

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Ala, nöş hirslənirsən?.. Xoşun gəlmir, danışmaram. Mən pas...

Qarınqulu Məti: Söz deməyə məttəlsən. Hərə bir yandan vurur ağzından...

Lətifə: Aqil, döz bir az. Qarınqulu Məti guya fərəzən gündədi. Öz dərdlərini unudub bizimkindən... Nə tez Yetərlərini, Güllərlərini, Qızqayıtlarını yaddan çıxardılar, bu şərəfsizlər.

Mahmud: Mənə düz elədilər. Belələrini...

Mahmud eyvana çıxır. Səsdən qulaq tutulur. Adamlar zara-fatlaşırlar. Söhbət yenidən Minayəylə Əkrəmin qoşularaq qaçması məsələsi üzərinə gəlir.

Piyaniskə Rafka: Mən sözü düz adamın üzünə gubbuldadıram... Hə... Dostlar, əsl sevgi Minayəylə Əkrəminiki. Sevib evlənənlərin uşaqları həm sağlam olurlar, həm də gözəl-göyçək.

Lətifə: Ayə, çörəyi dizi üstə olmayın. (*Üzünü Bənövşəyə tutaraq*) Mahmudu yazıq günə qoydular. Başıdaşlılar nə danışmağa öyrəncədililər.

Şəlpəqulaq Məti: Görək Yazgüllə neyləyəcəklər?

Qarınqulu Məti: Neyləyəcəklər? O da camaat eləyəndən...

Aqil: Hə, sözünüz qurtarıb?

Piyaniskə Rafka: Nə olub axı Yazgüllə Mahmuda?

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Deyirlər, təzəlikən söz kəsdiləri olub.

Qarınqulu Məti: Bu yaxında vurhavur olacaq. Gərək özümüzü yaxşı aparaq. Allaha yalvara, keçən dəfəki zibildən çıxmasın.

Piyaniskə Rafka: Çıxmaz, inşallah.

Pauza

Mahmud (*Lətifəyə*): Bu qədər adam hardandı? Onları məclisə kim çağırıb? Bunların çoxu kələkbazlar, fırldaqçılar və dələduzlarıdır. Mən onları yaxşı tanıyıram... Bilmirsən ki, bu dəy-yuslar bir yığnaq yeri anlayan kimi, fitə bənddilər, toyuna-yasına fərq qoymadan hadisə yerinə gedib, qarınqululuq eləyirlər?

Lətifə hərəkətlərinə haqq qazandırmaya çalışır.

Lətifə: Səbrli ol, oğlum, bunların hamısı qonşularımızdır. Olanımız budu da. Özümüzü öldürəmmərik ki? Gedib kimləri çağırırsaydıq, belə çıxacaqdılar. Ayə, camaatımızı tanımırısan?

Mahmud diqqətlə anasının üzünə baxır.

Mahmud: Mən bilmirəm, gələnlər kimlərdi? Bura bizi tanımayanlar ayaq açarlarmı?

Atlas (*qəsdən*): Görünür, məclisi şurlu eləmək istəyirlər.

Lətifə sözünə düzəliş verməyə çalışır.

Lətifə: Mən nə deyirəm? İçən onlar, piyan olan biz. Demək istəyirəm ki, gələnlərin çoxu sənin-mənim-yeznənin qohum-əqrəbalarıdır. Bir də təzə qohumlarımız.

Mahmud (*Aqilə*): Məclisin sona yetdiyini elan elə.

Aqil tez ayağa qalxır.

Aqil: Xanımlar və cənablar! Məclis sona yetdi. Qalxıb gedə bilərsiz. Artıq-əskik söhbəti də yığıdırın.

Piyəniskə Rafka: Ayə, yarımçıq eləməyin.

Qarınqulu Məti: Ac qaldıq.

Lətifə: Sizinlə xeyrət aş yeməyə gedənin lap atasına lənət!

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Düz sözə nə deyəsən?

Yastı Qədənər: Ağzımızı cırmağa haqları var.

Atlas: Pazları əskikdi, oğraşların.

Mahmud əsəbi görünür. Hamıyla dalaşmağa bəhanə axtarır. Məclis iştirakçılarından bir neçəsi onu ələ almağa çalışır.

Piyəniskə Rafka: Atam, atam, içki bir az da bol olsaydı, aylıq yükümüzü tutardıq.

Qarınqulu Məti: Mənə toyuğun iki qənədi və dünbülüşü düşdü.

Yastı Qədənər: Adə, qarından ötrü ağlamazlar.

Atlas: Siz məclis adamı deyilsiz. Durun, vızqırdın burdan, nakişilər!

Kimisi hələ süfrənin üstünü süpürməkdə davam eləyir. Kimisi Mahmuda yaxınlaşır, onu qucaqlayaraq öpür. Kimisi də ağızlarını əllərinin içi və dalıyla silir, ləngərliyə-ləngərliyə aradan çıxır. Mahmud içini didə-didə, özünü məzəmmətləyir.

Piyəniskə Rafka bərk keflənir və naqqallıq eləməyə başlayır. O, Mahmudu qucaqlayır.

Piyəniskə Rafka: Mahmud, “atamsan” “qardaşımsan”, “bö-yüyümsən”...

Piyəniskə Rafka danışdıqca özünü unudur.

Yastı Qədənər: Piyaniskə Rafka, qatıqlama.

Atlas: Piyaniskə Rafka, az danış. Çənəgirləri həmişə satqın, sərsəm, yaramaz görmüşəm. İstəmirəm, qonşu, camaat o adları təzələsin.

Pauza

Piyəniskə Rafka: Yox... Düz demirsən. Mən bir az içmişəm. Heç vaxt açarımı itirənlərdən deyiləm. Mən satqına oxşayıram?

İyirmi üçüncü bölüm

Qarınqulu Məti: Ayə yox... Satqınlıq gendə, qanda olur. Əgər o kimdə varsa, deməli, onun nəslə-nəcabətində də var...

Yastı Qədənər: Satqınlıq anasının əmcəyini kəsənlikdi. O şə-rəfsizlikdi... Mahmud, ikilikdə sənənlə vacib söhbətim var. Bir az çəkilib kənara.

Mahmud: Bu saat baş qarışıb, hərənin ağzından bir avaz gəlir.

Yastı Qədənər: Deyəcəklərim sənənlə xeyrinədi.

Mahmud: Dedim qalsın başqa vaxta.

Piyəniskə Rafka Mahmuda yaxınlaşır. Ayaq üstə durammır. Tez-tez ləngər vurur.

Piyəniskə Rafka: Qədəş, sən yaxşı oğlansan. Ağlıma bir əla fikir gəlib. Namus, qeyrət dəmidir. Gəl, sən tələsmə. İcazə ver, sənənlə acığına Minayəylə onun ata-anasından çıxım.

Mahmud: Necə?

Piyəniskə Rafka: Gecələrin birində yanıma iki-üç özüm kimi kişi toplayacam. Gedəcəm Muradın qarısına. Qarını çöldən bağlayıb, od vuracağ evinə. Hamısını da kömürə döndərəcək.

Mahmud: Piyaniskə Rafka, məndə nə araq var, nə də pul.

Piyaniskə Rafka: Qədəş, biz gözümüzü sənə dikmişik. Sən də belə? Sən canın, əlini cibinə sal. Gedək, üstünü düzəldək.

Mahmud: Qanmadım, Piyaniskə Rafka? Yoxsa sənə nə isə verməliyəm?

Piyaniskə Rafka: Məncə, azacıq qeyrəti çatan adam çiyinlərini elə-belə o rütbənin altına verməz.

Atlas: Deyirsən, mən inanım?

Piyaniskə Rafka: Özün bilərsən. İstəyirsən, inan, istəyirsən, inanma... Mən Mahmuda ürəyimi də verərəm. Yüz adamlı yüz dəfə sosioloji sorğu aparılsa, mən hamısında səsi Mahmuda verərəm.

Pauza

Atlas (istehzayla): Sən böyük adamsan! Piyaniskə Rafka.

Piyaniskə Rafka: Bə nə bilmişdiz?.. Ancaq Aqıl qardaş in-safsızlıq elədi.

Atlas: Niyə?

Piyaniskə Rafka: Gül kimi məclisə şərəşurluq saldı. Qoymadı doyunca yeyib-içək.

Aqil: Gələcəkdə sən bu arzunu nəzərə alarıq.

Piyaniskə Rafka sözünün səmtini dəyişir.

Piyaniskə Rafka: Qədəş, bu dəyyus gözümə bir təhər dəyir ey.

Mahmud: Dəyus kimdi, əə?

— Qarınqulu Məti deyirəm də. İstəyirsən, lotu Həsənağa Bakinskini çağırım, onu dəşik-dəşik eləsin.

— Qoy cəhənnəm olsun. Sən elələrinə baş qoşma.

— Yox, qoşacam. Canın da alacam. O bizimlə siçan-pişik oynayır. Toy-yas qanmır. Oturan kimi süfrənin üstünü sümürür. Biz də qalırıq ac-yalavac. Evə də gedib uşaqların boğazına ortaqlı oluruq. Arvad da arsız-arsız sual verir — məclisdən gəlmirsən-

mi? Necə deyim, Qarınqulu Məti bizi ac qoydu. Süfrəyə gələnə basmarladı. Nə böyük qandı, nə kiçik...

— Baş qoşma... O da qarnına tıxıyır da, itə-qurda atmır ki?

Pauza

— Çox şeyi bilmirsən, Mahmud qədəş. O gün də çayçıda oturmuşuq... Başladı hey mənə şəbədə qoşmağa, məni ələ salmağa. O, danışır, canın üçün adamlar da hırıldaşır. Mənə də Piyaniskə Rafka deyərlər.

Pauza

Qisasımı ondan alacam. Özünü də kişi kimi. Qiyamətə qoymaram. Ondan heyfimi almasam...

— Döz, Piyaniskə Rafka.

— Dözəmmərəm, qədəş.

— Onda burda yox...

— Bəs harda?

— Başqa yerdə.

Qarınqulu Məti Piyaniskə Rafkayla Mahmuda yaxınlaşırlar. Piyaniskə Rafka əvvəl danışdıqlarının əksini deyir.

Piyaniskə Rafka: Mahmud, qədəş, bilirsən, bizim bu Qarınqulu Məti nə kişidi? (*əlini üzünə vuraraq*) Bu mən ölüm, canlara dəyəndi. Dost sözüylə ölümə də gedər. Düzdü, bir az qarınqu-ludu. Bu zəmanədə eyibsiz adam yoxdu... Qarnın doldurasan, istəsən ayağının altında yalayar.

Qarınqulu Məti: Biz dostuq. Dost dostun ayağın da yalar, hələ o yana da keçər.

Mahmud: Yaxşı... Yaxşı.. Kənardan bizə baxırlar, ağ eləmə-yin (*gülümsünərək*) Keflisiz, gedin yatın, dincəlin. Özünü də gələndə...

Piyaniskə Rafkayla Qarınqulu Məti gedirlər. Yastı Qədərlə

Şəlpəqulaq Əsrəf gəlirlər.

Yastı Qədən: Qulluğunuzda hazırıq, Mahmud qədəş.

Mahmud: Sağ ol.

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Sən belə sındırılmalı kişi deyildin, Mahmud qədəş. Narahat olma. Budu deyirəm, sən nəticəsini gözlə. Yastı Qədərlə mən arvadağız Muradı bir günə salacaq, onun yalını aylarla itlər içəcək... Görərsən, bizim kişiliyimizi...

Mahmud: Başqa dərdi-səriniz yoxdu?

Şəlpəqulaq Əbülfəz: Vaar! Niyə yoxdu.

Mahmud: Gedin, öz dərdirinizi çəkin.

Yastı Qədən: Axı biz dostuq.

Mahmud: Tüpürüm sizin kimi dostlara da, elə Murada da! Rədd olun!

Yastı Qədərlə Şəlpəqulaq Əbülfəz də gedirlər. Bənövşə, Yazgülü qalırlar. Çay dəsgahına oturlar.

Lətifə: Bənövşə, burda başqa adam yoxdu. Hamımız bir ailənin üzvləriyik. Bu bazar biz elə bu tərkiyədə istəyirik sizə gələk. Sözümlüğün davamlılığına və qətiliyinə zəmin duraq.

Bənövşə: Gəlin, öz evinizdi. Ancaq söz, inam, ilqar bəyəm, əşyadan etibarsız olacaq?

Atlas: Anam sözünə elə elmilik verdi ki, vallah, mən onun fikrini güc-bələylə anladım.

Evi gülüş səsləri bürüyür.

Aqil: Bənövşə xanım, bu işdə ənənə və bir də insan ömründə yaşayacaq şirin xatirə var. Əgər elə olmasaydı, “nişanlama” sözü yaşayardımı?

Pauza

Lətifə: Ay eviniz tikilsin, mənə peşman eləməyin. Mən də bir söz deməliydim, ya yox?

Bənövşə: Yaxşı, özünüz bilərsiz, necə istəyirsizsə elə də eləyin. Yazgülü də, Mahmud da hər iki evin övladlarıdır. Səmiyyə, mehribanlıq, etibar, dəyanət, bir-birilərini başa düşmə olmayan yerdə hansı sağlam ailədən, sədaqətdən və səadətdən söz açmaq olar?

Pauza

Aqil: Məncə, hər şey aydıdır.

Atlasın daxili səsi: Mən Bənövşə barədə deyəsən səhvə yol vermişəm. Onun babalın yumuşam. Adam gərək tanımadığı, halına, xislətinə bələd olmadığı şəxs barədə danışmasın...

Mahmudun daxili səsi: Bənövşə ağıllı, səliqəli, fikri yerli-yataqlı, sözü əndazəli qadına oxşayır.

Bənövşə: Təcrübə çox şey deyir, ay Aqil. Qohum olmaq olar. Ancaq qohumluğun qədrini bilmək çox çətindir. Gərək onu qorumağı, dəyərləndirməyi bacarasan. İstər qız olsun, istər oğlan, gərək yola gedə bilsinlər. Valideynlərinin üzvlərini ağ eləməyə çalışsınlar.

Aqil: Bu, tarixin təcrübəsidir. Ər-arvad olmaq xatirinə ailə qurmazlar.

Pauza

Bənövşə: Bu işdə anaların xidməti böyükdü. Əlbəttə, mən bədəsil övladları demirəm, analar ocaq üstə su səpsələr, gənc ailələr dağılmaz, yox, benzini töksələr, o ailənin ömrü uzun olmaz!

Lətifə: Ay qız, sən kim, mən kim. Hər ikisi öz balamızdır. Ürəyini buz kimi elə.

Bənövşə: Danışmağıma baxma. Sakitəm. *(Gülüşürlər)*

Atlas: Bənövşə xala, mən onu bilirəm ki, anamın sizə istəyi qənirsizdi. O, Yazgülü bizim qədən istəyir. Bu saat anamın ürəyi nəvə eşqiylə döyünür.

Aqil (*zarafatla*): Elədi, nə durmusan...

Atlas: Kimə deyirsən?..

Mahmud: Hə... Bu da ağıllımız Aqil, yuyub yarpız üstə qoyduğumuz Atlas.

Hamı gülüşür.

Lətifə: İndiki cavanlar nə hır qanırlar, nə də zır. Balaca iplərin boş buraxdın, dəvə dam uçuran kimi, bacı, abır-ismət pərdəsin yırtıq-yırtıq eləyirlər.

Mahmud: Əşi, nə olub sizə? Ədəbi dildə danışın, qonaqlar da sizə qulaq kəsilsin. Yoxsa, o nə danışdı?

Bənövşə: Bizi qonaq sanma, oğlum. Burda yad adam yoxdu ki... Niyə narahatsan, oğlum?.. Zarafatı ağıllı adamlarla eləyərlər. Zarafat ağırlıq dağıdandı. Dərdi-səri müvəqqəti də olsa, adamdan uzaqlaşdırandı... Qalxaq, biz gedək. Siz də yorğunsuz, icazənizlə...

Lətifə Mahmudla Aqilin üzlərinə baxır.

Aqil: Siz narahat olmayın. Atlasla yola salarıq.

Hamı ayağa qalxır. Atlas, Aqil, Bənövşə və Yazgül gedirlər.

Kadr dəyişir. Səhərdir. Yastı Qədər Mahmuda telefon açır. Mahmud dəstəyi götürür.

Mahmud: Alo!.. Alo!.. Kimdi danışan?

Yastı Qədər: Mənəm... Yastı Qədər!

— Hə, eşidirəm.

— Düş aşağı. Sizin evin qənsərindəyəm. Sənə vacib sözüm var.

Pauza

— Ayə, mənə nə sözün olacaq? İçində nə vardısı, dünən açıb tökmədinmi?

— Yekə kişisən. Mən səni düşünüb bura qədər gəlmişəm. Sən aşağı düşürsən. İstəyirsən, evə gəlirim?

Lətifə telefon açanın Yastı Qədər olduğunu başa düşür.

Lətifə: Mahmud, özün aşağı düş. Getməsən, basıb evə gələcək, o sınıtarmış.

Mahmud evdən çıxır. Kadr dəyişir. Binanın girəcəyi. Yastı Qədər Mahmudu görcək qənsərinə qaçır. Görüşürlər.

Yastı Qədər: Adə, gəl çıx da. Ürəyim az qalırdı tap eləyib yerindən çıx.

Mahmud: Niyə?

— Necə niyə? Mən səni məyus eləməyə heç kəsə imkan vermərəm. Bu axşam yatmamışam. Hey fikirləşmişəm. Az qala təzyiqim məni bir təhər eləyəcəkdi...

— Keç əsas mətləbə.

— Keçim də... Dəqiq məlumata görə, indi də mayor girişib Minayəyə. Gəldim, sənə deyim. Bu mayoru gecəyəkən aradan götürək. Qızı qamarlayıb gətirək sizə.

— Nə mənə elə qız lazımdı, nə də mayor. Ayə, nə axmaq adamsan, əə, sən... Gərək səni vurub öldürələr, sənə də canın qurtarsın...

— Qədəş, sən niyə elə danışırısan? Axı biz dostuq. Bilirəm, dostluq zəhrimar çətin şeydi. Gərək qədrin biləsən... Minayə də bir zaman sənə adaxlın olub. Mənim qeyrətim götürmür ona başqalarının girişməsinə. Dostum Mahmuda gözdağı verilməsinə. Mən ölərəm...

— Dünən vurduğunun qazı, deyəsən, hələ çıxmayıb.

— Çıxmağına çıxmayıb... Ancaq bu gecə yorğan-döşəkdə çatlayırdım. Namus, qeyrət məni boğurdu, Mahmud.

— Yüz dəfə demişəm, Yastı Qədər, gedin öz qələtinizi eləyin. Şəxsən sən bir də mənə telefon açma. Açsan, canın üçün dilini, qulaqlarını dibindən sıyracam. İndi sözün nədi?

— Əlini sal cibinə. Gedim başımı düzəldim. Dünənnən xarab olub.

— Dedim, yoxdu, daha olmayacaq da.

— Eh... Dəyməduşər adamsan. Külək kimi. Gah o üzə, gah bu üzə...

Yastı Qədər gedir. Mahmud evə qayıdır.

Kadr dəyişir. Axşamdır. Lətifə, Mahmud, Aqil və Atlas nişan üçün zəruri olan şeyləri çanta-çamadana yığırlar Aqilin maşınıyla Bənövşəgilə yollanırlar.

Kadr dəyişir. Qonaqları qarşı ağzında Bənövşənin qardaşı Ruhulla, onun xanımı Nübar və bir də qarıbir qonşusu Həkim Kamal qarşılayırlar. Öpüşüb-görüşürlər. Otağa keçirlər. Əyləşirlər.

Lətifə (Ruhullaya): Qardaş, istəyirik, rəngsiz-boyasız danışaq. Gəlişimizin məqsədindən yəqin siz də halisiz. Hamının evinə, ailəsinə xeyir iş qismət olsun. Bizə də...

Ruhulla: Amin Allah, amin.

Bənövşə: Ay qız, nəfəs al, imkan ver, bir stəkan çay içək. Nə sözün var, danışarsan.

Hamı gülüşür.

Ruhulla: Lətifə xanımın tələsməsini qüsür tutmayın. Tələsməsi sevincəndi. Fikirləşir ki, soğan olsun, nağd olsun. Düzdü, o da var, tələsən təndirə düşər. Şükür Allaha ki, burda təndir

məsələsi yoxdu. Əvvəlcədən ölçülü-biçili işdi: qurulub, düzülüb. İndi də bura söhbətin xiltın vurmağa yığışmışıq. Fikrimi düzmü ifadə elədim?

Aqil: Hə... Düz deyirsən, Ruhulla dayı, adətdi... Gərək ona hamı əməl eləsin.

Həkim Kamal: A Bənövşə, gəlin, bu gün çərçivəni dağıdaq. Bizə xidməti elə Yazgüllə Atlas eləsinlər. Burda özümüzük. Qız anasısan, sən də otur yerində... Nə sözün-söhbətin var, de.

Bənövşə: Booy... Görünməyən iş...

Ruhulla: Axı Həkim Kamal dedi: çərçivəni dağıdaq. Eşitmədin, bacı?

Pauza

Nübar: Bənövşəni qınamayın, həyəcanlıdı.

Aqil: Atlas, onda sən də qalx, kömək elə.

Atlasla Yazgul mətbəxə keçirlər. Atlas hərəyə bir stəkan çay gətirir.

Ruhulla (Mahmuda): İşləyirsənmi, oğlum?

Mahmud: Hə... İşləyirəm.

Ruhulla: Oğlum, ailə böyük məsuliyyət tələb eləyir.

Mahmud: Anlayıram.

Ruhulla: Çox yaxşı.

Həkim Kamal: Hə... A Lətifə, indi söz sənindi. Nə fikrin var, bildir. Biz də eşidək. Çayımızı da nuşucanlıqla içək.

Lətifə: Mən istəyirəm, nişan üzüklərini oğlanla qızın barmaqlarına taxaq. Sonra ürəyimizcə söhbətimizi eləyək.

Ruhulla: Yazgülü çağırın, gəlsin.

Yazgül utana-utana, çəkinə-çəkinə stola yaxınlaşır. Mahmud qalxır və onunla yanaşı dayanır. Lətifənin gətirdiyi üzüyü Mahmud Yazgülin, Bənövşənin verdiyini də Yazgül Mahmudun bar-

mağına taxır. Hamı Mahmudla Yazgülə xoşbəxtlik diləyir... Otağı sevinc hissi bürüyür.

Nübar (*astadan*): Vallah, əsl nişan budu. Səssiz-səmirsiz. Hay-küylü işin sonu vay-şivənlə qurtarar.

Pauza

Bənövşəylə Lətifə mən deyərdim ki, əvvəldən də bir adamdılar. Ağacı kəsərsən, səmtinə yığılar.

Həkim Kamal: Nübar xanım düz deyir. Bu, çox uğurlu nişandı. Açığını deyim, qızımız da, oğlumuz da bir-birinə yaraşandı.

Nübar: Yaraşmasaydılar, bu nişan baş tutmazdı ki?

Lətifə (*sevincək*): Bəli! Bəli!

Həkim Kamal: Bu gün biz onların birgə yaşayışı, həyatı üçün şahidlərik. O işdə heç birimizin hüquqi məsuliyyətimiz yoxdu. Bu, o demək deyil ki, mənəvi məsuliyyətdən də kənardayıq. Yox, əsla. Gözlə görünən hər şey həqiqətdi. Biz həqiqətə — iki cavanın istəyinə, arzusuna, sevgisinə münasibətimizi bildiririk.

Aqil: Bu, böyük Yaradanın buyruğudu.

Həkim Kamal: Yenə deyirəm, biz bunların sevgilərinin, xoşbəxtliklərinin əbədiliyini arzulayırıq. Gözəl, sağlam nəslin törədiciləri olsunlar...

Hamı bir ağızdan: Amin! Amin!

Mahmudla Yazgül oğrun nəzərlərlə bir-birilərinə baxırlar. Ruhulla üzünü əvvəl Bənövşəyə, sonra Lətifəyə tutur.

Ruhulla: Analar, bu günün məsuliyyəti, həm də sizin üzərinizə düşür. Budu deyirəm, siz özünüzü ana yox, qayınana təsəvvür eləsəniz, onların arasına nifaq salacaqsız.

Lətifə: Allah eləməsin.

Pauza

Atlas: Ruhulla əmi düz deyir. Qayınanalar əvvəl elə yumşaq, elə həlim olurlar, adam elə bilir mələkdilər. Yavaş-yavaş iddiaları ortaya çıxdıqca özlərini unudurlar.

İyirmi dördüncü bölüm

Ruhulla: Nəinki unutmaq, lap itirirlər.

Nübar: Deyirsiz, dönürlər şir-aslana?

Otağı gülüş səsləri bürüyür.

Atlas: Bu “mənim oğlum”, o “mənim qızım” deyirlər. Onda da aləm qarışıq. Dava-dalaş qopur... Qonşular da çıxırlar tamaşalarına...

Aqil (*yerində qurcalanır*): Atlas, elə damışırısan...

Atlas: Bilirəm nə demək istəyirsən, Aqil. Mən qayınana görməmişəm. Halına, xislətinə də bələd olmamışam. Mənim dediklərimin mərhum anana dəxli yoxdu. Dəxli olan Bənövşə xanımla, öz anamdı.

Gülüş səsləri otağı bürüyür.

Həkim Kamal: Atlas qızımın dedikləri xoşuma gəldi. Cavan olsa da, çox düşüncəli idi. Ağılı yaşından xeyli qabaqdadı. Xalqa ağıllı, düşüncəli analar gərəkdi.

Nübar: Atlasın sözlərində böyük həqiqət var. Onu qəribçiliyə salmaq. Təcrübə göstərir ki, indiki halda gənc ailələrin dağılmasının bəisi analardı, qayınanalardı.

Ruhulla: Tamamilə doğrudu. Atlas cavan olsa da, çox ayıqdı.

Aqil: Yoxsa, mən...

Atlas: Sən saxla...

Həkim Kamal: Bir təsəvvür edin, ailə quranların təxminən qırx faizə qədəri boşanır. Nikahını ləğv elətdirir.

Pauza

Ata-anaların səhvləri ucbatından neçə cavan da erkən ailə qurur. Az keçmiş o ailələr də dağılır. Nə qədər uşaq yetim qalır.

Aqil: Bunların çoxu bilirsiniz nədən irəli gəlir? Anaların, qayınanaların hoqqabazlığından. Cavanların hikkələrindən. Yalan danışmalarından. Bir-birilərinə sədaqətsizliklərindən, dəyanət-sizliklərindən.

Həkim Kamal: Ər-arvad arasında qarşılıqlı hörmət, səmiyyə, vəfa yoxsa, o ailənin axırı olmur.

Ruhulla: Həkim Kamal, sözlərin nəticə çıxarılmasıdır. Yalan, etibarsızlıq olan yerdə sədaqət yoxdu. İnsanlar qərribə günə düşüblər. Bilmirəm, nədəndi. Öyrənilər yalan danışmağa.

Bənövşə: Yenə səni incik salıblar?

Ruhulla: Yox... Hər cür incikliyə dözərəm.

Nübar: Bəs səni narahat eləyən nədi?

Ruhulla: Nə olacaq? Yalanı adama elə sıyrırlar ki, inanmaya bilmirsən. Bir də “ho-hodan”, “cüt-sodan”, yəni iş işdən keçəndən sonra başa düşürsən ki, ay dadi-bidad, deyilənlərin hamısı yalanmış. Üzdən iraq, qarşıdakı, sənə allı-güllü moizə oxuyan bu əclaf yalançıymış.

Aqil: Kəzəbləyi öyrənən insanın ailəsi də zay olur... Adamlar elə günə düşüblər ki, həqiqəti eşitmək istəmirlər. Unudurlar ki, həqiqət ən böyük azadlıqdır. İnamdır... O, adamda səmavi kitabələrə and içməklə, müqəddəslərə səcdəylə yaranmır.

Ruhulla: Həqiqət, gərək içdən gələ, səmimiyyətdən doğa. O, hər kəsin öz əqidəsiylə bağlıdır. Gərək bizim cavanlar da, yaşlılar da bunu anlasınlar...

Pauza

Bu gün, a Lətifə, a Bənövşə, sizin ailənizin ən şad günüdür.

Gərək bu günü sonacan yaşatmağı bacarasız.

Nübar: Analar övladlarının xoşbəxtliyini istər. Övladından məmnun olmayan ananın qəlbi ağlar.

Həkim Kamal: Mənə elə gəlir ki, həqiqət özü də qanundu. Doğrudu, həqiqət qanunları da müxtəlif olur. Birincisi, qurmaq, yaratmaq, başqa sözlə, “özünümühafizə”, ikincisi, yandırmaq, parçalamaq, dağıtmaq, yəni “özünüviran”.

Atlas: Təbiət və cəmiyyətdə təzahür eləyən bu qanunları “kainat” başlığı altına da yığmaq mümkündür. Mənim dediklərim heç də Quran ayəsi deyil, şəxsi fikirlərimdi, öz düşüncələrimdi.

Həkim Kamal: Biz sizin bugünkü gününüzdə şahidik. Sizi istəməyən, hiyləgərliklə və istehzayla sizə baxan saxta düşüncə sahibləri daim gözləriniz önündə rəqs eləyəcəklər. Ətrafınızda dolanacaqlar. Nəzərə alın ki, onlar sizin xeyirxahlarınız yox, bədxahlarınızdır. Belələrdən uzaq qaçsaz, başınız salamat olar.

Lətifə: Tamamilə doğrudu. İstəyəndən çox, istəməyən var. Bunu dost-düşmən də adlandırmaq olar. Biz bu gün qohumluğun bünövrəsini qoyduq. Dedikləriniz gələcək həyatdır...

Pauza

Olanı artırammırıq, heç olmasa, qoruyub saxlamağı bacaraq. Bənövşəylə həmişə sözümlər tutub. Dərdimiz bir olub. Yeri gələndə də bölüşə bilmişik... Pis günümüzdə bir-birimizə həyan olmuşuq. İnşallah, bundan sonra da elə davam eləyər.

Nübar: Kəşisən nəyiniz var ki?

Ruhulla: A Bənövşə, bayaqdan ağzına elə bil su alıb dayanmısan. Bir kəlmə də danışmırsan.

(Ruhulla gülür və sözünə davam eləyir): Bəlkə sözü sənə ağzından kəlbətinlə çıxaraq?

Bənövşə: Siz olan yerdə mən nə danışım?..

Ruhulla: Yox, bu, olmadı. Gücümüz çatmayan yükü belimizə şəlləmə. Ürəyində nə tutmusan, onları de.

Bənövşə: “Şeytanın”, “iblisin” var-yoxluğunu bilmirik. Ancaq təfəkkürümüzdə onu formalaşdırırıq. Onu bütün ziyanxor şeylərin yaradıcısı sanırıq. Formasına fikrən baxıb gülürük, ona tez-tez lənətlər oxuyuruq.

Ruhulla: Bacım, səndə bu dillər hardandı?

Gülüşürlər.

Bənövşə: Həkim Kamal özünümühafizə qanunu dedi. O qanunu Allahın bəşəriyyətə bəxşişi kimi qəbul eləməliyik. Elə-sək, həm yaradanımıza şükürlər dilərik, həm də onun mərhəmətinə sığınırıq. O da bizdən mərhəmətini əsirgəməz. Bunu hər kəs bilməlidir, o cümlədən Mahmudla Yazgül də.

Ruhulla: A ha... Vallah, bunları mən tapıb deyəmməzdim. Deyəsən, bacım filosofdu.

Hamının diqqəti Bənövşəyə dikilir.

Həkim Kamal: Ay Ruhulla, bayaqdan başlamışdıq dağdan Arana sürünməyə, Arandan dağa dırmanmağa. Sözü Bənövşə kimi aydın, dəqiq seçərlər. Bacım düz hədəfə vurur...

Atlas bir an fikrə gedir. Qalxaraq mətbəxə keçir. Bənövşənin sözləri onu çalxalayır.

Atlasın daxili səsi: Mən ikinci dəfə bu qənaətə gəlirəm. Deyəsən, mən bu xanımı yaxşı tanımıram. Onun barəsində eşitdiklərim, gördüklərim məndə heç də yaxşı təəssürat yaratmayıb. Neçə vaxtdı yazıq anamla qarşı-qarşıya dayanmışam. Əsəbləriylə oynayıram. Bu xanım, deyəsən, heç də mən düşünən kimi deyil. Bu ağıl sahibi ola bilməz ki, düşünülməmiş hərəkətlər eləsin. Yox... Düşüncəsi məhdud deyil... Necə də səhvə yol verir...

rəmmiş, Xudaya?!

Mahmudun daxili səsi: Bənövşə xala nə müdrik qadınmış... Anam adam sərrafıymış. Atlas görməzə-bilməzə yazıq anamı necə də salmışdı sıxma-boğmaya.

Bənövşənin ürəyi yumşalır, gözləri dolur, qəhərlənir.

Bənövşə: Bayaq baldızım Nübar da qəlbimdən keçənləri xəbər verdi. Qızının xoşbəxt olmasını hansı ana istəməz? Bütün anaların arzusu, qızı düşdüyü ocağın sevimlisinə çevrilsin. Qayınana, baldız ondan gileylənməsin, şikayətlənməsin. Başına and içilsin; iki gündən bir nəyisə bəhanə eləyib ana yanına qayıtmasın... Demirəm, mənim Yazgülüm idealdı.

Həkim Kamal: İdeal adam yoxdu. Hərdən bu yaşda bizdən də elə qəmbərqulu çıxır, gəl görəsən.

Pauza

Bənövşə: Elə düşünsəm, özümü aldatmış olaram. Qızımın çörəyinə zəhər qataram... Güzəstsiz yaşam yoxdu.

Ruhullanın daxili səsi: Sağ ol, bacı. Ürəyimcə danışırısan.

Bənövşə: Mən Lətifədən də, Mahmuddan da qızıma yeri gələndə düzəldilməsi, təkrar eləyirəm, düzəldilməsi mümkün olan səhvlərinə görə güzəşt istəyirəm.

Lətifə: Narahat olma. O, həm də bizim ailənin övladıdır...

Nübar: Belə getsə, bizi kövrəldəcəksən...

Bənövşə: Qızım da gərək elə iş görsün ki, gələcək qayınanası da, əri də onu bağışlaya bilsinlər...

Aqil: Valehəm danışığınıza, Bənövşə xanım.

Bənövşə: Mən həkiməm. Hər gün neçə-neçə xəstə insan taleyi mənə həvalə olunur. Hissim var, duyğum var. İnsan çalışmalıdır ki, başqalarına dayaq dura bilsin. Özünün kimliyini qarşısındakına ağılla, ədəb-ərkanıyla diqtə eləsin.

Həkim Kamal: Böyük dühalara görə, xeyirxahlıq, yaxşı

əməl şəxsiyyətin kimliyini, “mən”ini ortaya qoymaq cəhdlərindən yaranır. Məncə, Bənövşə xanım öz sözünü dedi.

Ruhulla: Güman eləyirəm ki, bu gecənin qarşısında dayanan başlıca vəzifələr həll olundu. Bəlkə başqa sözünüz də var, Lətifə xanım?

Lətifə: Hə... Qaldı bizim adamımızı aparmamız.

Həkim Kamal: Orda nə problem ola bilər ki?

Lətifə: Heç nə? Biz belə qərara gəldik ki, səssiz-küysüz, böyük toy eləmədən...

Ruhulla: Görürəm, Bənövşənin ağılı çox çevikdi. Onu ikilikdə razılaşın.

Bənövşə: Səni başa düşürəm, quda. Necə fikirləşirsiniz, elə də eləyin.

Lətifə: Ağız, quda dedin, az qala ürəyim yerindən çıxacaqdı.

Hamı gülüşür.

Ruhulla: Gecdi. Gedəyin.

Adamlar gedirlər. Yazgül fikrə dalır.

Yazgül: Ana, mən başa düşürəm. Mən nəyəm? Mənə gələn qır-qızıl elə bu olacaq?

Bənövşə: Qızım bu, nişandı... Nişan adqoydudu. Sözkəsdidi. Olacaq, niyə olmur? Bir də ki sənə qır-qızıl, qiymətli daş-qaş lazımdı, yoxsa, xoşbəxt ailə? Heç vaxt dər-dəmir, cer-cehiz xoşbəxtliyi həll eləmir.

— Yox... Mənim başımı yastığa qoyma. Mən bilməliyəm ki?

— Yazgül, onlar gətirənlər sənə azlıq eləsə, mən özümünküləri də sənə verərəm. Bir tavaxıl elə. Lətifənin də bir oğlu var. Kim istəyər... Lazım gəlsə, o da nəyi var sənə ərməğan eləyər.

— Mənə ağıl vermə, ana. Da mən uşaq deyiləm. Soğan ol-

sun, nağd olsun. Ər evinə köçəndə bilim ki, nəyim var, nəyim yox... Bu günün dostu sabahın düşmənidir.

— Nəs-nəs danışma, qız. Nifrin danışığın başımıza bəla açar.

— Budu deyirəm, mən istəyənlər gəlməsə, evin kandarından kənara ayaq qoyan deyiləm.

— Yazgül, məni əsəbiləşdirmə... Şəhər dolu qızdı. Zeynəb qarı demişkən, itə tökülürdü. Sən ayaq geri qoyarsan, onlar da üz çevirərlər. Onda görək kimlər peşman olacaqlar?

— Gedən, bəri başdan getsin. İmkani yoxdu, o da Əkrəm kimi, birini vursun qoltuğuna, çıxsın aradan...

Pauza

— A ha... Ağız, indidən Mahmuda verdiyin qiymət budu?! Yox, bala, doğrusu, bu sözün məni heç açmadı. Bu gün sevinməkdənsə, gör nə danışığa oturmuşuq.

— Belə sevinci istəmirəm. Bir halda kə sən utanırsan, rəfiqənə deyəmmirsən, mən özüm ona deyərəm.

— Nə? Ona qızıl, daş-qaş gətir deyəcəksən? O sənə ifritə kimi baxmazmı?

— Necə baxır, baxsın. Heç vecimə də almıram. Mən kimin qızından əskiyəm?

— Sənə əskik-artıq deyən var? Həya, ismət qadının başlıca əlamətidir. Onlar yoxdusa, o heç qadın da deyil, qızım. Hər gözəl görünənə göyçək deməzlər.

— Ay ana, sən canın, mənə başqa ad qoyma. El adətidir. Mən də haqqımı tələb eləyirəm. Ödəyəmmir, üz tutsun başqasına.

— Ağız, məni içiməcən yandırdın. Bəlkə sən deyəni onlar özləri...

— Bəlkə eləmədilər?..

— Yazgül, tavaxıl elə. Vaxtsız banlayan beçəni qurd-quş dağdır. Tülküyə qismət olar.

Yazgül fikrə gedir. Bənövşə öz-özünə mızıldanır.

— Kasıbın bəxti açılarda gözləri yumular. İllər boyu arzula-
dığımıza yetişəndə gör doğmaca qızım nə deyir? Deyəsən, mən
ana olsam da, hələ Yazgülün içini tam oxuyammamışam. Qır-
qızıl... Daş-qaş... Nələr... Nələr... Gör məndən olan nə fikirlə-
şir?

— Ay ana, məni niyə urvatsız eləyirsən? Rəfiqənə söz de-
mək elə çətindi?

Pauza

— Yox... Çətin deyil. Adam işin arxasını gözləyər. Bəlkə...

— Sən canın o bəlkələrini yığışdır. O sözdən zəhləm gedir.

Bənövşə yenə fikrə gedir. Handan-hana astadan bildirir.

— Qoy görək, nə eləyirlər. Eləməzlər, üzümə üzqaralıq tu-
tub deyərəm. Sabah işə gedəcəm. Yataq, gözümüzün acısını
alaq. Sabahımız xeyrə açılınsın.

Bənövşəylə Yazgül hərəsi öz otağına çəkilir.

*Kadr dəyişir. Cümşüd mayorun kabinetinin qapısını təpiklə
açır və içəri keçir. Mayor diksinir. Sırr-sifəti bozarır.*

Mayor: Bu nə hərəkətdi, əə, qanmaz? Sən dövləti saymır-
san? Onun qanunlarının sənə aidliyyəti yoxdu. Oğlun gəldi, sə-
rəylədi, ora-burama əl atdı. Məni sıxmaçaladı. Sənə görə dəy-
yusa güzəştə getdim. Əvəzində hirsimi Həsənağa Bakinski kimi
günahsız adamın üstə boşaltdım. İndi nə istəyirsən?

Cümşüd: Hələ nə istədiyimi bilmirsən? Səndən qabaq da bu-
rada sahə müvəkkili olub. Hər biri mənə çatacağı şeyi vaxtında
ödəyib. Sənsə elə yalnız pişik boğuşdurursan.

— Yox... Məni başqalarıyla dəyişik salma. Get, düşərini on-
lardan al.

— Səndən də alacam.

— Verməyəcəm.

— Özün yalvara-yalvara verəcəksən.

— Baxarıq...

— Yaxşı o Həsənağa Bakinski kimdi? O haranın ambırıldı. O
da sənənin tayın... Qaldı Əkrəm. Onun qaçırdığı Minayəyə. Bir
də onların adını tutsan, məndən incimə.

— Neyləyəcəksən?

Pauza

— Bayaqdan ayda iki yüz məktub axıdırdımsa yuxarı, indi
onların sayını vur beşə. Beş yüzü Avropa Şurasına, iki yüzü in-
san hüquqları təşkilatına, üç yüzünü də Obamaya. Onda baxar-
san işinə.

— Ayə, bəsdə, ayə. Ölkənin başı qarışıb Qarabağa. Gör siz də
nəylə məşğulsuz?

— Siz deyəndə kimləri nəzərdə tutursan?

— Ailəni, özünü... Oturub burda hərəniz bir cürə cinayət tö-
rədirsiniz. Biz olmasaq, ermənilər...

— Ermənilər nə?

Pauza

— Allahu Əkbər də! Əşi, danışığına sərhəd qoy da. Axı bura
idarədi. Şəhərdə ala qarğaya dayandoldurum tappıldadammayan
da burda gəlib gen-gen... Demişdim ha...

— Qarabağ sözü eşidəndə oğlun da, özün də qaçıb gizlənir-
siz, arvadlarınız...

— Mənim arvadımın adını tutma, mayor. Qaldı Minayəyə.
Onu Əkrəm saxlayar, pis olar, dalına bir təpik. O da vurar gedər
çala-çala.

— Ayə, Cümşüd, bu dünyada axtarıb araşdırsalar, iki çirkin
adam var. Ondan biri mənəm, ikincisi sən. Ayə, mən paqon də-
lisiyəm, sən də pul. Adam da tapammıram ki, öyrənəm, bu zəh-
rimarlardan hansı dəyərlidi?

- Onu sən anlamaya bilərsən, mayor.
 — Bəs sən?
 — Yadında saxla, bizim kimilərin nə ailə namusu, nə də ailə qeyrəti olar?!
 — Mayor, bu dediklərini də yazacam.
 — Necə yazacaqsan?

Pauza

- Yazacam ki, mayor deyir, mənim üçün ailə namusu, ailə qeyrəti yoxdu. Mən çoxdan tüpürmüşəm onlara.
 — A dəyyus, mən tək özümü demədim axı. Məni özündən niyə ayırırsan?
 — Əcəb eləyirəm. Mən də belə kişiyəm.

Mayor tapançasını çıxarır.

- Görürsən bunu, sən onu yazsan, bunun darağını evindəcə sənə ağzına boşaltmasam, atama lənət.

Pauza

- Ayə, mənim aylığı ver, qurtaraq.
 — İndi kompensasiya aylığa çevrildi?
 — Onsuz da gec-tez ora gələcəkdik. Mən gedirəm, səhər yenə gələcəm.

Mayorun daxili səsi: Ayə, bu yuxarıdakılar da qəribə adamlar. Tapança qabını verirlər, özünü yox...

Cümşüd gedir. Mayor da onun ardınca çıxır.

Kadr dəyişir. Xəstəxana. Bənövşəylə Lətifə söhbət eləyə-eləyə çay içirlər. Bənövşə söhbəti fırladır Yazgülün üstə.

Bənövşə: Gətirdiyiniz üzük Yazgülün çox xoşuna gəldi. Onu barmağından çıxarmır. Elə hey sığallayır.

Pauza

- Yazgülə de, narahat olmasın. Ona elə qızıllar alacam hamının gözləri bərələ qalacaq. Xavərin bağı çatlayacaq.

İyirmi beşinci bölüm

- Eh... Adamdan danış. Xavər nədi ki, onun qızı nə ola?
 — O gün Minayə telefon açmışdı.

Bənövşənin sifəti bozarır.

- Nə deyirdi?.. Xeyir ola?
 — Peşmançılığını bildirdi. Atlasla Mahmudun gözlərinə dönüm, verdilər cavabını.
 — Doğrusu, mən onu görəndə yolumu dəyişirəm. Deməsinlər, ayıbdı, Bənövşə ona salam verir. İtdən nə qədər uzaq olsan, yaxşıdı.
 — Mən də elə düşünməm.
 — İşdi, Lətifə, olmadı elə, oldu belə. Mahmudun içi sıyılmaz ki?
 — Mahmud adama birdən tüpürür. Tüpürdüyün də heç vaxt yalamır.
 — Deyirəm, birdən...
 — Bənövşə, yaxşı, bu yığıncaq məsələsini nə şəkildə eləmək fikrindəsən?
 — Söz sizindi, Lətifə.

Pauza

- Doğrusu, o gün Mahmud dedi: toy eləməyəcəm. Ancaq Atlasla Aqıl onunla razılaşmadılar. Səndən nə gizlədim, mənim də gözüm qorxub.

- Qorxma, ay qız. Qorxan gözə çöp düşər.

— Ona görə də Mahmudun sözün çevirəmmədim. İnanıram, Atlas onu yumşaldacaq. Böyük, təmtəraqlı olmasa da, bir şey fikirləşəcəyik. Sən bilən, Yazgül nə fikirdədi?

— (*Bənövşə Yazgülün sözünü pərdələyir*): Allah rızasına o bir söz demir. Ancaq mən narahatam.

— Narahat olma. Ölməyib Lətifə xalası.

Pauza

— Qohum-əqrəba, tanış-biliş var. Hələ qızın rəfiqələrini demirəm. Hərə bir söz deyəcək. Utannam... O da sənin qızın, Atlasın biri.

— Narahat olma, Bənövşə. Çalışacam, böyüyə razı olmasa da, yüngülünün “hə”sini alım.

— Gör neyləyirsən? Özümüz toy eləyəcəkdik. Nə var ki, elə olmasın, belə olsun. Dünyanın hər üzünü görmüşük. Yaxşısını da, pisini də.

— Üzdən iraq, biz Xavər, bir də onun ərciyəzi Murad olmayacağı ki?

— Allah onları biabır eləsin. Adlarını eşidəndə bədənəm gicişir.

Pauza

— Dünən Nüşünü gördüm. Dedim, ağız, o nə hərəkətdi? Utandı. Dedi, Əkrəmlə Minayənin tutduqları işdən özümüz də utanırıq... Başları qarışıb mayora. Balaca ara soyusun, söz-söhbət qurtarsın... Baxarıq işinə.

— Eh... Sən canın, onlardan danışma. Danışıldıqca qeyzlənirəm. Mahmud da az qala oddan köynək geyinə. Deyir: özgə dər-di-səriniz yoxdu?

— Düz deyir də. Elə şeyi başda çox fırlatmasan yaxşıdı. Heç yadımdan çıxmaz. Bizim cavan qonşumuz vardı. Arvadı ona xəyanət eləmişdi. Əri də qovub evdən çıxarmışdı.

— Yaşlıydılar?

— Hə, ola bilərdi əllini ötsünlər. Məhkəmə də nikahlarının

ləğvi barədə qərar vermişdi. Kişi başqa arvad almışdı, arvad da özünə təzə ər tapmışdı. Kişinin anasıyla bacıları o qədər doğrayıb tökmüşdülər, sonradan kişi qeyrətə gəlib birinci arvadını öldürmüşdü. Məhkəmə kişiye on il iş verdi. Hamı da onu qınadı. Ancaq qohum-qonşular o qətli kişi yox, onun ana-bacılarının törətdiyini deyirdilər. Bizdən uzaq olsun.

Pauza

Qaldı toya, o haqda düşünsəniz, pis olmaz. Bir var bakirə qız, bir də var...

— Yazgülə də de, fikir eləməsin. Hər şey onun istəyiylə olacaq.

— Birdən Yazgülə deyərəm, sonra düz gəlməz, qız umsuq olar ha...

— Bərk ayaqda Mahmudla özüm danışaram. O hələ indiyəcən mənim sözümdən çıxmayıb, bu işdə də inşallah, çıxmaz...

— İşin sonudu, gedim xəstələrə baş çəkim. Göstərişimi verim.

Bənövşəylə Lətifə ayağa qalxırlar. Hər ikisi kabinetdən çıxır və gedirlər.

Kadr dəyişir. Mahmud bəylik, Yazgül gəlinlik paltarındadır. Musiqiçilər çalır. Vağzalının sədaları altında bəylə gəlin onlara ayrılan masada əyləşirlər. Hamının üzündə təbəssüm. Yemək-icmək, şıdırğı rəqslər başlanır... Bəylə gəlin qol-qola səadət sarayından çıxırlar. Adamlar Lətifəyə gözyədinliyi verirlər.

Ruhulla: Gözün aydın, ay bacı! Yarıyandan olasan.

Lətifə: Sizə də qismət olsun.

Həkim Kamal: Oğullu-qızlı olsunlar. Ağıllı övladlar böyüt-müsüz.

Lətifə: Balalarının toyunda.

Nübar: Lətifə xanım, o gün olsun nəvə toyu görəsən.

Lətifə: Sağ ol. Sən də xoşbəxt olasan.

Kadr dəyişir. Toyun sonunda bəylə gəlin həyətdə onlar üçün ayrılan maşına əyləşirlər. Maşın yola düşür.

Mahmudun daxili səsi: Şükür, qorxulu anlar ötüşdü. Yazgül inanmıram Minayədən görk götürməsin. Bu, əvvəldən belə olmalıydı... Allah, məni elə xəcalətdən qoru... Bu neçə vaxtda öldüm-dirildim. Gərək Yazgüllə elə dolanam, tanıyanlar, qohum-əqrəba bizə “bərəkallah” desinlər. Anamın gözləri sevincdən alışıb yanırdı. Allah, anamı peşman eləmə.

Kadr dəyişir. Maşın Lətifə yaşayan evin qarşısında dayanır. Bəylə gəlin Lətifə, Atlas, Aqilin əhatəsində evə gedirlər.

Aqil: Yazgül, səni də, Mahmudu da təbrik eləyirəm. Xoşbəxt olasız!

Atlas: Oğullu-qızlı olasız! Həmişə bu evdən xoş sədanızı eşidək! Yazgül, Mahmudu sənə etibar edirik, bacı. Anamızdan muğayat ol. Daha sənə nə deyim? Özün ağıllı, oxumuş qızsan. Həyatınızın bu şirin anlarını həmişə xatırlayın. Sonra addımlarınızı atın.

Lətifə: Qızım, Yazgül, bu andan bu ev-eşik sənindi. Sən Mahmudun, Mahmud da səninin varlığındı. Mən bu gün varam, sabah yox... Bənövşə də, mən də sənə anayıq. Gəlin evin yaraşığıdı. Çəkinmə, utanma. Nə sözün var, açıq de.

Yazgül utanır. Sıxılır.

Yazgül: Lətifə anamın, Atlas bacımın, Aqil qardaşımın dedikləri mənim qulaqlarımda sığa olacaq. Ailənin namusu mənimçün müqəddəsdı. Əmin ola bilərsiz.

Lətifənin daxili səsi: Axır ki, bu günü görə bildim. Evimə gəlin gətirdim. Allahım, övladlarımdın sındırılmağına imkan vermə... Heç vaxt buyruqlarımdan kənara çıxmaram. Haqsan, ədalətsən, mərhəmətsən, səxavətlisən, mənim Allahım.

Lətifənin gözləri yaşarır. Mahmud anasının üzündən öpür. Mahmudla Yazgüldən savayı hamı otaqdan çıxır.

Kadr dəyişir. Əkrəmlə Minayə evdədirlər. Əkrəm bir stəkan çay gətirir. Birini Minayənin qarşısına qoyur. Geri dönərkən Minayə Əkrəmin üzünə baxır.

Minayə: Əyləş, Əkrəm, qab-qacağı sonra yuyarsan, sənə deyiləsi vacibdən də vacib sözüm var.

Əkrəm stulda əyləşir.

Əkrəm: Eşidirəm, cana.

— Dədən Cümşüd necə kişidi?

— Miyanə.

— Necə, yəni miyanə?

— Sözüünün dalın-qabağın sonalamayan. Ağılna gələni eləyən.

— Demək istəyirsən ki, nə kişidi, nə qadın? Düzmü başa düşdüm?

— Bir az ondan, bir az bundan. Anam deyir.

— Nə? Saxlama, de.

— Bir az da o söz.

— Nə söz?.. Məni dəli eləmə, aşkarlıqdı. Fikir plürəlizmidı. Açıq de. Gizlətmə.

— Ayağı sürüşkəndi.

— Orda qəbahətli bir şey yoxdu. Kişi elə olar... Anan necə, Əkrəm?

— Ər necə, arvad da elə. Eşitməmişən, ərlə-arvadın torpağı bir yerdən götürülür. Bir-birilərinə tay olmasalar, yaşaya bil-məzlər?

Minayə söhbətin səmtini dəyişir.

— Yaxşı, de görüm, mayor sənə dostundu, ya düşmənin?

Pauza

— Əslində mayor da atam kimi şeydi. Nə yaradan doyan, nə əldən qoyandı. Ancaq bir az da oğraşığı var. Hətərəm-pətərəm danışmaları var. Nə olub bəyəm? Bəlkə sənə söz deyib? Deyibsə, cana, gizlətmə. Onu cırıb-dağıdaram, atam canı.

Pauza

— Açıq demir. Hərdən söz atmaları, göz-qaş oynatmaları olur. Təzə-təzə telefon da açır.

— A ha... Bəs o gün mənə deyirdi, gəl dost olaq. Deməli, mayor həm də yabıdı. Özü də yabıların yabısı! Atmaca arından bir-ikisini deyər bilərsənmi?

Minayə fikrə gedir. Sir-sifətini turşudur. Bir az da özünü çəkir.

— Mənə deyir, gözəlsən... Sən Əkrəmə layiq deyilsən... Yemişin yaxşısını dovşan yeyər... Bu səhər mənə telefon açıb gör nə dedi?

Əkrəm Minayənin üzünə diqqətlə baxır. Əsəbiləşir. Dözmür.

— Tez elə de, Minayə. Ürəyimi partlatma.

— Dedi, əldən buraxılası şey deyilsən. Adam ölür sənə üçün. Bəyəm, mən şey-zadam.

— Sonra...

— Əkrəmi rədd elə.

— Elə-belə dedi də?

— Çox şey dedi. Təzyiqim qalxdı. Sonrakı sözlərinin aramadım... Özü də xırsız adama oxşayır. Harda tutdu, orda bas-marlayandı. Qorxuram, Əkrəm, Mayor mənə sənə əlindən ala.

— Sən onu hardan bildin?

— Sir-sifətindən. Xalis ondandı.

Əkrəm fikrə gedir. Handan-hana əlləriylə başına vurur. Saçlarını yolmağa başlayır.

— Dedim də... Dədəmdəki oğraşıqdan onda da var. Aazz, Minayə, bu kişilər niyə oğraş olurlar, azz?

— Mən hardan bilim? Yekə kişisən, ucundan-qulağından sən bilərsən. Danış, mən də öyrənəm.

— Özlərinin, özgələrin bilmirlər. Düşünmərlər ki, bir dədəsinin gədəsi çıxar ortıya, bıçağı soxar qabırğalarının arasında...

Pauza

— Ay Əkrəm, sənə söz demək olmur. O saatca qızırsan. Öz aramızdı, o oğraşıqdan səndə də var. Elə olmasaydı, Mahmud yazığın kəbinli arvadını göz-qaşla yolundan çıxarardınmı?

— Aaz... O zəhrimar mənə dədəmdən gəlir.

— Əşi, hər kimdən... Lap itdən-qurddan olsun. Axır ki, sən də onlardansan...

— Bir balaca.

— Yox... Azaltma. Qədərincə. Elə olmasaydın, mayor oğraşın canını alardın. O səni görəndə tir-tir əsərdi. Qudurub sənə kimi nərcənin arvadına girişməzdin... Öz aramızdı, o sənə ağzına baxmasa, qeyrətinə bələd olmasa, mənə him-cim eləməz. Mənim nəslim-köküm var.

Pauza

— *(ikimənalı)*: Hə... Bilirəm. Çox ar-namuslusuz. Ağzından bir kəlmə də çıxarma. Özüm mayorla hesab çəkəcəm. Namus-

suzun yüz il azadlıqda olmağındansa, türmədə beş-on il oturması yaxşıdı.

— Ürəyimdən keçənləri zırpatan qoydun ortaya. Ömrüm bo-yu özümə sənin tək kişi arzulamışam. Allahımdan çox razıyam. Çıxardı qarşıma.

— Nə bilmişdin. Qeyrət kişinin qanında olar. Gərək onu gələcək doğulacaq gədəmizə ötürə bilək.

— Allahın böyüklüyünə şükür. Zeynəb qarı deyərdi: “Nıyyətin hara, mənzilin ora”.

— Qalx, gedək havamızı dəyişək.

Kadr dəyişir. Mayorun kabinetini. Mayorla Həsənağa Bakinski hədələşirlər.

Həsənağa Bakinski: Ayə, mənə Əkrəmə quyu qazdırırsan, sonra da mənə o quyuya atırsan? Ayə, belə də tələ olar? Mən dovşan-zadam?

Mayor: Həsənağa, özün elədin. Mənə vid göstərməsəydin, sən ora düşməzdin.

— Sənə nə vid göstərmişəm? Açıq de... Əksinə, mən səndən işarə gözləyirdim.

— Ağ eləmə, Həsənağa. İt oğlu partladır, dağıdır. Köməyə gəlmək əvəzinə mənə gözdağı verirdin. Ay namərd, bunu Allah götürür? Qanmırdın ki, gözdağı nəylə nəticələnər?

— İstəmir, götürməsin... Kaş partladaydı.

— A nadan, mən xəcalətə düşəndə sənənin canın dincələcəkdi?

— (*acıqla*): Hə... Gərək mən də...

— Sən nə?

— Sənənin əl-ayağını tutardım, o, dibindən qoparaydı.

— Həsənağa, səni məhv eləyəyəm. Nə qədər ki, qanun mənim əlimdədi, qanunun mühafizəçisi mənəm, bu şəhərdə az dingildə.

— Mayor, üstümə az kəkələ. Sən qanun sözünü dilinə gətir-sən də, onun, əvvəla, məzmunundan xəbərsizsən. İkincisi də, həmişə qanun adından istifadə eləyib cinayətlər törədir-sən. Adamları qorxu içərisində yaşadırsan. Məni dolaşdırıb içəri atdıracağına cavab verməlisən.

— Nə cavab, əə? Dur, bas bayıra. Baş-beynimi apar, qey-rətsiz. Gör kiminlə danışırsan?

— Ayə, mayor olanda nə olar, əə? Gərək boğazının yoğun yerinə salasan?

— Sən öl, çıxarıb pişdonu dolduraram beyninə.

Pauza

— Ayə, mayor, sən uşaq qorxuzursan? Mən ana uşağıyam? Sənə dinmirəm, ancaq, bir gün dinəcəm.

— Dinib neyləyəcəksən?

Mayor ayağa qalxır. Həsənağa Bakinskiyənin boğazından yapışır və onu bərk-bərk boğur.

Mayor: Sənənin ananı ağladacam. Səni gün işığına həsrət qo-yacam. Adə, mənimlə qoz-qoz oynayırısan?

Həsənağa Bakinski: Burax boğazımı, mayor, əcəl hərləmə-sin... Burax... Burax... Boğazımı... Yoxsa, sənənin...

— Oğraş mənə hədə gəlirsən? Əlindən gələni elə. Eləməyə-nin...

— Adə, mayor, söyüş söymə. Burax məni. Çəkil geri...

— Sizin kimilərə yerini göstərməsəm...

Nəfəsi tənğışən Həsənağa Bakinski cibindən uzun tiyəli bıça-ğı çıxarır və mayorun bud nahiyəsinə yeridir. Mayor bağırir və yerə çırpılır. Çabalayır. Mayor qışqırır.

Mayor: Adə, sən neylədin? Ana, öldüm. Ay alçaq...

Həsənağa Bakinski: Alçaq özünsən. Bayaقدan sənə yalvarıram. “Burax boğazımı” deyirəm. Buraxmırsan. Orda Əkrəmgil, burda mən, o biri tərəfdə kimlər. Ölsəydin, canımız qurtarardı əlindən.

- Vay... Adə qan apardı məni.
- Canın bərkdi... Yalan danışma...
- Adə, həkim... Həkim...

Həsənağa Bakinski bıçağı da götürür, qaçır. Səs-küyə adamlar toplaşır. Təcili tibbi yardım maşını gəlir. Həkim mayora yardım göstərir.

Həkim: Bıçaq dərinə işləyib. Ucu sümüyə çatıb. Arterial damara da toxunub.

Mayor: Həkim, sənə qurban olum. Mənə yazığın gəlsin... Tez elə... Yoxsa...

Həkim: Hə... Belə saxlamaq olmaz, təcili əməliyyat olunmalıdır.

Mayor: Həkim, səncə, sağalacam.

Həkim: Ayə, mən nə bilim. Onu rentgen göstərəcək. Səni qan aparsa, çətin...

Tibb bacısı yaranı sarıyır. Qanaxmanı dayandırmağa çalışır. Mayoru xəbəyə qoyurlar. Maşına mindirirlər. Xəstəxanaya çatdırırlar.

Kadr dəyişir. Universitet. Dəhlizdə tələbə oğlanlar, qızlar. Əndazəsiz geyinən Yazgül naz-qəmzəylə onlara yaxınlaşır. Tərxan Yazgüllə zarafat eləyir.

Tərxan: Son vaxtlar yamanca gözəlləşmişən, Yazgül. Lap kəpənək kimi uçursan. Naz-qəmzən adam öldürür.

Pauza

Qrupumuzdakı oğlanların gözləri elə kor oldu, içi mən qarışıq, birimiz sənə sahib çıxammadıq.

Yazgül (*gülərək*): Ayə, mən özüm sahibkaram.

İyirmi altıncı bölüm

Tərxan: Qadınlıq şuxluğu səni cazibədarlaşdırır.

Yazgül: Bəs nə bilmişdin?

Gülzar: A bala, dilini dinc qoy... Xatası çıxar... Təhsilin yarımçıq qalar.

Tələbələr gülüşürlər. Sonra yavaş-yavaş seyrəlirlər. Yazgül-lə Gülzar deyə-gülə yuxarı mərtəbəyə qalxırlar.

Gülzar: Yazgül, sadəcə öyrənmək istəyirəm.

Yazgül: Nəyi?

— Sən ərini sevib ailə qurmusan? Yoxsa...

Yazgül Gülzara təəccüblənir.

— Nə fərqi var, səni ərə verdilər, ya özün sevib getdin? Ərin var, bəsdə də.

— Görünür, sən sevgi tamın dadmamısan, qadası.

— Heç nə anlamıram. O nəməne şeydi?

— Aaa... Ayıbdı... Sənə gülürlər. Müasir dövrdə sevgisiz nə həyat, nə yaşam? Mən bir gün də sevgisiz...

— Sevgi bədii kitablarda, bir də kinolardadı. Həyatda o qə-dər sevib ayrılanlar var ki?

— Elə sevgi saxtadı. Deyirlər: sevirik. Sonra məlum olur ki, nə sevgi, hamısı yalanmış.

— Saxtanı həqiqidən necə ayırmaq olar?

- Hisslərlə, duyğularla...
- Mən elə şey bilmirəm.
- Sevsən, bilərsən... Rizvanın səndən xoşu gəlir.
- Mənim ərim, evim-əşiyim. O sözü boşla.

Yazgül pilləkəndə dayanır. Ciddi görkəm alır.

Yazgülün daxili səsi: Dəliddən doğru xəbər. Gündə bir söz eşitməsən... Başqasının arvadına giriş, adını da qoy “səndən xoşum gəlir”. Əcəb sözdü... Görünür bu söz-söhbət açıq-saçıqlığımdan, ürəyiyumşaqlığımdan irəli gəlir. Həddimi çox aşırım.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Atlas gəlir. Yazgüllə öpüşüb-görüşürlər. Televizora baxırlar. Televizorda yeni kinolardan fraqmentlər göstərilir. Öpüş epizodu ekrana gəlir. Atlas kanalı dəyişir.

Atlas: Nə vaxt baxırsan televizora, peşman olursan. Nə qədər intim filmlərə, seksual reklam çarxlarına baxmaq olar! Belə şeylər gör uşaqlara nə qədər pis təsir eləyir.

— Hə... Anam balaca vaxtlar mənə də qadağan eləmişdi belə şeylərə baxmağa. İndi nəinki televizorda, küçə-bacada da...

— Əxlaqsızlıq baş alıb gedir. Bir də ki hər kəs özünə cavab-dehdi, Yazgül.

— Artıq həyat dəyişib, bacı. Bakı Avropadan betər olub.

— Bilirəm... Axı milli mentalitet məsələsi də var. Elə açıq-saçıqlıq bizim cəmiyyətə xas deyil.

— Müasirlikdi də...

— Müasirlik pərdəsi altda hər cür əxlaqsızlıq eləməzlər. Müasirliyi ədəbsizlikdə axtarmaq...

— Onda da adama deyirlər: Çuşka, bizə pedaqoji mühazirə oxuma. Biz elə şeyləri səndən yaxşı bilirik... Televiziya, İnter-

net...

— Elə olardı da işləri korlayan... Göstərirlər, cavanların bütün hissələrini, duyğularını korlayırlar. İsmət pərdəsini aradan qaldırırlar. Başqa sözlə, insani robotlaşdırırlar.

— Başa düşmədim, necə yəni, robotlaşdırırlar?

— Ruhü əlindən alınan insanla heyvan arasında nə fərq ola bilər ki? İnsanların hamısı bir qəlbə salınır. Onlar da nəsil törədən canlılar kimi instinktlərlə hərəkət eləyirlər, desəm bəlkə də düz olar... Belə getsə, adamlar da “əmr” gözləyəcəklər... Doğrudu, bəlkə də mən bir az hissə qapılıram. Sözümlü çox kəskin deyirəm. Abır, həya, ismət hissi olmayan yerdə insanlıqdan söhbət gedəmməz.

— Sevgi nə olan şeydi, Atlas?

Pauza

— O, sözlə ifadə olunmur, hissərdə, duyğularda doğulur... Ağzıgöyçəklər hey sevgidən dəm vururlar... Saxta sevgi çox qorxuludu. Yalan sevgiyə qurulan ailələr su üzərində samandan qurulan evciklər kimidi... Kiçik dalğalara bənddilər... Uçulub dağılırlar. Bu söz ağılına hardan gəldi?

— Qızlar tez-tez sevgidən danışirlar.

— İndi sevgi də ucuzlaşıb, öz dəyərini itirib. Sevgi adıyla çöp altında elə dəyirman qururlar, adam məəttəl qalır...

— Sən Aqili sevib ailə qurmusan?

Atlas fikrə gedir. Bir an dayanır. Sonra gülümsünür.

— Yazgül, əvvəl Aqil mənim xoşuma gəldi. Tanış olduq. Gördüm, mənə mehribandı, səmimidi. Düşündüm ki, yola gedə bilərik. O da eynən mənim kimi. Bir-birimizi başa düşdük. Valideynlərimizin razılığıyla ailə qurduq. Qarşılıqlı hörmət bizdə sevgi yaratdı... Mən ərimi sevirəm, o da mənə.

— Nədən bilirsən ki, Aqilin səni sevdini?

Pauza

— O sualı niyə verdiyini bilmirəm... Yenə deyirəm, sevgi hissələrdə, duyğularda hiss olunur. Qardaşım olduğu üçün demirəm. Mahmud yaxşı oğlandı. Bilirəm ki, o səni sevir. Siz xoşbəxt olacaqsız. Allah sizə övlad versin. Onda qarşılıqlı sevginiz də birə yüz artacaq... Həyat qəribə olduğu kimi, insanın içi də çox boyalıdır. Rəngarəngdi...

— Necə?

— O qədər sevgisi nifrətə çevrilənlər var ki? Dünən “Səni sevirəm” deyən, bu gün onu qəbrə qoymaq istəyir.

— O necə sevgidi?

— Əlbəttə saxta, yalan. Bəzən ərli qadına da dırnaqarası “sevgi nəğmələri” oxuyanlar olur. Biz qadınlar əvvəl inanırıq, sonra aldanırıq eşitdiklərimizə. Elə bilirik, doğrudan da elədi. “Sevgi dələduzları” oğurlayır qəlbimizi... Murdarlayırlar ruhumu... Sonra da atırlar ayaqlar altına...

— Bu, necə sevgidi?

— Düşünülməmiş atılan addım yandırıcı olur.

Pauza

Qadın ərini, ailəsini sevməyi bacarmalıdır. Bunun əksi fəlakətdir... Gərək ehtiyatlı olasan. Hər sözə aldanmayasan... (*Atlasın mobil telefonuna zəng gəlir. Atlas telefonu açır*). Aqıldı. Aşağıda məni gözləyir. Gedim.

Atlas gedir. Yazgülü divanda uzanır.

Yazgülünün daxili səsi: Atlas necə dedi: “Sevgi dələduzları”, “oğurlayırlar qəlbi”, “murdarlayırlar ruhu”... Ay aman... Bəlkə sevgi barədə verdiyim sual Atlasda mənə qarşı şübhə yaratdı? Yəqin ona görə də o, belə uzun-uzadı danışdı? Atlas bəlkə də öz başına gələnləri nəzərdə tutur... Eh... Sonaladıqca adam cəngəlliklərə gedib çıxır...

Yazgülü yuxu aparır.

Kadr dəyişir. Təcili tibbi yardım maşını xəstəxananın qarşısında dayanır. Tibb bacıları mayoru xərəkdə götürür, xəstəxananın cərrahiyyə şöbəsinə aparırlar. Həkimlər, tibb bacıları xəstəni dövrəyə alırlar. Qanı kəsməyə çalışırlar. Mayor getdikcə halsızlaşır.

Həkim: Xəstə çox qan itirib. Ona qan köçürmək lazımdır. (*tibb bacısına*) Ləngitməyin. Hələlik yanına da adam buraxmayın.

Kadr dəyişir. Həkimlər mayoru palataya aparır, ona qan köçürürlər.

Mayorun daxili səsi: Evin yıxılısın, Həsənağa Bakinski. Ay nadan, deməli, sən məni öldürmək istəmişən. Səndən qisasımı almasam, heç atamın oğlu deyiləm! Məni balalarımın, arvadımın üzünə həsrət qoyacaqdın? Bıçaq zəhrimar necə də işlədi bədənimə? Ax, ay ana, kaş ölməyəydin, bu anları gözlərinlə görəydin. Onda bilərdin, bir loxma çörəkdən ötrü mən nə zillət çəkirəm. Göstəririlər, bir qırıq ötürməyə qoymurlar... Bax, ay ana, nəticəsi də bu...

Kadr dəyişir. Həsənağa Baksinskinin evi. Polislər otağa girirlər. Həsənağa bərk həyəcan keçirir.

Polis: Sən qanun keşikçisinə bilərəkdən qəsdən ağır xəsarət yetirmişən.

Həsənağa Bakinski: Mayor məni narkotik maddə üstündə şərləmək istəyirdi. Əkrəmi mənim əlimlə cəzalandırmaq istəyirdi. Onun dediklərini eləmədim. Odur ki, üstümə hücum çəkib yerə yıxdı. Mən də zibili çıxarıb soxdum ona.

Polis: Yalan danışma. Mayor təmiz adamdı.

Həsənağa Bakinski: Bir mayordu təmiz adam, bir də bizim küçənin mama Rozası Naznaz xanım.

Polis: Çox danışma, əllərini qabağa uzat.

Həsənağa Bakinski əllərini qabağa uzadır, polislər onun qollarını qandallayır, maşına mindirib aparırlar.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Yazgül gəlir, anasıyla görüşür. Bənövşənin sevincləndən gözləri parıldayır. Yazgülün açıq-saçıq geyimi anasının xoşuna gəlmir. Ana-bala qarşı-qarşıya əyləşirlər.

Bənövşə: Qızım, geyimin heç xoşuma gəlmədi. Qayınanan çox həssas qadındı. Görünür, üzünə vurmaq istəməyib. Ərin də görməzliyə vurub.

Yazgül: Eh... Bədi, ana. Küçədən xəbərin var?

— Sən küçə qızı deyilsən axı... Cavansan... Gözəlsən... Boybuxununa da söz olammaz... Çoxlarının diqqətini cəlb eləyə bilərsən. Qadının cazibədarlığı əri üçündü.

— Nə tez-tez ər-ər deyirsən? Ər dedin, sən sözünlə getdim ərə də. Ər nə mataxdı ki?

— Bala, zorla səni ərə verdim? Nə tez unuttun, şırtıq çalmalarımı?! İndi sənə nə deyirəm? Əndazəni aşma. Bu sözüm xətrinə niyə deyir?

— Acığına getməsin... Mühafizəkarlıq canındadı. Lətifə də sən kimisi...

— “Lətifə xala” desəydin, qiyamət qopardı? Səni qıynağına alıb. Ev sahibi eləyib. Budu ona verdiyin dəyər?

— Gəlişimə peşman elədin məni.

— Ağıllı ol, a bala. Tanrına şükür elə.

— Yaxşı oldu onu dedin, yoxsa, Tanrım şllaq atırdım?

— (*əşəbiləşərək*) Bu dilləri sənə kim öyrədib?

— İt... Qurd... Küçə... Necə bəyəm? Söz danışammaram? Ağım çatmır, ya lalam?

— Lal deyilsən. Ancaq ağına şübhəm var. Mən anayam... Bunu sənə mən deməsəm, güman kılı, başqaları üzünə çırpacaqlar.

Pauza

— Ürəyim sıxılır... Yüz dəfə deyirəm, bu xarabaya gəlməyəcəm. Yenə gəlirəm... Arım-qırım yoxdu da.

— Xaraba nədi, aazzz. Bura mərhum atanın mülkündü ey. Doğma anan, bacı-qardaşın yaşayır xaraba dediyin bu evdə... Xeyir ola, gözlərin ayaqlarının altını görmür. Qorx, Yazgül.

— Nədən?

— Atanın ruhundan. Ata qarğıması tutan olur.

— He... he... he... İllərin ölüsü qarğıyacaq. O da gəlib məni tutacaq... Ay avam... Özün də həkimsən.. Bir gözlərini aç, gör dünyada nələr baş verir.

— Çox çəkməz. Qudurğanlığın cəzasını dadarsan. Onda qanarsan-qanmazsan ağılının yetərliyini...

— Məni az qarğı, arvad. Gecikirəm, mən gedirəm... Məni atamın evindən qaçırma...

— Allah, dəlinə ağıl ver. Bu ağılla çox çəkməz, üstümə qayıdar.

Yazgül gedir. Bənövşə onun ardınca acıqlı-acıqlı baxır.

Kadr dəyişir. Yazgül universitetin dəhlizində görünür. Gülzar arxadan onun qoluna girir. O, Yazgülün əsəbilyini hiss eləyir.

Gülzar: Nə olub, aaz? Yenə quyruğunu kim tapdaladı? Yoxsa, Rizvana görə məndən incimisən?

Pauza

Yazgül: Rizvan nə karədi, mənə onun barədə elə söz deyəsən? Gör kim-kimin ardınca düşüb. Fikirləşəndə, gülməyim gə-

lir.

— Nə olub Rizvana? Xoşun gəlmir, istəmə. Kimdi səni məcbur eləyən?.. Da yazıq uşağı niyə alçaldırsan? (*Gülərək*) Eşitsə, qorxacaq.

— Apararsan çıldağa.

— İnşallah, ikinizi də aparacam. Qoy havalar açılıb, istilər düşsün. Aaz, adama söz deyərlər. O saat qızmış dəvəyə dönməzlər. Özündən xəbərin var? Od-alovun adam qarşır.

— Mən heç vaxt o yolu tutammaram, Gülzar.

— Ay axmaq, həyata bir dəfə gəlirsən. Onun ləzzətini dadmayacaqsansa, niyə yaşayırsan?

— Eşidən-bilən mənə nə deyər?

— Hamı aşkarda sənin kimi danışır. Dalda min oyundan çıxır.

— (*gülür*): Məni başdan çıxarma.

— Bax işinə.

— Yox... Şərinə məndən uzaq elə. Qələt eləyir Rizvan. Başın da daşa döyür. Ərim eşidər, bilər, qan düşər.

— Ağız, adam peşman eləmə. Mən nə dedim, sən özündən çıxdın? Yazıq oğlanı təhqir niyə eləyirsən? Qaldı ərinin qan tökməsinə. İndi elə kişilər yoxdu. Bir də ki yadında saxla: “Qan tökərəm” deyən kişilər arvadlarına yol açan olurlar.

— Ağız, sənənin başın xarabdı?.. Bu da təzə çıxdı?

— Düz deyirəm də. Ərin falçı-zaddı ki, Rizvanla iki kəlmə kəsdini bilə?..

— Sən canın qurtarət tökən söhbətlərini. Başımı xarab eləmə.

Dərs başlanır. Yazgül arxa partada əyləşir. Yanakı oturan Rizvana tərəf baxır. Baxışları toqquşur. Yazgül gözlərini ondan çəkir.

Yazgülün daxili səsi: Eh... Rizvan... Rizvan... İçimə saldığın

duyğular hardan doğdu? Səni xəyalımda canlandırdıqca, düşüncələrim donur. Qəlbimə süzülən şüalar məndə necə də anlaşılmaz, ziddiyyətli hallar yaradır. Qəribədi, gah o şüalara doğru uçmaq istəyirəm, gah da onlardan qaçmaq. Qalmışam iki yol ayrıcında...

Rizvansa dərs boyu onu müşahidə eləyir.

Rizvanın daxili səsi: Eh... Yazgül, Yazgül... Sən doğrudan da gözəlsən... Baxışların qəlb susdurur. Səninlə bir yerdə olmaq, nəfəsini duymaq, səsinə eşitmək ürəyimcədi. Sən mənim olmalısən. Sənin hissini, duyğunu özümləşdirəmməsəm, biləcəm ki, yaşadığım həyat mənimçün zülmətdi. Sən mənim olmalısən, Yazgül...

Tənəffüs olan kimi Yazgül əsəbiləşərək otaqdan çıxır.

Yazgülün daxili səsi: Əcəb işə düşdüm. Sıntarmış gədə adamdan gözlərini çəkmir. Biabır olaram. Sonra da get, Mahmudun gözlərinin içinə bax.

Yazgül pilləkənlərlə birinci mərtəbəyə enir. Rizvan onun arxasınca iti addımlarla gedir. Pilləkənləri birlikdə düşürlər.

Rizvan: Yazgül, Gülzar...

Yazgül (*qəsdən ikiüzlülük edərək*): Rizvan, gülüb-danışma baxma. Mənə qiymət vermirsən, heç olmasa, özünü dəyərləndir. Gülzarı da üstümə az sal... Cavan oğlansan...

— Yazgül...

Pauza

— Nədi?.. Mənə hörmətsizlik eləmə. Tələbələr bizə baxırlar... Rüsvey olaram... Riyakarlıq, şarlatanlıq sənənin boy-buxunu-

na yaraşmır.

Rizvan utanır. Heç bir söz deyə bilmir. Yazgüldən ayrılır. O, pəncərə qarşısında dayanan Tərxana yaxınlaşır. Əl verib görüşürlər. Tərxan əsəbidir.

Rizvan: Yaman əsəbi görünürsən, Tərxan.

Tərxan: Rizvan, sən cızığından çıxırsan. Son vaxtlar tez-tez çaşırsan.

— Başa düşmədim səni, Tərxan?

— Özünü axmaqlığa qoyma. Nə danışdığımı yaxşı bilirsən. Tələbələrin gözləri qarşısında düşmüşsən Yazgülün ardınca. O sənə çox baha başa gələr. Sən bilirsən ki, lap ilk gündən o xanımla mən dostam.

— Ol da dost. Kim sənə mane olur?

— Sən!.. Yenə deyirəm, onun arxasınca az düş. Düşsən, sənə ağır başa gələcək.

— Tərxan, məni bəlaya salma.

Pauza

— Kişinin başına qadın bəla açır, Rizvan. Niyə anlamırsan ki, Yazgül ikimizi də şirnikdirər. Birimiz ölər, o birimiz dama gedər. Yazgül də işvəkar qadın, çöldə qalar, kefin çəkər.

— Əvvəla, yaxşı ki, bunları özün bilirsən. İkincisi də, mən hələ bir qələt eləməmişəm.

— Hələ nədi, Rizvan?

— Tərxan sən yaxşı oğlansan. O da bizim tələbə həmkarımızdı. Mən ona (*rişxəndlə*) dost kimi yanaşıram. Arxeyin ol, Yazgüllə aramızda elə təhlükə baş verərsə, mütləq səni xəbərdar eləyərəm. Söz verirəm.

İyirmi yeddinci bölüm

— Məni dolayırsan, Rizvan.

— Yoox... İnanmırsan, get, Yazgülün özündən soruş.

Pauza

— Başı xarab, gedim Yazgülə nə deyim?

— Məni təhqir eləmə, Tərxan... Sən yada düşməyəni yada salırsan. Gör nə axmaq, vecsiz adamlarıq ki, bayaqdan bəri arsız-arsız başqasının arvadının üstündə mübahisə aparırıq. Özümüz özümüzü təhqir eləyirik.

— Onu kimə deyirsən?

— Yazgülün əri eşitsə, hər ikimizi yortmağa haqqı var. Yazgül də gəlib üzümüzə tüpürər.

Pauza

— Ayə... Rizvan, gəl məni dolama. Gülzarı salmısan Yazgülün ardınca. Özün də mənə qəzəl oxuyursan.

Gülzar pilləkənləri düşür. Rizvanla Tərxanın ciddi söhbət elədiklərini görüb onlara yaxınlaşır.

Gülzar: Ayə, nə ciddi danışırırsız? Adama elə gəlir ki, bu saat vuruşacaqsız.

Rizvan: Söhbət həm də səndən gedir.

Gülzar: Məndən? Maraqlıdı...

Tərxan: Əlbəttə, maraqlıdı...

Gülzar: Tərxan, ara qarışdırmağı, qan qaraltmağı qurtar. O, heç kəsə, elə sənə də fayda verməz. Rizvan, nə söhbətdi o?

Rizvan: Adam o sözü ağzına almağa da utanır. Tərxanın sözümdən belə çıxır ki, Yazgüllə mənim aramı sən düzəldirsən.

Gülzar əsəbiləşir.

Gülzar: Tərxan, sən qeyrətli kişisən? Get özününkülərin qeyrətini çək. Yazgülün qeyrət çəkəni var. Papağını günə yandırma.

Tərxan: Zato yengəliyi bacarırsan.

Pauza

— Əclaf! Mahmud eşidər, gələr, ikinizin də dərşinizi verər. Yazgül gülür, danışır. Ondən başqa nəticə çıxarmayın. (*üzünü Rizvana tutaraq*) Sən get, öz işində ol. O baş tutan söhbət deyil.

Rizvan üzünü çevirərək gedir. Gülzarla Tərxan ikisi qalırlar.

— Gülzar, yengəliyini yığışdır. Onun da öz vaxtı, vədəsi var.

— Mən sənə Rizvan deyiləm. Bu söhbətini Yazgül eşitsə...

— Neyləyəcək?

— Şalvarını çıxarıb Zeynəb qarı demişkən, boynuna dolayacaq. Adə, sən bilirsən, bir qanlıq söz danışdığını. Başının boşluğundan adamları işə salma. Düzünü bilmək istəsən, Yazgül ayağını sənün üstünə silməz.

Pauza

— Şərəfsiz... Özün pozğunsan, Yazgülü də o yola çəkirsən.

— Necə? Necə? Əclaf!

— Nə qədər əclaf olsam da...

Gülzar qəflətən Tərxanın üzünə sillə vurur. Tərxan geri çəkilir. Tələbələr araya girirlər. Gülzar bir qədər də coşur. Tərxanın üstə hücum çəkir. Tərxan da Gülzara əl qaldırır. Gülzar yıxılır. Qızlar araya girirlər. Hər iki tərəf sakitləşir. Söz atışması davam eləyir.

— Baxarsan işinə, Tərxan!

— Rizvana görə mənə əl qaldırırsan?..

— Tüpürüm Rizvana da, sənə də!

Pauza

— Sən xuliqansan... Baş tutansan... Yengəsən... Get, sənün kimliyən hamıya məlum oldu. Bunu istəyirdin?

Gülzar üzünü çevirərək gedir. Tərxan ayağını sürüyə-sürüyə ikinci mərtəbəyə qalxır.

Kadr dəyişir. Yazgül evə gəlir. Onu Lətifə qarşılayır. Yazgül tərəddüdlüdür. O, tez-tez duyuga dalır.

Lətifə: Gözümə bir təhər dəyirsən, Yazgül. Soyuqlamamısan ki?

Yazgül: Yox... Ancaq özümü halsız hiss eləyirəm.

— Ola bilsin havadandı. Keç, otağında uzan. Bir azdan Mahmud da gələr.

Yazgül öz otağına keçir. Çarpayısına uzanır. Gülzarın dediklərini xatırlayır.

Yazgülün daxili səsi: Sevgi, eşq, məhəbbət... Əşi, Atlas demişkən, hamısı boş şeydi. Cəfəngiyyatdı. Elə olmasaydı, Leyli ilə Məcnun, Əsliylə Kərəm... kimlər, kimlər də xoşbəxt olardı... Neçə qız, neçə oğlan məzmununu dəqiq bilmədikləri sevgi uğrunda intihar eləyiblər. Özlərini cəhənnəm odunda yandırılar. Sonu fəlakətlə bitən eşq, məhəbbət kimə lazımdı?

Pauza

Yox... Gülzar, mən elə sevgi istəmirəm. Açıl başımdan, qoy sakit ömrümü yaşayım... Qismətim Mahmuddu. Vəssalam... İnsafən, pis oğlan deyil. Axtardığım hər şey onda var... Bəsimdi. (*Az keçir. Rizvan Yazgülün gözləri üzünə gəlir. Xəyalən onu ayaqdan-başa süzür. Yazgülün daxili səsi davam eləyir*) İşə düşmədim, canı yanmış, bu söz nəydi mənə dedi? Lap ətim cimmildəşdi... Rizvandakı sevgi ya ötəri hisslərdi, ya da Atlas demişkən, saxtadı. O, mənə sevsəydi, olammazdı ki, bu qədər vaxt ər-

zində — lap qız vədəmdən — ürəyini açardı. Axı Rizvan bilir ki, mən ərlı qadınam. (*Yazgöl yataqdan qalxır. Güzgü qabağına keçir. Özünə aludəliklə tamaşa eləyir. Özündən məmnun halda gülümsünür və sözünə davam eləyir*). Rizvan!.. Rizvan!.. Sən də pis oğlan deyilsən. Gözəgəlimlisən. Ağırsan. Başqa oğlanlar kimi şit, yüngül-dingil deyilsən... Mən ərliyəm. Bəlkə də ərlı olmasaydım... Sən başqa qızlarla ailə qura bilərsən. Başqasının qismətinə niyə şerik çıxasan? Nə çox ağıllı qızlar. Get... Özünə layiq olanı tap. Xoşbəxt ol...

Yan otaqdan Lətifənin səsi eşidilir. Bu dəm Yazgöl öz otağından qayınanasının səsinə səs verir.

Yazgöl: Hə... Eşidirəm...

Lətifə: Qızım, qalx. Axşam yatamayacaqsan.

Yazgöl: Qalxmışam, gəlirəm.

Yazgölün daxili səsi: Yazıq qayınana, sən hardan biləsən ki, əziz-təvərlik gəlininə müştəri çıxıb. İçimdə oğlunla onu müqayisə eləyirəm. Sarsaq düşüncələrə qapıldığımdan bayaqdan yuxuya da gedə bilməmişəm. Çox çəkməz, Gülzar Rizvana dil verib salar üstümə. Qoy gəlsin, ona elə sifət göstərim, özü də məəttəl qalsın...

Qapı açılır, Mahmud gəlir.

Mahmud: Yamanca susamışam. Çay var?

Lətifə: Əyləş, oğlum, bu saat.

Lətifə mətbəxə keçir. Yazgöl mızıldanır.

Yazgöl: Halım özümdə deyil. Ürəyim darıxır.

Mahmud: İmkan ver, bircə stəkan çay içim. Ağzımda dilim

quruyur. Çıxaq şəhərə. Bir az gəz, eynin açılınsın. Qayıdanda da anana baş çəkərik.

Yazgöl: Şəhərdə nə qədər gəzmək olar?

Mahmud: Bəlkə dərman?...

Yazgöl: Yox... İndi ötüb keçər.

Lətifə çay gətirir. Mahmud çay içir. Dincəlmək üçün otağına keçir. Yazgöl də onun ardınca gedir.

Kadr dəyişir. Bənövşəgil yaşayan məhəllə. Bənövşə işdən evə qayıdır. Binanın girəcəyində Seymurla qarşılaşır.

Seymur: Səni göydə axtarırdım, yerdə əlimə düşdün, Bənövşə xala.

Bənövşə: Xeyir ola... (*Gülümsünərək*) Görürəm, göylərdə uçursan, uç, a bala... Nə çıxsə, çəkib vurduqlarından çıxacaq.

— Sən çəkib-vurmağın ləzzətin hardan biləsən?.. Yazgülü itirdin, vermədin mənə... Mənim nəfsim qaldı Yazgüldə. Nəfsim onu kəsəcək.

Bənövşə diksinir. Sifəti bozarır. Əsəbiləşir.

— Bu nə sözüdü, Seymur. Sözlərin ağzından çıxıb yaxana tökülsün. A yaramaz, bəyəm, uşaq dünyaya gətirəndə sizinlə saziş bağlamışdım?

— Saziş-maziş bilmirəm. Yazgöl heç vaxt xoşbəxt olmayacaq. Tində-bucaqda mənimlə mırt vurur, xəlvəti ərə gedir... Bunu Allah götürər?

— Bəsdı, Seymur, Yazgölə böhtan atma. Əri eşidər.. Yekə oğlansan.

— Mənə hədə gəlmə... Vurub-çəkməyimi də özüm bilərəm. Onu mənə heç kim qadağa qoyammaz... Mən bu sözləri sənə deməliydim...

Seymur üzünü çevirərək gedir. Bənövşə arxadan onu müşahidə eləyir.

Bənövşənin daxili səsi: Nə qədər dəli yaratmışan, Allah. Hərəsi bir ağılda, bir xislətdə. Nə diaqnoz qoymaq olur, nə də resept yazmaq. Belənçiklərə nə preperat?..

Bənövşə başını bulaya-bulaya gedir.

Kadr dəyişir. Universitet. Yazgüllə Gülzar dəhlizdə görüşürlər.

Gülzar: Ay qız, vallah kefdəsən. Kişiləri məftun eləyən gözəllik belədi də.

Yazgül: Yenə nə bicliyən var, Gülzar, məni şışirtməkdə... (*gülərək*) Xeyri yoxdu. Keçəl suya getməz.

Gülzar: Şışirtmirəm. O gün Tərhanla qırdıq bir-birimizi. Kələ topum sifətinə bir sillə də vurdum. Tələbələr güc-bələyla bizi ayırdılar.

Yazgül: Niyə?

Gülzar: Sənin üstündə.

Yazgül: Demədin ona, “Eşşək anqırır, tayın tapar”.

Gülzar: Ondan betərin dedim. Yaxşı ki, Rizvan orda olmadı, olsaydı, iş böyüyərdi. İkimizi də atardılar universitetdən bayıra. Ağız, düz deyiblər, doğrudan da gözəllik sahibinin başına bələdi. Neyləyəsən ki, gözəlsən.

Yazgül: Tələsmə... Mən özüm Tərhanın dərslərini verərəm. Söz-söhbət də qurtarar.

— Yox... Lazım deyil. Sözü uzadarsan, gedib ərinə çatar...

— Ərim Tərhan kimisinin yüzünün dərslərini verər.

Pauza

— Ona ehtiyac varmı? Doğru doğruluğunu sübut eləyincə, bir

ömür başa çatır. Bir də elə qələt eləyərsə, onda... İndi özünü bil-məzliyə vur.

Rizvan Yazgüllə Gülzara tərəf gəlir. Salamlaşırlar. Yazgül Rizvana tərəf baxmır. Bunu Gülzar görür və onun qulağına pıçıldayır.

Gülzar: Yamanca qatilsən, insafsızsan...

Yazgül təəccüblə Gülzara baxır.

Yazgül: Niyə?

— Ay qız, necə niyə? Səndə ürək var? Yazıq oğlan neçə vaxtdı sənin fikrini eləyir. Sənin əvəzində az qalır mənim ürəyim parçalana. Quşdu, qonub başına, istifadə elə.

— (*qəsdən*) Bəlkə Rizvana özün girişəsən?

— Kaş məni istəyəydi. Ondan yaxşısını... Yazıq oğlan utanır, sənin tərəfə baxammır. Yaxınlaşa da bilmir... Heç olmasa, sən ona yaxınlaş, kəlmə kəs. Hal-əhval tut. Bəlkə səndə də bir hissə yaranacaq...

— Görəcək danışma, Gülzar.

— Mama canı, Rizvan yaxşı oğlandır, səni də çox istəyir.

Yazgül Rizvana tərəf baxaraq gülümsəyir.

Yazgül: Açıq başımdan, məni oda salma.

— Od niyə? İki kəlmə kəs... Qəlbini sındırma.

— (*kinayəylə*): Yaman qəlbə yumşaqsan...

— O da bir mədəniyyətdi.

— Mən niyə ona yaxınlaşıram? Harda görünüb ki, qadın kişiyə yaxınlaşsın. O da artıq-əskik söz desin. Deməz ki, ərlə qadının sintarmışlığına bax?

Pauza

— (*gülümsünərək*): Yazgül, ağız, o, ana uşağıdı. Heç nə görməyib. Qadın görəndə qıpqırmızı qızarır. Bir də ki qadın, kişi, nə fərqi var? Eyni hüquqludular. Bilsə, ondan danışırıq, onu müzakirə eləyirik, ilim-ilim itəcək, bəlkə bir həftə dərsə də gəlməyə... Sən canın, yazıqdı, onu dindir, danışdır. Qəlbini qırma...

Kadr dəyişir. Dərs başlanır. Müəllim qrupa sərbəst çalışma verir. Tələbələr işləyirlər. Rizvan tez-tez Yazgülə baxır. Yazgül özünü görməzliyə vurur... Dərsin sonu. Müəllim, ardınca da tələbələr otaqdan çıxırlar. Yazgül arxa partada kitab oxuyur. Gülzar Rizvana göz-qaş, him-cim eləyir.

Gülzar (*Rizvana pıçiltılı səslə*): Firsətdi, getmə, yaxınlaş, sözünü de, Yazgülə.

Rizvan ayaq saxlayır.

Gülzar: Kitabxanaya baş çəkib gəlirəm.

Gülzar gedir. Rizvanla Yazgül otaqda qalırlar. O, çəkinə-çəkinə Yazgülə yanaşır.

Rizvan: Yazgül, yəqin Gülzar sənə barəmdə danışib?

— Barəmdə deyəndə nəyi nəzərdə tutursan?

Rizvan çəşir. Nə deyəcəyini bilmir.

— Məni bağışla... Cəsarətsizliyim ucbatından çox böyük zərbələr dadıram.

Yazgül özünü bilməzliyə vurur.

— Başa düşmədim.

— Cəsarətsizəm. Vaxtında sənə sözümü deyəmməmişəm... Ona görə də gündə yüz dəfələrlə özümü danlayıram. Ölüb-dirilirəm.

— Nə sözdür o?

— Ürəyimi sənə açə bilmədiyimi.

— Aa... Rizvan?!

Rizvan susur. Yazgül də dinmir, sonra astadan sözünə davam eləyir.

— Mən evliyəm. Mənim ərim var...

— Öyrənmək istəyirəm, sevib ailə qurmusan?

— Onun məsələyə nə dəxli var? Reallıq budur ki...

— Bilirəm... Bağışla məni... Mən bu sirri ürəyimdə saxlamayıb Gülzara açdım. Ondan da xahiş elədim, sənə çatdır-sın.

— Axı hər şey gecdi. Ərim bilsə ki, biz burada eşq-məhəbbət macərasına başlamışıq, başımı kəsər.

— O hardan biləcək?

— Bilməyəcək deyə mən özümü unutmalıyam. Ərlə qadın gərəkdir...

— Nə?

— Ərinin namusunu qorumağı bacarsın. Əslində sənənlə bu mövzuda danışmağımın özü də ərimə xəyanətdi. Ağıllı qadın belə sözləri eşitməməlidir.

Pauza

— Əslində namus əsarətdə saxlamağa xidmət eləyir. Sən ağıllı qadınsan. Sənə ürəyimi də verərəm, Yazgül. Belə olmasaydı, nə üstünə Gülzarı göndərərdim, nə də indi burada sənənlə söhbətə oturardım, Yazgül?

Yazgül əlini üzündə alnında gəzdirir.

— Elə bil hərərətım qalxdı... Sir-sifətım alışıb-yanır. Evə gəndəndə qayınanamın, ərimin üzünə necə baxacam?

— Nə iş görmüşük ki? Söhbət də eləmək olmaz?

— Yox... Ərli qadın...

— Yazgül, sən doğrudan gözəlsən! Elə istərdim ki, mənim olasan. Kaş həyata sənın gözlərinlə baxmağı bacaraydım.

— Məni utandırırısan, Rizvan.

— Ürəyim sözlə doludur. İndi biri də yadıma düşür.

Yazgül qəhqəhə çəkir.

— Məgər dediklərin azdı? Deyirsən, hələ içim boşalır, söz tapammıram? Gecdi, Rizvan, gecdi.

— Gec olsa da, fikrimi bir yolla çatdırmalıydım... Mən səfeh deyiləm. Özümə də, başqalarına da dəyər verə bilirəm. İlk görüşümdən düşünürdüm ki, səninlə xoşbəxt ola bilərəm. Təəssüf, çox təəssüf, cəsarətsizliyim ucbatından... Görünür, bu da sevginin bir əlamətiymiş... Həyatında kimisə sevmisən?

Pauza

— Bu sualı mənə Gülzar da verib, Rizvan. Birmənalı deyim ki, yox... Deyirlər, sevən kəslərin qovuşması çox az-az olur.

— Mən həyatım boyu, səni, sənə olan sevgini unutmayacam.

Yazgülün bir an içi titrəyir.

— İndi mən neyləyim? Sən ərli qadını qüruruna sığışdırıb, özünə necə arvad eləyə bilərsən? Sən cavan oğlansan. Məndən də gözəlını tapa bilərsən.

İyirmi səkkizinci bölüm

— Ürəyim səni tutub, Yazgül. Səni necə varsan, elə də qəbul eləyirəm. Təki...

Yazgül bir an susur. Handan-hana yerində qımıldanır.

— Bu sevgi ikimizin də faciəmiz olar. Doğrusu, ərli qadın olsam da... Mən sənə ancaq, dost ola bilərəm. Hörmət eləyə bilərəm...

Rizvanın səsi titrəyir. Bu titrəyişi Yazgül də hiss eləyir.

— Rizvan, sən cavansan. Ata-ananın, doğmalarının gözləri səndədi. Sənə ümid bəsləyirlər. Onlar heç vaxt ərli qadınla ailə qurmağı sənə bağışlamazlar...

Pauza

Yaxşı oğlansan. Sənə hörmətim var. Amma səadətini başqasında axtar. Dostların, qohum-əqrəban, ailən arasında nüfuzunu itirərsən.

Rizvan Yazgülün sözlərində yumşalma hiss eləyir.

— Mənə sən lazımsan, Yazgül. Hər axşam səni yuxularımda görürəm. Təsəvvür eləyirsən, axşamlar...

Gülzar otağa qayıdır.

Gülzar (*gülümsəyərək*): Hələ burdasız? Görünür, söhbətiniz sox şirindi.

Rizvanla Yazgül qınışırlar.

Gülzar: Yazgül, anaş, mənim qaçaşımı incitmə. Üzünə demək yaxşı deyil. Axtarsalar, onun kimi oğlan tapmaq çətindir.

Yazgül (*zarafatla*): Çox da şişirtmə.

Yazgül ayağa qalxır.

Gülzar (*Rizvana*): Qaçaş, susuzluqdan boğazım quruyur... Çay, ya qəhvə olsaydı, birlikdə içərdik.

Rizvan Gülzarın niyyətini anlayır. Yazgül susur. Gülzar Rizvana gözləriylə "gedək" işarəsini verir.

Rizvan: Yaxınlıqda kafe var. İstəsəniz...

Gülzar: İstəsəniz nədi? Minnətdar olarıq.

Onlar yaxınlıqdakı kafeyə gedirlər. Rizvan meyvə şirəsi və pirojna sifariş verir.

Yazgül: Bizi birlikdə görsələr, hərə bir şəbədə qoşacaq.

Gülzar: Hər hürən itə ağac bulamazlar.

Yazgül: Söz-söhbətdən çox qorxuram.

Gülzar: Rizvan, qaçaş, qızlarımız səni çox istəyirlər. Sənin mədəniyyətin, davranışın çoxlarına nümunədi.

Pauza

Rizvan: Mənə verdiyiniz yüksək dəyəərə görə təşəkkür eləyirəm...

Heç yerə tələsməyən Yazgül qəsdən mızıldanır.

Yazgül: Qayımanama söz vermişdim, evə tez gələcəm. Gedəcək yerimiz var, gecikirəm.

Gülzar: Əşi, qoy görək. Ev qaçmır ki... Gedərsən. Qayımana

sözündən zəhləm gedir... İndi elə zəmanədi, kim kimə təsir eləyə, qadağa qoya bilər? Şəxsən mən sərbəst, azad insanam.

Yazgül: Ərə gedəndə bilərsən.

Gülzar: Mən atam evində sevgisiz qarıyaram, ancaq ərə getməyəm. Sevdinin şəxslə beş il yaşamaq, sevgisiz əlli-altmış il ömür sürməkdən üstündü. Düz demirəm, Rizvan?

Rizvan: Mən hansı kitabdasam oxumuşam, hər şey sevgiylə yaranıb. Onda qalmışda ki insan ola. Elə olmasaydı, böyük duhalar dəli olmamışdılar ki, sevgidən yazaydılar. Mənim fikrimcə, sevməyən şəxslər gərək ailə qurmasınlar.

Gülzar: Sevən kəsin qəlbi həmişə güldür.

Yazgül (*qəsdən*): Rizvan, görəsən, heyvanlar arasında da sevgi var?

Rizvan çaşır. Gülzar onu vəziyyətdən çıxarır.

Gülzar: Olmasa, imsiləşərlərmi?

Rizvan: Sevgi həyatdı... Yaşamaqdı...

Gülzar (*gülərək*): "Sevgisiz ey dünya, nədir dəyərin?". Tısbəğalar sevgisiz tarapbaturup salarlarımı?

Yazgül: Eh... Bu saat dünya elə qarışıb. Hamı "Sevirəm" deyə-deyə ərə gedir, üç-beş gün keçir, təntənəylə geri qayıdır. Soruşan da yoxdu, a bala, bu, nə sevgiydi?

Gülzar: Mən sevgidən danışırım. Avropasayağı ailə qurmaqdan yox.

Rizvan: Əsl həyat sevgi yanğısıyladı. Adam sevgisinə qovuşanda bütöv, qovuşmayanda ömrü boyu tənha olur.

Yazgül: Onları sən hardan bilirsən, Rizvan?

Pauza

Gülzar: Sevəndə, sevginin ləzzətini dadanda sən də biləcəksən, Yazgül. Leyli və Məcnun, Əsli və Kərəm elə-belə yaranmayıb ki? Ağız, babamız Füzuliyə bax, elə bil gecə-gündüz kişi-

nin gözlərindən yaş tökülür. Əsl sevgi odu. Elə istərdim, Leyli olmağı...

Gülüşürlər.

Yazgül: Allah arzuna yetirsin. Biz nə deyirik?

Gülzar: Doğrudan da, sevgi gələndə adamdan heç nə soruşmur, o, qadağa-madağa tanımır. Bir də görürsən, çağırılmamış qonaq kimi içindədi. Düz demirəm, Rizvan?

Rizvan: Düzdü... Düzdü. O yaşa da, irqə də fərq qoymur.

Gülzar: O elə-belə şey olsaydı, gündə cavan qızlar, ya cavan oğlanlar özlərini damdan-bacadan atardılarmı? Ya ağacdan asardılarmı?

Yazgül (*qulaqlarını dartaraq*): Vay!.. Vay!... O yana elə. O, nə axmaq şeydi. (*Gülzara*) Neçə vaxtdı tərifləyirsən. Oturub evimdə, Mahmudun çörəyini yeyirəm, Allahıma şükürlər eləyirəm, bəsimdi.

Gülzarla Rizvan söhbətin uğursuz alındığını duyur, bir-birilərinin üzünə baxırlar. Rizvan söhbəti davam etdirmək istəyir, Gülzar onun sözünü kəsir.

Gülzar: Mədinədən xəbəriniz var?

Yazgül: Yox... Neyləyib ki?

Gülzar: Nişanlısını atıb, sevdiiyə qoşulub qaçıb... Varam ey, elənciklərlə... Kişi qızı kimi hərəkət eləyib...

Pauza

Yazgül: Hələ səadət sarayından gəlinlik libasında qaçanlar da var.

Rizvan: Sevgisiz nə həyat? Bayaقدan bizim dediyimiz odu da.

Xidmətçi pirojna və meyvə şirələri gətirir. Dostlar yeyirlər.

Yazgülün gözü birdən divardakı portretə sataşır. Şəklə baxır, heyrtlənir.

Gülzar (*Yazgülə*): Deysən, təsvirdəki dilrubə gözəl çox xoşuna gəldi.

Yazgül: Hə... Rəssam çox hissiyyatlı, duyğusal sənətkardı. Fırçasına söz olammaz.

Rizvan: Qədim şəkildir. Obraz hisslə ağlın qovşağında doğulub. Rəssamın ruhu birbaşa adamın qəlbinə süzülür.

Gülzar: Sevinirəm ki, şəkil hər ikinizin xoşuna gəldi. Görünür, ruhunuzda yaxınlıq var.

Rizvan: Bə nədi? Təsvir oxuma bacarığı hələm-hələm adama müyəssər olmur.

Yazgül: Orta məktəbdə təsviri sənət müəllimimiz mənə deyirdi: "Sənin qəlbin çox həssasdı. İstəsən, bu sənətin sirlərini öyrənə bilərsən"...

Gülzar: Orda sənətkarın qəlbi, ruhu, dünyagörüşü, acılı-şirinli hadisələrə baxışı... ustalıqla təcəssümünü tapıb. Onları duyub dəyərləndirmək, sənətkarın da, elə obrazın da daxili aləminə nüfuz etmək deməkdi.

Yazgül: Fəlsəfi siqlət, psixoloji düşüncə, pedaqoji yanaşma, klassika və ənənəvilik, müasirlik, dünya təcrübəsi... rəssamın başlıca qayəsi, əsərin leytmotivi olub desəm, bəlkə də səhv eləməyəm.

Gülzar (*Yazgülə*): Yaxşı başın var. Çalış, onu inkişaf elətdir.

Pauza

Rizvan: Mən sizinlə razı. Rəssamda güclü fantaziya hər şeydi. Elə götürək bu portreti. Elə mübhəm guşələrə, insanın içini silkələyən elə tellərə toxunur ki, özün də ona məəttəl qalırsan.

Yazgül (*handan-hana*): Zeynəb qarı deyirdi: "Dünya kimi, insanların içi də möcüzələrlə doludur". Hərdən oturub-durub fikirləşirəm. İnsanlar var, yüz il, min il qabağı görürlər, ulduzlar,

planetlər aləmini, onlar arasındakı əlaqələri seyr eləyir, bizsə burnumuzdan qabağı, ayağımızın altını görəmmirik.

Gülzar: Bu söz kimlərə aiddi?

Yazgül (*gülərək*): Tərxana. Nə özünə qiymət verir, nə da başqasına. (*Üzünü Rizvana tutaraq*) O gün də deyirlər, Gülzarla dava eləyib...

Rizvan: Ölçülməmiş sual biçilməmiş cavab gətirər. Tərxanda kişilik olsaydı, nağara kimi dambıldamazdı.

Gülzar: Dambıldadı, cavabını da aldı. Təsəvvür elə, o söz olmayıb. Zibili baslarsan, üfunət verər.

Yazgül başını yelləyir. Gülzar Rizvanın üzünə baxır və kipriklərini qırpır. Rizvan stolun üstündəki papiros qabını kənara itələyir.

Gülzar: Bayaqdan zəhrim yarıdır. Ağlıma gəlmir ki, nikotin iyi hardan gəlir? Balam, bu papirosda nə görüblər?

Yazgül: İnsanlar özləri öz başlarına oyunlar açırlar. Sonra da talelərindən şikayətlənirlər...

Pauza

Sən necə, Rizvan, papiros çəkən deyilsən ki?

Rizvan: Yox...

Gülzar: Mənim qaçaşım ağıllı oğlandı... (*gülərək*) Qaçış, sabah 8 Mart Beynəlxalq Qadınlar günüdür. Bizi təbrik eləmək fikrin yoxdu?

Rizvan: Var. Maşındadı.

Gülzar: Orda niyə saxlayırsan?

Yazgül: Maşında verəcəm.

Rizvan maşına tərəf qaçır.

Gülzar: Həyat yaşamağı bacaranlarındı.

Kafedən çıxır, maşının yanına gəlirlər. Rizvan Yazgüllə Gülzarı gül və kiçik qutuyla təbrik eləyir. Yazgül nəm-nüm eləməyə başlayır.

Gülzar (*ərklə*): Ay qız, özünü çəkmə. Qaçış bizi təbrik eləyir. Biz də naz eləyirik. Hədiyyə almasaydıq, ikimiz də düşünəcəkdik ki, Rizvan diqqətsizdi, nə bilim nədi?

Yazgül: Ay qız, yox ey... Evdə soruşsalar, nə deyəcəm?

Gülzar: Deyərsən, qrupumuzun uşaqları hamıya gül hədiyyə eləyiblər, o cümlədən mənə. Kimdi onu yoxlayan? Lap yoxlasınlar... Hədiyyədən ötrü kimi asıb-kəsiblər ki? Cavan, gözəl xanıma hədiyyə eləyərlər də... (*üzünü Rizvana tutaraq*) Qutudakılar nədi, Rizvan?

Rizvan: Açıqda bilərsiz.

Gülzar qutunu açır. Boyundan asılan qızıl nazik boyunbağını görcək "Oooy" eləyir.

Gülzar: İkimizə də eyni?

Rizvan: Bəs necə olmalıydı ki?

Yazgül: Mən evə tələsirəm. Anamla da görüşməliyəm. Mən gedim.

Gülzar: Get... Mən deyənləri unutma. Həyata açıq gözlə bax. Zaman gələ, mən deyənləri anlarsan.

Yazgül gedir. Gülzarla Rizvan maşınla küçəyuxarı qalxırlar.

Gülzar: Hala gəlir. Burda sənənin də cəsarətin lazımdı.

Rizvan: Necə?

— Bilsən ki, xanımlar cəsarətli, sərt kişilərə vurulurlar.

— Mən nə cəsarət göstərə bilərəm ki?

— Firsət axtar. İmkan düşən kimi qamarla, öp Yazgülü. Nə-

fəsini duysa, quluna çevriləcək.

— Birdən..

— Qadınların zəhləsi qorxaq, məddah kişilərdən gedir. (*gülərək*) Axmaq sənin işini mən görməliyəm? Nə deyirəm, onu da elə. Qələt eləyir Yazgül.

Kadr dəyişir. Xəstəxana. Həkimlə tibb bacısı gəlirlər. Həkim mayoru müayinə eləyir.

Həkim: Hər şey qaydasındadı, mayor. Hələlik özünü gücə salma... Ehtiyatlı ol.

Mayor: Məni nə vaxt evə buraxacaqsız?

Həkim: Yaxın günlərdə... Adə, sən Həsənağa Bakinskini tanımırsan. Ondan yer də, göy də həzərdir. Zəhrimarı buduna soxmaydı, sinənə yeridəydi, onda neyləyəcəkdin?

Mayor: Həkim, siz onu tanımırsız. Bütün ölkəni gəzəsiniz, elə nüsxə tapamzasız.

Həkim: Yaxşı, mayor, xəstələr məni gözləyir. Sən yat, sağal, özünə gəl. Hələlik.

Mayor: Sağ olun, həkim.

Həkim gedir. Mayor başını yastığa qoyur, onu yuxu aparır.

Kadr dəyişir. Gülzarla Rizvandan ayrılan Yazgül ata evinə gəlir. Onu qapı ağzında Bənövşə sevincək qarşılayır, üz-gözündən öpür.

Bənövşə: Gəl, qızım, gəl, bilsən sənün üçün hərdən necə sən-sizləşirəm. Nə yaxşı gəlmisən. Ürəyim darıxırdı.

Yazgül ayaqqabılarını çıxararaq içəri keçir.

Yazgül: Evdə oturma. Arada çıx, həyəət-bacada gəz. Qonşu-

larla başını qat.

O, əlindəki gül dəstəsini güldana qoyur və su tökür.

— Gülü hardan almısan, nə gözəl ətri var?

Pauza

— (*qəsdən ikimənalı*) Kürəkənin alıb... Zarafat eləyirəm. Dərsdən çıxanda gördüm cavan oğlan gül satır. Ətri burnuma gəl-di. Bayram qabağı olduğundan gülü alıb istədim səni sevindirir.

Bənövşə böyük razılıqla güldana yaxınlaşır, ciyər dolusu güllü qoxulayır.

— Nə gözəl ətri var! Ən çox xoşum gələn güldü.

— (*ikimənalı*) Belədi də... Gərək Allaha şükür eləyəm.

— Yaxşı, qayınanan, ərin necədilər, a qızım?

— Necə olacaqlar?.. Verib baş-başa, ana-bala dolanırlar... Ana, fikirləşirdim ki, Mahmuda öyrəşərəm, onu sevərəm. Amma nədənsə, məndə ona qarşı heç hissiyyat oyanmır. Hərdən dəli kimi oluram. Bilsəydim, belə olacaq, ərə getməyə razılıq verməzdim.

— O nə deməkdi, Yazgül? Qızım, deyəsən, dəli olursan? Səndən bir də elə söz eşitsəm... Yazgül, istər kişi olsun, istərsə də qadın, hər göz oxşayandan ailə olmaz. Kişi sərt olar, qızım. Qayınanan da pis qadın deyil.

— Əşi, az təriflə...

— Bəlkə nədənsə narazılığın var? Axı Lətifə elə adam döör.

Yazgül susur. O, nə bəhanə gətirəcəyini bilmir. Sonra ağzını büzür, sir-sifətini turşudur.

— Nə qədər eyni şey, eyni şey olar. Lap bezmişəm. Az qalı-

ram, evdən baş götürüb qaçam.

Bənövşə fikrə gedir.

— (*Handan-hana deyir*): Dediklərimdən heç nə başa düşmürəm. Narazılığın var? Mən ərinlə də, qayınananla da danışıb məsələyə aydınlıq gətirə bilərəm.

Yazgül bu sözdən tutulur. Uydurma sözdən, qondarma fikirdən qaçmalı olur. Söhbətin səmtini dəyişir.

— Bu yaşda ər nəyimə lazım idi? Evin iş-gücü tökülüb üstümə. Ər şalvarı, köynəyi... Nəyi, nəyi yumalı, ütüləməli... olmuşam. Bütün günüm mətbəxdə keçir.

— (*əsbiləşir*) Ay qız, qanıma qaraltmağa gəlmişdin? Sənin işini kim görməliydi? Ər sənin sahibindi... Yoxsa kimsə sənə dil verib? Bu narazılığını ərindən də, qayınanan da bilirmi?

— Bilir, bilmir, onun mənə dəxli yoxdu...

Pauza

Gözlərim aydın, mən nə düşünürəm, gör nə baş verir. Təzəlikcən özümü də pis hiss eləyirəm.

— Necə?

— Ürək bulanması, öyümək də bir tərəfdən.

Ana sevinir və qalxaraq qızının üzündən öpür.

İyirmi doqquzuncu bölüm

— Xoşbəxtəm, Yazgül! Neçə illərdi nənə olmağı arzulamışam. Allahıma şükür diləyirəm. Arzuma çatıram. Yəqin halını o çevirib.

Anasıyla söhbətin alınmayacağını hiss eləyən Yazgül ayağa qalxır. Ayağını sürüyə-sürüyə otaqdan çıxır.

Kadr dəyişir. Yazgül qapı zənginin düyməsini basır. Onu qapı ağzında qayınanası qarşılayır. Gəlin saymazyanə, salamsız-kəlamatsız içəri keçir. Lətifəni təəccüb və təşviş bürüyür.

Lətifə: Nə olub, a qızım? Yoxsa universitetdə xatirinə dəyən olub? Özün də belə gecikən deyildin? Ac-susuz qalmısan. Gəl otur, bir loxma kəs, ağlın başına gəlsin. Ac-susuz olanda bədən dözmür.

Yazgül: Yemirəm. Yolüstü anamgilə baş çəkdim. O da qarnımı sözlə yaxşıca doydurdu.

— Boy... Niyə?

— Heç özü də bilmir, neylədiyini? Nə danışdığını? Elə demə, belə de. Elə oturma, belə otur. Geyiminə fikir ver. Bəyəm, mən uşağam, nəyəm? Həmişə məni heyvan yerinə qoyur...

— Niyə elə qənaətə gəlirsən, qızım? Hansı ana qızının pisini istər? Anan deyənə əməl eləsən, gözüqırıq olmazsan...

Lətifə gülümsünərək mətbəxə keçir, tez də bir stəkan çayla geri qayıdır. Ayaq üstəcə sözünə davam eləyir.

— Gözlərimdən, sir-sifətindən görünür ki, çox hirslisən. Acıqlı başda ağıl olmaz, çayını iç, özünə gəl, sonra söhbət eləyərək.

— İçmirəm... Nə söhbət eləyəcəm?.. Düz deyirlər (*ikimənalı*) qocalanın ağı... Guya özümü aparammıram.

Pauza

— Anan ağıllıdı. Sənə sərt keçməsinə baxma, o, olduqca hamıya münasibətdə rəhmədil, xeyirxah qadındı. Onda qalmış da ki öz övladına.

— Əşi, ana mənimdi. Nə deyirəm, özüm bilərəm. Anamı gö-

zümdə şişirtməyə çalışma. Anam məni həmişə sındırır. Gör iş nə yerə çatıb ki, məni dul kimi ər evinə köçürüb. Kül mənim də başıma. Mənim ərə gedəsi vaxtımdı?

— A ha... Aç içini tök, görək daha nə var.

— Nə olacaq. Anamla verib əl-ələ mənim ömrümü puç elə dilər.

— Bu dediklərini ərini eşitsə, sənə güzəştə getməz.

— Eşitsin də.

— Belə getsə, qarnındakı zırhazır səni bədbəxt eləyəcək.

— Ağzıgöyçəklər də gör mənə deyirlər: ağız, səni dul kimi ərə veriblər. İndi anlayıram, sən demə, anam məni başından eləyib.

Lətifə gəlinin üzünə təəccüblə baxır.

— Ağzıbaşıma danışma, sənə bir törpü gələrəm...

— Hədəyə... təhdidə bax. Verib əl-ələ, mənə torba tikmisiz.

— Booy... Çox dərinə gedirsən. Qazanında nə qaynatdığını, deyəsən, özün də bilmirsən. Arxeyin ol, hoqqabazlığın gözlərindən oxunur. Təzəlikən maska taxmısan.

— Elə sən də, anam da maskadasız. O, səni tərifləyir, sən də onu.

Lətifənin daxili səsi: A ha... Gəlin deyəsən, havalanıb. Sarı simə çox vurur, qabağını almasam, şitənəcək, qazdığı quyunu daha da dərinləşdirəcək...

Lətifəni tər basır. Xəyalı onu Atlasla mübahisəsinə aparır. Ekran yavaş-yavaş qaralır, sonra tədricən ağarır.

Atlas: Qardaşımın başına oyun açma. Dünən bir, bu gün iki.

Ekran yavaş-yavaş qaralır, sonra ağarır. Söhbət başlanır.

Lətifə özünü itirir. Nə deyəcəyini bilmir. O, Yazgülə sərt cavab verir.

— Sən nə danışırsan? Sənin danışdıqlarından qəddarlıq yağır... Ananla nə söhbətin olub, özün bilərsən. Onun nə mənə, nə də ərinə dəxli var. Bu evdə sənə güldən ağır kim nə deyib? Səni incidən olub? Sənə az yedin, çox yedin deyiblər?

— Mənə heç kim gözün üstə qaşın var deyəmməz. Bəyəm, yeməklə iş bitir?

Pauza

— Sənə nə lazımdı? Hər cür qayğıyla əhatə olunmusan. Doğrudu, mən kifayət qədər təhsil almamışam. Biliyim azdı, ancaq təcrübəm çoxdu. Qəlbim həssasdı. Aqlım itidi. Sənin dediklərin özünəqəsdidi.

— Özünü az təriflə. Anam da sənin kimidi. Məəttəlsən söz deməyə...

— İndiyəcən mən səni tanımamışam. Bağışla.

— Gecdi, xanım.

— Ananla mənim yükümü eyniləşdirmə. İnanıram, sən nə danışdıqlarını anlayırsan, nə də onların nəticələrini görürsən. Bir azdan bu danışdıqlarını yadına salacaq, onları götür-qoy eləyəcək, sonra peşman olacaqsan. Bu evdə həmişə sənə hörmətlə yanaşmışıq.

Qayınana acı-acı, istehzayla gülümsəyir.

— Elədiyini başıma az qax.

— Zənnim məni aldatmırsa, sən kiminsə təsiriylə danışırsan. Sənə bu dili verən var. Özgə sözüylə atlanırsan. Başını yeyiblər. Daha doğrusu, aqlını zəhərləyiblər.

— Babal yuma. Mənə söz deyən olmayıb.

— Ona inanmıram. Bəlkə heç ananla da danışmamısan?

Onun adından istifadə eləyirsən. Ərinin evidi, bəyənirsən otur, bəyənirsən, sənə yaxşı yol.

— Bu evə nifrət eləyirəm.

— Görünür, günahımız böyükdü.

— Daha biz sənə heç bir şeydən ötrü heç bir zəmanət verəmmərik, Yazgül.

— Gedəcəyimi qətiləşdirmişəm.

— Demə bilmirəm. Çox yaramazcasına sənə necib sandığın əcaib ürək tellərini ehtizaza gətirən var. Yoxsa, belə havalı-havalı danışmazdın. Hər bir gizlin işin aşkaraya çıxması var...

Pauza

— Yekə arvadsan, içindəki qurdlu-qurdlu şeyləri danışıb ürəyimi bulandırma. Sevgisiz nə ailə?..

— Necə-necə?

— Eşitdiklərin kimi.

— Mən səni, daha doğrusu oğlumun ləyaqət və namusunun keşikçisi sanırıq deyirəm. İstəyirsən, qəbul elə, istəyirsən, eləmə.

Yazgül qayınanasının sözündən doluxsunur və sonra pıçiltılı səslə mızıldanır.

— Mənim nə vaxtımdı ki, uşaq doğam? Uşaq altı-üstü təmizləyəm?

Lətifə ças-baş qalır və dərhal da mövqeyini dəyişir.

— Hamiləlik qadına əsəbilik gətirən olur, qızım. Hazır yemək var. Dur, bir loxma kəs. Keç otağına, uzan, dincəl. Mən də bir az həyəət düşüb təmiz hava alacam. Nədənsə səhərdən sıxılıram.

— Yemirəm.

Yazgül öz otağına çəkilir. Lətifə həyəətə düşür.

Lətifənin daxili səsi: Yazgül yaman ikibaşlı danışır. Anlamır ki, biz qadınlar zatən məkrliyə. Çox zaman bir cürə fikirləşib, başqa cürə danışırıq. Doğrudur, gəlinin əsəbiliyini bətnindəkiylə əlaqələndirməyə çalışdım. Ancaq Yazgülün dediklərində çox müəmmalı nüanslar var. Onda hiylə, məkr, ziyanxorluq, xəyanət elementləri də duyulur. Mən yaşda arvada, özü demişkən, “torba toxuyur”. Cəfəngiyyatdan da cəfəngiyyat.

Pauza

Ana qıza, qayınana gəlinə torba tikərmə? Bunu demək üçün gəlin nə qədər anlamaz, qanmaz və düşüncəsiz olmalıdı? Halına təfəvüt yaratmadan necə dedi o sözləri? Görəsən, o sözləri dedi-yi üçün vicdanı onu üşüdəcəkmi? Çox çətin. Anlamazın nə vicdanı?

Kadr dəyişir. Xəstəxana. Həkimlə tibb bacısı palataya gəlir. Həkim mayoru müayinə eləyir. Tibb bacısı onun qıçının sarğısını dəyişir.

Həkim: Belə-belə işlər, mayor. Bu gün evinə gedə, səhərdən də işinə çıxma bilərsən. Ancaq sənənlə xəstəxanada yox, toylarda görüşək.

Mayor: Mənim kabinetimdə...

Həkim: Yox... Sənənin kabinetini Allah özünə qismət eləsin.

Gülüşürlər. Həkimlə tibb bacısı mayarla xudahafizləşirlər. Mayor palatadan çıxır.

Kadr dəyişir. Universitet. Dördüncü mərtəbə. Boş otaq. Yazgül pəncərədən həyəətə baxır. Xəyal onu aparır.

Yazgülün daxili səsi: Əcəb işə bax. Gülzar canı yanıq Riz-

vanın hissini canıma yeritdi. Qəribədi, insan həyatında qadağalar qoymaq, hərəkətlərinə sədd çəkmək, istəklərinin, arzularının qol-qanad açmasına mane olmaq nə deməkdi? Elə biri mən özüm. Həyatım başdan-başa gülməli idi. Oyundu. İbrətlidi. Düşünəndə dəhşətə gəlirəm...

Gülzar gəlir, Yazgüllə zarafat eləyir.

Gülzar: Hə... Necədi işlər? Mən deyənlər ağına batırmı?

Yazgül: Məni bəlaya salmışan.

— Niyə?

— İşə bax. Yatmışam Mahmudla bir çarpayıda. Nəfəs alıram bir otaqda. Oyananda utanmaz-utanmaz heç nə olmamış kimi danışib-gülürəm. Ona xoş getsin deyə, kompliment deyirəm. Bir sözlə, gözlərinin içinə baxa-baxa onu xəyalən aldadıram. İntim münasibətlərdə Mahmudla olanda təsəvvür eləyirəm ki, Rizvanlayam. Onu əzizləyirəm, ona nəvaziş göstərirəm... Hərdən özümə qayıdanda ikiüzlülüyüm, qlafda olduğum üçün özümü məzəmmətləyirəm. Özüm-özümə nifrət eləyirəm.

Pauza

— Narahat olma. Alışacaqsan hər şeyə.

— Xəyanətimi xatırlayanda Mahmudun üzünə baxammıram. Tısbəgə kimi qınıma çəkilirəm. Əcəb işdi. Az keçir, yenə maskalanıram. Bu ikiüzlülük kimə lazımdı? Bütün cismim, fiziki varlığım Mahmudun, fikrim-zikrim, ruhum, istəyim, arzum Rizvanın yanındadı.

— Şanına, şöhrətinə allı-güllü söz qoşulan gözəl, sevgili həyat odu?

— Budursa, mən nifrət eləyirəm o həyata! Onun oyunbazlığına! Üzü üzlər görün əcaib dünyanın etibarsızlığına, hoqqabazlığına, namərdliyinə!..

— Dünyayla nə işin var? Onu biz düzəldəsi deyilik...

— İndi gör, girmişəm şeytanın qoynuna. Dönmüşəm yalançıya, ikiüzlüyə, xəyanətkara. Üzüm gülür, içim ağlayır...

Rizvan gəlir. Yazgül düşüncələrdən ayrılır.

Rizvan: Yamanca yorğun görünürsən, Yazgül.

Yazgül: Hə... Gecə çox pis yatmışam. Kipriklərimi qırpmışam.

Onlar boş otağa girirlər.

— Görünür, nə barədəsə, fikirləşmişən?

— Hə... Aman vermədiz ki? Beynimdə hey sizi götür-qoy eləmişəm.

Rizvan gülür.

— Nə danışırısan? Əgər barəmdə fikirləşmişənsə, deməli, xoşbəxtəm.

— Fikirləşmək nədi, hətta sizi müqayisə eləmişəm, xarakterinizi tutuşdurmuşam.

— Axırda üstünlüyü kimə verdin?

Pauza

— *(astadan):* Kimə verəcəm, sevgiyə. Məni əcəbcə özünə bağladın, Rizvan.

Qəflətən Rizvan Yazgülü dəmir kimi, uzun qolları arasına alır. Onu özünə tərəfsızıb üz-gözündən, dodaqlarından ilk öpüşlərini götürür. Yazgül əvvəl Rizvanın qolları arasında hərəkətsiz qalır. Sonra o da qarşılıq verməyə başlayır. Yazgülə elə gəlir ki, ilk dəfə o, belə öpüşlərə qər q olur... Ekran qaralır, sonra yavaş-yavaş ağarır.

Handan-hana Rizvanın qucağından ayrılan Yazgül göz-qaş oynada-oynada, naz eləyə-eləyə astadan pıçiltılı səslə.

— Sən neylədin, məni biabır elədin?

— Məni bağışla, Yazgül, səni tanıyandan həmişə ruhumu ovsunlayan bu təmas, bu anlar bəradə düşünmüşəm.

Pauza

Arzulamışam ki, heç olmasa, bircə dəfə sənin qızıl gül ətirli nəfəsini duya biləydim. Bu, mənim xoşbəxt anlarımdı...

Dərs başlanır. İkinci tənəffüsdə Gülzar əhvalatdan xəbərdar olur... O, Rizvanı təbrik eləyir, ona göz vurur.

— *(pıçiltılı səslə)*: Axır ki, əhilləşdirdik. *(Sonra üzünü Yazgülə tutaraq)* Qaqası da götürüb gedək bizə, evdə kimsə yoxdu, rayondadılar, bazar günü gələcəklər. Dincələk, sonra yola salarınq səni, gedərsən.

Yazgül çiyinlərini çəkir. Onlar maşına əyləşirlər. Maşın hərəkətə gəlir. Maşın Gülzargil yaşayan binanın həyatında dayanır.

Gülzar cibindəki açarla qapını açır və mənzilə girirlər.

Gülzar: Siz əyləşin, mən mətbəxdə hazırlıq görüm.

Rizvan: Yazgül, sən xoşbəxtsən!

— Niyə?

— Çünki sən romantiksən. Filosof kimi düşünə bilərsən. Xəyallarla yaşamağı bacarırsan.

— Xəyal və romantika... Xəyal yoxsa, romantika da yoxdu. Qaldı filosofluğa, yadımdamı professor deyərdi: filosofluq insanın daxili həqiqət və ədalət axtarışlarıdır. Nüvəsində vicdan dayanırsa, mənəcə, onları bir-biriylə eyniləşdirmək olmaz.

Pauza

— Professor onu da dedi ki, heç onların da aralarında keçilməz sədd qoymaq yaramaz.

Yazgüllə Rizvanın hislərinin tüğyan elədiyi bir zamanda Gülzar gəlir.

Gülzar: Hər şey hazırdı, gedəyin naharımızı eləyəy.

Onlar süfrə açılmış otağa keçirlər. Süfrədə soyuq qəlyanaltılar, qızardılmış balıq, toyuq, şampan şüşəsi...

Rizvan: Ay aman, nə əziyyət çəkmisən, Gülzar?!

Gülzar: Heç bir əziyyət yoxdu. Nuş eləyin.

Üçlük süfrəyə əl atırlar. Gülzar qədəhlərə şampan süziür. Yeyirlər, içirlər. Halları düzəlir. Telefon zəng çalır. Dəstəyi Gülzar götürür. Söhbətləri eşidilmir.

Yazgül: Deyəsən, Gülzarı görüşə çağırırlar.

Gülzarın səsi: Yaxşı. Qonağım var. Hazırla, çox dayamma-yım. Ayıbdı... Yaxşı, yaxşı, dedim, gəlirəm.

Gülzar dəstəyi asır və yemək otağına qayıdır.

Rizvan: Hə... Sən deyəndi, Yazgül.

Gülzar: Siz işinizdə olun. Rayondan nəsə göndəriblər. Alıb gəlirəm.

Gülzar tələm-tələsik otaqdan çıxır. Yazgüllə Rizvan Gülzarın bu gedişini özlüklərində şərait yaratmaq kimi başa düşürlər. Rizvan Yazgülə girir.

Yazgül: Rizvan, təzəliyən...

Rizvan: Nə?..

Yazgül: Özümü pis hiss eləyirəm.

Rizvan: Başa düşmədim.

Yazgül: Uşağa qalmışam.

Rizvan: Ölməmişəm ki.

İki saatdan artıq ləngiyən Gülzar iş-işdən keçdiyini düşünür və gəlir. Yazgülün üzünə baxır. Yazgül qımışır.

Gülzar: Əziyyətimizə dəyərmə?

Yazgül: Axtardığımıdı.

Gülzar: Qələbə!..

Yazgül: Məni utandırma.

Gülzarın daxili səsi: İki ərli Yazgül, görəsən, bundan sonra ərnlərin sayını artırmayacaq ki?!

Kadr dəyişir. Axşam çağı. Avtobus dayanacağı. Rizvanla Tərxan dalaşırlar.

Kadr dəyişir. Mayor kabinetdədir. O, stolun üstünü qaydaya salır. Qapı açılır. Polislər Rizvanla Tərxanı içəri salırlar.

Polislərdən biri: Cənab mayor, bu iki cavan oğlan qız üstə içtimai yerdə asayişə pozublar.

Mayor (gülə-gülə): Zoramma.

Polis: Əşi, yox... Dava salıblar.

Mayor: Deməli, xuliqanlıq...

Mayor Rizvanla Tərxanı ayaqdan-başə süzür. Başını yelləyir. Sonra üzünü polislərə tutur. Polislər ayaqlarını cütləyir, əlini qulaqlarınının bərabərinə qaldırırlar. Mayor sözünə davam eləyir.

Siz dəhlizdə gözləyin. (*Üzünü Rizvanla Tərxana tutaraq*) Adınız, insialınız, atanızın adı?

Rizvan: Mən Rizvan Zakir oğlu Həmidov.

Mayor (üzünü Tərxana tutur): Səninki, a bala?

Otuzuncu bölüm

Tərxan: Mən Tərxan Səfiyar oğlu Musayev.

Mayor: Hadisə nə üstə oldu, necə baş verdi? Yerli-yataqlı danışın. Eşidirəm sizi.

Tərxan: Yazgüllə Gülzarın üstə.

Mayor: Pə... Pə... Pə... Nə gözəl adları var, əə, onların? Yazgül, Gülzar...

Rizvan (rişxəndlə): Hə... İkisi də yaz böcəyinə oxşayır, cənab ma-yor.

Mayor: Saxla, düdük. Bəlkə çağırsaq onları, burda sekslə də məşğul olasız?

Rizvan: Bağışlayın, mayor, mən elə demək istəmirdim.

Mayor: Bəs necə demək istəyirdin? S əsindəki o ton nədi?.. Düdük... (*üzünü Tərxana tutaraq*) Davam elə.

Tərxan: Dayanacaqda maşın gözləyirdim. Xarici markalı maşın gəldi. Qarşımda dayandı. İçərisindən Rizvan düşdü. Mənə yaxınlaşdı və dedi...

Ekran yavaş-yavaş qaralır, sonra ağarır, hadisə ekranda canlanır.

Rizvan: Alçaq, Gülzarla niyə dalaşmısan?

Tərxan: Alçaq özünsən... Əcəb eləmişəm.

— Sən lotusan?

— Lotu özünsən. Nə demək istəyirsən?

— Ayə, sən hələ mənim qolumun zorunu dadmamısan. (*Əlini Tərxanın qulağına ataraq*) Oğraş, bir də Yazgüllə Gülzara gözün üstə qaşın var desən, bunları dibindən sıyıracam. Dərini soyacam.

— (*Rizvanın əlinin üstünə vuraraq*): Yığışdır əlini, alçaq!.. Qulaq kəsənə bax... Səni ömürlük kişilikdən eləyəyəm!

Rizvan Tərxana əl atır. Üzünə-başına yumruqla vurur. Dava başlanır. Adamlar onları ayırmağa çalışırlar. Polislər gəlirlər.

Polis: İctimai yerdə xuliqanlıq.

Rizvan: Özümüz bilərik.

Polis: Qanunların sizə aidiyyəti yoxdu?

Tərxan: Mənim günahın yoxdu. Bütün sualları Rizvana verin.

Rizvan: Günahını sənə sübut eləyəyəm.

Polis: Sübut polis işidi.

İşin ciddiləşdiyini görən Rizvan polisə dillənir.

Rizvan: Kənara çəkilək. Sənə sözüüm var.

Polis: Sözüünü məntəqədə deyərsən.

Polislər Rizvanla Tərxanın qollarını qandallayır, maşına mindirir və aparırlar.

Ekran yavaş-yavaş qaralır, sonra tədricən ağarır. Kadr dəyişir. Kabinetdə sorğu-sual davam edir.

Mayor: Əcəb işdi... Tələbə qızlar... Oğlanlar... Qızların əxlaqı barədə nə deyə bilərsiz?

Rizvan: Heç nə? Şeytana lənət.

Mayor: Necə? Necə? Siz cini-şeytanlarla oturub-durursuz?

Tərxan: Mən yox...

Rizvan: Əşi, yox?... Nə cini-şeytan? Ağzıma gəldi, sözdü, dedim də.

Mayor: Xuliqanlıq eləmisiz. Sizin barənizdə həbs qətimkan tədbiri seçilməlidir. İndi mən təhqiqata girişəcəm.

Tərxan: Mayor, Yazgülün əri var. Gülzarın adı o söz...

Mayor: A ha... Deməli, burnunuza naftalin iyi gəlib.

Mayor kreslosundan qalxır, kabinetdə var-gəl eləyir.

Rizvan: Yox... Sadəcə, onlarla mən dostam.

Mayor: Sənin başında nə qədər tük var, Rizvan?

Rizvan (*çiyinlərini çəkərək*): Bilmirəm.

Mayor: Ayə, qoduq... İşi görürsən, sonra da adımı dost qoyursan. Özgənin arvadıyla, qızıyla sənin nə dostluğun? Çağırırıq, soruşarıq... Sən qulaq yapışdırmışdın Tərxanın başına, onu da kəsəsən? Ya o səlahiyyəti sənə verən var?

Rizvan: Yox... Əşi, iki dalaşanı hırıldışan görmüsən? O hərəkətlər iç soyutmağa xidmət eləyir.

Mayor: Kəs, axmaq. Burda sualı mən verirəm. İçi elə soyuturlar, Rizvan. Düşərsən türməyə, orda qulaq kəsməyin nə olduğunu sənə öyrədirlər.

Rizvan (*əsbiləşərək*): Türmədə yatanlar da adamlardılar, mayor.

Mayor: Türməyə qulaq sıyımaq üstə düşməzlər.

Rizvan: Kişilər düşərlər.

Mayorun telefonuna zəng gəlir. Mayor dəstəyi götürür.

Mayor: Oldu... Gəlirəm, rəis. Burda iki xuliqan var... Onları danışırdırdım. Oldu... Gəlirəm... (*üzünü Rizvanla Tərxana tutaraq*) Siz gedin, çağıracam, onda gələrsiz.

Rizvanla Tərxiyan gedirlər. Mayor da onların ardınca kabinetdən çıxır.

Kadr dəyişir. Mahmud yaşadığı binanın qarşısında ağır-ağır gəzir. Mağazadan qayıdan qonşu Sona xanımın qarşılışır. Sona gülümsünür.

Sona (*Mahmuda*): Ay qonşu, neçə vaxtdı səni gözüm gəzir.

Mahmud: Xeyir ola...

— Həm xeyirdi, həm də şər. Xeyiri budu ki, vaxtında başına çarə qılasan. Nə qədər gec deyil, qancığı özündən uzaqlaşdırasan. Şəri də odu ki, sona çatdırdığın işə təzədən başlayasan... Doğrudu, o da xərc-xəsarət tələb eləyəcək.

— Sözü de, qonşu. İndi maşın gələcək, mən getməliyəm.

— İstəyirsən, vədələşək, qalsın sonraya.

— Yoox!.. Biz bir də nə vaxt görüşəcəək? Söhbəti başlamısan, saxlama, de... Ancaq tez elə.

— Doğrusu, neçə vaxtdı içimdə qaynadıram. Sənə deməyə üzüm gəlmir. Cəsarət eləmirəm. Sən yaxşı oğlansan...

— Uzatma, sözü de, Sona.

— Sözü mü kəsmə. Yadımdadı, uşaq xəstələndə əlim boşıydı. Sənə ağız açdım, təmənnəsiz-filansız əl tutdun mənə. Həkimin, dərmanların pulunu verdin.

— Yox... Ağıma gəlmir.

Pauza

— Mənim xatirimdədi. Məni üzükə qalmaqdan xilas elədin. Uşaq da sağalıb ayağa qalxdı. İndi maşallah, top kimidi. Dik-dik dingildəyir.

— Tez elə, xanım, sözü de.

— Əvvəlcə şərt kəsək, sonra.

— Nə şərt?

— Söz ver ki, mənim adım hallanmayacaq. İt-qurdla üz-ləşdirməyəcəksən. Mən dava-dalaş adamı döürəm. Söz gəzdir-

mək də əlimdən gəlmir. Bərkə düşən kimi dediklərimi boynumdan atacam. Bax işinə.

— İşə düşmədim. Ay Sona, sən canın, uzatma.

— Kişinin yanında söz olar. Allah da sirr saxlayandı. O qədər sirlər bilir, gizlinlərdən xəbərdardı, hamısını açıqlasa — tufan qopar.

Mahmud daxilən əsəbiləşir. Ancaq dözüür.

— Sözü elə təhlükəlidisə, demə, xanım.

— Qızıqsan, təhlükəlidisi, qızıqmasan, təhlükəsiz.

— Mən xata-kinsiz adamam, xanım.

— Biləsən ki, mən universitetin yeməxanasında gətir-götür-lə məşğulam. Bütün söz-söhbətlər gur axan dağ çayı kimi axır gəlir üstümə. (*Sona o tərəf-bu tərəfə baxır. Səsinin tonunu aşağı salır*) Şıdırğı söz-söhbət gəzir.

— Nə söz-söhbət?

— Deyirlər, Gülzar Yazgülü yoldan çıxarıb. Onu Rizvana cəlalayıb. Tezliklə Yazgülü ərindən ayrılacaq. Ya da ərinin evindən o söz...

— Nə söz?!

— Qoşulub qaçacaq... Ədə, evin tikilsin, bu qaçağan arvadlarla sənə nə əlaqə-səlaqən?.. Gəldim, sənə deyim: qara səni basınca, sən qaranı bas, getsin.

— Sən nə danışdığını bilirsən, Sona?

— Nöş bilmirəm, ədə? Çalış, sən də bir az gözüaçıq ol... Başın qarışıb iş-gücə. İş-güc qoyub gedənin lap atasına lənət! Mən də abır-həyama qapandım, qarıbir qonşum gecənin yarısı ərimi aldı əlimdən.

— Əşi, mənə hardan rast gəldin? Məni dəli elədin.

Pauza

— Dəli niyə olursan? Bu cəmiyyətdə elə şeylər olur, səninki

toya getməliidi... Universitetin divarları da şahiddi. Yazgülün daha kimlərlə düzəltdiyi hoqqalara.

Mahmudun daxili səsi: Bu, ola bilməz. Yazgül mənə xəyanət eləməz... Minayəyə də çox inanırdım. O necə getdi. Yazgül onun tökdüklərini yığa bilərmə? Aman Allah, mən nə eşidirəm? Bunlar həqiqətə, yoxsa, Sonanın uydurması? Zeynəb qarı necə deyib: “Ağla gələn hər şey ola bilər”.

— Ədə, findi-furuşu alıb geyindirirsən, o da ora-burasını bəzəyir. Yedizdirirsən, qızıdır. Gözləri qamaşır. Neylədiyini bilmir. Sən də deyirsən, arvadım var: hay!.. hay!.. Avamsan, avam... Hələ xiyarın şirin başıdır... Ağlını başına topla. Öyrən gör, Gülzar kimdi? Rizvan kimdi?.. Bir də gözlərini yumub açacaqşan, görəcəksən, nə qədər şərikin var.

— Bu yalan, uydurma, qurama olsa...

— Dedim axı, mənəim adımlı çəkmə. Etibarımı qazansan, görürsən, sənə nə qədər allı-güllü “hədiyyələr” eləyəcəm.

— Ürəyimi çatlatma, Sona.

— İstəyirsən, bir az da döz, Yazgül atını çapsın... Canın üçün belə getsə, Yazgül sənə dovşan dərisindən yumşaq papaq tikəcək.

Mahmud sarsılır. Çaşır. Başını bulayır.

— Deyirsən, həngamədən çox adam xəbərdardı?

— Universitetin it-pişiindən tutmuş daş-kəsəyinəcəm. O gün də onları polisə aparıblar. Rizvanla Tərxanı o qədər xərcə salıblar, gəl görəsən.

— Polisə niyə?

— (Acıqla) Döşlərindən medal asmağa. Mən nə bilim. Onu mayor Mameddən soruş, o, sənə deyər...

— Gülzar?! Rizvan?! Məşğələ otaqları?! Şahid divarlar?! Axırı da polis. Mayor Mamed? Yox, belə yalan, iftira olmaz.

Qəribədi!.. Gizləndə neyləyənin aşkarda...

— Sırrın doğmağı var... Zəhrimar indi üç gün də çəkmir... Ağ süddən ağ olur.

— Gizlin heç bir şey qalmır.

Gülzar bütün bədənini silkələyə-silkələyə çiyində çanta onların yanlarından ötür.

Sona (dərhal): A... a... a... Ciyəri yanmış. Adını çək, qulağını bur. Görürsən, necə burcudur, mən qadınlığım ilə çasıram, onda qalmış kişilər ola. Görürsən də necə çəkir?

Mahmud: O kimdi, Sona xanım?

— Kim olacaq? Bayaقدan bərsində çənə döydüyüm Gülzar. Buna baxanda kimliyi bilinir də. Onun anadangəlmə ifritə olduğunu bilmək üçün sənə pedaqoji eksperiment lazımdı?

Pauza

— Başımı çatlatdım, Sona. Sən deyənlər quru sözdü ey... Onu sübut eləmək gərəkd.

— Ayə, a başını dağlayım. O zəhrimarin faktı olmur. Fakt odu ki, ya Gülzar onların üzlərinə at kimi dura, ya da onların başlarını Gülzarın əlində tutasan. Bunun özgə yolu-yöntəmi yoxdu ki? Mən gedim. Bizi burda çənə döyən görməsinlər. Gör-sələr, hərə bir şey fisqırdacaq. Sonra da gəl yığışdır görüm, necə yığışdırırsan?

Sona gedir. Mahmud çaşqın halda onun ardınca baxır.

Kadr dəyişir. Yazgül Bənövşəgilə gəlir. Anası qızını gülərüzlə qarşılayır. Üz-gözündən öpür. Əyləşirlər.

Bənövşə: Yorğun görünürsən. Hamiləlik dövründə hamı belə olur. İnşallah, körpəni bətnindən yerə qoyanda bir an içində bütün çəkdiyən əzab-əziyyətlər gözlərində əriyəcək. Özünü

dünyanın xoşbəxti sanacaqsan. Həyatının mənasını onda hiss eləyəcəksən.

Yazgül: Xeyr... Mən uşaq istəmirəm. Nə yaşım var, indi də uşaq... Gəlmişəm, kömək eləyəsən, bu, bətnimdən rədd olsun.

Qadının gözləri böyüyür. Əvvəl-əvvəl özünü itirir, handan-hana söz tapamıdığından mənasız-mənasız Yazgülün üzünə baxır. Ciddi görkəm alır. Sonra iki əliylə başını tutur.

— Nə?! Uşağı bətnindən rədd eləmək?! Sən nə danışıdığını bilirsən, sarsaq qız?! Aqlını başına yığ. Yadda saxla.

Pauza

— Nəyi yadda saxlayacam. Özüm uşaq ola-ola...

— Bətnindəki o uşaq artıq sənə deyil. O, xalqın övladıdır. İçərisində yaşadığımız cəmiyyəti, Mahmudunu, Lətifəni.

— Deməli, mənim deyil.

— Xeyr, sənəndi də, mənimdi də. Hamıdan çox onun sağlamlığı üçün biz məsuliyyət daşıyıyıq.

— Bədi, ana. Mən sənə deyənləri qəbul etmirəm, etmək də istəmirəm. Elə danışırsan, az qalır adamın ayağı yerdən üzülün. Hər gün gör nə qədər abort olunur. Bəs onlar kimindi? Bəs onların məsuliyyəti?

— Hər kəs özünə, övladına və əməlinə cavabdehdir. Bətdən uşağı götürmək cinayətdir. Bu cinayətə iki baxış var. Birincisi, Allahın hüsurundakı mənaəvi baxış. İkincisi isə, cəmiyyət tərəfindən aktlaşdırılan hüquqi baxış.

— Sənəndə öz fəlsəfən var. Baxış... Baxış...

— Kim cinayət törədir, cəzasını da özü çəkir... Mən razı ola bilmərəm ki, qızım aqlına gələni eləsin.

— Əşi, can yiyəsi mənəm, onu da özüm bilərəm.

— Budu sənə deyirəm, bətnindəkinə xətdər yetirsən, sənə bu

əllərimlə boğaram. Sənə zəhərləyərəm.

— Onu bacararsan. Onsuz da...

— Nə?

— Həmişə mənə özündən uzaqlaşdırmağa çalışmışsan... Həyatıma zəhər qatmışsan.

— Niyə?

— Çünki sən dəyənlərə qarşı çıxıram, ona görə.

— Uşağa xəsarət yetirsən, əllərim sənə çatmasa, sənə övladlıqdan çıxararam. Qadın mənə?.. Ər istəmədin, getməyədin. Axmaq qız, sənə məcbur eləyən vardı, ərə getməyə?

— Bədi, qurtar, ana! Mənə cana doydurma. Bədnimin sahibi mən özüməm. Kimsə yox!...

— Lətifəylə mənim ilk söhbətimizi eşidəndə, nişanda, onlara köçəndə qanadların olsaydı, sevincindən uçardın. Nə tez unuttun onu? Yoxsa, elə bilirsən, o zamankı sevinclərini mən duyurdum?

Pauza

Mən qadınam, Yazgül. Qadın havalanmasını və onun nədən, necə nəşət almasını çox yaxşı başa düşürəm. Sən havalısan. Çıxar boş, yaramaz başındakı zir-zibilləri. Qulağında sırğa elə...

— Nəyi, sırğa eləməliyəm?

— Ərindən boşanıb gələsi olsan, mənim evimin qapısı sənə üzünə birdəfəlik bağlanacaq...

Yazgül anasına qabarır.

— Mən vaxtında elədiyim səhvlərə görə indi çox təəssüflənirəm. Sən hər axşam ər barədə gurultulu, nırıltılı təbliğatla mənim başımı doldururdun.

— Sənə ailə həyatına hazırlayırdım. Pismi eləmişdim?

— Mən ərə gedincəyədək sevgi nədi bilmədim. Ürəyincə olmayan adamla ömrü boyu bir yastığa baş qoymaq mümkündür-

mü?..

Bənövşənin səsi gərilir.

— Sən nə danışırısan? Mənə düz bax. Yığışdır özünü. Elə bilir-sən, ailə quranlar hamısı sevib-seçilmişlərdi? Əsla yox! Bəlkə də boşananların hamısının dilində vaxtıyla sevgi sözü bitib. Ancaq o sevgiyə indi tüpürməli olurlar.

— Mən ömrü boyu kiməsə itaət eləməliyəm?

— Kiməsə itaət yox, ərinə sevgi bəsləməlisən. Ərin istəyiylə hərəkət eləmək, onun qulluğunda dayanmaq itaət deyil. Səndə hoqqabazlıq, ərköynlük, hikkə, təkəbbür, tez qızışma, hər deyilənə inanma... var. O qəbahətlərin hər biri səndə yersiz emosiyalar oyadır.

Pauza

— Ana, mənim elə vədəmdi ki, öyüd-nəsihət dinləməyə nə vaxtım var, nə də həvəsim.

— Canına dəysin! Anan olduğumu unudursan.

— Xeyr. Görünür, əsəbi olduğun üçün mən deyənləri eşitmək belə istəmirsən.

— Bilməlisən ki, səhv atılan addımların üçün vaxt gələcək peşmançılıq çəkəcəksən. Qəlbində yarıqanlar açılacaq...

— Mən heç zaddan qorxmuram.

— Qorxmaq lazım deyil, ləyaqəti, isməti saxlamaq gərəkdir.

— Onlar boş və mənasız söhbətlərdir. Arabir pəncərədən küçəyə də bax. Gör nə həngamələr baş verir.

Otuz birinci bölüm

— Mən anayam, ana olduğum üçün də sən, sən bətnindəkinin taleyi uğrunda mübarizə aparacam. Nə vaxt gücüm, taqətim tükənsə, onda yaşamağımda haqq görməyəcəm. Sən bir şeyi

də yadında saxla: ərini başının tacı sanan qadın Allaha dönər, bunun əksi baş verəndə, şeytana!

— Başa düşürəm, bu insanlar reallığı, həqiqəti qoyub niyə xülyalarla yaşayırlar? Özləri özlərini aldadırlar.

— Sən mən dediyimi dərk eləmirsən.

— Nədi dərk eləmədiyim, ana?!

— Gəlin ərinin, gələcək nəslinin törədicisidi. Bunu anlamayan gəlin vurnuxa-vurnuxa yanar.

— Vay! Vay! İndi özümü qoyum, gələcək nəslimi güdüm?

Pauza

— Başa düşürəm, Yazgül, səni yolundan azdıran əl var. Bilir-sənmi, cavan bir qadının öz çığırından çıxarılması, həyatına zəhər qatılması ona qəsd, ləyaqətinə tüpürməkdir. Zıyanxorlar niyə düşünməli ki, hər insan ömründə bütöv bir həyat yaşayır. Özü də istək, arzu və amalla dolu. Xoşbəxtliyə, səadətə yönələn, ancaq içini oxuyamadığımız, halına-xislətinə bələd olanmadığımız sirli-sehirli həyat!

— Çox gurultulu danışırısan...

— Əclaflar niyə səni xeyirxahlıq əvəzinə bədxahlığa sürükləyirlər. Sən bunu başa düşürsən. Qalx, get evinə. Başındakıları da çıxart at. Bir də səndən elə sözlər eşitməyim.

Yazgül əsəbi halda ayağa qalxır. Çantasını götürür. İti addımlarla qapıya yaxınlaşır. Bənövşə onu arxadan müşahidə eləyir. Yazgül dayanır.

— Mən sözümü dedim, ana. Özünə əziyyət vermə. Mənə nə elə ər, nə də ev-uşaq lazımdı. Sən ana olsan da, mənim xoşbəxtliyimi qulağının dincliyinə qurban verdin.

Yazgül qapını çırpır və gedir.

Kadr dəyişir. Rizvanla Tərxan mayorun qapısı ağzında gözləyirlər. Tərxan bir balaca qapını açır. Başını içəri soxur. Mayor onu görür.

Mayor: Gəlin!

Rizvanla Tərxan kabinetə daxil olurlar.

Tərxan: Cənab mayor, bizi çağırmissız. Gəlmişik.

Mayor: Əyləşin.

Rizvanla Tərxan əyləşirlər.

Rizvan: Mayor, neçə gündü yatammırıq. Cəzamızı verin, biz də rahat olaq.

Mayor: Cəzanızı məhkəmə verəcək. O gün necə dedin? Tərxan qızlara söz desə, onun qulaqlarını sıyıracam.

Rizvan: Hə...

Mayor: Dibindən.

Rizvan: Hə... Yerli-dibli.

Tərxan: Ölüb qulaq yiyəsi... Səni kişilikdən salaram. Düşərsən Yazgülün, Gülzarın gününə.

Mayor (Tərxana): Ayə, saxla... Sənin o qızlarla söhbətin-filanın olubmu?

Tərxan: Söhbətim olub, filanım yox. Onlara demişəm, özünü düz aparın, Gülzar da o sözə görə vurdu məni.

Mayor: Deməli, o da xuliqandı?

Tərxan: Bəli! Bəli! Gülzar məni vurdu. Rizvan da gəlib deyir, onlar mənim adamuşkalarımıdır.

Mayor: Ha... ha... ha... Ayə, siz ölərsiz kefdərsiz... İndi mən sizin adamuşkalarınızı da, onların sahiblərini də cəlb eləyəyəm işin araşdırılmasına. Onda baxarıq sizin halınıza.

Rizvan: Nə danışırsan, mayor?

Pauza

Mayor: Oxuduğunuz universitetə çatdırılacaq sizin xuliqanlığınız. Onlar da barənizdə ölçü götürürlər. Onda ağlınız başınıza gələr.

Tərxan: Cənab mayor, mən Yazgüllə Gülzarın bu işə qatılmalarını istəmirəm. Onlar bədbəxt olurlar.

Mayor: Bədbəxtin nəyi bədbəxt olacaq? Danışdıqca bax... Pə... Pə... Mən də general olmaq istəyirəm. Onu mənə verən varmı? Siz elədiyiniz cinayətin məsuliyyətini bəlkə də dərk eləmirsiniz. Tutduğunuz işin sizi hara aparıb çıxaracağını anlamırsız. Yazgülün əri varmı?

Rizvan: Var... Adı da Mahmud.

Mayor: O, arvadını əxlaqsızlığına görə öldürə bilərmimi? İşdi, qeyrətə gəlib öldürsə, onun səbəbkarı kimlər olacaq?

Tərxan: Biz...

Mayor: Xanımların telefon nömrələrini verin.

Tərxan: Məndə yoxdu.

Rizvan: Mayor, bəlkə...

Mayor (kağız, qələm verərək): Yaz bura.

Rizvan hər ikisinin telefon nömrələrini yazıb mayora verir. Mayor nəşə fikirləşir.

Tərxan: Əşi, bir qələtdi, eləmişik. Bizi bağışla...

Pauza

Rizvan: Cənab mayor, özün vur, öldür bizi. Biz də cavanıq. Özün cavan olmamısan.

Mayor: Olmuşam. Özü də lap fəalından.

Rizvan: Gəzdiyən qız da olub?

Mayor: Olub.

Rizvan: Onda gəl, bu işi qurcalama. Ver yoluna. Yoxsa, dalı

gedib çıxacaq ölüb-öldürmə.

Mayor: Siz oğraşlıq eləmisiz. Qanunla içəri atılmalısınız... (*mayor qəsdən işi yubadır*) İndi işim çoxdu. Çağıracam sizi. Onda o ifritələri də götürüb gələrsiz yanıma. Yoxsa, işi ötürəcəm müstəntiqə... Qalanını onunla danışırsız.

Tərxan: Ötürmə, mayor.

Mayor: Yaxşı, gedin, telefon zəngimi gözləyin.

Rizvan: Oldu.

Tərxan: Baş üstə.

Mayor: Burdan çıxanda didişəcəksizsə, mən bilim. Davalı yerdə ot bitməz. Çörək də qəhətə çıxar. Qandız?

Rizvanla Tərxan sevincək qapıdan çıxırlar. Mayor gülə-gülə alinin içlərini bir-birinə sürtür.

Kadr dəyişir. Bənövşə Ruhullayla Nübara telefon açır. Onları təcili evinə dəvət eləyir. Bənövşə otaqda var-gəl eləyir. Ağlayır. Ruhullayla Nübar gəlirlər. Stulda əyləşirlər.

Ruhulla: Nə yaman əsəbisən, Bənövşə.

Bənövşə: Hə, qardaş. Bilirsiz ki, sizdən gizlin sözüm yoxdu. Yazgül çaşıb. Mən onunla heç cürə danışamıram.

Nübar: Nə deyir axı?

Bənövşə: Gic-gic danışıb gic elədi məni. Deyir, mənə sevgi gərəkdə. Məni bənimdəki uşaqdan azad elətdir. Qulaq dincliyinə görə məni ərə verib başından eləmişən.

Pauza

Ruhulla: Hə.. Belə de... Onu fitvalayan, ona dil verən var. Rəfiqələri ona dərs keçirlər.

Nübar: Bəlkə o kiməsə vurulub. Elə olmasaydı, "Mənə sevgi gərəkdə" ifadəsini dilinə gətirməzdə. Elədisə, Yazgül ailəsinə dağıdacaq.

Ruhulla: Mən də elə düşünnəm... (*fikrə gedir*) Qayımanası,

əri barədə dedi-qodu eləmir ki?

Bənövşə: Yox... Lətifəyə də, oğluna da yaxşı bələdəm. Onlar ciddi-cəhdlə Yazgülün nazıyla oynayırlar.

Nübar: Odu da... Humanizmin nəticəsi qudurğanlığa aparıb çıxarır. Məncə, narazılıq dalğalanmamış ciddi söhbətə oturmaq lazımdı.

Bənövşə: Qardaş, canı yanmış mənə elə sifət göstərdi ki, inanmıram o ipə-sapa yata. Özünü də, bizi də, elə qayımanasıyla ərini də peşman eləyəcək.

Ruhulla: Onda neyləyək? Bəlkə qız havalanır?

Nübar: Sözümdən belə çıxdı ki, o, ikicanlıdı. Düzmü başa düşmüşəm, Bənövşə?

Bənövşə: Hə... Hamilədi.

Ruhulla: Bu hamiləliklə bağlı olmaz ki?

Nübar: Yox... Mən inanmıram. Qıza axmaq ideya verən var. Bəlkə onu tapıb...

Ruhulla: Onu bizə deyərmi, Yazgül? Yox... Deməz... Bircə yol var. Qrup yoldaşlarıyla, oturub-durduqlarıyla məxvi əlaqəyə girmək...

Nübar: Onda da olacaq qarğa məndə qoz var.

Bənövşə: Yazgül bunu bilsə, dünyanı dağıdar. Evdən çıxıb gedər.

Ruhulla: A bacı, sən anasan. Yenə də onunla sən dil tapa bilərsən. Oğlan uşağı olsaydı...

Bənövşə: Ürəyim çatlayır, qardaş. O, ərdən boşanası olsa, mən dözməyəcəm. Dost-düşmən üzünə baxammıram. Hamı məni barmaqla göstərəcək. Kaş bu ifritəni doğmayaydım.

Pauza

Nübar: Səbr elə, Bənövşə. Allah həriyə bir ömür qismət eləyir.

Ruhulla: Yox, Nübar, mən elə deməzdim. Allah insanın doğuluşuna izn verir, hər kəs taleyini özü biçir.

Bənövşə: Neyləyək?

Nübar: Gözləyək.

Ruhulla: Mən də elə düşünnəm.

Kadr dəyişir. Lətifə Atlasgilə gedir. Onu qapı ağzında Aqil qarşılayır.

Aqil: Gəl, gəl, Lətifə xala, qapı ağzında dayanma.

Lətifə otağa daxil olur. Atlas yan otaqdan çıxır. Anasını görəcək sevinir. Ana-bala görüşürlər. Hamı əyləşir.

Atlas: Nə yaxşı gəlmisən? Sözlü adama oxşayırsan?

Lətifə: Hə... Allahdan gizlin olmayan sizdən nə gizlin. Yazgül hətərəm-pətərəm danışıq. Dedikləri məni nehrə kimi çalxalayır.

Atlas: Buynuzu çıxır?

Lətifə: Çıxır nədi? Lap göz deşir.

Aqil: Nə deyir?

Lətifə: Elə bil, gəlin havalanıb. Üç-beş gün əvvəlki gəlin deyil.

Atlas: Konkret dediyini, elədiyini de.

Lətifə: Konkreti budu ki, gah Bənövşənin, gah mənim, gah da ərinin qarasına deyindir. Guya buna torba tikib evimizə gəlin gətirmişik. Guya o, sevgisiz ərə gəlib. Yalandı-gerçəkdi deyəmmərəm, babalı öz boynuna. Uşağa qalib. “Məni uşaqdan azad elətdirin” — deyir.

Pauza

Aqil: Hə... Qayınana, gəlininizin başı xarab olub.

Atlas anasına zarafat eləyir.

Atlas: Bəlkə duva-bitiyə ehtiyacı var?

Lətifə: Zarafat elənəsi gündə deyiləm.

Atlas: Mən deyənlər, deyəsən, yerin alır.

Lətifə: Hə... Alır, qızım, alır. Bu içimdəki humanizmə lənət! Hamı humanizmdən ağız dolusu danışıq. O nə axmaq şeymiş... Adamın özünü çatladır.

Atlas: Mahmud nə deyir?

Lətifə: Hələlik məsələdən halidir, hali deyil — deyəmmərəm. Belə getsə, onun da səsi çıxacaq. Özü də çox pis.

Aqil: Uşağı varsa, bir az iş çətinləşəcək.

Lətifə: Necə yəni? Mən Bənövşənin qızını?

Atlas (əməbi halda): İndi o Bənövşənin qızı deyil, ana, Lətifənin gəlinidi. Mahmudun nikahda olan arvadıdır.

Lətifə: Əl-ayağım yerdən üzülüb. Özünü yerə qoymasa, dindildəsə, səsi çox uzaqlara gedəcək zurnamızın.

Aqil: Hər deyilən sözün başına ip atmağa tələsmə, Lətifə xala. Axı siz ona qızınız kimi baxmırsınız. Bəlkə o, səni sınamaq istəyib? Sənə zarafat eləyib?

Lətifə: Ay evin tikilsin, bəyəm, mən uşağam, zarafatla həqiqəti qanmayam? Bir də ki mən ona ana əvəziyəm. Hərəkətlərini görsəydiz, siz onun üzünə də baxmazdız.

Atlas: Ana, hələlik özünü bilməzliyə vur. O ağılda qadın şirnikib ərinə də girişəcək. Qoy görək ərinin ona münasibəti necə olacaq? Bu, əsas məsələdi.

Pauza

Lətifə: Qorxuram, qızım, Mahmud üzümə baxmaya.

Atlas: Qorxma. Bədəsilə sən neyləyəcəksən? Mahmud uşaq deyil. O, öz sözünü deyəcək, onda ağ-qara, hər biri öz yerin tutacaq.

Lətifə: Yaxşı, onda mən gedim. Gəldim ki, sizə içimi boşaldım.

Aqil: Elə biz də gedirik.

Aqil, Atlas və Lətifə otaqdan çıxırlar.

Kadr dəyişir. Gecədir. Mahmudla Yazgül bir çarpayıda yatırlar. Mahmudun gedib-gələn nəfəsi, hərdənbir də çarpayıda o üz-bu üzə çevrilməsi Yazgülün yuxusunu qaçırır. O, gözlərini yumur. Rizvanın obrazı gözləri önünə gəlir. Yumşaq yorğan-döşəyin təması Yazgülü seksual xəyallara çəkir. Romantik duyğularla həyat reallıqları arasındakı təzad onun halını qarışdırır...

Yazgülün daxili səsi: Gülzar necə də düz deyirmiş! Sevmək, sevdinin adamın hissiylə, duyğusuyla yaşamaq, onunla bir yastığa baş qoymaq, istək və arzularını özününkünə qatmaq... nə qədər gözəlmiş?!. Eh... Sevgi... Sevgi... Sən nə qədər əlçatmazsanmış... Yaşam üçün nə qədər gərəklisənmiş... Eh... canıyammış Gülzar. Gör ərlə qadını nəyə düçar elədin?! İndi mən neyləyim? Mən gecikmiş sevgimi əlçatmazlıq, ünyetməzlik kimi qəbul eləyim, yoxsa ona qovuşmaq üçün mübarizə aparım?!. Artıq gecdi. Qəribədi, bu içimə düşən hisslər ötərgidi, yoxsa, ömürlük?!

Mahmud yatağında çevrilir. Dərindən nəfəs alır. Yazgül Mahmudun hərəkətlərini gözüyümüzlə izləyir.

— **Yazgülün daxili səsi (davam edir):** Mən neçə vaxtda bir yastığa baş qoyduğum, indi də bətnimdə ruhunu gəzdirdiyim ərimə xəyanət eləyirəm, yoxsa hissi, duyğusu mənə rahatlıq verməyən sevgimə? Aman Allah, gecənin bu vədəsində gör mən nəyin axtarışındayam. Mən kiminəm? Kəbinli ərimin, yoxsa içimdə sevgisini gəzdirdiyim şəxsin? İnsan necə də dolışıq, necə də müəmmalı məxluqdu! Görünür, buna görə də çox zaman həyatda çaşbaş qalırıq... Nədir Mahmudun günahı? Məni el adətiylə evinə gətirməsimi?.. Bilmirəm. Fakt budur ki, mən Riz-

vanı sevirəm. Mahmudla bir yataqdayam. Bəli! Çox çəkməyəcəm. Hər şeydən xəbərsiz Mahmudumla da münasibətlərimizi araşdırmalı olacam... Mən qəti addım atmaq məcburiyyətindəyəm...

Mahmud yatağında çevrilir. Sonra çarpayısının ortasındaca oturur.

Yazgül (astadan):

— Nə olub, yatammırsan?

— Axmaq yuxu gördüm. Az qala ürəyim çatlaycaqdı.

— Nə yuxu?

Pauza

— Heç... Ağlagəlməz bir şey... Evimiz od tutub yanır. Biz də evin içərisindəyik. Qapı bağlanıb. Od-alov bizi qarsır. Bizsə canımızı qurtarmaq üçün qapını qoyub pəncərədən çölə atılıırıq...

Yazgülün bir anlığa Mahmuda yazığı gəlir.

— Qalx, sərin su iç, özünə gəl, Mahmud.

Mahmud Yazgül deyən kimi də edir. Sonra çarpayısına uzanır. Ər-arvadın yuxusu ərsəyə çəkilir. Mahmud uşaqlıq xatirələrini yaddaşında çözləyir.

Mahmud: Yazgül, yatmısan?

Yazgül: Yox... Nə olub? Nədən narahatsan?

— Heç... Uşaqlıqda iki xalaoğluyla dostuydum. Tez-tez məhlədə oynayan tay-tuşlarımızla bir şeyi bəhanə eləyib dalaşardıq. Onda biz dostlar bir-birimizə qəhmər çıxardıq. Bir az keçərdi, dalaşdıqlarımızla barışardıq. Umu-küsüsüz qaydasına düşərdi. Bir gün dostumla zarafatlaşırdıq. Xalaoğlusunu ona qəhmər çıxırdı.

Qəhmər çıxan xalaoğlu yerdən çubuğu götürüb məni vurdu. Bu, mənə bərk təsir elədi. Özümü saxlayammayıb hönkür-hönkür ağladım. Ona görə yox ki, çubuq məni ağrıtmışdı. Əsla yox...

Pauza

— Qurama söhbət nəyə xidmət eləyir?

— Qulaq as... Doğrudu, vurduğu üçün sonradan məndən üzr istədi. Ancaq o, üzümə gülsə də, dilimdə ona səni “bağışladım” desəm də, içimdə inciklik, təhqir özünə dərin yarğan açdı. Mənə təsir eləyən dost bildiyim adamın xəyanətiydi. Mən xəyanətə dözə bilmirəm, Yazgül. Nə qədər acı olsa da, mən düz sözü, həqiqəti sevirəm...

Otuz ikinci bölüm

— Mahmud, sən bu axşam yatmamısan. Yuxu da görməmişən. Danışdıqların içində vurnuxdurduğun düşüncələrinə. Neçə vaxtdı özündə deyilsən... Mən səni yaxşı başa düşürəm. Səndəki soyuqluğu, saxtakarlığı hiss eləyirəm. İçindəkilərə xatirə donu geydirmə... İçində nə var, çalxalama, aç tök, Mahmud.

— İçində nə var ki, Yazgül?

Yazgül yanı üstə çevrilir. Balıncı qoltuğunun altına çəkir, əlinin içini başına dirəyir və Mahmudla üzbəüz dayanır.

— Nə xırxıradan, nə zırzıradan, açıq de, sənin danışdıqların həqiqətdi, yoxsa məndən imtahan qəbul eləməkdə?

Mahmud təəccüblənir.

— Başa düşmədim. Mən rüyamdan, ya başıma gələnlərdən danışa bilmərəm?

— Yox... Təkrar eləyirəm, sən deyənlər nə rüyadı, nə də xatirə. Ananın fitvasıyla danışmandı. Anan, bacın səni doldurub-larsa, mən səni boşaldammaram... Röya belə gəldi, xatirə elə getdi deyə məni barmağına dolama.

— Deyəsən, başın xarab olub?

— Xeyr, daha mən uşaq deyiləm... Ağlım hər şeyi kəsir. Açıq qulağını, yaxşı-yaxşı eşit, mənim nə ərə, nə himayəçiyə, nə də havadara ehtiyacım var? Kül o adamın başına ki, iki əli bir başını saxlayammasın...

Pauza

— Əqidənə afərin, deyəsən, zülmətdə təzə ay doğur, Yazgül... Burda anam-bacımın iş yoxdu. Onları bura qatma. Bəhanələr nəyə lazımdı? Onsuz da mən də sənin başına gələn havaları duyuram, hiss eləyirəm.

— Nə hava? İndi də mənə nəyə qoşmaq istəyirsən?

— Özünü anlamazlığa vurma.

— Sən dəli olmusan?

— Yox, dəli eləmişəm.

— Söz oynatma, Mahmud. Açıq danış.

— Kül o kişinin başına ki, arvadının hansı havacata oynadığını qanmasın.

— Pay atonnan... *(istehzayla)* Çox ayıq, çox həssasan. Mənim xəbərim yoxmuş..

— Bəli... Özünü çox bilmiş sananlar, sadəlövhlərdir.

— Sənin kimi...

— Nəzərə al ki, hər kəs nə eləyirsə, özünə eləyir. Sirkə tünd olar, öz qabını çatlada. Soyuqluğun çox şeydən xəbər verir: hər an diqqətin yayınır, duyuya dalırsan. Hər şeyə etinasızsan... Nələr, nələr.

— Oxunu atıb yayını gizlətmə. Adam kimi sözünü de, Mahmud.

— Sənə ağıl vermək iddiasında deyiləm. Bəzi qadınlar eşit-

diklərinin əsiridirlər. Qulaqlarına nəşə pıçıldadı, çəkil dur kənar-da. Qazanı özləri qaynadacaqlar.

— Yamanca bilicisən?

— Sən də onlardansan. Açıq deyəcəm, o qədər də ağıllı deyilsən...

— Mən də sənənin ağılına bələdəm. Çox da ağıllıla öyünmə, Mahmud.

— Öyünmürəm. Arxeyin ola bilərsən, bir çox nöqtələrimiz xırda-xuruş fərqiylə paralellik təşkil eləyir. Üst-üstə düşənlər də tapılar.

Pauza

Unutma ki, baxışlarımızda və əxlaqi-mənəvi dəyərlərimizdəki fərqlər daha çoxdu. Bu fərqlər çox şeyi həll eləyir.

— Boşboğzasan, Mahmud. Əxlaqi-mənəvi dəyərlərdən az danış. Olmayan şeydən danışmaq gülüncdü. Bir bax, səni yaşadan cəmiyyətə. Sözüünü birbaşa de.

— Açığı budur ki, sən hər dəfə yatağıma girəndə atmacalı sözlərlə mənim boş damarımı tutmağa çalışmışsan. İndi mənim anamın, bacımın adlarını çəkərək soyuqluğunun səbəbini onların üstünə yıxmağa cəhd eləyirsən. Xeyir ola?

— Xeyirxahlığı bədxahlıq kimi dəyərləndirmə, Mahmud.

— Yox... Uşaq bələmirsən, Yazgül. İndi mən də səndən soruşuram: sənə bu dilləri ananımı verib? Səndə insanlığa sığın hissəyat varmı?

— Sözündən belə çıxır ki, mən sənə qarşı hiylə işlədirəm. Onu da bil, Mahmud, mənim anamın bir də adını tutsan...

— Sənə öz adını qoyuram. Sən özünü mənə necə inandıra bilərsən ki, düşüncələrinde, əməllərində hiyləgərlik yoxdu? Mənim anamın, bacımın adını yalan, qondarma şeylərdə hallandıra bilərsən, ancaq sənənin bütün hərəkət və davranışlarında məsuliyyətini daşımaları olan ananın ünvanına mən söz deyəmmərəm?

— Sən mənim anam barədə bir kəlmə də söz deyə bilməz-

sən.

— Boş-boş danışma. Boş qab dambıldayan olur. Özün də neçə vaxtdı mənim səmimiyyətimə əks gedirsən. Bəzən də dediklərimə ağız büzürsən. Bu ədəbsizliklər nəylə bağlıdır? Açıq danış, məndə bilim, Yazgül.

Pauza

— Özünü salıb-itirirsən, Mahmud. Belə olmaz.

— Qəbahəti eləyən sən, günahkar mən?

Mahmud ala-toranda Yazgülü süzür və astadan öz-özünə gileylənir.

— Son iki aydı axşamlar... olduqca kəskin və təhqiredici... ağlagəlməyən ağrı-acıverici... qondarma hadisələrin içində vurnuxursan. Günahım olmaya-olmaya məni xəcalət təri basır... Ər deyə mənim tərəfə baxmaq istəmirsən. Bu, nəylə bağlıdır?

— Sən düz demirsən.

— Düz deyirəm, Yazgül. Mən tez-tez öz-özümə suallar verirəm: Xudaya mənim günahım nədi? Bu cəzaya layiqəmmi? Kimə nə deyəsən? Biz hansı zamanəyə gəldik?.. Vəcdan... Təmtəraqıla səsləndiyimiz o dəyər hanı?!

Yazgül qəti və kəskin ehtirasla.

— Nadan!!!

Mahmud əsəbiləşir, ayağa qalxaraq işığı yandırır.

— Dur, üzünə vurmadıqca ayaqların yer alır. Son həftə ərzində tələbə həmkarların tərəfindən mənə çalınan zənglərə nə deyirsən? Səni mehvrindən oynadan Gülzar kimdi? Onun sənə tapdığı havadar barəsində nə deyə bilərsən? Alçaq qadın!

Yazgül yatdığı yerdəcə iti nəzərlərlə Mahmuda baxır, udquna-udquna, səsi tənqişə-tənqişə cavab verir.

- Ne-cə?.. Ne-cə?.. Gül-zar?.. Ha-va-dar?..
- Afirist, özünü əclaflığa qoyma. Dur, geyin!

Yazgül yataqda çevrilir.

- Bətnimdəki uşağı rədd eləyəcəm, özüm də bu xarabaya tüpürəcəm!
- Nə? Uşaq?
- Hə... Uşaq! Mən sənin üçün uşaq doğmayacam! Onu bətnimdəcə məhv eləyəcəm!
- Səni də mən...
- Qanun var. Hüquq var.

Pauza

— Mən bir qanun tanıyıram, o da insanlıq qanunudur! Bir də Allahın hökmü. İnsanların yaratdıqları boş cəfəngiyyatlar yox. Ayağa qalx, yoxsa, səni yorğan qarışıq pəncərədən atacam. Onda sənin inancılı qanunların məni mühakimə eləyər.

Sifəti pambıq kimi ağaran Yazgül qorxu və vahimədən titrəyə-titrəyə ayağa qalxır, geyinməyə başlayır.

Kadr dəyişir. Mayor qəsdən gecə yarı Rizvana zəng edir. Rizvan yuxudan hövlnak oyanır.

Rizvan: Bəli! Bəli! Eşidirəm, kimdi danışan?

Mayor: Mənəm, mayor.

- Gecə yarı nə baş verib?
- Ayə, hardansa sizin xuliqanlığımız gedib çatıb rəisə... Hardasa, başqa qələt eləməmişiz?
- Yox... Mayor... Nə danışırırsız. Sizdən ayrılan vaxtdan Tər-

xanla söz-söhbəti qapadıq, üstünə də yekə bir daş qoyduq.

— Tərhanı da götür, Yazgüllə Gülzarı da unutma, gəlin mənim yanına. Məsələni uzatmayın... Gəlməsəz, hər birinizin dəlincə polis göndərəcəm. Müstəntiq təzə gəlib. Çoxdandı dişi qan görmür. Ona da sizin kimi şeylər lazımdı.

— Nələr lazımdı dediz, mayor?

— Sizin kimi şeylər. Qanmadın. Ayə, deyəsən yuxulusan...

— Hə... Bir balaca...

— Cinayəti törədib, özünüz də gedib rahat yata bilirsiniz. Malades sizə... Yaxşı, gözləyirəm sizi. Birinci gün saat on yeddi sıfır-sıfırda.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Yan otaqdan Lətifənin səsi eşidilir.

— Mahmud, Yazgül, nə olub, nə sədi o?

— Geyinib gəlirik, ana!

Mahmudla Yazgül dəhlizə çıxırlar. Mahmudun hirsdən, qəzəbdən gözlərinin hədəqədən çıxdığını görəndə Lətifə vahimələ-nir. Bədəni tir-tir əsməyə başlayır. Bir anlığa özünü itirir. Handan-hana özünə gələndə Lətifə Mahmudun qolundan tutaraq onu yan otağa çəkir.

— Əşi, gecə yarı nə baş verdi, belə çığır-bağır salırsız? Qonşulardan ayıbdı. Eşidən düşünəcəm, görəndə nə baş verib ki, bunlar qırırlar bir-birilərini.

Mahmud anasının üzünə baxammır.

— Kim nə düşünür, düşünsün. Bizimki tutmadı, ana. Bu dəqiqə o, qapıdan çıxmalıdı. Yoxsa, bu evi də yandıraram, onu da.

Lətifə nə eləyəcəyini, oğlunu necə sakitləşdirəcəyini bilmir. Getdikcə söz-söhbətin kəskinləşəcəyini görən Lətifə Bənövşəyə zəng edir. Bənövşənin həyəcanlı, titrək səsi eşidilir.

— Bənövşə, mənəm, Lətifə. Bacım, bağışla, gecənin bu vədəsində səni yuxudan oyatdım. Əsəblərini oynatdım. Zəhmət çək, indi bizə gəl.

— Xeyirdimi?

— Gələrsən, görərsən. Baş verən hadisəni təfsilatıyla uzun-uzadı danışmağa vaxt yoxdu.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. O, tələm-tələsik paltarlarını geyinir. Bənövşənin sanki ürəyi qırılır. Ayaq üstə durmağa həyə olmur.

Bənövşənin daxili səsi: Aranı Yazgül qarışdırır. Görünür, mənə dediyi əhvalatın ucundan-qulağından qayınanasına da, ərinə də, axvayı-axvayı nə olsa, danışıb. Söhbət qızıyıb. Pisi yaxşıdan ayırammayan, burnundan uzağı görəmməyən qızım həddi-hüdudu aşıb. İnsafən, Lətifə sülh adamıdır. Oğlu da dərrakəlidir. Arğac Yazgüldən keçməsə, Lətifə elə danışmazdı. Təcili məni evinə çağırmazdı.

Bənövşə ağlamsınır. O, küçəyə çıxır, taksiyə oturur. Birbaşa Lətifəyə gəlir.

Kadr dəyişir Bənövşəni qapı ağzında Lətifə qarşılayır. Bənövşə böyük nigarançılıqla qudasının gözlərinin içinə baxır. Lətifənin gözlərindən peşmançılıq, təəssüf və təəccüb hissləri oxunur. Bənövşə salam verərək içəri keçir.

Kadr dəyişir. Saçları pırpızlanan, üzü qızaran, gözlərindən nifrət yağan Yazgül anasının gəlişini sanki görmür. Mahmudsa ayağa qalxır. Sonra qalxdığı stuldaca əyləşir. Bənövşə Lətifənin

dəvətiylə kreslodə oturur. Üzünü Lətifəyə, sonra da Yazgülə tutur.

Bənövşə: Nə baş verib? Ürəyim az qala çatlayacaqdı. Allah eləməsin, elə bildim nəsə axmaq iş olub. Dilim-ağzım quruyur. Bir stəkan su...

Lətifə əlini dizlərinə dirəyərək ağır-ağır stuldan qalxır. Mətbəxdən su gətirir. Bənövşə sudan bir qurtum içir və özünə gəlir.

Lətifə: Özünü ələ al.

Bənövşə: Hə... Nə həngamə baş verib?

Mahmud: Onu qızından soruş... Biz bezmişik, Bənövşə xala. Dəqiq vaxtını deyəmmərəm. Neçə vaxtdı hər gecə qızın burnunun deşiyinə duzlu su doldurur. Gah anamdan, gah bacımdan qırır. Məni bu evdə kişi saymır.

Bənövşə: Çox uzağa getmə, Mahmud.

Pauza

Mahmud: Uzağa getmə deyəndə nəyi nəzərdə tutursan? Biz onu evə gəlin gətirmədik ki, bu xarabəni qoyub qaçaq?

Yazgül: Əcəb eləyirəm! Sən nə kişisən? Kül mənim başıma, inandım anamın yağlı vədlərinə. Özüm də qanmadım ər nə olduğunu. Köçdüm bu xarabaya.

Bənövşə: Yolunu azma, qız.

Mahmud: Günümüz budu.

Yazgül (Mahmuda): Anan sağdan, bacın soldan məni salıblar qaratapdağa. Mən cəhənnəmdəyəm. Qalan ömrümü azad, sərbəst yaşamaq istəyirəm.

Kadr dəyişir. Ertəsi gün saat on yeddi sıfır-sıfır. Rizvan, Tərxan, Yazgül və Gülzar polis məntəqəsinə gəlirlər.

Kadr dəyişir. Mayor onları qəbul eləyir. Hamı stulda əyləşir.

Mayor: Yazgül kimdi?
Yazgül (*ayağa qalxaraq*): Mən.

Mayor Yazgülü ayaqdan başa süzür.

Mayor: Əyləş...
Yazgül: Nə olub, mayor? Xoşuna gəlmədim?
Mayor: Rizvanın xoşuna gəlmisənsə, kifayətli.
Rizvan: Mayor...
Mayor (*üzünü Gülzara tutaraq*): Yəqin Gülzar da sənsən? Eləmi?

Gülzar: Bəli!
Mayor: Söhbətdən halisiz. Bura gəlişinizin səbəbini bilirsiniz.
Gülzar: Ucundan-qulağından.
Yazgül: Bilirəm. Mənim ərim, ailəm var. Eşidib-bilsələr...
Mayor (*əsbəbiləşərək*): Onu qızıyıb, gədə-güdələrə sürütüşəndə bilməliydin. İstəyirsən, ərini də çağırım, istintaqın gedişindən o da xəbərdar olsun. Özü də görsün, arvadı hansı oyunlardan çıxır.

Yazgül: Əşi, sözünü de... Ona nə ehtiyac?!
Gülzar: Gəlsələr, iş qarışacaq... Ondan, mayor, nə sənə, nə də bizə fayda olacaq.

Mayor: Xanımlar, biləsiniz ki, polis yatmayıb. Kimlərin nəylə nəfəs aldıklarından, gecələr hansı üstə yatdıqlarından, kimlərin kimlərlə oturub-durduqlarından, hətta him-cimlərinədən xəbərdardı.

Yazgül: Çox müəmmalı danışırsız, mayor.

Mayor üzünü Rizvana tutur.

Mayor: Neylədiyinizi, bəlkə sən deyəsən, Rizvan? Gülzargildə olmusuz-olmamısınız? Yazgüllə bir yorğan-döşəkdə yatmı-

sız-yatmamısınız? Açıq de. Onsuz da o günkü danışığınız lentə köçürülüb.

Gülzar qorxur və bədəni əsməyə başlayır.

Gülzar: Olublar, mayor. Bir qələtdi eləmişik.

Pauza

Mayor: Buna nə deyirsən, Yazgül? (*Mayor telefon dəstəyinə əl ataraq*) Çağırım, əmələndən Mahmud da xəbərdar olsun?

Yazgülün dodaqları əsir, hönkürür.

Tərxan: Bunlardan mən xəbərsizəm, cənab mayor.

Mayor: Hələ çox şeydən xəbər tutacaqsan, cavan oğlan. (*üzünü Yazgüllə Gülzara tutaraq*) Hə... Necədi? Xəstə-zad deyilsiz. Bəlkə sizi göndərim Ramanadakı dəri-zöhrəvi xəstəxanaya. Bir az orda yatasız, müalicə alasız.

Gülzar (*titrəyə-titrəyə*): Yox... Atam bilsə...

Mayor: Atasından, ərindən qorxan, ona hörmət edən namusunu satmaz, fahişəlik eləməz. (*üzünü Yazgüllə tutaraq*) Sənə bir ər bəs eləmir?

Yazgül: Mayor...

Mayor: Cəmiyyəti sizin kimilər pozur. Bu yaşda iki kişi saxlamaq, ərə xəyanət eləmək?.. Cidanı çuvalda gizlətmək?.. (*üzünü Rizvanla Tərxana tutaraq*) Ayə, a bədbəxtlər, özünüzə yazığınız gəlsin. Bunlardan ötrü özünüzü qırırsız?.. Bura düşmüşsüz?.. Ayə, yazıqsız... Xəstələnersiz... Dava-dalaşda biriniz öləcəkdiz, o biriniz tutulacaqdız. Valideynləriniz də baş-gözlərinə döyəcəkdilər. (*Üzünü Yazgüllə Gülzara tutaraq*) Bu gündən Yazgüllə Gülzar polisdə pozğun kimi qeydə alındız.

Yazgüllə Gülzar göz yaşları axıdırlar.

Rizvan: Cənab mayor!.. Olar bir dəqiqəlik sizinlə mən arxa otaqda danışmaq? Məxfi söhbətim var.

Mayor: Ayə, bu işdə nə məxfilik qaldı ki?

Rizvan: Xahiş eləyirəm.

Mayorla Rizvan arxa otağa keçirlər. Tez də geri qayıdırlar. Hər ikisinin gözləri gülür.

Mayor (Yazgüllə Gülzara): Durun, rədd olun burdan, fahişələr.

Yazgüllə Gülzar tələm-tələsik kabinetdən çıxırlar. Rizvanla Tərxan da onların ardınca gedirlər.

Kadr dəyişir. Tərxan, Rizvan, Yazgül, Gülzar kafedə əyləşirlər. Kofe sifariş verirlər.

Yazgül: Bu söhbət qurtardı... Dava-dalaşı yığışdırın.

Gülzar: Hər şey sənün üstə oldu.

Tərxan: Bir də qələt eləyərəm.

Rizvan: Cavanlıq, qızışmaq budu da.

Yazgül (gülərək): Sən qızışanda dəvəyə dönürsən.

Gülzar (dərhal): Necə?

Otuz üçüncü bölüm

Yazgül: Rizvanın gözləri ayağının altını görmür...

Tərxan: Canavardı... Canavar...

Rizvan: Başa düşmədim.

Tərxan: Sərhədini qoruyandı.

Yazgül: Hə... Söhbəti qızışdırmayın... Bir də mayorun əlinə düşsək...

Gülzar: Mayorun gözləri oynadır.

Gülüşürlər.

Yazgül: İçin kofenizi... Dağılsaq yaxşıdı.

Kofelər içilir. Hamı ayağa qalxır. Kafedən çıxırlar.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Söhbət davam edir.

Lətifə: Qızım, məni, baldızını bu işə qatma. Biz sənün çox hərəkətlərini bu günə qədər üzünə vurmamışıq, nəinki ərinə artıq-əskik söz demək, heç özlüyümüzdə də şikayətlənməmişik. Elə danış, barışmağa üzün olsun.

Yazgül: Özünüzü üzə mələk kimi göstərməyin.

Lətifə: Baldızına da bu sözləri desən, o da səndən qırılar.

Yazgül çiyinlərini çəkərək yanmışlıqla cavab verir.

Yazgül: Gözlərim aydın!.. Gəlib qulağımı kəsəcək, ya canımı alacaq?

Pauza

Lətifə: Biz nə qulaq kəsənlik, nə də can alan.

Qızının kələ-kötür sözləri Bənövşənin içini qaynadır.

Bənövşə: Kaş qulaqlarım kar olaydı...

Mahmud: Qızmış dəvənin hələ harasıdı?

Yazgül: Dəvə nəslə-kökündü. Hünərin var, mənə əl qaldır. Onda görərsən aqibətini.

Lətifənin sifəti bozarır.

Lətifə: Yox... Yazgül bu olmadı.

Bənövşə Mahmuda iradını bildirir.

Bənövşə: “Qızmış dəvə” yaxşı müqayisə deyil. Bu adamı ələ salmaqdır. Ola bilsin ki, qızım günahı var. Amma siz də bu işi şişirdib gətirmisiz bu mərhələyə.

Yazgül: O nə kişidir! Kişiliyi olsaydı, adaxlısı qoşulub qaçmazdı. Minayə haqqına eləyib.

Lətifə: Sən də Minayənin yolunu gedirsən, Yazgül.

Yazgül: Bəli! İndi görürəm ki, o, düz eləyib.

Mahmud dərindən köksünü ötürür. Sonra başını yırğalayır. Kadr dəyişir. Mahmud polis məntəqəsinə gəlir. Mayor kabinetindədir. Mayor qalxır. Görüşürlər.

Mahmud: Yəqin ki, məni tanıdın, mayor.

Mayor (*ani fikrə gedir*): Hə... Hə... Tanıdım. Aqilin qayını... Şadlıq sarayı... Minayə hoqqası.

— (*əsbəbi halda*): Gəlişimin məqsədi var, mayor.

— Buyur.

— Mən istəyirəm, danışığımız ikimizin arasında qalsın. Kimsə ondan xəbər tutmasın.

— Sözü de... Çəkinmə... Aramızda qalar. Aqil kim?.. Mən kim?..

— Bu yaxınlarda Rizvanla Tərxanı kabinetdə danışdırmısan?

— (*sakit tərzdə*): Hə, necə bəyəm?

— Yazgüllə Gülzarı necə?

— Dayan! Dayan! Yoxsa, Yazgülün əri sən Mahmudsan? İnan, onu danışdıranda sən də adın çəkilib. Bir bax ha! Sən heç ağıma gəlməmişən.

— Aydın oldu... Fahişəlik üstə...

— Bunu sənə Yazgül deyib?

— Hər kim, mayor. Hər şey aydındı.

— Görürəm, hər şeydən xəbərdarsan.

Pauza

Ayə, sən də arvad sarıdan bəxtin gətirmir. Sənə böyük hörmətim var. İti başından rədd elə. Öyrəncəli... Allah bilir, daha hansı hoqqalardan çıxacaq? Yazıqsan, Mahmud.

— Mənə bu lazıymıydı. Təsəvvür elə ki, nə mən bura gəlmişəm, nə də sən məni görmüsən. Bu mövzuda da söhbət eləməmişik... Xudahafız...

Mahmud ayağa qalxır. Ayaqlarını sürüyə-sürüyə kabinetdən çıxır.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mübahisə davam eləyir.

Mahmud: Nə deyirəm, Yazgül, sən də get. O, təhrikçin Gülzar, o da həftədə iki qolları arasına düşdüyün Rizvan! İndi səndən soruşuram: səni hansı əməlinə görə polisə çağırıblar? Orda nəyi boynuna almısan?.. Buna nə deyirsən? Hələ məndən oğurladığın pulları, evdən çıxırdığın qızılları demirəm.

Bayaqdan qızının hərəkətlərini pərdələməyə çalışan Bənövşə sevgi, Gülzar, Rizvan, polis sözlərini eşitmək dik atılır.

Bənövşə: Sən nə danışırısan, Mahmud?

Mahmud: Onu birinci qız anası bilməliydi, Bə-növ-şə xanım? Bu onu göstərir ki, sən ana, mən ər, qızınsa ailə məsuliyyətini çoxdan itirmişik! Diliniz də var danışmağa...

Bənövşə donur. Yumruğuyla dizinə vurur. Mahmud üzünü arvadına tutur.

Mahmud: Bəlkə yalan deyirəm, Yazgül? Hər dəfə Gülzar Rizvanla sənə qapılar açanda onun rəfiqələri mənə zəng eləyib hər şeyi çatdırırdılar. Polisə düşməyini də. İzahat da vermişən. Mayor da dediklərini təsdiq elədi.

Pauza

Yazgül: Demək, mənim rəfiqələrimlə əlbirimişsən?..

Mahmud: İkibaşlı danışma. Əlbir nəyə deyirsən? Görüş yerləri... Ad günləri... Ziyafətlər... Onları inkar eləyə bilərsən? İndi də deyirsən, bətnindəki uşağı saldıracaqsan... Bəlkə yalandır?

Yazgül: Kimlər nə deyibsə, düz deyib. Mən Minayə kimi qaçmıram.

Mahmud: Minayənin adını tutma. Sən ondan da bətərsən.

Yazgül: Məni hər ifritəylə, fahişəylə eyniləşdirmə.

Mahmud: Məgər sən ondan geri qalırsan?

Bənövşə qızına qəzəblə baxır.

Yazgül: Yox!.. Bu, bir həqiqətdir ki, mənim sevgilim var. Yəqin məni izləmişən. Məndən soruşsaydın, özüm hər şeyi boynuma alardım... Bəli! Mən sənə uşaq saxlamayacam. Yaxşı olar ki, onu indidən... Sən də qurtar, mən də...

Bənövşə özündə-sözündə deyil.

Bənövşə: Allah, kaş mən öləydim, bu sözləri eşitməyəydim! Mən səni tanımamışam, Yazgül. Sənin sevgi macəraların da varmış?

Yazgül: Var... Nə demək istəyirsən? Məni bətnimdəkindən qurtarın. Məni ona siz düçar elədik.

Pauza

Bənövşə: O sözü başından çıxar.

Yazgül: Niyə?

Bənövşə: O, tək sənə deyil. Mənim, xalqın övladıdır, yaramaz.

Mahmud: İstərdim qızın kimi, özün tək Lətifəylə məni də gələcəkdə doğulacaq uşağın sahibi sanaydın, Bə-növ-şə xa-la! Yaxşı, saymırsan, sayma.

Pauza

Özün bilərsən. Bayaقدan özünü elə aparırsan ki, guya hər şeydən xəbərsizsən. Qızınla aranda olan söz-söhbətdən niyə danışmırsan? Bayaq qızını müdafiə etmək istəyirdin. Axı mən sənənin kürəkəninidim.

Bənövşə: Mahmud, mən anayam. Yazgüllə olan söhbətlərdən sonra hər an içim doğranır. Canımı qoymağa yer tapamıram. Başa düşürsən, mən yer tapamıram!

Mahmud: Kimdi günahkar?

Bənövşə: Yazgülü dünyaya gətirdiyim üçün mən! Ağıllı övlad valideynin başını ucaldar, korkəsməz, kütbeyin, dar düşüncəli isə ata-ananı çirkin ayaqları altında əzər. Neyləyim ki, mənim qismətimə bu çıxıb, Lətifə! Az yaşım yoxdu. Çox şey görmüşəm.

Mahmud: Heyf ki, ömrünü hədə yerə əritmişən!

Pauza

Bənövşə: Mən də ona təəssüflənirəm. Ancaq mən buna layiq deyildim...

Mahmud: Görünür, mənim də qismətimə bu yazılıbmış!

Lətifə başını yelləyir.

Lətifə: Zavallı Mahmudum, başına gələnlərin səbəbkarı mə-nəm. O dünyada da rahat olammaram.

Bənövşə: Yazgülü atasız böyüdüb, boya-başə çatdırmışam. İndi o, ali təhsil alır. Həyatda bir şeyi dəqiqləşdirmişəm. Allah bağışlasa da, məxluqat güzəştə gedib göz yumsa da, həтта unutsa

da, vicdan heç vaxt bağışlamır. O, insanla ömrünün sonuna qədər sürünür. Vaxtı gələndə ondan qisasını alır.

Mahmud: Eh... Vicdan... Vicdan... Sən doğrudan da varsanmı?

Bənövşə: Yox, var. Bütün insanlıq çərçivəsini birdəfəlik vurub dağıdan Yazgüldən mən də üz döndərib gedirəm! Görünür, bu da mənim taleyimmiş!..

Lətifə kövrəlir. Hiçqıra-hiçqıra gözlərindən axan yaş yanaqlarına süzülür.

Lətifə: Səbr elə, mən də öz sözümü deyim. Yazgül cavandı, həyatın sürüşkən, dönük sifətlərini görməyib. Mən Yazgülü elə-belə çölə ata bilmərəm.

Bənövşə: Səndən də, Mahmuddan da, Yazgüldən də, lap onun bətnindəkindən də əl çəkərəm. Ancaq bu biabırçılıqla barışammaram.

Pauza

Lətifə: Yox, mən nəvəmdən üz döndərə bilmərəm. Döndərsəm, Yazgülün bətnindəki körpə məhv olacaq. Mən Allahımdan qorxduğum üçün yaşadığım evi verirəm Yazgülə. Ona maddi kömək də göstərəcəm. Doğulacaq uşağı bizə verər, sonra hara istər, üz tutar, özü bilər... Siz imtina edirsinizsə, Bənövşə, mən uşağa sahibəm.

Mahmud dərin fikrə gedir. Əlləriylə başının tüklərini yolşdurmağa başlayır.

Mahmud: Ana, Yazgüldən mənə arvad, məndən də ona ər olmaz daha.

Lətifə: Bilirəm, oğlum. Mənə uşaq gərəkdi. Onu kiminsə ümidinə qoya bilmərəm.

Mahmud: Onun bu evdə müvəqqəti yaşamasına bir şərtlə razı olaram ki, gələcək körpədən imtina etməsi ilə bağlı dilindən iltizam versin.

Yazgül: Dur, kağız, qələm ver. İmtina iltizamını yazım.

Mahmud qələm-kağız gətirir, Yazgül iltizamı yazır. Beləcə, Yazgül həddi-hüdudu aşılaraq, təsəvvürolunmaz bəşəri cinayəti törətmiş olur. Bununla da birdən-birə hamının içi elə bil boşalır, təkə Bənövşədən savayı.

Bənövşə: Bəli! Bu da bəşəri cinayət!

Mahmud: Mən axmaq adam deyiləm, Bənövşə xala. İradəm möhkəmdi. Kimsədən çəkinəcəyim yoxdu. Kinsiz-küdurətsizəm. Hamıyla mehriban, səmimi olmağa çalışıram. Aqlım kifayət qədər məni idarə eləyir. Fikrim aydın və məntiqlidir.

Yazgül: A yazıq, özünü az tərifi! Sənə elçi gələn yoxdu, olmayacaq da!

Mahmud: Ləyaqətsiz ömrü yaşamasaq yaxşıdı!

Pauza

Lətifə: Cızığından çox çıxdın, Yazgül. Mahmud sənə dinmir. Benzin töküüb səni odduyaram.

Yazgül bir anlıq susur.

Bənövşə: Sənə yüksək dəyər verirəm oğlum. Ancaq indi səndən utanıram. Yazgülün hərəkətləri məndə daim təşviş doğurub. Həmişə düşünmüşəm, qızımın naqis xasiyyəti barədə... Yanıram ki, tənhayam bu yaşda.

Yazgül: Əşi, qurtardıq da... Adamın əti tökülür, siz boş-boş danışıdığca.

Hamı Yazgülün üzünə baxır.

Yazgül: Düz deyirəm də.

Yazgül ayağa qalxır. DVD-nin düyməsini basır. Otağı oynaq musiqi bürüyür. Yazgül yüngül mahnıya qulaq asır. Göz-qaşlarını oynadır. Hamı təəccüblənir.

Lətifə: Bəlkə Yazgül havalanıb... Xəstədi. Biz də bayaqdan gedirik onun üstə.

Mahmud: Bizi saymır... Əlbəttə, havalıdı...

Bənövşə: Xəstədi...

Yazgül (Mahmuda): Xəstə sənsən... Sən məni başa düşməzsən. Kobudsan... Hisslərin kütdür! Naxal...

Bənövşə: Səni doğan yerdə, qarnım yırtılıydı, Yazgül. Kəs zəhrimarın səsini. Ürəyim çatlayır...

Yazgül DVD-nin düyməsini basır. Musiqi dayanır. Güzgüdə o üzünə-bu üzünə nəzər salır. Yenidən qalxdığı stulda əyləşir. Danışığı davam edir.

Mahmud: Bənövşə xala, sizin barədə xoş təəssüratlarım öz yerində qalır.

Bənövşə: Sağ ol, oğlum.

Mahmud: Bundan sonra da gözüüm üstə yeriniz var. Bağışlayın, bayaq əsəbi idim, sizinlə sərt danışdım. Ancaq burda mənim günahım yoxdu. Qüsurum olsaydı, etiraf eləyib, sizdən üzr istəyərdim.

Lətifə: Etiraf insanın böyüklüyüdü. O, adamın içindəki ən nəcib duyğuların göstəricisidi... Söz elə qüdrətlidi ki, Mahmud, adamı istənilən vaxt haldan-hala salır. Hirsli başda ağıl olmur...

Bənövşə: Sizi başa düşürəm... Canımdan bezmişəm. İki şikəst uşaq mənə Yazgül qədər əzab-əziyyət verməyib. Oğlum, onu da qanıram ki, bir sözü dilinə gətirən şəxs sözünün məsuliyyəti

yətini duymalıdı. Onu yerində, zamanında deməyi bacarmalıdı ki, qarşısındakının ruhu ondan əziyyət çəkməsin, qırılmasın. Elə götürək Yazgülün qüsurlarını yersiz pərdələməyimi.

Lətifə: Oldu, ötdü, qurtaraq o söhbəti.

Bənövşə: Sözüünü, hissələrini cilovlayanlar udar. Qızıq dediyim sözlər üçün indi xəcalət çəkirəm.

Mahmud: Qəzəbin də başadüşüləndi.

Yazgül (Mahmuda): Anamla yazıq-yazıq danışığına bax, kor olmuşun.

Bənövşə: Atalar deyib: “Əvvəlki bilsə, sonrakı nə cavab verəcək, dilini böyrünə soxar”.

Mahmud: Atana rəhmət! Sizin dedikləriniz nəcib adamlara məxsusdu. Həyat bizə çox şey diqtə eləyir. Bəyəm, aramızda nadürüstlər, nanəciblər, axmaqlar azdı? Heyf ki, onlar da adam sayılırlar. Görkəmləri ən ağıllı adamları da bəzən aldadır.

Lətifə: Nəcibi nanəcibdən fərqləndirən əxlaqi-mənəvi dəyəridi. Başqa sözlə, insanlıqları.

Pauza

Bənövşə: Bəli! Hər kəs öz dəyərini uyğun ad-san qazanır. Vay o günə ki, insan öz dəyərini, qədr-qiymətini bilməsin.

Yazgül anasına əsəbiləşir.

Yazgül: Ay arvad, dur, çıx get evinə. Bu, başımızı xarab eləməyə öyrəncəlidir. Nə ləzzət alırsan onun danışığından?!

Bənövşə: İndi də mənə girişirsən, həyasız? Üzün, ağığın var, danışırısan? Ölürəm xəcalətimdən.

Lətifə: A bala, sən yoxıydın, mənim üçün Bənövşə vardı. Ona münasibətim səni bura gətirib çıxardı.

Yazgül: Kaş gətirməyəydi! Bura gələn günü qıçlarım qırılıydı!

Pauza

Mahmud: Belənçiklərə nə qədər qayğı göstərsən, qanmaya-caqlar. Zeynəb qarı demişkən, “Oddan kül, küldən od törəyir”. Onda da dərdir səni öldürür.

Yazgül: Vay!.. Vay!.. Gör neçə vaxtdı necə adamla bir yastığa baş qoymuşam... (*anasına*) Gördün, Mahmudun ağlını?...

Mahmud Yazgülün atmacalarına dözmür. Üzünü Bənövşəyə tutur.

Mahmud: Bayaقدan danışdıqlarım içimi boşaltmağa xidmət eləyirdi, Bənövşə xala. Mənim yavaş, güzəştli danışığı heç də o demək deyil ki, mən hardasa yumşala bilərəm. Yazgülə münasibətdə məndə mərhəmət, yazıqgəlmə hissləri oyanar. Qətiyyətə deyirəm, elə düşünmək ciddi səhv olar.

Otuz dördüncü bölüm

Yazgül: Ay yazıq, sən nə danışdığını, kimliyini bilmədən kişiləşirsən. Mən səni kişilikdən birdəfəlik silmişəm.

Bənövşə: Bədi... Daha mən sənin dediklərinə dözmürəm, Yazgül. (*üzünü Lətifəyə tutur*) Ağlına bələdiyidiz, gərək mənə gecənin bu vaxtında telefon açmayaydız. Mən də qızımın sifətini görməyəydim.

Mahmud: İtirdiyiniz bir şey yoxdu. Gəldiz, qızınızın yaratdığı mərəkədə iştirak elədidiz... İndi mən deyirəm, nikah o zaman ər-arvadlığa dəlalət eləyir ki, orada sədaqət olsun. Yalan, xəyanət olan yerdə nikah öz qüvvəsini itirərək adi bir kağıza çevrilir.

Yazgül (*kinayəylə*): Ayə, bu dilləri, odlu-alovlu çıxışları hardan öyrənmişən?

Mahmud: Səndən. (*Üzünü Bənövşəyə tutaraq*) Qızının mənə heç vaxt sədaqəti, vəfası, dəyanəti olmayıb. Belədisə, onunla

mənim ər-arvadlığım nəyə əsaslanır? Əlbəttə, heç bir şeyə... Ana, Yazgül gündə min hiylə işlədəcək. Əsəbilərimizlə oynayacaq. O, çalışacaq, mən cinayət törədim. Məni barmaqlıqlar arasına atdırsın.

Yazgül: Elə hey üyüdürsən, atriq-əskik danışma. (*Qəhqəhə çəkərək*) Dovşan kimi...

Pauza

Lətifə: Belə getməz. Doğrudu, bayaq mən dedim ki, öz otağı-mi ikicanlılıqdan qurtaranadək ona verirəm. Ancaq indi görürəm ki, onun bu evdə qalması həm özüyün, həm də bizim üçün faciəylə nəticələnər.

Bənövşə: Mən də elə düşünürəm. Yazgül burda qala bilməz.

Yazgül qəhqəhə çəkir. Ayağa qalxır. Yenə DVD-nin düyməsini basır. Otağı xarici musiqi sədaları bürüyür. Elə bil otaqda təkdir və musiqinin ahənginə rəqs eləyir. Hamı ona baxır... Yazgül düyməni basır. Musiqi dayanır.

Yazgül: Mahmud kimi ərde oturmaqdansa, cəhənnəmdə yaşamaq yaxşıdı.

Lətifə: Səni ananla yola salmaqda məqsədiniz odur ki, bu gecə xoşbəxtliyinin əsasını qoyaq. (*üzünü Bənövşəyə tutaraq*) Onu götür, bu gecə qızını özün apar evinə.

Bənövşə: Oğlum, baş sındırıb dərdir birinə əlac eləyirik, o birisi göyərir. Bəs uşaq məsələsini neyləyək?...

Mahmud: O, bətnindəki uşaq üçün bədənini bizə kirayə verir. Biz də onu qəbul eləyirik.

Lətifə (*Bənövşəyə*): Elə olar?

Bənövşə: İşi necə tutsan, elə də olar.

Mahmud: Anam düz deyir, Bənövşə xala. Biz də onun kirayə və zəhmət haqqını ödəyirik.

Yazgül: Sənin başın xarabdı. Sən öl, səni görən gözlərindən

eləyəyəm. Mən sahibsiz it deyiləm.

Mahmud: Sahibsiz olmadığımı bilirəm. Hədələrin isə boş şeydi, içini boşaltmağa xidmət eləyir.

Lətifə: Mahmud, mən söz danışdım. Oğlum, heç olmasa, mənə hörmət elə, onu danışdırma. Sən get, havanı dəyiş. Qalanını özümüz...

Mahmud anasının üzünə diqqətlə baxır. Heç bir söz demədən pencəyini götürərək evdən çıxır.

Bənövşə: Ağılsız baş yiyəsinə donuz güddürər. Bizim ki, də bura qədərmiş. Qalx, qalx, gedək xarabamıza. İfritə! Sənə məhkəmə də bu evdə yer verməyəcək. İkiotaqlı mənzildən biri Lətifənindi, o birisi Mahmudun. Dur, dur, dur, yaramaz, nanəcib. Məni el içində xəcalətli elədin.

Yazgül: Qızıışma... Çox şeydən xəbərsizsən.

Lətifə: Nədən? Aç, de, anan da eşitsin. Öyrənsin, Gülzar, Rizvan kimdi. Polisə səni niyə çağırıblar? Orda səndən nə soruşublar... Oğurluq nədi?

Yazgül paltarlarını yığır, anasıyla evdən çıxırlar. Pay-piyada gedirlər.

Kadr dəyişir. Yol boyu Bənövşə göz yaşları axıdır.

Bənövşənin daxili səsi: Bu gördüklərim, duyduqlarım həqiqətdimi? Yoxsa bir rəy. Həqiqətsə, çox pis... Axı bu gecə qarşılaşdıqlarım rəyaya da oxşamır. Bəlkə özümdən xəbərim yoxdu, mən xəstəyəm. Aman Allah, qızım sevgi axtarışlarında. Mahmudun sözündən belə çıxdı ki, o, özünə aşna tapıb. Elə olmasaydı, Yazgül “Əcəb eləyirəm”, nələr, nələr deməzdi.

Yazgül: Əziz-xələf rəfiqəni gördün də.

Bənövşə: Kəs, namərd qız. Mən hər şeyi gördüm.

Yazgül: Mahmud əclafdı. Elə olmasaydı, Minayə...

Bənövşənin daxili səsi: Xudaya, mən bu qədər kütbeyin, dardüşüncəsiz zəmmiş? Gözlərim, idrakım doğrudanmı bu qədər kormuş? Özümüz ədalətsiz, ləqayətsiz olduğumuz halda, özümüzdən yüz qat dəyərlilərə boş, mənasız mühakimələrimizlə hökm eləyirik: sən düz demirsən; sən günahkarsan; sən ədalətsizsən; sən elə yox, belə eləməliydin...

Yazgül: Ana, bir az yavaş get də. Axı sənə çatammıram.

— Səsinə kəs, ifritə, tez gəl, bizi gecənin bu vədəsində, bu abırda küçədə görənlər olmasın.

Pauza

— Hə... Bundan sonra belə olacaq.

— Necə?

— Saçyolduma çıxmalıyıq.

— İstədiyən vaxtı yola bilərsən. Müzyağı olmayacaq.

— Elə dolmusan ki, sənə söz demək olmur...

Bənövşə yan-yörəsinə baxmadan addımlayır. Yazgül də onun ardınca.

Bənövşənin daxili səsi: İnsanlığın mahiyyəti heç bir mühakimə və mülahizəylə müqayisə olunmaz. Ədalət və mərhəməti özündə ehtiva eləyən hərəkətlər cinyyət törədən və ya cinayət-karlıq təlqin eləyən düşüncələrlə bir araya sığmır. Bu, bir həqiqətdi. Baş verənlər Allahın inkarı deməkdi. Böyük dühaların “Allah yoxsa, onu yaratmaq lazımdı” fikirləriylə mən qəti şəkildə razılaşıram. Yazgülsə, mənim bu razılaşmamın üstündən xətt çəkdi...

Daxilən öz-özünü didib-tökən Bənövşə addımlarını necə atdığıni bilmir. Səhər açılmaq üzrədir. Onlar evə çatırlar.

Kadr dəyişir. Bənövşə sakitcə öz otağına keçir. Yazgül divan-

da uzanır.

Kadr dəyişir. Bənövşə səhər işə tələsir. Badamla qarşılaşır. Badam gülümsünə-gülümsünə ona yaxınlaşır.

Badam: Eşitdim, əziz-xələf rəfiqən də boş çıxdı.

Bənövşə: Nə demək istəyirsən? İçində qaynatma.

— Qonşular deyirlər, Yazgül qayıdıb... Sevgi axtarışındadı... Yekə arvadsan, heç ağına gətirmədin?

— Nəyi?

— Görünür, kürəkənin o söz. Onun kişiliyi olsaydı, Minayə başqasına qouluşb qaçardı?

— Badam!!!

— Nədi?

— Get, öz dərdinə qal.

— Vaxtında Seymuru bəyənmədik. Seymurun da nəfsi kəsdı Yazgülü...

Pauza

— Qanımlı qaraltma, Badam. Canın üçün saçından tutaram, başını tərliklə özərəm. Tüpürərəm həyata... Qandın? Rədd ol. Səni gözlərim görməsin, ədəbsiz.

— Aa... Sən dəliysənmiş.

Badam gedir.

Kadr dəyişir. Günortadır. Bənövşə süfrə açır. Yeməkləri süfrəyə yığır. Yazgüllə yeməyə oturlar.

Yazgül: Axır ki, türmədən qurtardım.

— (*Yazgülə*) Gəl, yeməyini ye. Mənim gedəsi yerim var. Boş-bekar adam deyiləm.

— Gəlirəm. (*Yuyunub-daranan Yazgül açıq süfrə başına gəlir. O, yeməyini yeyə-yeyə sözünə davam edir*) Hər şeyi özünə

niyə yük eləyirsən? Qoy hamısı cəhənnəm olsun.

Pauza

— Oldular, Yazgül. Sən vardın, indi yoxsan. Bir qadın ki, hələ dünyaya göz açmayan körpəsini bətnindəcə məhv eləməyə, kimə isə verməyə hazırdı, o, adam deyil, vəhşidi. Necə olub ki, mən səni tanımamışam?

— Mən hər evinə köçəndə özümlə uşaq aparmışdım?

— Yox... Ərin uşağından imtina eləmir ki? O, uşağına sahibdi. Bunun dalı var. Hələ görək sevgi axtarışların başına nə oyunlar açacaq. Yaxşı, mənə deməmişdin, o Gülzar, Rizvan kimdilər? Bəlkə onlardan da bir az danışasan?

— Tələbə həmkarlarım.

— Polisdə nə işin vardı?

— Polis də adamlar üçündü.

— Sualıma cavab vermədin. Soruşuram: orda nə işin vardı?

— Çağırılmışdılar.

— Niyə?

— Əşi, nə bilim ey. Müstəntiq-zadsan?

— Evdən oğurluq?.. Ölməlisən... Mən hər gün işləyirəm. Məndən sonra dostların hər gün bu evə ayaq açacaqlar?

— Hər kəsin öz ev-əşiyi var. Sən narahat olma, ana.

Qızından aldığı saymazıyana cavablar Bənövşəni haldan çıxarı.

— Mənə ana deməyə daha sənə haqqın yoxdu.

— Hamısının səbəbkarı sən özünsən. Məni də sən aldatmışsan. Övladın da haqqı var. Sən mənim haqqımı, hüququmu tapdalmısan.

Bənövşə qəzəblənir və deyir.

— Yazgül, özümü öldürsəm də, daha mən səni xoşbəxt elə-

yəmmərəm. Xoşbətlilik çuxa deyil ki, onu əynimdən çıxarıb sənə geydirəm?.. Özü özünə eləyənə, dünya tökülsə belə, çarə qılanmaz. Sən özünü də, mənim arzularımı da çılğın ehtiraslarına qurban elədin.

— Eh... Nə olsa, danışsın? Gör, doğmaca qızını qoyub kimlərin tərəfinə çəkilmisən?

Pauza

— Bilirəm, ehtiraslar çox güclü olur. O qızışanda adamın gözlərini tutur, ürəyini rıqqətə gətirir, başındakı ağıllı düşüncələrini pərəm-pərəm eləyir. Nəticədə abır, həya, ismət pərdəsi yırtılır. Adamlar meymuna çevrilirlər...

— Məni ehtiraslarımla qulu sən elədin, ana.

— Mən indi susmağa məhkumam, Yazgül. Sənsə öz taleyini özün biçdin. Aqibətini də hamıdan tez özün görəcəksən...

— Ana, bu boyda ölkədə boşanan, uşağını atan tək mən deyiləm. Mən onların nə birincisiyəm, nə də sonuncusu olacam. İnsanlar neçə min illərdə beləcə yol gəlirlər... Təkrar eləyirəm, bu, həyatdı, kim necə istəyir, elə də yaşamaladı.

— Pəh... Pəh... Gözlərin aydın, a Bənövşə. Qızın sənə tarixdən gör nə moizə oxuyur. Guya bunuyca qanmıram. Heç nə başa düşmürəm... Sən də belə şikəst oldun, Yazgül. Mənim də bəxtim qaragünlüymüş...

Kadr dəyişir. Axşamdır. Atlasgilin evi. Mahmud qapının zəngini basır. Aqil qapını açır. Mahmudu görcək təəccüblənir.

Aqil: Qapı ağzında dayanma, keç içəri. Nə baş verib?

Mahmud təqsirkar adamlar kimi içəri keçir. Yan otaqdan Atlas xalataının düyməsini bağlaya-bağlaya çıxır. O, qardaşını görüb özünü itirir.

Atlas: Mahmud, xeyir ola, qardaş, bu vaxt gəlməkdə? Olmaya anamız xəstələnib. Ya Yazgüllə aranızda dava-şavanız olub?

Mahmud: Anamız yaxşıdı. Yazgüllə hə, sözləşmişik. Özü də ciddi... Arvad sarıdan mənimki gətirmədi... Bəxtimə bax...

Pauza

Aqil: Ay pir olmuş, kiminki gətirib ki? Ölülər elə bilirlər, dirilər bu dünyada qalıb halva yeyirlər. Qayın, sən özündə də var. Bircə dəfə nə evdə, nə də çöldə üzünü gülən görməmişəm. Arvad diqqət tələb eləyir, o da səndə yox.

Atlas: Əşi, sən saxla, görək. Ürəyimi çatlatma. Anamın teztovluğu... Sən də romanlarla qanımızı qaraltma... İmkan ver, görək özü nə deyir?

Aqil: Əşi, elə mən də bunu deyirəm də (*gülür*). Ailədə sözsöhbət olar. İndi dalaşsın, bir azdan barışsın. Küsüb-barışmağın özgə ləzzəti var. Bəyəm, elə küsüb-barışma, ay Atlas, aramızda azmı olub?

Atlas: Saxlama, Mahmud. Onsuz da indi zəng edib hər şeyi cikinə-bikinə qədər anamdan öyrənəcəm.

Mahmud: Doğma bacımdan söz gizləməyəcəyəm ki...

Mahmud dərindən köksünü ötürür. Dodaqlarını bir-birinə kipləşdirir. Onun astagəlliyi Atlası darıxdırır.

Atlas: Adə, yekə kişisən, ağzına su alıb qənşərimizdə oturmağamı gəlmisən? Ağzını aç, danış da.

Aqil: Ay Atlas, sən də qəribə adamsan. Görürsən əsəbidi. Qalx, bir stəkan çay gətir. Bir qurtum içsin, özünə gəlsin. Bu teztovluq kimə nə verəcək ki? Gəlibsə, gec-tez deyəcək də.

Mahmud: Yox.. Ötüşəsi dava-dalaş eləməmişik. O kütbeyin, hərdəmxəyal qadındı. Mən canımı dişimə tutub onun bütün şıltaqlıqlarına dözürdüm. Çalışırdım ki, onu yola gətirim. Özünü də, ailəmizi də alçaldan, düşünülməmiş hərəkətlərini islah elə-

yim. Bunun üçün də şitəngi söz-söhbətlərinə, yersiz dedi-qodularına dözürdüm. Hər dəfə də ona qüsurlar tuturdum. O isə heç bir nəticə çıxarmırdı.

Pauza

Atlas: Qardaş, dinməsəm, danışmasam da mən onda sən deyənləri duyurdum. Vaxtında sənə öz sözümlü dedim... Yazgül işi görürdü, sonra da ayağını bir pillədən o birinə qoyurdu. Hiss eləyirdim ki, siz başqa-başqa adamlarsız...

Aqil: Əgər hər bir tərəfə, arvad əks tərəfə baxırsa, onların nə danışmaları, nə əməlləri, nə də baxışları üst-üstə düşə bilər.

Mahmud: Son zamanlar o lap həddini aşdı. Hər axşam anamdan mənə qırmağa başladı.

Atlas: Yazıq ana, çörəyinin duzu yoxdu. Evinə gətirib ailənin üzvi eləmişən. Gör o, nə fikirləşir?

Aqil (*gülümsünür*): Yetim, kimə təpik atarsan, çörək verənə.

Mahmud: İlk dəfədi sizə deyirəm. Təzəlikən qızıl bilərzik almışdım. Anamın da cehizlik boyunbağısı vardı. Onlar evdən yoxa çıxdı. Tez-tez cibimdən pullarım oğurlanırdı. Soruşanda, nə desə yaxşıdı? Ana-bala öz işinizdi. Kiməsə vermisiz, ya salıb itirmisiz...

Atlas (*dərhal*): Anam öz boyunbağısını niyə götürməlidir? Sən aldığın bilərziyi, cibindəki pulları niyə başqasına ötürməlidir?

Mahmud: O sualların cavabları yoxdu.

Aqil: Bəlkə harasa qoymusuz, sonra da yerini unutmusuz?

Mahmud: Yox... Axşam cibimə pul qoyub yatıram. Səhər yuxudan qalxıb vanna otağına keçirəm. Qayıdıram ki, cibimdə pul yoxdu. Belə də etibar, dəyanət olar? Oğru arvadla... Hər ikisi...

Pauza

Aqil: Ev oğrusunu tutmaq qeyri-mümkündür. Axı Bənövşə

xanım elə qadın deyil. O bilsə, qızını cəzalandırar.

Atlas: Cəzayla əyrilik düzəlməz. Beş gün keçəcək, adətcar adətində sədaqətini göstərəcək.

Mahmud: Bilirəm. Kişi, əgər o, kişidirsə, arvadından danışmaz, qarasına deyilməz. Məqam yetişdisə, bildiyini biləcəyinə vermir. Mən sizə demədiyim bəzi şeyləri də anasına kəskinliyiylə çatdırdım. Anası qızının qüsurlarını əvvəl pərdələmək istədi, ancaq bağışlanmaz hərəkətlərini eşitcək susdu.

Atlas: Deməli, o söhbətdə Bənövşə xanım da olub.

Mahmud: Hə... Olub.

Atlas: Dəhşətdi... Ağlısızlıqdı. Xəyanətdi. Oğurluqla başqa xəyanətlər arasında məsafə çox azdı.

Mahmud: Hiss eləyirəm ki, narazılığın sonu qanla nəticələ-nəcək.

Aqil: Ay aman! Bənövşə qızını apardı, yoxsa...

Mahmud: Bilmirəm... Mən pəncəyimi götürüb çıxanda onlar hələ ki, evdəydilər.

Atlas telefonun dəstəyini götürür, nömrələri yığır. Az sonra dəstəkdən Lətifənin səsi eşidilir.

Atlas: Salam! Səhərin xeyir, ana.

Lətifə: Salam, qızım, aqibətin xeyir.

Atlas: Evdə təksən?

Lətifə: Hə... Qardaşın sizdədimi?

Atlas: Hə... Birlikdəyik.

Lətifə: Onu da götür, gəl. Az qalır, ürəyim çatlasın.

Atlas: Yaxşı, gəlirik.

Atlas dəstəyi telefonun üstə atır.

Aqil: Arvad narahatdı.

Atlas: Qalxın, gedəyin. Səsindən duyduğum ki, yazıq arvad bərk həyəcanlıdı, əsəb keçirir.

Hər üçü ayağa qalxırlar. Aqillə Atlas paltarlarını dəyişir, Mahmudla birlikdə qapıdan çıxırlar...

Kadr dəyişir. Taksiyə oturlar. Birbaşa evə gəlirlər.

Lətifə: Af-ufdan başım açılmır. Nəyə əl atıramsa, kimə üz tutaramsa, xatasını çəkirəm. Oturub-durub öz-özümə fikirləşirəm, baş sındırıram. Həyəcan, qorxu, pəşmançılıq hissi məni bürüyür. Qara çuxam yatıb. Elə bil təzyiqim qalxır. Çöhrəm qızarmayıb ki?

Pauza

Atlas: Səndə qorxulu bir şey yoxdu. Tibb bacısısan, sakitləşdirici dərman iç, özünə gəl.

Lətifə: İçmişəm, qızım, halım elədi ki, dərman da vecə gəlmir.

Atlas: Yaxşı, bu, nə qəzyədi?

Lətifə: Bu, çoxdan belə olmalıydı... Gözləyirdim bu əcaib həngaməni... Oldu da. Məni çaşdıran onun ikicanlı olmasıdır. *(Atlasla Aqil bir-birinin üzlərinə baxırlar. Lətifə sözünə davam eləyir)* Hey deyir, məni bundan azad eləyin. Mənə uşaq lazım deyil. Mən uşaq saxlamayacam... Nə deyirsən, onu da eşitmək istəmir.

Atlas: Bəs Bənövşə xanım nə deyir?

Lətifə: Nə deyəcək? Allah valideynlərə pis övladı verincə, verməsə yaxşıdı. Ağılsız övlad dərdi-sərdi. Başa ağırlıq gətirəndi... Əşi, o qədər sözlər dedi, lap ətim töküldü. Onun sözlərini eşidib-bilənlər adama nə deyərlər?

Aqil: Qayınana, deyəsən, səni qorxudan və danışdırın ictimai rəydi...

Lətifə: Hə... Oğlum... Qorxuram, özü də çox.

Aqil: Unutma ki, bətnindəki övladdan imtina eləyən qadından hər cür yaramazlıq, cinayətkarlıq çıxar.

Lətifə: Mən də elə düşünürəm.

Aqil: Mən hüquqsünasam, cinayətkarlığın nə olduğunu yaxşı bilirəm.

Mahmud: Cinayət eləməyən adam varmı?

Pauza

Aqil: Həyat şahmat oyunudu. Görünür, Yazgül oyundadı. Oyunda olmayan, ağıl başından çıxarılmayan qadın heç vaxt bətnindəki ilkindən imtina eləməz.

Atlas: Ona elə gəlir ki, mükəmməl oyunçudu, özü də qədə-rincə uduşdadı.

Lətifə: Aqil, ürəyimcə danışdın, oğlum. Əslində sən deyənləri o özü də nəinki inkar eləyir, əksinə, açır-tökür.

Mahmud: Mən onun çirkin fikirlərini xatırlamaq istəmirəm.

Aqil: Sən düşünməyə bilərsən, Mahmud. Yadında saxla, həyat sən fikirləşən kimi deyil. Onun da öz qanunları var. Vaxtında kəsilib atılmayan qara yaranın fəsadları ağlagəlməz faciəylə nəticələnir. Xərçəngdən ilkin zədələnən hissələr kəsilməsə, rişələri dərinə işləyər.

Atlas: Onun və onun kimilərin səpdikləri vecsiz toxumlar cü-cüerti verdikcə, insanlar öz xeyirxahlıqlarını, mərhəmətlərini itirirlər. Nə qədər gülünc səslənsə də, görünür, rəzil olmağı da bacarmaq lazımdı. Bilirsən ki, mən Mahmudla Yazgülün ailə qurmasına narazıydım, ana.

Mahmud: Mərəkəyə bax ey, elə bil, yuxudayam. Baş verənlərin mənimlə heç bir əlaqəsi yoxdu.

Pauza

Lətifə: Tutduğum işlərə görə xəcalət çəkirəm.

Atlas: Xəcalətli düşmənin olsun. Sən ürəyiaçıqlıq, sadələvhlik elədin. Doğrudu, nə qədər etiraz eləsəm də, Bənövşənin ağıllı, düşünülmüş danışmaları məni də inadımdan döndərdi. Gö-

rünür, səhvi duyduğumuz zaman o ailədən qaçmalıydıq. Yaxşı, mən anlamıram, Bənövşə düz adamıydısa, xasiyyətini bilə-bilə niyə qızını müdafiəyə qalxırdı?

Otuz beşinci bölüm

Lətifə: Bənövşə eşitdiklərinə əvvəl inanmadı, sonra da özünü sığışdırmadı. Atlas, mən indi də Bənövşəyə ağıllı qadın kimi baxıram. O da yaranmış belə vəziyyəti, inan ki, təsəvvür eləməzdi.

Atlas: Neyləsin? Yazığın uğruna bədəsil övlad çıxıb. Öhdəsindən gələmmir.

Lətifə: Həqiqəti anladıqca, qızının danışıklarından, hərəkətlərindən ölüb-dirilirdi. Məni dəhşətə gətirən eşidib-bilənlərin bizə həqarətli baxışları olacaq.

Atlas: İctimai fikri əsas götürsək, bəlkə onda yalvarıb-yaxarıb Yazgülü evində saxlayasan... Sonrakı yaradacağı mərəkəni gözləyəsən.

Aqil: Gəlin boş-boş şeylərlə başımızı doldurmayaq. Dedi-qodudan əl çəkib, vəziyyətdən real çıxış yolları axtaraq... İctimai rəy ayrı-ayrı fərdləri buxovda saxlamağa yönəli vasitədi. Bəlkə də məzəli və məzhəkəli fikirdi...

Pauza

Mahmud: Söhbət uzanıb-uzanıb, axırda son həddə gələcək. Biz ayrılmaq qərarını verdik. Bunun üçün tutarlı faktlar axtarmağa, bəhanələrə əl atmağa ehtiyac yoxdu.

Lətifə: Ürəyim qısıılır. Minayənin qoşulub getməsi mənə belə yer eləməmişdi.

Atlas: Cəhənnəm olsunlar!

Mahmud: Fikir verin. O, nə dərəcədə yolunu azıb ki, dünyaya gələcək uşağı mənə verməyə də razılaşdı. Bu, öz doğma öv-

ladından imtina deməkdir. Yazgülə nifrət elədiyim kimi, onun da eyni dərəcədə məndən zəhləsi gedir.

Lətifə: Elə adamda nə qadınlıq, nə də analıq heysiyyəti ola bilər.

Aqil: Mahmud, səndə kişilik qətiyyəti, heysiyyəti və cəsarəti olmalıdı. Dönməzlik, prinsipiallıq və özünə mübarizə aparmaq əzmi aşılmalısən...

Atlas: Başqa yolun da qalmır, qardaş.

Mahmud: Uşağı ondan alacam. Özümə rəva bilmərəm ki, mənim uşağım kiminsə himayəsində yaşasın.

Lətifə: Oğlum, mənim də dediyim odu da.

Atlas: Allah istəyə, ekiz doğa.

Aqil: Avazın deyəsən, haqdan gəlir... Elə olsa, birini də götürüb biz saxlarıq.

Atlas: Niyə də saxlamayım qardaşım balasını.

Mahmud: Möcüzəli və ibrət olunası həyatım varmış, bacı.

Lətifə: Hələ qərar verməyə tələsmə.

Mahmud: Necə tələsməyim, ana. Mən onun dilindən çıxanları, yolunu kəsərək, yaxud zəng çalıb mənə deyilən bir çox məsələləri dilimə gətirməyi qüruruma sığışdırmıram. Bundan sonra fikrin nədi? Onu geri qaytarmaq?

Pauza

Atlas (ə səbi): Bu başımıza gələnlər hamısı sənəin səhvlərində, qardaş.

Mahmud: Belə həyatdan ölümü üstün tuturam. Nə olsun ki, bu günə qədər onu özümə arvad bilmişəm. O salınan körpüləri su apardı...

Aqil: Nöqtələr... Arxasını gözləyək, Atlas. Biz gedək, hazırlaşaq. Bir azdan işdə olmalıyıq.

Aqillə Atlas gedirlər. Mahmud yan otağa keçir. Lətifə divanda uzanır.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Bənövşə əsəbdən özündə-sözündə deyil. Dərman içir. Qızını məzəmmətləyir.

Bənövşə: Bu iki tifil olmasaydı, mən özümü yandırardım. Zəhər içib öldürərdim. Qohum-əqrəbayla, tanış-bilişlərlə bir də üzləşməzdim. Hamı bizə həqarətlə baxacaq. Gözlər sənin oturuş-duruşuna, davranışlarına dikiləcək.

Yazgül: Kim necə istəyir, elə də eləsin. Mən kimlərsə görə...

— Deyəcəklər, Bənövşənin əndazəsiz qızı!

— Qələt eləyəcəklər. Mən kimsənin xatirinə özümü bədbəxt eləməli deyiləm. Sən niyə anlamırsan, ana, mən ürəyim götürməyən xörəyi dadmaq istəmirəm. Sən məni cinayətə vadar eləyirsən?

— Nəyə? Cinayətə?! Məni öldürmək, başından rədd eləmək istəyirsən? Gəl, bildiyini elə, axmaq qız!.. Gec-tez bu, belə də olmalıdı...

— Belə getsə, görürəm, mənə böhtan da ata bilərsən.

— Ana qızına?..

— O qədər analar...

— Mən səhvlərimi anlayıram. Ancaq unutma ki, mənim səhvlərim abır-həyamdan, analıq ləyaqətimdən irəli gəlir. Mən düşündüm ki, səni ərə verim, ailə-uşaq sahibi olasan. Vermədim ki, yolunu azasan, özünə də, başqalarına da cəfa gətirəsən...

Pauza

— Məni cinayətə təhrik eləmə.

— Bəlkə mənə qarşı cinayət törətmək barədə düşünürsən? Bəs o tiffillər necə olsun?

— Sözü baş-ayaq vurma. Mən cinayət törətmək deyəndə, səni nəzərdə tutmuram. Lətifəni, Mahmudu evindəcə yandırmağı, qazda boğmağı nəzərdə tuturam.

— Booy... Booy... Onların günahları nədi? Neçə vaxtda səni

yaşatmaları? Səni bəzəndirib-düzəndirib ziyafətlərə, yığıncaqlara yola salmaları? Səni əzizləmələri? Mənim yazığım Lətifəyə gəlir. O, mənə görə ağılaşmaz zərbələr aldı.

— Elədikləri başlarına dəysin... Bax, budu, sənə deyirəm. Qurtar deyinmələri. Zəhlə tökən sözləri! Sənin fikrin-zikrin o tiffillərdir. Ay yazıq, onlar sənə nə verəcək?!

— Onların adlarını tutma... Onlar mənə nə verməlidilər ki?.. Ya sənə?! Alçaq. (*Bənövşənin gözlərindəki yaş yanaqlarına dağırlanır*) Səndə ürək yoxdu! Sən vəhşisən! Yanıram...

— Nə deyirsən, de. Daha mənə təsir eləmir (*Astadan mızıldanır*)

Sevgisiz həyat nədi?

Sevgi varsa, var həyat!

Mən yaşamaq istəyirəm!..

Sevgi dolu bir həyat.

— (*cızzağı çıxax-çixax*) Pəh... Pəh... Nə sevgi qanırsan, nə də həyat!.. Darıxma... Darıxma... Ağılsızlığın ucbatından ömrün boyu yanacaqsan...

Pauza

Sənə “sevgi verənlər” aldılar əlindən xoşbəxtliyini...

Yazgül DVD-ni işə salır. Otağı xarici musiqinin sədaları büriyür. Yazgül musiqinin təsiri altında rəqsə başlayır. Bənövşə dəhşətə gəlir. Dözməyir, əllərini ataraq Yazgülün saçlarını yolşdurur. Yazgül anasının əlindən qurtarmağa çalışır. Bənövşənin ürəyi sıxılır və döşəməyə yıxılır. Yazgül evdən qaçır.

Kadr dəyişir. Gülzarla Rizvan parkda gəzirlər. Gülzar Yazgülə zəng edir.

Gülzar: Parkda gəzirik. Rizvan da mənimlədi. Gecikmə, tez

gəl.

Yazgül: Gəlirəm.

Rizvan: Gülzar, Yazgül getdikcə mənə çox bağlanır. O, mənə rüsvay eləməsə, yaxşıdır.

— Qorxursan?..

— Çox emosionaldı... O gün necə dedi? Uşağı doğub Mahmuda verəcəm, aparsın saxlasın. Böyütsün... Onun ağı var?

— (*gülərək*) Onda hər dil, hər sifət var. Çox romantikdi. Fantaziyası güclüdü. Bir də ki sənə onun ağı lazımdı?

— Özünə dəyər verəmmir. Yanaşı addımlayırıq. Gözləri qarşından gələn maşınların salonundadır... Sən canın, onu məndən rədd elə. Bir qadın ki, xəyallar içərisində ərisin...

— Ədə, kəbinli arvadın deyil ki? Sənə də onun əzilib-büzülməsi, xəyalpərəstliyi sərfəli olar.

Pauza

— Yazgül sevgiyə ehtiraslı münasibətləri daim qarışdırır, ayırammır. Hərdən onun gözəlliyinə heyfim gəlir. Gözəllikləri qadınların başlarına həmişə bəla açır.

— Bir qadın ki, səhərlərər yatağından qalxıb, oynaş qoynuna atıla, ondan nə gözləmək olar? Bir sözlə, gündə ən azından iki kişi əyləndirə. Onda nə gözləyəsən, Rizvan?

— Onda qalmışdı ki, oynaşla kef xatirinə doğma balasını ata, Gülzar.

— (*gülərək*) Deyəsən, yavaş-yavaş ağıllanırsan. Yazgülün əvəzinə mən olsaydım, nəyə deyirsən and içim, səni görəndən gözəldən eləyirdim.

— Hərdən öz-özümə suallar verirəm. Çılğın ehtiraslarımı vaxtında boğammazdımı? Ərli qadınla intim əlaqələrə girmək kişilikdendimi?

Pauza

Yalandan səni sevirəm demək, insanlıq çərçivəsini dağıtmaq deyilmi?.. İyrənmə özümdən...

— Ayə, özünü cırıb-dağıtma. Sən deyənləri, canı çıxıb Yazgül özü qanmalıydı. Qanmayıb, cəhənnəmə ki, qoy əzabını da özü çəksin.

— Mən hissə qapılmışam. Ehtiraslarımın qulu olmuşam. Bu işdə sənə də əməyin çox olub, Gülzar.

— (*Gülzarın sifəti bozarır*) Bir zaman ayaqlarımı yalamağa hazırıydın... Gözlərin ayaqlarının altını görmürdü.

— Görək onu başdan çıxartmayaydıq. İndi mən ondan necə yaxa qurtarım? Bu münasibətlər haçanacan davam eləyəcək və bizi hara aparıb çıxaracaq?

Pauza

— Məni sakit buraxmırdın. İndi məni zibilə qatma. Onsuz da bir dəfə polisə düşmüşəm. Mayorun ikibaşlı... onbaşı sözlərini eşitmişəm. Gedin, öz səhvinizi özünüz düzəldin. Onu da bil ki, Yazgül həyasızdı. Ağına nə gəlsə, onu da eləyər. Qarnı burnunda lap gedib evinizdə də oturur. Onunla ehtiyatlı ol. Pişim-pişimlə dolan. Doğsun, uşağını ərinə versin. Qalanını sonra fikirləşərsən.

Rizvan qorxur. Gülzar ucadan gülür.

— Deyirsən...

— Hə...

Yazgül gəlir. O əvvəl Gülzarla, sonra Rizvanla görüşür.

Gülzar: Kefin yoxdu. Olmaya yenə soğan doğrayıblar.

Yazgül (*mızıltılı səslə*): Hə... Aaz... Adamı ürəyincə yaşamağa da qoymurlar.

Gülzar: Kim?

Yazgül: Kim olacaq? Anam. Qadın olasan, özün də bu qədər mühafizəkar... Sərt... Rəhmsiz... Dolanmırıq. Lətifə sınıtırmış

elə bil, ana-bala aramıza qurd yağı sürtüb. Arvad görmək istəmir mənə.

Rizvan (*rişxəndlə*): Görünür, dalınca gözü qalıb. Niyyəti cirkinsə, dığın-dığın həmişə olacaq.

Gülzar (*Rizvana göz ağardaraq*): Söz-söhbətsiz ailə olmur. Gərək dözsən.

Yazgül: Bircə qarnımdakından yaxamı qurtara bilsəydim...

Gülzar: O, anası ölmüşün günahı nədi? Qızışmanın nəticəsidir də... Bircə Rizvanın üzərinə düşür.

Rizvan: Nə bircə?

Gülzar: Uşağı saxlamaq, böyütmək, evləndirmək... Nələr... Nələr borcu. (*qəhqəhə çəkərək*) Balam bayaqdan özünü cırıb-dağıtmırdın. İndi deyirsən, nə bircə? Dizinin üstə alıb oynatmaq, nanay-nanay çalmaq, “dımblı balam”, “dımblı balam” demək borcu...

Yazgül Rizvanın üzünə baxır. Rizvan susur.

Yazgül: Gülzar düz deyir, Rizvan.

Gülzar: Ürəyin getməsin, əə. Yazgül elə bala deyil. O, səni çox istəyir. Razılıqlar, doğulan kimi uşağı sahibi təhvil götürəcək. Yazgül də övvəlki şuxluğunu alacaq. Kefə baxacaqsan.

Pauza

Rizvan: Boşla zarafatı, Gülzar.

Yazgül: Qorxaq kişidən zəhləm gedir, Rizvan.

Gülzar: Rizvan nədən qorxacaq? Olan olub, torba dolub. Uzaq başı yoğurmam, yapmam, hazırca kökə tapdım olacaq Rizvan üçün. Düz demirəm, Yazgül?

Yazgül: O sualı Rizvana ver, mənə yox...

Gülzar (*Rizvana qəsdən sataşır*): Qaqaş, həyat çox qəribəymiş... Kim itirir, kim tapır. Kim qazanır, kim yeyir. Sənin də qismətinə beləsi çıxdı.

Rizvan (*Yazgülə xoş getsin deyər*): Qismətimə nə olub ki?

Qarşıma Yazgül kimi xanım çıxıb. Naz-qəmzəsi adam öldürür.

Yazgül: Məni utandırma.

Gülzar: Naz-qəmzəsiz qadının nə gözəlliyi?! Naz-qəmzə əslində, oynasa olar, ərə yox... Ərə olsa, tez şübhələnər. Düz demirəm, Yazgül?

Yazgül: Ərlə nə yatdım, nə yuxu görəm...

Rizvan Yazgülün boynunu qucaqlayır.

Rizvan: Adam ölür...

Yazgül gülür.

Gülzar: Məni gözləyirlər. Bir azdan evdə olmalıyam. İmkan olsa, görüşərik. Siz dərdləşin.

Gülzar gedir. Rizvanla Yazgül parkda gəzişirlər.

Kadr dəyişir. Universitet. Yazgüllə Rizvan söhbət eləyə-eləyə pilləkənləri qalxırlar. Qapısı açıq otaqlardan birinə girirlər.

Kadr dəyişir. Yazgül çantasını partanın üstə qoyur və Rizvanın belini qucaqlayır, dodaqlarını onun dodaqlarına yapışdırır... Az sonra Rizvan stulu qapının arxasına qoyur ki, açılmasın... Onlar otaqdan çıxanda ikinci dərs də yarıdan keçmiş olur. Rizvan saatına baxır.

Rizvan: Tələsməyək, tənəffüsə on dəqiqə qalır.

Yazgül: Onda burda dayanmayaq, dərsimiz 214-cü otaqda olacaq. Uşaqlar bizi birlikdə görsələr, atmaca atacaqlar. Gəl, onlara cavab ver.

Pilləkənləri endikcə Yazgül söhbətinə davam eləyir.

— Əşi, Səbinə özü gic ola-ola, məni lap dəli eləyib.

— Niyə?

— Elə hey deyir. Hardaydın? Kimləydin? Özünü lap salıb itirmisən. Rizvan sənənlə vaxt keçirir. Onu at getsin. Ərli qadın oturuş-duruşunu bilir. Əşi, adama deyərlər, sənə nə var? Hardaydım, kimləydim, özümü necə aparıram, ərliyəm, ya subayam?..

Pauza

Hər kəs özünə cavabdehdi. Bu dəfə də ağzını açıb sorğu-sual tutsa, toxunacaq söz desə, tutub saçından qoyacam ayağımın altına. Dalı nə olar, olar...

Rizvan ani fikrə gedir.

— Yox... Belə şeyləri açıb-ağartmaz. Polisdən bir dəfə gücbəlayla canımızı qurtarmışıq. Bu dəfə ilişək... Fakt odur ki, onlar münasibətlərimizdən xəbərdardırlar. Bəlkə səni mənə, ya məni sənə qışqarırlar? Qışqanlıq pis şeydi. Adamı nəyə desən, hara desən, hətta cinayətə çəkib aparacaq.

— (*acıqlı-acıqlı, zəif istehzayla*) Əşi, səni istəyir, gəlsin verim ona. Ya da kişi qızı kimi desin, Rizvanı indi də ötür mənə... Ötürməyin lap atasına lənət.

Rizvan pilləkəndə ayaq saxlayır və özlüyündə rola girir. Yazgülün üzünə diqqətlə baxır.

— Yazgül, fikrin nədir? Mən əşyayam? Heyvanam, toyuq-cücəyəm? Məni asanlıqla ötürəsən başqasına?.. Sən doğrudanmı məni başqalarına...

— (*gülür və Rizvanın qoluna girir*) Əşi, səni itə, qurda verərəm, Səbinəyə yox... Ağzımın acığını... Qaldı dava-dalaşa, saç-yolduma, narahat olma.

Pauza

— Qızıqıb elə şeylər eləyərsən, oturduğumuz yerdə başımıza oyun açarıq. Bizi universitetdən qovurlar. Bilmək olmaz, hələ məhkəməyə də verərlər.

— (*acıqlanır*) Mən heç nədən qorxub-hürkmürəm. Deyəsən, Rizvan, səndə kişilik də çatmır.

— Gərək ki, kişiliyimə bələdsən, həmişə müqayisədə...

— Müqayisədə nə?.. Özünü yığışdır. Qanımı qaraltma.

Rizvan susur. Onlar dinməz-söyləməz növbəti dərs otağının qarşısında dayanır, tənəffüsün və qrup tələbələrinin gəlişini gözləyirlər. Tələbələr gəlir, Rizvanla Yazgülü bir yerdə görürlər.

Təranə: Burdadılar ki?.. Yorğuna oxşayırlar.

Səid: Tüpürüm üzünə. Gecə-gündüz kürsə gedirlər...

Rizvan (*Yazgülə xısqıldayır*): Döz... Belə şey söz-söhbətsiz, qeybətsiz ötürür, əzizim.

Yazgül (*Rizvanın sözünü saymazlığa vurur və dərhal həmkarlarına atılır*): Başqa söz-söhbətiniz yoxdu? Sizin qələt işlərinizə qarışıq? Hər kəs özünə cavabdehdi.

Qızlı-oğlanlı hamı Yazgülün üzünə baxır.

Sadiq (*Üzünü Rizvana tutur*): Yığışdır, adamuşkanı. Ona kişiliyi ya elə, ya da eləmə.

Tələbələr gülüşürlər. Rizvan özünü gülməkdən gücbəlayla saxlayır və sonra da deyilənlərin ona dəxli yoxmuş kimi dönür, pəncərədən çölə baxmağa başlayır.

Yazgül (*qızıdır*): Elə bilirsiniz, sizin kol-kos, topa dibində, tin-

də-bucaqda neylədiyinizdən xəbərsizik?

Pauza

Təranə: Yazgül, ağzını yerə tut danış. Böhtan atıb hamını özünə bənzətmə. Heç kim özünü çölə qoymayıb. Hər kəs öz əxlaqına, namusuna özü cavabdehdi. Bizim hərəməz bir tərəfdən, bir ailədən gəlmişik. Özümüzə də, ailəmizə də dəyər verə bilirik. Açıq deyirəm. Siz qrupda olanda, biz utanırıq. Bizi vadar eləməyin ki, rektorluğa gedib məsələ qaldıraq.

Yazgül: Nə məsələ qaldıracaqsan? Siz deyənləri sübut eləmək lazımdı.

Sadiq (*dözəmmir*): Yazgül, elə şeylər var ki, onlara sübut axtarılmır, hissiyyat, şübhələr kifayət eləyir.

Otuz altıncı bölüm

Yazgül: Məni başa salın, rektorluq qarşısında hansı məsələni qaldıracaqsınız?

Təranə: Gedib deyə bilərik ki, oğlanlı-qızlı biz tələbələr Yazgüllə, Rizvanla bir qrupda oxumaq istəmirik. Onları bizim qrupdan rədd eləyin.

Yazgül: Hansı əsasla?

Elə bu vaxt Gülzar özünü yetirir.

Təranə: Hələ söhbətin nədən getdiyini anlamırsan? Əxlaqi əsasla! Qandın?! Qanmadınsa, bir də deyim: əxlaqi əsasla! Bəsdə, ərini atıb, başqasına arvadlıq elədiyim.

Pauza

Rizvan: Siz dostluğa niyə başqa dəyər verirsiniz? Belə çıxır ki, kimlə kimi görsək, onların səmimi hərəkətlərinə əxlaqsızlıq donu geydirək? Onlara ləkə yaxaq? Bu, nə söhbətdi? Qadınla kişi-

nin dostluğunu qadağan eləyən elə bir qanun var? Siz Yazgüllə məni əxlaqsızlıqda ittiham eləyirsiniz. Yazgül elə qadın deyil. Söhbət gedib onun ailəsinə çatsa, ya Yazgül gedib özünə xəttər yetirsə, siz qanun qarşısında cavab verəcəksiz.

Gülzar: Qurtarın söhbəti. Yazgüllə Rizvanın əvəzinə mən and içərəm... Onlara şər yaxmayın. Zeynəb qarı bunda deyib: “Oğru elə qışqırdı, doğru bucağa qısıldı...”

Təranə: Aaz, bəsdə, ətimizi tökmə. Bir sən təmizsən, bir də onlar. Yazgülü faciəyə sən salmışsan. İndi də oyun oynayırsan. Ayıbdır, heç olmasa özünə dəyər verib yengəlik eləməyəydin.

Kadr dəyişir. Növbəti dərs başlanır. Tələbələr otağa daxil olurlar.

Kadr dəyişir. Atlas dolaşmış fikirlər içərisində otaqda gəzişir. Aqil qapını açaraq içəri girir. O, Atlası bikiş, gözləri nəmli görür.

Aqil: Sənə nə olub? Yenə nə baş verib?

Pauza

Atlas: Heç. Mahmud barədə düşünüb, dağı Arana, Aranı dağa apara-apara kövrəldim, Aqil.

— Bir şey çıxdımı?

— Hə... Bolluca sarsıntı, göz yaşları... Anamgilə getmək istəyirdim. Görünür, o da Yazgülün yaratdığı göz yaşları gölməçəsində boğulur.

— Hazırlaş, gedək.

— Bəlkə çay gətirim, içəsən. Özünə gələsən, sonra...

— Ehtiyacım yoxdu. Olarsa, orda içərəm.

Kadr dəyişir. Aqillə Atlas Mahmudgilə gəlirlər. Lətifə çarpaydadır. Xəstədir.

Atlas: Sənə nə olub, ay arvad, olmaya Yazgülün dərini çəkirsən?

Pauza

Lətifə: Eh... Danışma... Hələ də özümə gəlməmişəm. Bu nədi, indi də anlayammıram. Görünür, qismətimiz beləymiş... Oturun, Mahmud aptekə gedib, indi gələr.

Atlas: Ay ana, hər kəs öz taleyini biçir. Xoşbəxtliyini özü qazanır... Sən Yazgülü evindən qovmamısan ki? Demir ki, qayınanam mənə gün vermədi. Deyir: “Sevgimi axtarıram”. O, sevgisinin ardınca gedib. Görünür, onun ayağına yağ sürtənlər var...

Aqil: Mahmud yaxşı qurtardı. Elə adamdan nə desən çıxar... Bizim idarədə, istintaq işi gedir. Arvad canıyanmış guya hiylə işlədib. Cavan oğulunu da başdan çıxarıb. Ana-bala killer tutublar.

— Killer arvadın nəyinə lazımdı ki?

— Ərini öldürməyə.

— Booy... Bu üz ki, bizdə var, hələ çox şey görəcəm.

— Tələsmə, gör arvad nə hiylə işlədir? Killerə iyirmi min dollar boyun olur və biznesmen ərinin öldürülməsini sifariş verir. Ərini öldürtdürür. Bu cinayətdə — atasının ölümündə biznesmenin oğlu da cani kimi iştirak eləyib.

Pauza

Kişinin nə qədər əmlakı var keçiriblər ələ. Killerə də iyirmi min əvəzinə beş min ödəyiblər. Aralarına düşüb narazılıq. Killerlər də içib araqdan, ağıl çıxıb başdan. Özü gəlib prokurorluğa, Zeynəb qarı demişkən, açib sandığı, töküb pambığı. Arvad da, oğul da, killerlər də həbs olunublar... İnanın mənə, Yazgüldə də o arvadın üz-gözündəki cizgiləri görürəm. Ziyanlıqın yarısından qayıtmaq da yaxşı işdir. Başqa cürə hərəkət eləsəydi, neylərdik?

Lətifə: Yəni elə şey də eləyər?

Atlas: Bətnindəki uşaqdan imtina eləyən qadın nə eləməz ki?

Aqil: Ağlagəlməyən elə şeylər olur, adamın ayaqları yerdən

üzülür.

Elə bu vaxt qapı açılır. Mahmud içəri girir.

Mahmud: Hə... Nə yaxşı gəlmisiz? Atlas, anana bax, canın üçün, xəstə görəndə dəli oluram.

Aqil: Ayə, qayınanamı hüşulamayın. Onda nə var ki? Bir az əsəbiləşib. Sakitləşdirici dərman içsə, xəstəliyi ötcək.

Atlas: Bənövşədən xəbər-ətər...

Mahmud: Nə xəbər-ətər, qurtarmadıq, bacı? Yalvarıram sizə, onun adını tutmayın. Təsəvvür eləyin, elə adam tanımırıq. Onun barəsində düşünmək belə istəmirəm.

Atlas (*gülərək zarafatla*): Yaxşı, ondan qurtardıq... Halal süd əmmiş olsa, almayacaqsan?

Mahmud (*eyni tərzdə bacısına*): Halal süd əmmiş çətindi tapmaq. Ancaq çiy süd əmmişlə qurtardıq.

Gülüşürlər.

Atlas: Xanımlardan bu qədər zəhlən gedəsi oldu?

Pauza

Mahmud: Yox... İstəməzdim, bacı, sözümdən elə nəticə çıxarsan... Axı anam da, bacım da xanımdılar. Bir halda ki, elədi, mən bütün qadınlar barədə elə danışib babal yuyammaram.

Atlas: Zarafat eləyirəm, qardaş. Yamanca dolub gəlmişdim. Anamız xəstələnməsəydi, onunla söz atışmasına çıxacaqdım.

Lətifə: Onu bildirdim. Gərək qızışib teztovluq eləməyəydim. Mən nə düşünürdüm, nə baş verdi? İndiki peşmançılıq getdi gor evinəcəm.

Mahmud: Həyat belədi də. Yaxşı da yetirir, pis də. Olan oldu, hər şeyə də son qoyuldu. Acgözü doydurmaq asan olsaydı, nə vardı ki?

Lətifə: Mən insanları ömrüm boyu xoşbəxt görmək istəmişəm. Çalışıb hamıya qayğı göstərmişəm. Biri xəstələndə özümü onun yerində qoymuşam. Uşaq ağlayanda, ona fəda olmaq istəmişəm.

Atlas: Sənin görmək istəmənin azdı. Gərək insan özü özünü xoşbəxt eləsin.

Lətifə: Bənövşə mənim neçə illik rəfiqəmdir. Heç vaxt bir sözümlü iki eləməmişik. Təəssüflənirəm ki, Bənövşənin elə qızı var. Əslində, o, anasını da saymır. Mən Yazgülü evimə gətirdim ki, onu xoşbəxt eləyim. Ona qayğı göstərim... Düşündüm, o da gec-tez anasına oxşayar. Çox təəssüf. Yazgülü məni də, anasını da yandırdı. Hıçqırığımı içimizdə qoydu.

Atlas (*səbrlə anasını dinləyərək*): Qurtardınmı, ana?

Lətifə: Hə... Sözü de.

Pauza

Atlas: Sən Yazgülü xoşbəxt eləmək xatirinə qardaşımın səadətini əlindən aldın. Bənövşənin yükünü üzərinə götürdün. Bunun üçün əməllərindən razı qaldınmı?

Lətifə: Qızım, heç kim onu qarşıda nələr gözlədiyini bilmir. Bilsəydi, nə vardı ki. Mən indi həm də Bənövşənin halına acıyıram. O, çox şeyə layiqdi, təkcə Yazgülü ana olmaqdan savayı. Yazıqdılar, axırları xeyir olsun.

Aqil: Görünür, nəsildə, kökdə nəsə çatışmır.

Atlas: Anam hey tərifləyir Bənövşəni. Mən də bir söz demirəm. Onun qızına verdiyi tərbiyə qüsurludu. Axı Yazgülü kimdi? Nə ağıl sahibidi? Ərköyün. Azğın. Sözüünün yerini, oturuşunu duruşunu bilməyən, böyük-kiçik qanmayan. Lovğa. Hamıya üstən aşağı baxan.

Lətifə: O kimdi ki, hamıya da üstən aşağı baxa?

Atlas: Ana, sənə bir söz deməsəm də, həmişə düşünmüşəm: bu qanmazı anam yola verir. Başqa ailəyə düşsəydi, o, beş gün də baş çıxarmazdı. (*Üzünü anasına tutaraq*) Bəlkə yalan de-

yirəm, ana?!

Pauza

Yersiz güzəşt insanları qudurdur. Yadındamı, qardaşımın mənim kiçik səhvimiz olanda qarşısında əyləşdirib bizə dediklərin? Qızı ana böyüdü, ana tərbiyə eləyər. Bənövşəyə olan istəyin o qədər güclüdür ki, görürəm Mahmudu yumşaldıb, yenidən Yazgülü evinə gətirə bilərsən.

Mahmud: O lap ağ olar, bacı.

Lətifə: Bənövşənin Yazgüldən savayı lal-kar bir oğlu, bir qızı var. Gərək Yazgülü onların barəsində düşünəydi. Bənövşəyə yazığı gələydi. Mən Bənövşənin halına-xisletinə bələdəm. O, yeyir-içir, ancaq didir öz-özünü. Yazgülü küçələrdə qalacaq. Səfil həyat keçirəcək.

Atlas: Ondan sənə nə var? (*Aqilə*) Aqıl, inan mənə, anamı xəstələndirən bəlkə də onların dərdi-səridir.

Aqil: Bayaقدan ananın üstünə çox gedirsən, əzizim. Anan neyləsin?

Mahmud: O da belə doğulub da...

Atlas: Mən düşünürəm: ən böyük söz-söhbət, dava-dalaş, dartma-yaxam cırıldı uşağın doğulduğu çağlardan başlayacaq.

Pauza

Lətifə: Yoox... Yazgülü uşaq saxlayandı? Uşaq qədri biləndi? O, anlamlıdır ki, nəinki doğacağı uşağının, heç gələcəkdə özünün də yeri olmayacaq anasının evində.

Atlas: Bənövşə yerin altını da bilir, üstünü də. Bir fağırı tapıb ilişdirəcək qızına...

Aqil: Görəcək danışma, Atlas. Sevgi axtarışında olan qadın hər kişiylə ailə qurmaz?

Mahmud: Ay eviniz tikilsin, canınıza and verirəm, qurtarın ondan. Neçə dəfə demişəm, ondan gedən söz-söhbəti sığışdırarammıram qüruruma. Camaatın dərini çəkməkdən özünü bir təhər eləyəcəksən? Sənə necə dəfə demişəm, özünü düşün.

Qapı bərk və aramsız döyülür. Hamı bir-birinin üzünə baxır. Mahmud tələm-tələsik qapını açır. Qonşu Zivər təntimiyə halda içəri girir.

Zivər: Ağız, evdə oturmusuz. Yazgül maşın qəzasına düşüb. Durun! Durun! Müsəlmançılıq döör? İtdi-qurddu, gəlininiz olub. Yaxanızı çəkib kənarında dursanız, sizə hərə bir ad qoyar.

Mahmud: Gözlərinlə gördün?

Zivər: Yoox... Dedilər, gəlininiz ölümcül yaralanıb.

Lətifə tez ayağa qalxır. Telefona əl atır. Atlas dəstəyi onun əlindən alır və əsəbi halda dillənir.

Atlas: Ay arvad, sən nə vaxt yığışacaqsan? Da sənə Yazgül adlı gəlinin yoxdu. Bəlkə gedib yanında yatasan? Yuxusuz gecələr keçirəsən? Çirkli paltarlarını yuyasan?

Pauza

Lətifə: A bala, məni az sıxma-boğmaya sal. Gözləri qırıq elə. Hərənin içində bir mərhəmət hissi var. Bala ananı nə qədər incitsə, ana balanın dar günündə yanında. Mən də Bənövşəyə zəng etmək istəyirəm...

Atlas (üzünü Zivərə tutaraq): A kişinin qızı, biz sənə əlindən evimizdə oturamırıq. Gündə bir “lo” xəbərlə alırsan başımızın üstünü.

Zivər: A bala, mən nə dedim ki? Gedirsiz gedin, getmirsiz getməyin. O da ölür, ölsün, qalır, qalsın. Dünyanı od tutsa, mənim bir bağ havarım yanmır. Yüz dəfə imam üçün ağlayanda, bir dəfə də yezid üçün ağlayarlar.

Atlas: İndi nə demək istəyirsən?

Zivər: Əsəbiləşmə, Atlas. Mahmud Yazgüllə bir yastığa baş qoyanda, axşamdan səhərə qədər mışıl-mışıl yatanda, yorğan altında çapola çıxanda əziziydi, indi düşməni?

Pauza

Aqil: Bədi, Atlas. Bilirəm, çox əsəbisən. Ona görə də bəzən həddi aşırısan. Belə olmaz. Kaş Mahmudda olan səbrin, dözümlü yüzdə biri səndə olaydı.

Lətifə (əsəbi halda): Atlasın hikkəsindən danışma. Ondan olsa, hamımız əli, qolu bağlı halda onun qarşısında müntəzir dayanmalıyıq. Nə dedi, pisi, yaxşısı yoxdu, ona da əməl eləməli-yik.

Zivər: Hə... Lətifə, varam qızın barədə dediyin bu sözlərə. Atlas çox ötkəmdi. Tutduğu yerdən kəsəndi... Zeynəb qarı de-mişkən, “Dalaşanda elə dalaş, barışmağa üzün olsun”.

Atlas (cızzağı çıxax-çıxa): İndi mən sənə necə danışım, Zivər.

Zivər: Bala, bu gün dalaşmırsız, bir-birinizin gözlərinizi çıxarmağa hazırsız. Elə eləyin, sabah barışanda, bırın-bırına dayanmayasız...

Aqil (üzünü qayınasına tutaraq): Bu xanım müəllim, deyil ki?

Lətifə: Özü yox, o birisi qonşusu hə...

Aqil: Deyirəm axı, bu xanımdan müəllim iyi gəlir.

Zivər: Nə iy, əə? Atasına lənət yalan deyən, gündə üç dəfə çimirəm. İndi də yaxalanıb gəlmişəm.

Atlas: A qonşu, indi bu kişiler neyləsinlər? Get, özünə tay tap. Qoca arvadsan...

Zivər: Aaa... (üzünü Lətifəyə tutaraq) A Lətifə, bizim haramız qocadı? Qızın nə danışır? (üzünü Atlası tutaraq) A bala, çalış, bizim sinimizə çat. Onda görürsən, aramızdakı fərqi.

Mahmud (handan-hana): Düzəldi işimiz. Yaxşı, Zivər xanım, sən get, biz də Yazgüllə bağlı bir şey fikirləşək.

Zivər gedir. Hamı bir anlıq susur.

Aqil: Ayə, bu da xüsusi nüsxədi.

Hamı gülüşür.

Mahmud: Allah-Təala hər cür həşərat yaratdığı kimi insanları da yaradıb. Yaratdıqlarının da çoxu şeytanla alış-verişdədi.

Pauza

Atlas: Həyatdan çox gileylənmə, qardaş. Hər kəs əməlinin nəticəsini dadır.

Lətifə: Birdən bətnindəkinə xətər yetər.

Lətifə Bənövşəyə zəng edir.

Lətifə: Deyirlər, Yazgül qəzaya düşüb. Doğrudu?

Bənövşə: Hə... Düşüb. Ancaq bekara şeydi. Həkimlər yardım göstərrib evə buraxıblar.

Lətifə: Eşitdim, bərk narahat oldum.

Bənövşə: Ciddi şey yoxdu.

Lətifə: Evdə adam var, sonra danışıraq.

Lətifə dəstəyi yerinə qoyur.

Atlas (gülə-gülə): Anam rahata düşdü.

Mahmud: Anam bayaq Bənövşə xalaya zəng çalmaq istədi. Sən onu peşman elədin. Ürəyini qırma anamızın. Qoy Bənövşəylə danışsın. Yaxşılığa yaxşılıq hər kişinin işidi, yamanlığa yaxşılıq ər kişinin işidi.

Pauza

Atlas: Eh... Pir olmuş... Kişilik... Adamlıq... İnsaf... Mürvət... Ədəb-ərkan deyə-deyə özümüzü ayaqaltı elədik... Aya, qardaş, şil-kütük ey... Xəbərin var?

Aqil: Görürəm, oturub-durub, Lətifə xala, özgə yumağı bö-

yütməyi sevəndi. Ona nə qədər desək, xasiyyətini dəyiş. Dəyişəmməyəcək.

Mahmud: Ona nə deyirik ki, ay Aqil? İstədiyimiz odu ki, anam arada özüyün də düşünsün. Zeynəb qarı demişkən, ağlamayana əmcək verən varmı?...

Lətifə: Ay oğul, düşünmə demək, adamlara məsləhət vermək asandı. Onu həyata keçirmək çətin... İndi də görün, nə dərd yaxalayıb məni. Qalmışam əlində çabalaya-çalalaya. Özüm də bilirəm günahlarımı. İslah eləyəmmirəm... İnanıram, yuxusuzluq da ordan gəlir.

Mahmud: Ay sənə qurban olum, ana. İkimiz bir damın altında yaşayırdıq. Dərdi-sərini də məndən gizlədirsən. Qızını görəni kimi içini açıb-tökmək istəyirsən. Əşi, mən sənə övlad deyiləm? Belə çıxır ki, sənə qarşı diqqətsizəm?

Aqil: Mahmud, sən bilirsən, bütün analar elədi. Nə qədər çalışsan, vuruşsan, xeyri yoxdu, analar baş yastığa qoyanda, ya ürəyi darıxanda qızlarını arzulayırlar. Nədən narahatsan? Bu, təkcə sənə başına gələn iş deyil ki?

Mahmud: Nə sirdi, de, qiyamət qopmaz ki, ondan biz də xəbərdar olsaq.

Lətifə (dərinə köksünü ötürür): Oğlum, biz insanıq. Necə gəldi hərəkət eləyəmmərik. Yazgülün dünyaya uşaq gətirmək vaxtı daralır. Mən həyəcanlanıram. Yazgül uşaq saxlayan deyil. Uşaq doğular, o, körpəyə xətər yetirər. Ya xəstəxanada körpəni dəyişərlər. Bu qorxu, təşviş dolub içimə.

Pauza

Mahmud: Ay ana, işin içindən iş çıxarma. Uşağı xəstəxanada dəyişik salmaq olarmı? Ya ona xətər yetirmək mümkündürmü?

Lətifə: Oğlum, sənə xəstəxanadan xəbərin yoxdu. Orda pul-suz iş görmürlər. Doğuş normal keçsə belə, pul verməlisən, verməsən, körpəni necə gəldi atacaqlar. Hələ öldürə də, sata da bilərlər. Onda qalmışda ki, ana uşağından imtina eləyə.

Lətifənin dedikləri hamını heyətləndirir.

Aqil: Sən nə danışırısan, Lətifə xala?

Otuz yeddinci bölüm

Lətifə: Mən nə danışdığımı bilirəm, oğlum. Siz hüquqşünasların öz qanunları var. Bundan mən də xəbərdaram. Sizinkilər göz önündə olanlardı. Cəmiyyətin də öz gizlin qanunları var. Pul özü bir imperiyadı. O, hüquq qanunlarının da, törənən cinayətlərlə mübarizəyə yönələn metodların da şah damarını qırır, qamətini sındırır.

Aqil: Siz məni dəli eləyirsiniz, qaymana.

Lətifə: Mən yox, xəstə cəmiyyət... Biz uşağı təhlükədən qurtarmaq üçün düşünməliyik. Yazgülə acıq eləyib, özümüzə tükürəmmərik...

Araya dərin bir sükut çökür. Handan-hana Lətifə sözünə davam eləyir.

Lətifə: Bəli, mən yatammıram. Hələ dünyaya göz açmamış nəvəsinin nəylə qarşılaşacağını düşünən nənə rahatlına bilərmi?!

Atlas qardaşının üzünə baxır. Mahmud donuq vəziyyət alır.

Mahmud: A haa... Görəcəkli günlərimiz varmış... Gəl ürək-göbəyini ye... Elə şey olsa, Yazgülün də, həkimlərin də başına daş salaram.

Lətifə: Qızıışma, salammazsan, oğlum. Əlindən iş gəlməyən adamın gücü dilinə çatar, odlu-alovlu danışar. O işdə günahın

kimdə olduğunu sübut eləmək gərəkdi.

Aqil: Sübutsa, çox çətindi. Onun üçün tibbi ekspertiza gərəkdi. Ekspertizanın tərkibi kimlər olacaq? Həkimlər, tibb işçiləri. Onlar kimin mövqeyində dayanacaqlar? Əlbəttə, həkimlərin. Zeynəb qarının dediyini eşitmisən də... "İt itin ayağını basmaz".

Mahmud: Onda bizimki yıxıl öldü ki.

Pauza

Atlas (astadan): Ana, bir halda ki, Aqillə sən elə düşünürsüz, deməli, bu düşüncələr üçün əsas var.

Lətifə: Var, qızım, var...

Atlas: Bəs neyləyək? Bizə məsləhətin nədi?

Aqil (başını yelləyərk): Deməli, körpə dardadı. Yazıq körpə. Hələ bu dünyaya gəlməmişən, sarsaq, məhdud düşüncəli anan gör, səni nəylə qarşılaşdırır?..

Lətifə: Yazgülü nəzarətdə saxlamalıyıq. Onun xəbəri olmadan həkimi, tibb bacılarını razı salmalıyıq. Onlara çatdırmalıyıq ki, normal doğuluşa məsuliyyət daşıyırlar.

Atlas: Onu kim eləməli?

Lətifə: Əlbəttə, qızım, sən və mən. Niyətimizi elə həyata keçirməliyik ki, Yazgül şübhələnməsin.

Aqil: Vay! Vay! Güya hüquqşünasam. Dünyada baş verənlərdən xəbərim yoxdu...

Mahmud: Sənin narahatlığının, yata bilməmənin səbəbini indi anladım, ana. Əlindən gələni əsirgəmə...

Pauza

Lətifə: Yazgül çox hikkəlidi. Bir oyun düzəldər, işin sonu peşmançılıqla nəticələnər. Qorxuram. Ağla gəlməyən şeylər baş verər. Hüsrü günahından betər olar.

Kadr dəyişir. Diskoteka. Təranənin ad günü. Bəzədilmiş stol-lar. Tələbə həmkarları gəlirlər. Gülzar, Yazgül, Rizvan və baş-qaları əyləşirlər. Hamının üzündə təbəssüm, gözlərində sevinc.

Yüngül musiqi çalınır. Yemək-içmək başlanır. Oğlanlar, qızlar rəqs eləyirlər. Rizvan gah Gülzarı, gah da Yazgülü rəqsə dəvət eləyir. Tələbə həmkarları onlara baxaraq pıçıldayırlar.

Tərxan: Ayə, bunlar niyə pıçıldayırlar? Xoşbəxtlik adama anadan doğulanda bəxş olunur. Gərək, sən də onu qoruyub saxlaya biləsən.

Dostlar söhbətin kimlərə ünvanlandığını anlayırlar.

Səadət: Ayə, oxunu atıb yayını gizlətmə. Sözüünü açıq de, biz də qanaq.

Təranə: Ayə, halımızı qarışdırma.

Sadiq: Sən də qərribə adamsan. Dünyaya bir dəfə gəlirik. O da yumalaq-basmalaqla. Neylədiyimizi də bilmirik. Gərək gəncliyini yaşaya biləsən. Dərd-sərsiz, özü də keflə.

Pauza

Təranə (*Sadiqə göz eləyərek*): Sarı simə vurursan ha... Yadımda saxla, Leyli-Məcnunlar həmişə olub, indi də var. Sabah da olacaq. Qaldı yengəyə. O bizim xalqımızın adətidi.

Musiqi dəyişir. Oynaq hava çalınır. Hamının başı rəqsə qarışır.

Gülzar Sadiqə yaxınlaşır.

Gülzar: Dilini böyrünə qoy, Sadiq. Kişinin qızının ad günündə zibil qarışdırma. Yazgülü dəyməduşərdi. Atmacaların sənə baha başa gələr.

Sadiq: Xox... O var deyə, mən ağzımı yummalıyam.

Gülzar: Mən sözümü dedim, Sadiq. Bir şey olsa, öz günahındı.

Sadiq: Sən onu fitvalamasan, o, qızısmaz.

Hamı əyləşir. Təranə qəsdən Rizvana sataşır.

Təranə: Ay Rizvan, mən Yazgüllə sənə qibtə eləyirəm.

Yazgül (*dərhal*): Niyə?

Təranə: Mehribanlığınıza görə. Qorxuram, təhsilinizi başa vurandan sonra da bir-birinizdən ayrılmamayasız.

Təranə: Kim deyər, Yazgül ərini niyə atdı?

Pauza

Səid: Mən hardan bilim? Atıb ki?

Təranə: Onu kim bilmir. Rizvanın atası pullu-hallı kişidi. Yazgül pul gördü, ər öldü.

Səid: Belə çıxır ki, qarşısına varlı çıxsın, Rizvan da batdı.

Tərxan: Onlar əsl Leyli-Məcnundular. Bəxtəvərik rütbəsi alıblar. Sən də gözünü aç, yum, yum, aç. Ol aşıqi-məşuq.

Səid: Gülzar belədi də. İstəsə, nəinki dəmiri dəmirə, lap sümüyü qızıla da calaşdırı bilər.

Gülzar: Səid, nə cırılmalı ağzın var!

Səid: Sənə nə var? İstəsən, indi cırrarsan, sonra da yapışdırarsan.

Hamı gülüşür.

Təranə: Gülzarı çox şişirtməyin, keçəl dərman bilsə, öz başına sürter.

Tərxan: Nə bilirsən sürtməyib.

Təranə: Təcrübə... Təcrübə... Təcrübən olsa, şeytana pəriş da tikərsən.

Rizvan ələ salındıqlarını hiss eləyir.

Rizvan: Təranə, bizi buna görə ziyafətə dəvət eləmişdin?

Səid: Uşaqlar, qan qaraldacaq zarafatları yığırdın.

Pauza

Sadiq: Biz bura əylənməyə, gülüb danışmağa gəlmişik, Təranə. Kimlər zarafata dözmürlərsə, gedə bilirlər.

Musiqi dayanır. Qədəhlər şampan şərabı və viskilərlə dolub-boşalır. Yenidən rəqs başlanır. Ara qarışır. Kim nə elədiyini bilmir. Rizvan oturduğu yerdən rəqslərə tamaşa eləyir. Bunu görəndən Tərxan özünü kefliliyə vurur. Rizvanın üstə yıxılır. Əlinə fürsət düşən Rizvan acığını ondan çıxmağa çalışır. Bir neçə zərbəylə Tərxanı vurur. Qızlı-oğlanlı Rizvanın əl-qolunu tuturlar. Əldən çıxan Tərxan stolun üstündəki qədəhi Rizvanın başına vurur. Rizvanın üz-gözünü qan bürüyür. Uşaqlar onları aradan çıxarırlar. Yazgüllə Gülzar Rizvanın üz-gözünün qanını silirlər. Qalan tələbələr aradan çıxırlar.

Yazgül: Kəndçi köpək oğlu elə bil motala vurdu. Gub elədi. Ürəyim qopdu. Qorxdum, Rizvan ölə.

Gülzar: Yox, aaz. Nə ölmək? Namxuda, Rizvanda kəl gücü var.

Yazgül: Olmağına var. Ancaq Tərxan qəfil zıpladı.

Gülzar: Dava elədi də...

Rizvan: Eybi yoxdu. Qanıma alaram, onun da ağı başına gəlir.

Yazgül: Bu dəfə polisə düşsən, bizi də o söz...

Gülzar: Bircə o çatmır. Yığışdırın söz-söhbəti.

Yazgül: Atılıb-düşmə, Rizvan.

Gülzar: Boş-boş danışma, Rizvan. Başını soxmusan kola, elə bilirsən dalını görəndən yoxdu. İki əl səndə, ikisi də onda, atılıb-düşəcəksən, məsələ böyüyəcək. İşin içindən nə qədər qəmbər-qulu çıxacaq. Bizi də öz ardınca çəkəcəksən. Eşitdin, dediklərin? Leyli-Məcnun, aşıq-məşuq.

Pauza

Yazgül: Gülzar düz deyir, camaat çörəyi qulağının dalına ye-

mir.

Rizvan: Yazgül sən də qorxursan?

Yazgül: Ayə, niyə də qorxmayım. Görmürsən, Tərxan boynu sınımış Həsənağa Bakinskiyə oxşayır. Sən öl, zibilini soxar böyründən, çıxarar ağzından. Bir də görərik, anan vay-şüvəninə qalxıb.

Ziyafətdən kənarlaşan uşaqlar qayıdırlar.

Təranə: Qızlar, bir də ad günü keçirənin atabatasına lənət! Yaxşı dərs verdilər mənə!

Gülzar: Hə...

Yazgül: Abrımız, həyamız getdi.

Təranə: Onu ərini evində qoyub gəlməmişdin?.. Az, bu zır-hazır sən zibilindən yaranıb ey.

Yazgül: Sizin yanınızda ala qarğa bala çıxarmaz. Boyunuzu yerə soxum. Bəyəm, bu şəhərdə quş uçuran tək cə mənəm?

Pauza

Rizvan: Ax... Ay ana... Başım çatlayır.

Yazgül: Can!.. Can!.. Kənddə babam donuz saxlayırdı. Donuz neylədisə, atam da onu sənin gününə saldı, Rizvan... Sənə olan oldu. Qorxma, hər şey qaydasına düşəcək. Səsinə çıxarsan, gedib rektora çatacaq. O da hıra-zıra baxmadan sizi atacaq qırağa. Daş düşəcək başıma, onda da gəl Rizvan axtar.

Gülzar: Hələ polisi demirsən.

Rizvan: Tərxan oğraş çıxdı. Bunu bildim. Bəs Səid, Sadiq, Təranə hara qaçırdılar?

Yazgül: Hamı ağ günün adamıdı. Qara gündə qara pişiklər olar. Qanın kəsib. Qalx, gedəyin.

Rizvan qabaqda, qalanları da onun arxasınca gedirlər.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Yazgül evdə təkdir. Rizvana

zəng edir. Rizvan cavab vermir.

Yazgülün daxili səsi: Necə gündü Rizvana zəng edirəm. Cavab vermir. İt oğlu, son vaxtlar məndən qaçır... Baxarsan işinə. Səni yandırmam, atama lənət olsun!

Yazgül təkrar-təkrar zəng edir. Rizvandan səs gəlmir. Bu dəfə Gülzarın nömrəsini yığır.

Gülzar: Eşidirəm, Yazgül.

Yazgül: Neçə gündü yığırım Rizvan oğraşın telefonun, cavab vermir. Bəlkə səbəbini sən biləsən?

— Mən hardan bilim? Qərribə adamsan, bəyəm Rizvanı ayağıma bağlamışam?

— Köntöy danışma, bayaqdan bir qaçaş deyirdin, yüzü də ağzından tökülürdü.

— Onda deyirdim, indi demirəm. Sonrası da kimlə necə danışaram, o mənim işimdi...

— Yaxşı, gələrəm, söhbət eləyərək. Hələlik.

Kadr dəyişir. Gülzargilin evi. Gülzar evdə təkdir. Qapının zəngi çalınır. Gülzar qapını açır. Yazgülü qapı ağzında görcək onu gülərüzlə qarşılayır. Keçib stulda əyləşirlər.

Gülzar: Çay gətirim?

Yazgül: Yox... Ehtiyacım yoxdu.

— Əsəbi görünürsən.

Pauza

— Hə... Mən ailəmi Rizvana görə atdım. Son zamanlar o məndən qaçır. Biz belə danışmamışdıq axı. Ona de, ağlın başına yığsın. O ya məni almalıdı, ya da onun başına daş saldıracam.

— Aaa... Onu özünüz danışın.

— Necə yəni özünüz... Bəyəm, onu mənə sən calamadın? Mənə demədin, sən Rizvanın xoşuna gəlirsən?

— Görəcəm danışma, mən çox söz deyə bilərəm. Ağlın hardaydı? Bəyəm, sən Rizvanı tanımırdın?

— Tanıyırdım. Məni sən başdan çıxardın.

— Yox... Düz danışmırsan... Mən dedim Rizvanın səndən xoşu gəlir. Demədim ki, get əmlakını sat, Mahmuddan boşan, Rizvana ərə get.

— Axı, biz bu evdə Rizvanla...

— Evi bura qatma. Münasibətinizin də mənə heç bir dəxli yoxdu. Get o sözləri Rizvana de. Rizvanın da atasına lənət! Qızı-şib o ki var kefini çəkmisən... İndi də gəlmisən...

“— Filankəs mənim telefonuma cavab vermir” deməyə. Cəhənnəmə ki. Səninki lotuluqdu, Yazgül?

— İndi mən neyləyim?

Pauza

— Mən nə bilim, Yazgül. İtirdiklərini mənim əlimlə qazanmaq istəyirsən? O elə şeydi ki, dünyanın müdrikləri tökülüb gəlirlər, ağız-ağıza verələr, geri qayıtmaz.

— Belə oldu, Gülzar, bizim rəfiqəliyimiz? Baxarsan işinə... Bu hərəkətini sənə bağışlamayacam.

— Neyləyəcəksən, ay axmaq? Yoxsa yolumda yatacaqsan? İstəyirsən, Rizvana da xəyanət elədiyini açım-töküm, rüsvay olasan?

— Onu sübut eləmək gərəkdi, Gülzar.

— Elə şeyin sübutu olmur, Yazgül.

— Sübut mən. Bəlkə bu da quramadı? Deyəcəm, hər şeyi birlikdə eləmişik. Yazgül, elə başa düşmə ki, sən qədər qanmıram. Ağlın səni idarə eləmədi. İndi də durub qaçmısan yanıma. Mən sənə kömək eləyəmmərəm.

— Bəs mən neyləyim?

— Gərək Rizvan ola, o qədər şəhərdə elənçiklər var. Yapış

birinin ətəyindən.

- Sən məni pozğun elədin. Öz gününə saldın.
- Dur, bas bayıra. Nə sən məni tanıyırsan, nə də mən səni.

Gülzar Yazgülün qolundan tutur. Onu bayıra çıxarmaq istəyir. Qapı ağzında Yazgül Gülzara bir sillə çəkir. Saçyolduma çıxırlar. Səsə qonşular gəlir. Onları ayırırlar. Yazgül gedir.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Lətifə təkdir. O, zəng çalıb Bənövşəni evinə dəvət edir.

Lətifə: Bir bizə gəl, sənə deyiləsi sözüüm var, Bənövşə.

Bənövşə: Bu saat gələrəm.

Lətifənin daxili səsi: Bənövşə, sənə elə öyrənmişəm ki, ayrı dayanammıram. Heyf, bacım, sən də bədbəxtsən, mən də.

Kadr dəyişir. Qapı döyülür. Lətifə qapını açır. Bənövşə içəri girir.

Bənövşə: Elə vəziyyətə düşmüşəm ki, səsini eşitməyə, üzünü görməyə çəkinirəm, Lətifə.

Pauza

— Sənin nə günahın? Ay Bənövşə, bilirsən ki, sənin xatirini çox istəyirəm. Vallah, elə bir günüm yoxdu ki, bəyəndə düşünməyim. Yazgül bizi yaman yerdə axşamlatdı. Neçə dəfə sənə zəng etmək istəmişəm. Utanmışam. Axır ki, cəsərləndim.

— Əcəb eləmişən. Mən də çox sarsıntı keçirdim. İki uşaq xəstə, bu da gəlib oturdu dizimin dibində. Neyləyim, başıma nə çarə qılım, dərdimi kimlərə açım, bilmirəm. Zeynəb qarı yaxşı deyib: “Ağılsız baş yiyəsinə donuz güddürər”. Daha mən dəli oluram. Bir gün eşidəcəksən dəlixanadayam.

— Allah eləməsin. Pis övladı neyləyəsən? Görünür, qismətimiz beləymiş, Bənövşə.

— O gün Yazgülün hoqqalarını eşidib Ruhulla da gəlmişdi. Yazıq qardaşım nə dedisə, Yazgül ağzını büzüb, başını buladı. İnsafən, Ruhulla da nə səndə, nə də Mahmudda günah axtardı. Yazgülü o ki var danladı. Kimə deyirsən?.. Mən bədbəxtəm.

— Ruhulla qardaş ağıllı adamdı.

— Sabah xəstələnsə, xərc lazımdı. Şikəst uşaqların ağzının yeməyini aparıb çatdırammıram. Bu gün-sabah həkimə düşəcəm. Həkimləri də qınamıram. Nə məvacib alırlar ki?

— Elə demə, Bənövşə, bu, Allahın qismətidir... Onda mən bir şey fikirləşərəm. Ancaq özü bilməsin... Bilsə mən eləmişəm, qalxacaq ulduza... Təsəvvür elə, bacı, o gündən mən yaralıyam. Dost-düşmən yoxdu. Çörəyimizi yeyənlər ağızlarına ağ da gəlsə danışırlar, qara da. Canımı hara götürüm qaçım, bilmirəm.

Pauza

— Ondan narahat olma, Lətifə, əclaflar hər yerdə var, həmişə də olacaqlar. Gündə bir bəhanə eləyərək məndən yüz söz soruşurlar. Lətifə, deyəmmirəm ki, ay ifritələr, bilin və agah olun, günah mənim qızımdadı. O, sevgi sevdəsindədi. Sevgi axtarır. Vicdan nə vaxt tapılsa, onda o da ortaya çıxacaq. Sözü inanan, ona məhəl qoyan varmı?

— Eh... Söz gəzdirenlərdən danışma. İftiraçılar, uydurmaçılar, sözü rəng qatanlar o qədər ki, gəlib-gedib özlərinə dəxli olmayan məsələlərdən danışırlar. Hətta elə şeylər qondarırlar ki, ayaqların yerdən qaçır.

— Eyy, ay Lətifə, görəcəyim hələ qabaqdadı. Başıma gələnlər biabırılıqdı. Qızımın saymazlığıdı. Mən ona inanırdım. Ona görə istədim ki, sənin oğluna qismət olsun. Həm Mahmud pis oğlan deyil, həm də, nə gizlədim, fikirləşdim ki, qızımın pisini, çatışmazlığını sən qabartmazsan, üstünə pərdə çəkərsən. Qızım neylədi?

— Sən danışdıqca, Bənövşə, mən odlanıram.

Otuz səkkizinci bölüm

— Can yanmasa yaş çıxmaz. Qızım “Sevgi axtarışı” sözünü atdı ortaya... Guya sevgi küçədə, tində-bucaqda tapıldı. Özünü də saldı qara günə, bizi də. Bax, bunun üçün Yazgülün hərəkətlərini mən özümə xəyanət sanıram.

Pauza

— Çox içəri salma, Bənövşə. Əsəbiləşmə. Qoy bətnindəkini yerə salamat qoysun. Bəlkə ağı başına gələr. Ana olmaq onu dəyişər.

— Yox... Dəyişənə oxşamır. Hərdən elə danışır, elə hərəkətlər eləyir, özüm də məəttəl qalırım. Bilirsən ki, yalandan, ikiüzlülükdən, məddahlıqdan... zəhləm gedir.

— Səni başa düşürəm.

— Övladım yox ey, valideynlərimin də səhvini gözlərinin içinə deyənəm. Özüm də faktsız, dəlilsiz danışıram. Özümçün həqiqəti meyar seçmişəm...

Pauza

— Ay evin tikilsin, gör, hansı zəmanədəyik. Sən həqiqət axtarırsan, cəmiyyət Allahını danır... Başımda tüklərim biz-biz olur.

— Doğrudu, o gecə sizdə söhbətə oturanda Yazgülü müdafiəyə qalxmaq istədim. Mahmud deyənləri eşitcək dilim girdi qarnıma. İndi də yadıma düşəndə ölüb-dirilirəm.

Lətifə Bənövşənin nəyi xatırladığını anlayır.

— Bilirəm, Bənövşə. İnan, Mahmud da o gündən özündə deyil. O, gör, indi də deyir? Ana, Yazgülün dedikləri normal əxlaqın, düşüncənin məhsulu deyil. Bəlkə o, xəstədi? Beyni dönüb? Başım itirib? Axı o, əvvəllər belə deyildi...

— Da demə. Xəstədi, özü də böyüyündən.

— Bacım, telefonda, ya hardasa Mahmuda nə deyiblərsə... Düzdü Mahmud eşitdiklərinin hamısını açıb-ağartmadı. Ancaq Yazgül olanları ərinə etiraf elədi. Mahmudu da dəli eləyən o oldu.

— Mən kimdən inciyib-küsə bilərəm, ay Lətifə? Qızımın başı xarabmış...

— Bənövşə, ikimiz də qadınıq. Xeyli təcrübə sahibiyik, ona heç bir kişi qüruru tab gətirməz.

Pauza

— Qanmazdı, kimin nə dəyər verəcəyini düşünən deyil mənim qızım. O, ərinə bilməliydi.

— Yazgül Mahmudu özündən iyrendirmək üçün utanıb-qızarmadan ağzına nə gəldi püskürdü. Daha onun sübutu, doğruduzgün olub-olmaması barədə uzun-uzadı baş sındırmağa dey-məz...

— Lap turalım sındırdıq. Ortaya ağıllı nə çıxaracaqdıq?

— O düşünməyib ki, belə söz-söhbətin, çəh-çöhürün sonu kriminalla nəticələnə bilərdi. Allah eləməsin, oğlum əsəbiləşərdi, özünü saxlayamayıb xata törədərdi. Zeynəb qarı demişkən, onda da gəl döy başına, döy dizinə olardı. Gör biz hansı günə qaldıq.

Bənövşə xeyli fikrə gedir.

— İçim yanır, Lətifə. Elə bil ac qarına, mədə dolusu acı bibər yemişəm.

Kadr dəyişir. Rizvanla Yazgül küçədə qarşılaşırlar. Rizvan Yazgülü görüb aradan çıxmaq istəyir. Bunu Yazgül başa düşür. Onun qarşısını kəsir.

Yazgül: İstəyinə çatıb, hara qaçırsan, qırışmal? Nə tez doy-

dun? Gülzara o nə dildi vermişən? Hərcaayı-hərcaayı danışır, ağzımı açmağa aman vermir.

Rizvan: Sən nə danışırısan, nə qaçmaq? Gülzara nə dil vermək?

— Neçə vaxtdı bəs niyə telefonu açmırdın?

— Kənddəydim. Telefon tutmurdu.

— Yalan deyirsən. Sən yalan da danışa bilmirsən.

— Yalan niyə? Yalandan zəhləm gedir.

— Oturub-durub deyirdin, səni sevirəm. Sən beləsən, sən eləsən... Necəsən?.. Necəsən?..

— Yenə deyirəm. Sabah da deyəcəm.

— Deməkdən iş keçməyin vaxtıdı. Mən səni nə qədər gözləməliyəm? (*Əlini qarnına vuraraq*) Uşağına sahib duracaqsan, ya yox...

— Nə? Nə uşaq? Boş-boş danışma...

— Rizvan, mənə düz bax... Əkməyi bacarırsan, zibilinə sahib durmağı yoox?

— O, mənim deyil.

— Bəs kimindi?

— Ərinin.

— Xeyr... Sənindi. Ekspert var, filan var. Qaçıb əlimdən qurtarmazsan.

— İlk yaxınlığımızda bəs deyirdin, ilişmişəm? Başımı xarab eləmə, onda elə lazımıydı, demək indi belə? Deməli, mənə fırladaq gəlmisən?

— Ay ağciyər. Özünü batırma, zarafat eləyirəm. Qarnımdakının sənə dəxli yoxdu. Atası dərdin çəkər.

Rizvan fikrə gedir. Qorxur. Yazgülə inanmır.

— Nə olar, Yazgül? Verərsən məhkəməyə. Tibbi ekspertiza kimdən olduğunu müəyyən eləyər.

— Biqeyrət, o zaman fikirləşmədin ki... Qaranlıqda işi görüb aydınlığa çıxma bilməzsən... Budu sənə deyirəm, qələtini öz xoşunla yalamalısan. Yoxsa, səni məhv eləyəcəm.

Pauza

— Ağız, qurtar boş-boş söhbəti. Sən deyənləri sübut eləmək lazımdı.

— Sübut-mübut qanmıram. Nə olub, onu da deyəcəm.

— Harda deyirsən, orda?

— Yaxşı-yaxşı fikirləş. Adamlarıma deyərəm. Günün günortası vaxtı səni qəflətən yığışdırarlar. Basıb maşına şəhərdən çıxarar, başına oyun açıb, sonra da lüt üryan gətirib şəhərə buraxarlar. Bunu istəyirsən, ay oğraş?! A dəyyus?

— Yazgül...

— Nədi, qırışmal. O kişilik ki, səndə yoxdu, sözünün üstə durammırsan, başqasının arvadına, qohumlarına niyə girişirsən? Unutma, kişi olanda nə olar, elə bir gün də sənün üçün var.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Lətifə Bənövşəyə zəng edir.

Lətifə: Alo!.. Alo!... Alo!...

Bənövşə (*handan-hana*): Hə... Eşidirəm, sözünü de.

— Sən bilirən ki, mən ağ paltara qara yamaq vuranlardan deyiləm. Yaxud əksinə. Eşitdiyimi yox, gördüklərimi danışırım. Cəfəng, boş-boğaz adamları yaxınıma buraxmıram. Hər adamla söhbətə oturmuram.

— Bilirəm. Nə hadisə baş verib?

— Mənə xəbər çatıb ki, Yazgül uşağı bətnindəcə...

— Ağıllı adamdan eşitmişən?

— Ağıllı, dəli... Yazgülə nə etibar?

— Cəfəngiyyatdı... Cəfəngiyyat kimə xeyir verib ki?... İşin bu yerə gəlib çıxması, bilirəm, nə sənə fayda gətirəndi, nə də mənə. Biz dolaşmışıq, Lətifə. Allah qismət eləsə, ortaqlı nəvə-

mizin dünyaya gəlişini gözləyək. Yaşımız elə həddədi ki, hər ikimiz nəvəyə ehtiyaclıyıq. İnanıram, o nəvə bizi birləşdirəcək.

Pauza

Mən anayam, bilirəm ki, qızım sağalmasına əlac olmayan xəstədi.

— Zəng etdim ki, ehtiyatlı olasan. Doğum xərcini mən çəkərəm. Qız doğuşa gedəndə mənə xəbər ver.

— Yazgül sən işləyən doğum evinə getməyəcək. O, başqa doğum evində yatacaq. Onda sənə zəng çalaram, gəlib özün həkimlə danışırsan. Qalan məsələlərə də doğuşdan sonra qayıdırıq.

— Danışdıq.

— Narahat olma. Uşaqlar acdılar. Yemək istəyirlər. Nə sözün olsa, zəng edərsən.

Telefon danışığı kəsilir. Lətifə tərəddüd keçirməyə başlayır.

Lətifənin daxili səsi: Bənövşə məni aldatmaz ki?.. Axı niyə aldatsın? O, bilir, bütün günahlar qızındadı. Ağrımaz başımıza yaş dəsmal bağlayan odu. Üstəlik, biz onun xərcini çəkməli oluruq. O, mənə təşəkkür eləməkdənsə... Yox... Bənövşə elə adam deyil.

Pauza

Burda həm də onun qızının, hər ikimizin gələcək nəvəmizin taleyi həll olunur. Deyəsən, get-gedə ağlım qaçır. Nə fikirləşdiyimi bilmirəm...

Lətifə dərindən nəfəs alır. Ayağa qalxır, evdə var-gəl eləyir. Divanda uzanır. Daxili səs davam eləyir.

— Mən özümü itirirəm... Bu yaramazlıqların hamısı mənim başıma teztovluğumdan, yersiz qızışmalarımın, adamları tanıya

bilməməyimdən gəlir. Başımı tez-tez itirirəm... Nə danışıqlarımı bilirəm, nə də hərəkətlərimi... Nə yaxşı ki, Mahmud mənə artıq-əskik söz demədi...

Kadr dəyişir. Rizvangilin evi. Yazgül qapının zəngini basır. İçəridən qapını Rizvanın anası Şövkət açır. Yazgül salam verir. Şövkət onu tanımadığından təəccüblənir.

Şövkət: Eşidirəm, xanım?

Yazgül: İçəri keçmək olar?

— Mən sizi tanımadım.

— Gəldim tanış olaq.

— Axı sən kimsən?

— Rizvanın xanımı. Rizvan evdədi?

— Yox... O nə sözdü? Bizi ələ salmısan?

— Ələ niyə salıram? O sualı oğluna ver. Qarnımdakı uşaq da onundu.

— Xanım, ağlım başına yığ.

Şövkətlə Yazgülün qalxan səsinə yan otaqdan Rizvanın atası Zakir gəlir. Yazgül Zakiri görcək səsinə bir qədər də qaldırır.

Yazgül: Oğlun məni aldadıb. İndi qarnımdakını neyləyim? Bu ev uşağındı. Yiyə durmasanız, əvvəlcədən xəbərdarlıq eləyirəm, şikayət eləyəcəm.

Dava-dalaş olacağından və qonşuların məsələdən xəbər tutacağından ehtiyatlanan Zakir söhbətə təmkinlə yanaşır.

Zakir (Yazgülə): Keç içəri, qızım. Ətraflı danış görək bu nə əhvalatdı?

Şövkət: A kişi...

Zakir (*arvadına*): Sus!.. Danışma!..

Kadr dəyişir. Yazgül otağa keçir. Zakir əyləşmək üçün ona yer göstərir. Özü də divanda əyləşir.

Şövkət: Bu nə söhbətədi, mən başa düşmürəm.

Yazgül: Əkib-doğduğunuz, tərbiyə elədiyiniz oğlunuz məni aldadıb. İndi də uşağına yiyə durmur.

Pauza

Zakir: Onu başa düşdüm, qızım. Siz Rizvanla harda, nə vaxt, necə tanış olmuşuz?

Yazgül: Bir qrupda oxuyurduq.

Zakir: İndi də birlikdə oxuyursuz?

Yazgül (*yalan danışır*): Mən analıq məzuniyyətinə çıxmışam.

Zakir: Sən əvvəllər ailəli olmusan?

Yazgül: Hə...

Zakir: Necə oldu ərindən ayrıldın?

Yazgül: Rizvan yağlı vədlər verdi, “Gözəlsən. Səni sevirəm” dedi. Mən də ona inandım. Dedikləriylə razılaşdım.

Zakir: Uşaq bətnində olanda ərindən ayrıldımıydın?

Yazgül: Hə... Yox...

Zakir: Hə... Yox... Deməli, ərinlə də yaşamısan...

Yazgül: Nə olsun?

Şövkət özünü saxlayammır.

Şövkət: Bəlkə uşaq Rizvandan yox, ərindənədi?

Yazgül: Yox... Rizvandandı.

Şövkət: Oğul doğan yerdə başıma daş düşəydi!

Zakir: Şövkət, məni əsəbiləşdirmə. İmkan ver, söhbətimizi eləyək. (*Üzünü Yazgülə tutaraq*) Qızım, bu, çox mübahisəli idi.

Uşağa ərin nə deyir?

Yazgül: O, qəbul eləyir. Ancaq, mən istəyirəm Rizvanla birlikdə saxlayaq.

Zakir: A haa... Gəl sülhə gedək.

Yazgül: Nə sülhə?

Zakir: Uşağı doğub ərinə verirsən. Onun soyadına yazdırırsan... Sonra gəlirsən. Deyə-gülə, çal-çağır, duvağ-muvağla, bir sözlə, el adətiylə səni Rizvana alırıq. Ərdə olmanı nə dil bilir, nə dodaq. Yoxsa, qonşular səni götürürlər hoydı-hoyduya.

Şövkət: A kişi, sən dəli olmusan?

Zakir: Dedim axı, məni əsəbiləşdirmə.

Şövkət baş-gözünə vurur. Saçını yolur. Zakir əsəbiləşir, ayağa qalxır, arvadının üstə qıcanır. Arvadı yan otağa qaçır. Zakir sakitləşir.

Yazgül: Qayınamam dəli ki.

Zakir: Haydı-huyduyla, dava-dalaşla, hədə-qorxuyla iş olmaz. Hər işin öz yönü var. Sən səbr elə. Uşağı bətnindən yerə qoy. Yüngüllə, sonra sözümlə sözdü. Ataq tilovumuzu, tutaq balığımızı...

Yazgül: Axı, arvadın...

Zakir: O tümbətinün qızının peşəsi səs-küy salmaqdı. Danışır-danışır, yorulur, axırda oturur yerində. Öhdəsindən gələmirəm ki. İnşallah, evimizə gələrsən, onun hal-xislətinə bələd olarsan.

Pauza

Yazgül: Mən elə qayınanayla bir yerdə yaşayammaram.

Şövkət yan otaqdan qayıdır.

Şövkət: İfritənin danışığına bax ha!.. Özümə yurd-yuva dü-

zəltmişəm, gəl onu da fırıldaqla əlimdən al. (*Dirsəyini göstərərək*) Görərsən bunu. Baxarsan halına. Gədəni də belə gic eləyib.

Qapı açılır. Rizvan otağa daxil olur. Yazgülü görcək gözləri hədəqəsindən çıxır.

Şövkət: Hə, özü də gəldi... Gör, başımıza nə oyun açmısan, ay yaramaz? Bircə bu qalmışdı? Tulan öz ayağıyla gəlib. Gör, nə deyir?

Yazgül: Tula özünsən!

Rizvan: Burda nə gəzirsən, aaz?

Yazgül: O nə deməkdi? Mən evimə gələmmərəm?

Rizvan: Dur, rədd ol burdan?

Yazgül: Aç qulağını, eşit, bu ev uşağındı, mənimdi. İstəsən, qalarsan, istəməzsən elə əkilərsən, səni gözüm görməz.

Zakir: Rizvan, düzünü de... Bu uşaq kimdəndi?

Rizvan: Əşi, mən hardan bilim? O qədər gədə-güdələri var... Mən də onlardan biri. Qələt eləyib bir-iki dəfə də mən yanından ötmüşəm.

Yazgül: Məni əsəbiləşdirmə, Rizvan, səni doğratdıraram, maşınla öldürtdürərəm, çatıyla boğduraram... Onda görərsən, mən kiməm?

Şövkət (*ərinə*): Bu nə danışıq, əə? Qan-qan deyir... Başımıza qara daş düşüb!

Zakir (*Yazgülə*): Saxla, qızım. Danışdığımız kimi. Sən get, uşağı doğ. Adımı təmizlə... Onda gələrsən, məsləhət olar, bu evi də sənə verərik. Niyə vermirik?

Pauza

Yazgül: Saçın-saqqalın ağarıb... Mənə kəf gəlmə, kişi.

Zakir özünü itirir.

Zakir: Sənə kəf gələnin lap atasına lənət!.. (*üzünü yana tutaraq*) Bu haranın xırsızıdı, əə?

Şövkət: Kişi, ağılı başına yığ, söz vermə, sabah altından çıxammayacaqsan.

Zakir (*qəsdən*): Mən gəlinimi bayıra atammaram. Eşitdin, oğlunun dediklərini? Rizvan qızın böyründən keçibsə, deməli, o birisi də olub... Düz deyirəm, Yazgül?

Yazgül: Düzdü, düzdü. Belə kişidən (*Rizvanı göstərərək*) elə oğul? Bəlkə şərikin də olub, Zakir dayı. Hi... hi... hi... Adamın inanmağı da gəlmir... Mən gedirəm, yenə gələcəm. Alınmasa, məhkəmədə görüşərik. Özü də necə...

Yazgül qapıdan çıxacağıda Şövkət mızıldanır.

Şövkət: Bu ev yerinə qulağının dalını görərsən...

Rizvan: Ölüb Rizvan. Bu qız o qədər mühəndislər, konstrukturlar tanıyır... İndi də məni əfəl sanır.

Yazgül qəflətən Rizvanın ağızının üstə vurur. Rizvanın burnu qanıyır.

Yazgül: Qan çıxmasa, ağıl başa gəlməz!

Yazgül gedir.

Şövkət: Ciyəri yanmış gədəni elə vurdu, az qala içim düşəcəkdə.

Zakir: Dilini böyrünə qoy... Bunu da belə yola saldıq. Ölmə-ölmə, eşşəyim, yaz gələr, yonca bitər...

Şövkət: Kişi sənin damarın çox boşdu.

Otuz doqquzuncu bölüm

Zakir: Hə, nə demək istəyirsən, xanım? Söyub-döyməliydim onu. Qələti Rizvan eləyib. Vəd verməsəydim, gedəcəkdə şikayətə. Polisi, müstəntiqi tökəcəkdə üstümüzə. Onda da gəl cavab ver.

Şövkət: Sənin qorxaqlığın... Adə, yüz dəfə sənə demişəm, kişi qorxaq olmaz.

Zakir: Oğlunu atardılar türməyə. Onda aqlın gələrdi başına.

Pauza

Rizvan: Ay ana, atam düz deyir. Tutulsam, universitetdən də atacaqlar kənara. Bunları istəyirsən? Hələ ki, azadlıqdayam. Allahına şükür elə. Bəlkə Yazgül özünə təzə gədə tapacaq... Başına faciə gələcək. Eşitmirsən, gündə qəzaya düşənləri.

Zakir: Çıxmayan cana ümid çoxdu.

Şövkət: Boyunu yerə soxum, şərəfsiz oğul! Sabah dalınca gəlib səni minməyəcək ki?

Rizvan: Məni minən...

Zakir: Böyük-böyük danışma... Heç olmasa, elədiyindən utan.

Rizvan: Əşi, niyə utannam? Mən birin... Camaat gör neçəsin...

Şövkət: Ayə, kəs səsini. Camaatınki kürsəyə gedən it kimi dalınca gəlmir. Eynən qorxaqlıqda atana, biqeyrətlikdə ata babana oxşamısan.

Zakir: Şövkət, bəddi! Mən Yazgülə güzəştə bilirsən niyə getdim?

Şövkət: Yoox!

Zakir: Ona görə ki, zaman hər şeydi. Yazgül fikrin dəyişə bilər. Ya əriylə barışar, ya da Rizvan demişkən, bir başqasına ilisər. Onda bizimki yaddan çıxar.

Pauza

Şövkət: Yox, kişi. Sənin ehtimalın sıfırdır. O, uşağı atıb, düz üstümüzə gələcək.

Zakir: Gələ, qandan analiz götürdərək. Onda bilinər, uşaq kimdəndi... İnanmıram, ona da Yazgül gedə.

Şövkət: Birdən getdi?

Zakir: Ona oğlun cavabdehdi... Ancaq inanmıram... Gəlsə, bil ki, niyyəti bizdən pul qoparmaqdı. Hə, onda qarımız döyənək olacaq.

Rizvan: Ana, məni dəli eləmə.

Şövkət: Ayə, sən dəlisən də... Şəhərdə adam azlığıydı... Yazgülün sir-sifətini, gözlərini görmürdün?

Rizvan: Nə olub? Onunku hamiləlikdəndi. Bəyəm, sən elə olmamısan?

Şövkət: Danışdı da. Rədd ol, gözümün qabağından! Kəm-ağıllıqda nəsildəki iti-qurdu qoyub eynən atana çəkmisən.

Rizvan gedir. Zakirlə Şövkət yan otağa keçirlər.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Atlasla Aqil gülə-gülə qapıdan girirlər. Lətifə onları qarşılıyır.

Aqil: Lətifə xala, bu qızın mənə rahatlıq vermir...

Lətifə: Niyə?

Aqil: Səbəbini özündən soruş.

Lətifə qızının üzünə baxır.

Atlas: Sən baş qoşmasan yaxşıdı.

Lətifə: Hə... Düz deyirsən, qızım, mən baş qoşan iş... Gözlərim qorxub.

Gülüşürlər.

Aqil: Bax, qızının üzünə deyirəm. Ayağımı kənara qoyamıram, hər gün mənə sorğu-suala tutur. Niyə tez getdin, niyə gec gəldin? Təzəlikən qəribə adətə də yiyələnib. Ora baxdın, bura baxdın... Bunu yığışdır... De, mənə sataşmasın.

Lətifə (gülümsünür): Bəlkə Atlas da havalanır, mənim xəbərim yoxdu?

Pauza

Atlas: Lap tutaq ki, havalanmışam. Bənövşə neylədi ki, sən neyləyəsən?

Lətifə: Vay... Vay... Ondan danışma. Ağılsız baş, qızım, yiyəsinə donuz güddürər.

Aqil (gülərək): Bunlar hamısı zarafatdı.

Lətifə söhbətin səmtini dəyişir.

Lətifə: Yazgülün düzəltdiyi mərəkə Mahmudun həyatına zəhər qatdı.

Aqil: Mahmud zor adamdı... Dözümlüdü. Onun əvəzinə mən olsaydım... Çoxdan...

Atlas (zarafatla anasına): Qonşumuzun bir yaxşı qızı var... Ana, bəlkə ona da..

Lətifə: Ağzım yandı... Ağzımı açsam, Mahmud abırımı alar. İnsafən, almağa haqqı da var. (*Lətifə yenə söhbətin səmtini dəyişir*) Heç soruşmadım, nə yaxşı gəlmisiz?

Aqil: Gəldik, səndən hal-əhval tutaq. Şükür, yaxşısan.

Atlas: Rəfiqənlə danışdınmı, doğuş məsələsini?

Lətifə: Hə... Yaxşı yadıma saldın. Bənövşə, doğuşun vaxtını, yerini mənə xəbər verəcək... Allah xeyrə calasın. Qalanı bizim işimizdi. Qismətimiz nədi, onu da görəcəyik.

Atlas: Onda biz gedək. Sən də dincəl.

Lətifə qızıyla kürəkənini yola salır.

Kadr dəyişir. Gecə yarı. Lətifə çarpayısında yatır. Telefon zəng çalır. O, telefonu açır. Telefondan səs gəlir. Lətifə səsi tanıyır.

Lətifə: Eşidirəm, Bənövşə.

— Vaxtdı. Mən çağırış üçün təcili yardıma zəng eləmişəm. Sən də şərtləşdiyimiz doğum evinə gəl. Yəqin ki, yarım saata ora çatdıraram.

— Oldu.

Lətifə dəstəyi yerinə qoyur. Paltarlarını dəyişə-dəyişə yan otaqda yatan Mahmudu səsləyir. Mahmud səsə səs verir.

Mahmud: Hə... Eşidirəm, ana.

Lətifə: Ayağa qalx. Yazgülün sancıları başlayıb, Bənövşə onu doğum evinə aparır. Mən gecikəmmərəm, orda olmalıyam.

Mahmud: Yəqin həkimin, nəyin, nəyin xərcini də sən çəkməli olacaqsan?..

— Bənövşə iki xəstə uşağın yemək-içməyini güclə çatdırır... Özümdə var. Əvvəlcədən tədarük görmüşəm.

Pauza

— (*ə səbi halda*): Ömrü boyu bizi, indi də bizdən olanı... Sən nə vaxt özün üçün yaşayacaqsan, ana?

— (*gülümsünür*): Bu hərəkətim özüm üçün yaşadığıma dəlilət eləmirmi? Bəs sən mənim deyilsən?

— Gözlə geyinim, səni aparım.

— Yox, zəhmət çəkmə. Səni yuxudan oyatdım ki, oyananda nigaran qalmayasan. Bacın telefon açıb soruşsa, hələlik ona bir söz demə.

— Niyə?

— O da narahat olacaq.

Mahmud anasıyla razılaşır. Lətifə tələm-tələsik qapıdan çıxır. Taksiyə əyləşir, birbaşa doğum evinə gəlir.

Kadr dəyişir. Lətifə özünü qapıçıya təqdim eləyir.

Lətifə: Oğlum, mən də tibb işçisiyəm. Qonşu xəstəxanada işləyirəm. Bura çağırış maşınıyla xəstə gəlməliydi.

Qapıçı: Adı, soyadı?

Lətifə: Yazgül Adil qızı Seyidzadə.

Qapıçıdan bir dəqiqəlik icazə alan Lətifə içəri keçir. Xəstənin vəziyyətini, ona təyin olunan həkimin kimliyini öyrənir. Lətifə həkim Gülarənin çoxdankı tanışıdır. İsti münasibətləri var. O, Gülarəyə zəng edir və onunla görüşmək istəyini bildirir. Gülarə təklifi məmnuniyyətlə qəbul eləyir. Onlar qapı ağzında görüşürlər.

Gülarə: Ay qız, neçə aya-günə dönmüsən! Uşaq olmasaydı, görüşməyəcəkdik?

Pauza

Lətifə: Səni gördüyümə mən də sevinirəm, Gülarə. Sənin vaxtını çox almayacam. Yazgül Seyidzadə sənin təyinatındadı. O, mənim gəlinimiydi. Oğlumun xanımı olub.

Gülarə: Ayrıldılar?

— Hə... Səbəbini soruşma. O, son dərəcə əsəbi və incikdi. Sənə xatırladım ki, o, doğmaqdan qorxur. İlk doğuşdu. Onu qınamıram. Qorxu hamıda olur. Mən həm qayınanayam, həm də nənəyəm. Gəldim, narahatlığımı aradan qaldırım. Allahıma şükür eləyirəm ki, xəstənin və gələcək nəvəmin taleyi sənin əlində olacaq. İndi rahatam.

— Sənin tək qayınananın...

— Neyləyim, bəxtim beləymiş...

Gülarə fikrə gedir.

Gülarə: Bu cavanlar niyə belə olurlar? Onlar gələcəklərini düşünmürlərmi? Sağ ol, Lətifə. Çox qayınanalar görmüşəm. İnanıram, elənciklərlə sən də çox qarşılaşmısan. Gəlin doğum evinə gələndə sənin vəziyyətdə olan bir çox qayınanalar qır-saqqız olub körpənin həyatının qapanması üçün nələr vəd eləmişlər?

Lətifə: Hər kəs özünə cavabdehdi.

Gülarə: Sənsə oğlunun xatirinə gəlininin, nəvənin salamatlığı üçün tir-tir əsirsən. Narahat olma, mən özüm yerbə-yer eləyəcəm...

— Gəlinin tutması var. Hərdən... Gəlin... Körpə əmanəti.

— Başa düşdüm. Yenə deyirəm, narahat olma. Ana-bala hər ikisi öz nəzarətimdə olacaqlar.

Lətifə çantasını açır, Gülarənin qarşısındakı tibbi jurnalın altına pul qoyur.

— Bu, həm sənin şirinliyin, həm də orda əziyyət çəkəcək tibb bacılarının zəhmət haqqı.

Pauza

— Lətifə, götür onu. Mənim işim sənə düşsəydi, şirinliksiz keçməyəcəkdin? Eşidən-bilən bizə nə deyər?

— Heç bir şey. Əvvəla, kim eşidəcək? Sonrası da, mən hər şeyi sənə dedim. Ananın da, balanın da sağlamlığını sənə usburd oluram. Telefon nömrəmi də al. Öz telefonunun nömrəsini də mənə ver.

Nömrələri alış-veriş eləyirlər.

— Get, arxeyin ol, Lətifə.

Kadr dəyişir. Lətifə qapıdan çıxır, həyəətə düşür. Özündə xeyli yüngüllük hiss eləyir, içində nigarançılıq baş qaldırır. O, yolunu dəyişir. Arxadan “Lətifə, Lətifə” deyər səs eşidilir. O, gəriyə qanrılır və Bənövşəni görür.

Bənövşə: Gələndə mən səni arxadan gördüm. Sürətimi artırdım. Çatammadım. Qayıdacağımı düşünüb, səni gözləməli oldum.

Pauza

Lətifə: Əcəb elədin, bacım, heç nədən narahat olma. Yazgılı Gülarə azad eləyəcək. Çox bacarıqlı, təcrübəli həkimdi. Çoxdanın tanışığı. Özü də məni arxeyin elədi.

— Bağışla məni. Bilirəm ki, yersiz soruşuram. Bu söz sakitləşməm üçündü. Bir şey-mir şey aldımı?

— Neyləyəcəksən? Onu mənəmi qaytaracaqsan?

— Dedim axı, sakitləşməm üçün.

— Bir şeyi unutma, Bənövşə. Nəvəmiz ortaqlıq olacaq. Zeynəb qarı vaxtıyla demişdi: “Övlad valideynlərin otuz, nəvələr isə on beş faizidi”. Bilmirəm, o fikir nə dərəcədə dəqiqdi.

— Zeynəb qarının dilindən çıxıbsa, dəqiq olar.

— Onu da eşitmişəm ki, nəvələr şirin olurlar. Bizi yəqin ki, bundan sonra nəvəmiz birləşdirəcək...

Bənövşə susur. Handan-hana çiyinlərini çəkir.

— Bu işdə, mənim hədsiz qəbahətlərim var.

— Özünü darıxdırma. İndi get evinə. Nə yenilik olsa, sənə çatdıracam. Nəyə ehtiyac olsa, özüm ödəyəcəm... Hələlik.

Bənövşədən ayrılan Lətifə birbaşa evə gəlir.

Kadr dəyişir. Mahmud sualdolu nəzərlərini Lətifənin gözlərinə zilləyir.

Lətifə: Narahatçılığa ehtiyac yoxdu, hər şey yaxşı olmalıdı, həyəcan keçirmə, oğlum. Bu, tək bizim başımıza gələn iş deyil. Bilirəm, atana oxşamısan, o da qərəzsiz, ürəyiyumşaq, heç kəsin pisliyini istəməyənidi. Rəhmətlik bircə dəfə olsun belə mənə güldən ağır söz deməmişdi.

Mahmud: Belə-belə işlər, ana. Məni körpə düşündürür. Zavallının qara günlərinin sədası özündən qabağa düşüb. O uşaq ömrü boyu günahkar axtaracaq... Onun nə günahı var?..

Pauza

Axı hər şeyin həddi var... (*Mahmud rişxəndlə gülümsünür*)
Hərdən körpəni düşünüb heyrətlənirəm.

— Niyə?

— Əvvəllər anlamasa da, yaşa dolduqca, tədricən içinə ağır, sarsıntılı qəm, qüssə, kədər yükü axacaq, qəlbisinq böyüyəcək. Yaşlıları ana-ataları barədə ağızdolusu danışdıqca, o, əriyəcək.

— Haqq sözə nə deyəcəm?! Günahın böyüyü məndədi, oğlum. Kaş bu günləri...

— Lap əvvəldən Yazgülün qəribəliklərini görürdüm. Görüb geri çəkildikcə, o, hey irəli atılırdı. Neçə dəfələrlə mənə haqsız hücumlar eləmişdi. Hərəkətləriylə məni alçaldırdı.

— Hə, ən böyük qəribəliyi oydu ki, düzü əyriyə, əyrini düzə qatmağı, onlardan da ortaqlıq söz çıxarmağı bacaran, ucuz alıb bahaya satmağa öyrəncəli olan bu adam bədbəxtliyinin ardınca özü sürünənlərdəndi.

Pauza

— Ana, istər kişi olsun, istər qadın, belənciklərin bir adı var: “Vidən dəllahı”!

— Heç nədən əsəbiləşirsən, oğlum.

— Necə? Necə? Heç nədən?.. Mən uşağam? Həyatın nə demək olduğunu anlamıram? Kimliyimi tanımıram?

— Bəs təskinliyi sənə necə verim? Elə bilirəm, səni ona urcah elədiyim üçün yanıb-yaxılmıram? Yüz dəfələrlə özümü mə-

zəmmət eləmirəm?..

— Ana, adam kimliyini bilməyəndə həmişə özü haqqında yüksək fikirdə olur. Elə bilir, bütün uca dağları o yaradıb.

— Bədgüman olma, oğlum. Üzünə baxanda, sənə layiq olmayan bir qadının uğuruna çıxardığını düşünəndə dəhşətə gəlirəm... Onun çox səhvlərini sənə açıb deməmişdim. Onda söz gəzdirmək, qorxaqlıq, oğurluq, lovğalıq, satqınlıq vardı...

— Ayağısürüşkənliyi, sevgi axtarışları necə?

— Düzünü deyim ki, onlardan xəbərsiziydim. Xəbərim olsaydı, onu bir an da səndən gizlin saxlamazdım.

— Sən deyənləri mən də görürdüm Yazgüldə. Verdiyən xarakteristikayla tamamiylə şerikəm. O, utanıb-qızarmadan arpanı divara dik yeridirdi. O, iblisiydi. Hətta, yeri gəlsəydi, mənim ölümümə də fitva verməkdən çəkinməzdi. İstədiyi vaxt içini boşaltmağı bacarırdı.

— Oğlum, gözlərim necə kor olubsa, onu əvvəl tanımamışam. O, xəstəydi...

— Ana, mən neçə dəfələrlə xatırlatmışdım ona xəstəliyini. O da əvəzində mənə demişdi: “Ay yazıq, dəli dəliyə dəli deməsə, bağı çatlar. Özünü yuyub yarpız üstə qoyma, sən məndən də betərsən”.

Pauza

Mənim deyiləcək sözüüm qalmamışdı. O, ağına nə gəlirdisə, utanıb-qızarmadan danışa bilirdi...

Mahmud acı-acı, qəmli-qəmli, istehzayla gülümsəyir.

— Belə dolaşır qadının sonu necə ola bilər? Görünür, o, cinin, şeytanın, iblisin ulduzları altında doğulub. Əgər elə ulduzlar varsa...

Telefon zəng çalır. Dəstəyi Lətifə götürür.

— Danışan həkim Gülarədi.

— Bildim. Həkim, nə xəbər?

— Özünü darıxdırma, doğuş gecə yarından sonra gözlənilir. Zəngimi gözlə, Lətifə.

— Allah sənə ömür versin.

Lətifə Gülarənin verdiyi xəbəri elə o andaca Bənövşəyə çatdırır. Sanki üstündən növbəti yük götürülür...

Lətifəylə Mahmud bərk həyəcanlanırlar. Atlasla Aqil gəlirlər. Hamı dünyaya gələcək körpəylə bağlı daxilən götür-qoy eləyir.

Mahmud: Uşaqların fiziki-mənəvi yükünü sən çəkməli olacaqsan. Buna sənin gücün çatacaqmı?

Lətifə: O nə deməkdi, oğlum, mən bu canımı da sənin körpənə fəda eləyəyəm. O, mənim dünyamdı. Ruhumdu. Deyirlər, insan cismən ölsə də, ruhən yaşayır.

Atlas: Qardaş, elə bil içində nədənsə qorxu var...

Pauza

Çıxar o qorxunu içindən. Səni qınamıram, etibarsızlıqlar, dəyanətsizliklər sənin içində vahimə yaradır. Belə olmaz.

Qırxıncı bölüm

Mahmud: Qəribədi. Bənövşəylə Yazgül sanki ana-bala deyillər. Yazgül Bənövşənin südünü əmməyib, onun tərbiyəsini görməyib.

Lətifə: Belə şeylər çox olur, oğlum.

Aqil: Fikirləşəndə adam dəhşətə gəlir. Uşağı hara gəldi at... Əllərlə boğ. Yandır... Nələr... Nələr... Bunlar barədə düşünəndə bir kişi kimi içim titrəyir.

Telefon zəng çalır. Lətifə dəstəyi qaldırır. Dəstəkdən qadın səsi eşidilir.

Qadın: Xanım, mənə Yazgül lazımdı.

Lətifə susur. Nə deyəcəyini bilmir. Xanım sözünü bir də təkrar eləyir.

Lətifə: Xanım, Yazgül burda yaşamır.

Qadın: Sən Yazgülün qayınası Lətifəsən?

Lətifə: Bəli, Lətifəyəm.

Qadın: Bu ünvanı mənə Yazgül verib. O, məndən paltar alıb. Pulunu gətirərəm deyib, aradan çıxıb. Onu mənə çatdırın. Yoxsa, polisə verəcəm onu.

Mahmud anasından dəstəyi alır.

Mahmud: Yazgülün sizə borcu nə qədərdir?

Qadın: Üç yüz dollar.

Mahmud: Bir saat sonra “Nizami” metrosunun qarşısına gəlin, məndən götürün.

— Oldu.

Aqil təəccüblənir. Atlas başını yelləyir.

Lətifə: Düz elədin, oğlum. Yoxsa, sən də adın hallanacaqdı.

Atlas: Özünü bəraət qazandırın.

Mahmud dəstəyi yerinə qoyur. Geyinir, evdən çıxır.

Kadr dəyişir. Nizami metrosunun qarşısı. Cavan qadın gəlir. Mahmudla salamlaşır.

Qadın: Bağışlayın, sizə əziyyət verdim. Borcum var, mənə tələsdirlər. Yoxsa...

Mahmud: Nə əziyyət, xanım. Biz boşanmışıq...

Pauza

Qadın: Nə?! Bağışlayın... Mən bilməmişəm. Onda qoyun qalsın.

Mahmud: Yox... Götürün.

Qadın: Siz onun yaşadığı yeri bilirsiniz?

Mahmud (*yalan danışmalı olur*): Yox... Köçüb, yerlərini dəyişiblər.

Mahmud Yazgülün borcunu ödəyərək evə qayıdır.

Lətifə: Görüşdün?

Mahmud: Hə...

Lətifə: Hələ çox şey görəcəm, oğlum.

Mahmud: Həyat belədi, itin leşi gedər, üfunəti qalar.

Aqillə Atlas gedirlər.

Kadr dəyişir. Gülarə zəng çalır. Lətifə sevinir.

Gülarə: Dünyaya iki qız uşağı göz açıb... Körpələr əkiz olduğu üçün əlavə iki gün də doğum evinin qonaqları olacaqlar. Səni təbrik eləyirəm!

Lətifə: Minnətdaram... (*üzünü Mahmuda tutaraq*) İki qız.

Lətifəylə Gülarə xudahafizləşirlər. Lətifə dəstəyi yerinə qoyur. Ana oğlunun üzünə baxır, sonra da gülümsəyir.

Mahmud: Birini saxlamayan Yazgül ikisinə yiyə durarmı?! Ax, ay ana, çəkmədiyən əzab yoxdu... İki körpə... Bizim onları

böyütmək imkanımız...

Lətifə: Tələsmə, oğlum, sevinməkdənsə, deyəsən, qorxursan?

— Körpələr evinə...

— Nə? Bəyəm, mən ölmüşəm? Nəvələrimi? İmkan ver, Atlasla danışaq.

— Nə danışacaqsan? Əvvəla, Atlas iş adamıdır. Sonrası da bu, o girəsi kol deyil. Cavan ailə. Ola bilsin sabah, ya birisi gün o da... İkincisi də, işdi-şayətədi, Atlas birdən dedi: “Yazgül gedib eyş-işrətdədi, o, hardasa kefini çəkəcək, sevgilisinin nazıyla oynayacaq, öz sürük, sürüşkən həyatını yaşayacaq, mən də ona uşaq saxlayacam?”. Onda haqq sözə mən nə deyərəm?

Pauza

— Atlas elə bacı deyil, Mahmud. Görünür, bacını yaxşı tanımırsan?

— Bəs Aqil?.. O, nə deyəcək? Dilbilməz iki körpə. Yorğun-arğın işdən qayıdan kişi. Vaxt-bivaxt uşaq ağlaşması. Özü də özünün yox, özgələrin. Nə olar qayın olanda... Deməli, istəsən də, istəməsən də, ağırlıq bizi körpələr evinə üz tutmağa vadar eləyəcək. Neyləməli? Bəli! Yeganə yol. Yeganə seçim... Körpələr evi.

Lətifə Atlasla Aqili evinə dəvət eləyir. Aqillə Atlas gəlirlər. Səmə Mahmud yan otaqdan çıxır. Aqillə görüşürlər.

Atlas: Ürəyimi qopardın. Nə olub, ana?

Lətifə: Nə olacaq. Əkiz qız uşağı.

Aqil: Nə?

Atlas: Mahmudun gəlhagəlidi...

Aqil: Lətifə xala, vallah, sən bu qızından daha qorxmağa başlamışam. Ağzından nə çıxırsa, dübbədüz olur. Buna deyərlər, fal açma...

Lətifə: Da demə... Özüm də Atlasın hissiyyatına məttəl qalmışam...

Mahmud: Uzaqgörənlik budu da.

Atlas: Bir azdan adımı falçı qoyacaqsız.

Hamı gülüşür.

Aqil: Yadındadı, bir zaman üstünə düşdü ki, Yazguldən vaz keç. Keçmədin, gördün nə baş verdi? Sonra da Yazgülün əkiz doğması barədə. Kişinin qızı doğdu da. İndi də mən təklif eləyirəm, öncəgörənimiz danışsın.

Atlas (gülərək): Məni işə salma, Aqil. Hamının ürəyinə gələ biləcək və çox zaman da təcrübədə baş verən şeyi mən də demişəm. İndi qarşıda duran məsələ çox ciddidi. Yazgül uşağın birini götürməsə, ikisini də bizim üstümüzə atsa, “Aparın uşaqlarınızı saxlayın, mən yenə də sevgim ardınca gedirəm” desə, onda bəşiməzə çarə qılmalıyıq.

Pauza

Mahmud: Bacı, bayaq biz də o barədə düşünürdük anamla. Bircə yol qalır, uşaqları kimsəsizlər evinə vermək. Görün, mən nə günə düşdüm. Alçaq, yaramaz... məni bədbəxt elədi.

Aqil: Dayə də tutmaq olar.

Atlas susur.

Lətifə: Nənələri ölməyib ki, onlar kimsəsizlər evinə gedib çıxalar, ya dayənin xidmətinə möhtac olalar, oğlum. Mən sizi bir yerə topladım ki, fikirdən fikir doğar. Məsləhətinizi eşidim.

Atlas: Oğlan olsaydılar, verəcəkdin?

Lətifə: Yox, nə danışırısan?

Aqil: Sözü mənətiqindən elə alındı.

Lətifə: Gülarənin mənə dediyinə görə, körpələrin hər ikisi

qız uşağıdı. Onlar barədə necə gəldi düşünəmmərik. Yeganə yolumuz var... O da körpələri evimizə gətirməkdi. Yaşım az deyil, kifayət qədər də təcrübəm var, uşaqlar.

Aqil: Yazgül bir uşaq istəmirdi, ikincinin olmasını yəqin eşidib.

Atlas: O, indi çidarsız-filansız at çapıb qan tökməyə də hazırdı.

Mahmud: İki uşağa sən necə baxacaqsan, ana?

Lətifə: Bəs neyləyək? Kimsəsizlər evinə mən uşaq verəmmərəm. Bir gün gəlib görərsən, mən də ölmüşəm. Sonrası da... Görünür, bəxtimizə belə yazılıbmış...

Atlas (*anasına yazığı gəlir*): Çək günahlarının əvəzini, Lətifə, çək!

Pauza

Aqil (*sərt halda*): Çəkir də! Bəs bayaqdan nə demək istədiyini görmürsən?

Lətifə: Mən günü sabahdan işdən çıxıram. Uşaqları birbaşa evə gətirirəm. Onlara özüm baxacam. Zavallıların da bəxtinə belə yazılıbmış.

Atlas: Ay Aqil, mən bekarə yerə söz danışmıram. Məni söhbətin məntiqi danışdırır. Bilirsiz, işin zorbası nə vaxt olacaq?

Hamı Atlasın üzünə baxır.

Aqil: Ürəyimizi çatlatma, gəlib, saxlama, de.

Atlas: Yazgül dağı-Aranı gəzəndə uşaqları Lətifə min bir əzabla böyüdəcək. Sonra da Yazgül gələ ki, onları mən doğmuşam. Uşaqlarımı özümə qaytarın.

Aqil: Avaz haqdan gəlir.

Lətifə duyuya gedir.

Mahmud: Gəlsin, desin... Uşaqlar qananda özləri cavabını verərlər... Verməzlər, analarını istəyərlər, onun ardınca gedərlər, getsinlər, onlara şəxsən mən getməyin demərəm.

Aqil: Ayə, ay Mahmud, bu qədər humanizm olar?

Atlas (*anasına*): Sən bilərsən, ay ana, oğlun kimə oxşayır?

Lətifə: Kimə oxşayacaq, atasına. Rəhmətliyin ləpirinə Mahmud ayağın qoyub. Elə bil, gecə-gündüz işi-peşəsi atasını təqlid etməkdə... Uşaqların qəhrin nənləri çəkəcək.

Aqil: Uşaqlar böyüsunlər, birini də götürüb biz saxlarıq.

Lətifə: Ayaqları yer tutsa, söz başa düşsələr, onların nə əziyyətləri olacaq? Yemək-içməklərini ver, yeyib-içsinlər. Başları qarışacaq özlərinə. Heç kəsə ehtiyacları olmaz. Qaldı qidalarına, paltarlarına, onları da atası həll eləyər.

Pauza

Atlas: Biz burda danışırıq. Ehtimallar irəli sürürük, işimizi planlaşdırırıq. İndi görək, hadisələrin gedişi nə göstərir. Daha doğrusu, Yazgül nə hoqqa düzəldəcək.

Mahmud: Nə hoqqa düzəldəcək ki? Onun sir-sifətinə fikir ver. Şeytan kimi doğulub, şeytan kimi də öləcək. Hər kəsin çölü içinin uyarıdı.

Lətifə: İnsanları tanıya bilmədiyimizdəndi ki, çox vaxt da onların silqətinə enəmmirik. Şirin dillərinə, bəzən də yazıq görkəminə aldanırıq. Başımıza da belə sarsıntılı, belə köntöy işlər gəlir. Özümüz məəttəl qalırıq.

Aqil: Dünyanın işinə bax. Haranısa axmağı hovuz dolu suya bir çimdik rəng qatır, aləm işini atıb mat-məəttəl ona tamaşa eləyir. Yaxşı, qızların adları nə olsun? Nəvələrinə adları Lətifə xala, sən qoymalısan...

Lətifə: Nənə öz əlləriylə özünə elə quyu qazmadı ki, ad qoymağa halı qala.

Atlas: Mən fikirləşmişəm. Ancaq Mahmud razı olsa.

Mahmud: Sözünü de.

Atlas: Bibiləri onlara elə ad qoyacaq ki, hamı heyran qalacaq.

Aqil: Adını de.

Pauza

Atlas: Günay, Aygün. Hər ikisi ayla günün birliyi. Həmişə-yaşarlığı. Nurlu.

Aqil: Balam, müxbirlər belədi də. İki sözdən bir söz. Sözdə də əsl qənaət. O da dönüb olur iki ad. Necədi, sizinçün? Yazgül imkan versə, körpələrə adlar da qoyuldu... Biz gedək, gələrik.

Aqillə Atlas gedirlər. Anayla oğul öz otaqlarına çəkilirlər. Kadr dəyişir. Gülarə zəng çalır. Dəstəyi Lətifə götürür.

Gülarə: Salam, Lətifə.

Lətifə: Salam... Eşidirəm, Gülarə.

Gülarə: Xəstəxanadan zəng vururam. İki saatdan sonra uşaqlar evə buraxılacaqlar. Anaları onlardan imtina eləyir. Bənövşə də qalıb əl-amanda. İndi siz nə fikirdəsiniz?

Lətifə: Nə fikirdə olacaq? Uşaqdan imtina eləməkmi olar? Gəlirik...

Lətifə dəstəyi yerinə qoyur. Bir an fikrə gedir.

Mahmud: Nə xəbər var?.. Sözüdü de...

Lətifə: İki saatdan sonra uşaqları götürməliyik. Yazgül körpələrə yiyə durmur.

Mahmud: Gedək.

Lətifə Atlasa zəng edir. Gəlməsini bildirir. Atlas gəlir.

Lətifə hazırladığı yorğançaları, mağazadan aldığıları şüşə və əmzəkləri, paltarları zənbilə yığır.

Saat on birin yarısı. Mahmudla Atlas evdən çıxırlar.

Kadr dəyişir. Xəstəxana. Mahmud bərk əsəbidir. Lətifə Gülarəyə zəng vurur, qapı ağzında gözlədiyini bildirir.

Gülarə (dərhal): Hə... Hər şey hazırdı. Gəlin qeydiyyat otağına.

Lətifə qabaqda, oğluyla qızı da onun ardınca qapıya yaxınlaşırlar.

Lətifə: Biz xəstəni çıxarmağa gəlmişik. Gülarə həkimlə də indicə danışmışıq. O, məsləhət bildi ki, qeydiyyat otağına yaxınlaşaq.

Qapıçı: Keçin içəri, qapı ağzında gözləyin, sizi çağıracaqlar.

Lətifəgil qapıçı deyən kimi də eləyirlər. Az keçir, cavan tibb bacısı qapını açır.

Tibb bacısı: Lətifə xanım kimdi?

Lətifə (dərhal): Mənəm.

— Təksən?

— Yox... Uşaqların atasıyla, bibisi də yanımdadılar.

— Gəlin içəri.

Lətifəgil içəri keçirlər. Kadr dəyişir. Gülarə əsəbidi. Bənövşəylə Yazgül divanda əyləşirlər.

Gülarə (sakit tərzdə): Yazgül, qalx, stulda əyləş. Bu kağıza imtina barədə fikirlərini yaz.

Yazgül: Yazmasam, olmaz?

Pauza

Gülarə: Bura nə sənin evindi, nə də mən sən qayınanan. Deyəsən, hikkəlisən. Gözlərin ayaqlarının altını görmür. Sənin-

lə hüquq diliylə danışmaq istəmirəm.

Gülarənin hökmlü sözündən sonra Yazgül imtina ərizəsi yazır, imza atır.

Bənövşə: Doğma balasına dəyər verməyən ananın yaşamağa da haqqı yoxdu! (*ağlayır*) Kaş doğuş zamanı sən öləydin, qızım.

Gülarə (*Lətifəyə*): Doğma ana uşaqlarından böyun qaçırır, xanım, siz necə?

Lətifə: İmtina Yazgülün öz işidi. Biz uşaqların sahibləriyik.

Gülarə: Uşaqların adları, insialları barədə fikirləşmisizmi?

Mahmud: Bəli!

Gülarə: Deyin görüm.

Mahmud: Aygün və Günay Mahmud qızı Seyidzadələr.

Gülarə qızların adlarını qeyd dəftərçəsinə yazır.

Gülarə: Mahmud, oğlum, gəl, əyləş, al bu kağızı və qələmi yaz: “Mən, Mahmud Qurban oğlu Seyidzadə uşaqlarım Aygün və Günayın qəyyumluğunu, onların yaşamı və sağlamlığı məsuliyyətini öz üzərimə götürürəm”.

İmza, günü, ayı, tarixi göstər və mənə ver.

Mahmud heç bir münasibət bildirmədən Gülarənin dediklərini yazır. Əvvəl Bənövşəylə Yazgül həkimin tələbiylə kabinetdən çıxırlar. Gülarə acıqlı-acıqlı Yazgülün ardınca baxır. Başını yeləyir.

Lətifə: Gör, nə işlə məşğuluq.

Atlas: Xəcalətimdən danışammıram.

Gülarə: Xudaya, hər cür adam yaratmısan. Bunları yaradıb...

Lətifə: Elənçikləri olmasa, həyat rəngarəngliyini itirər.

Mahmud: Oldu, keçdi.

Gülarə: İzləri uşaqlarda qalacaq...

Lətifə təzə aldığı paltarları əkizlərə geyindirir. Yorğançaya bükür, birini özü götürür, o birisini də Atlasa verir. Xəstəxanayla xudahafizləşirlər.

Bənövşəylə Yazgül kabinetdən çıxırlar.

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Bənövşə stulda oturur. Hönkürür.

Bənövşə: Yandım, Allah! Bu günüm də varmış! Mən niyə bu günə düşdüm?! Balam bütün varlığımı əritdi. Hissim-duyğum sarsıldı. Nə olsun ki, varam, yaşayıram... Övlad doğ... Canımı, ruhunu əsirgəmədən, min bir çətinliklə ərsəyə gətir. Nəticəsi belə olsun?!

Pauza

Yazgül: Sən canın, az gileylən. Neçə vaxtda danlağından lap bezmişəm.

— Sən yerə-göyə sığmayan cinayət törətdin. Sənin hissini, duyğunu ölüb. Sən nələr danışsın? “Sevgisiz yaşayammıram”, “Mənə sevgi gərəkdin”... Aman Allah, bunlar nə deməkdin?

— Sən nə deyirsən de, mən sevgisiz yaşaya bilmərəm.

Qırx birinci bölüm

— Bəyəm, övlad sevgisindən möhtəşəm sevgi ola bilərmidi? Sənin bundan sonrakı yaşamın ömür olacaqmı? Sənin insanlıq-dımı? Dəryada yolunu azan qayıq kimi, Yazgül, sənin aqibətin nəylə nəticələncək? İki körpədən xəstəxanada “uf” demədən necə imtina elədin?

— Mənim nə yaşım var, ana? Niyə anlamırsan ki, bu yaşda istəsəm, neçəsini doğaram.

— Kimdən? Alçaq! Sən heyvani hisslərlə yaşayırsan. Həyata yüngül əxlaqla baxırsan.

— Eh... Siz yaşlılar tutmusuz əxlaqın quyruğundan. Ağzımızı açan kimi əxlaqdan danışırsız. Getdi o zamanə.

— Sən xoşbəxtlik üçün “sevgi” axtar. Sən məni də, özünü də gülcə günə saldın. Sənin bu hərəkətin insanlığın ittihamıdır.

— Hi... hi... hi... Bu nədi? Xoruz səsi eşitməmiş, təzə ifadələr işlədirsən?

— “Sevgi axtarıram” deyə övladdan imtinaya nə ad verəsən? Övladı atan, ondan imtina eləyən ana xoşbəxt ola bilərmi? Belə anaları içində yaşadan cəmiyyətin qürrələnməyə haqqı varmı? Sənin tək “orijinal analar” yetirən cəmiyyət tarix güzgüsünə baxa bilərmi? Bundan sonra ana-bala hər ikimiz Allah, cəmiyyət qarşısındakı günahlarımızı yuya bilərmi?

Pauza

— Ay ana, neyləmişəm, özümə eləmişəm. Bədi də. Yekə arvadsan, məni az çərlət.

— Eşidib-bilənlər bizə tüpürməyəcəklər ki? Körpələrdən “imtina” eləməklə özünü də, məni də “orijinal adama” çevirdin, Yazgül.

— Ömrü boyu orijinal olmağa çalışmışam.

Pauza

— Körpələr böyüyüb özlərini tanıyanda sən onların gözlərinin içinə baxıb “Mənim balalarım”, “Mənim qızlarım”, “Doğmalarım...” deyə biləcəksənmi?

Yazgül əsəbiləşir. Əlini stola vurur və ayağa qalxır.

— Dedim, bədi, məni cana doydurma! Bundan sonrakı həyatım dığın-dığınlamı keçməlidir?

— Körpələrin ahı səni tutacaq, Yazgül! Sevgi axtara-axtara nifrət qazanacaqsan!

— Hamısı sənin günahlarındı.

Bənövşə yenidən hönkürür. Ağlartısına ara verir. Sonra sakit səslə.

— Yazgül, burda kimsə yoxdu. İkimizik. Barəndə düşüdüklərimizi sənə deməliyəm. Deməsəm, ürəyim çatlar. Açığı budu ki, daha mən sənə “Qızım” deyəmmirəm. O sözə dilim gəlmir.

— Gəlmir, demə... Deyən günün də olmasın. Məni tovlayıb ər evinə köçürəndə bu anı görməliydin. Məni evdən çıxarmaq üçün... Onsuz da vaxtiylə sən məndən imtina eləmişən. Mənim də damarlarımda sənin qanın axır...

Pauza

— Mən pis ana olmamışam. Mənə yara vurmaq, dilimi qısaltmaq üçün gör, sən nələr danışırsan, yaramaz! Sən övladlarına qəsd elədin!

— Sabah da qızışıb deyəcəksən Yazgül anaya, Allaha qarşı xəyanətkardı... Allahsızdı... İfritədi... Yaramazdı... Ləyaqətsizdi... Necə olub ki, mən onu tanımamışam... Dilin necə gələcək o sözləri mənə deməyə?

— Ay namərd. Həyatımı sənə bəxş eləyən adama bu sözləri deməyə necə dilin gəlir?

— Mənim gəncliyimdən istifadə eləmişən... Gizləndə çöp altı dəyirman tikəndə bilməliydin ki, aşkarda doğmağın da olacaq.

Bənövşə Yazgülün gözlərinin içinə baxır. Deməyə söz tapamır. Əsəbilərini cilovlamağa çalışır.

— Yadında saxla... Gec-tez sən bu evdən getməli olacaq-

san...

— Mən heç hara getməyəcəm! Bu ev atamdan qalıb. Bu evdə doğulmuşam, bu evdə də...

— Sən atana da, onun ruhuna da...

— O sənə elə gəlir, ana.

— Xeyr... Bu ev o şikəstlərindi. Zor-xoş gedəcəksən. Övladından imtina eləyən şəxs valideynlərinə də övlad ola bilməz. Mən öz sözümlü dedim. Bir neçə dəfə sənə xatırlatmışam, indi də deyirəm, mən də səndən imtina eləyirəm.

— Əsəbiləşdirdin, mən o sözləri dedim. Mən özüm bu evdən gedəcəm. Sən məndən imtina eləyirsənsə, mən də səndən... Mənə vaxt ver... Özümə gəlir...

Pauza

— Gəl... Sədaqətsiz övladdan sədaqətli it yaxşıdı! Mən heç vaxt sənə kimi övladım olmasını özümə arzu eləməmişəm. Səndə canavar xilqəti var. Yalquzaqsan! Yalquzaq kimi yaşayıb yalquzaq kimi də can verəcəksən! Bunu mən — anan deyirəm sənə!

Kadr dəyişir. Lətifə, Mahmud və Atlas körpələri evə gətirirlər. Onlara nəvaziş göstərirlər. Yedirirlər. Yataqda rahatlayırlar.

Lətifənin daxili səsi: Sənə inanmayan kafirdi, Allah! Nələr yaradırsan, nələr? Bu körpələrə rəhmin gəlsin. Mən də olmasam, körpələrə kim baxardı?.. Eh... Yazgül! Yazgül! Sənənin içində nələr yatırmış? Sənəni niyə anlamadın ki, sağlam ailəyə, özünə tay bilib ömür-gününü sənə etibar eləyən ərə tüpürmək nəylə nəticələnə bilərdi?! Çılğın ehtiraslarının quluna çevrildin. Heyf... Çox heyf... Mən bu gündən sənənin körpələrinin qayğısını çəkməli oluram. Əmin ola bilərsən, körpələr sənənin, Bənövşənin, Mahmudun olduğu qədər də mənəndi. Cəfalarını çəkəcəm.

Görünür, onları səndən qopararaq Allah mənə hədiyyə eləyib. Sən çox rəzilsən.

Körpələr yatır. Mahmud yan otağa keçir. Atlas onlara baxaraq sevinir.

— Ay bunlara bibiləri qurban! Necə də mışhamış yatıblar. Bunlar nə vaxt böyüyəcəklər? Kaş o günlər tez gələydi: ata, nə-nə, bibi, dayı deyən dilləri açılaydı...

— Şükür sənə, Xudaya... Gör bunlardan necə də gözəl-göyçək qızlar olacaq, bibisi... (*gülümsünərək*) Təki analarına oxşamasınlar.

Pauza

— O sənə deyən qanla, genlə bağlıdı, qızım. Qanda varsa, özünü göstərəcək. Ancaq Yazgüldə olanlar bunlara keçməyə də bilərlər. Bəlkə bunlar nənələrinə çəkəcəklər?

— Təki sənə deyən olsun, ana... Böyüsunlər, dilləri söz, ayaqları yer tutsun. Birini mən saxlayacam.

— A qızım, bunlar dovşan, keçi balaları deyillər ki, böyüdüb, birini də sənə verəm. Əkizlər yaşamlarında heç vaxt onu qəbul eləməzlər.

Qapının zəngi çalınır. Qonşu Afaq gəlir. Körpələrə baxır. Gözaydınlığı verir.

Afaq: Ay Lətifə, bu yaşda sənənin üçün iki körpəyə baxmaq çətin olmayacaq ki?

Lətifə: Ay Afaq, barmağını qatla görək, dünyada asan iş varmı?

Pauza

Atlas (*qəsdən*): Afaq xala, anam öyrəncəliidi çətinliklərə. Bir zaman Mahmudla mənə, indi də o körpələrə. Yazıq anamın

bəxtinə uşaq saxlamaq, tərbiyə eləmək düşüb. Gərək anam əzəldən tərbiyəçi olaydı, tibb işçisi yox...

Afaq: Tərbiyəçilik xoşbəxtlikdi.

Gülüşürlər. Mahmud yan otaqdan çıxır.

Mahmud: Elə həkim də tərbiyəçidi... Ancaq indi məni tamam başqa şey düşündürür. Anam körpələri saxlamağı boynuna çəkməsəydi, mən neylərdim?

Afaq: Oğlum, Allah adama dərd verəndə, çarəsini də özü qılır.

Atlas (gülə-gülə): Neyləyəcəkdin? Öz əziyyətini özün çəkəcəkdin. Eşitməmişən, hər kəs öz əməlinin məhsulunu dadır. Bəxtin gətirib, anamız sənə əziyyətini çəkir.

Mahmud: Ana, sənə zəhmətinin əvəzini nə mən, nə də bacım heç vaxt ödəyə bilmərik.

Atlas (gülərək): Öz yerinə danış.

Mahmud: Düz deyirəm də, bacı. Bu beşikdə mışıl-mışıl yatan körpələr gələcəkdə inanmıram bizim kimi olalar. İnsan nə qədər başqalarının əziyyətini çəkə, yuxusuz gecələr keçirə bilmiş... Səninki yaşamaq olmadı.

Pauza

Biz sənə üçün əzablara, iztirablara, məşəqqətlərə yol açdıq, ana.

Lətifə: Ədə, bəsdı. Məni az şişirdin. Ayağım yer alar... Yoxsa, mən də sizi...

Mahmud: Neçə gündü sənə barəndə fikirləşməkdən az qala dəli oluram. İstəyirəm, sənə köməkçi olam. Ancaq onu da düşünəm: mən işləməsəm, evə azdan-çoxdan məvacib gətirməsəm, yaşaya da bilmərik... Bəlkə uşaqlara bir dayə tutaq? Sənə də işin bir balaca azalsın. Sən də dincələ biləsən... Hərdən çıxıb hava alasan.

Afaq: O yaxşı fikirdi... Mən gedim, uşaqlar evdə təkdilər.

Lətifə: Yox, oğlum, bizə dayə nə gərəkdı? Atlasa Allah ömür versin. Aqillə danışıb, iş yerindən məzuniyyət götürəcəm, o da gəlib uşaqlara baxacaq.

Afaqla Atlas gedirlər.

Mahmud: Deməli, Aqıl də düşdü zəhmətə.

Lətifə: Nə zəhmət... Aqıl sənə xatirini çox istəyir. Elə olsa, hərəməzə bir uşaq düşür. Allah ona da bir övlad qismət eləsin... Uşaqlar ayaq açsalar, dilləri söz tutsa, əziyyətləri də az olar... Mən özüm sənə demirəm, hər gün Bənövşə zəng edib uşaqları da, sənə də soruşur. Deyir, Allahın qismətinə bax... Bu yaşda gör bizə nə verdi?... Yazgüldən gileyləndi... Vallah, Mahmud, gəlini mən də başa düşürəm.

Pauza

— Ana, qurban olum, gəlin sözünü dilinə gətirmə. Bədənim cimbildəşir. Sinirlərim gizildəyir, onun adını eşidəndə... İnsan da insana bu qədər nifrət eləyərmı? Onda mənə olan bu nifrət hardandı?

— Mən də, Allah rızasına, Bənövşə də məəttəl qalmışıq. O, nəyə qulluq eləyir? Doğrudu, mən cinə, şeytana inanmıram. Ancaq inananların sözü olmasın, o, cinləmi, şeytanlamı oturubdurur? Mən övladını atan, ərindən ayrılan, ailəsini dağıdan çoxlu adam görmüşəm. Ancaq beləsini nə vaxtsa gördüyümü ağıma gətirəmmirəm.

— Hər axmaq şey mənim başıma gəlir.

— Yazgülü heç vəhşilərlə də müqayisə eləmək olmaz. Toyuğun cücəsinə, itin, pişiyin balasına yaxınlaşmaq olmur. Az qalırlar, adamı cırıb-dağıdalar. Bütün vəhşilər də elə. Ancaq bu...

Pauza

Nə ana bildi, nə qohum-əqrəba, nə ailə, nə də uşaq... Oturub

fikirləşdikcə, dəhşətə gəlirəm.

Lətifə gülümsəyir. Sonra söhbətinə ara verir.

— Görünür, bu da Allahın yaratdığı möcüzələrdəndi. Yaradıb ki, biz insanlara görk olsun.

— Belə görk?!

Kadr dəyişir. Muradın evi. Muradla Xavər məyus görünürlər. Murad dizinə vurur, oturduğu stuldan ayağa qalxır. Evdə var-gəl eləyir.

Murad: Ayə, arvad, bu Allahın işinə də lap məəttəl qalmışam ey.

Xavər: Niyə, a kişi. Bircə o işin qalmışdı, qurban olduğuma da asi düşsən.

— Ayə, oturmuşuq xarabamızda. Dünyadan xəbərimiz yoxdu. Camaat qaz vurur, qazan doldurur. Bizsə gözümüzü bu yaşda təqaüdümüzə tikmişik. Ayın tamamın gözləyirik, görək, nə vaxt verəcəklər? Biz də ağzımızın dadını dəyişəcək.

— Ayə, kimə deyirsən, yatmışan yanımda, hərdən də üstümü, ört deyirsən... Pulu kişi qazanar da.

— Əşi, hardan qazanım. İt oğlu itə məni urcah elədin. Elə hey deyirdin: “Bağ belə, bostan belə”. Qızın başlığın belə alarıq, elə xərlərik. Oğraş quda da qismətimizdən çıxdı yolux... Qəpik-quruş vermədi ki... Neçə vaxta özümüz deyib, özümüz eşidirik... Ayə, canın üçün ürəyimə damıb, bu naxış ki, bizdə var, qız qayıdacaq üstümüzə.

— A kişi, qoy oturmuşuq yerimizdə. Bəd danışma...

— Ayə, düz deyirəm də... Biz elə bil camaatdan deyilik. Gör-götür dünyasıdı. Camaatın qızı gedəndən üç-beş aydan sonra doğur, yerin bərkidir. Odu ha... Məməşin qızı... Toyundan sonra üç ayda çəkmədi. Üçəmi qoydu ərinin qucağına. Hökümət də

ona üç inək verdi. Hələ ev ayırmasını demirəm. Ana-bala gop eləməyi bilirsiniz.

— Əşi, gedib-gəlib bizi az papaq təppəsi elə. Neyləyək? Gedək, kürəkəni vuraq, ya zəhərləyib öldürək, sonra da gedib qoduqluğa girək?.. Ayə, yatdığı yerdən özün durammırsan, səni o üzə-bu üzə kim çevirəcək? Tavaxıl elə... Qız eşidər söhbəti, səndən inci yər, küsər? Xasiyyəti ağırıdı. Küsdüsə, barışması üçün illər lazımıdı...

— Pay atonnan, anası dəli, balası dəli. Alma-salma qızın getdiyi əri də dəli. Hələ qayınanasını, qayınatasının demirəm... Lap əsəbiləşdim.

— Əsəbiləşdin, get havanı dəyiş. Sən qayıdınca mən də ev-eşiyi yır-yığış eləyim.

Murad gedir. Xavər qaşqabaqlı götürür, mətbəxə keçir.

Kadr dəyişir. Rizvangilin evi. Yazgül qapını döyür. Qapını Şövkət açır. Yazgül icazə-filan istəmədən içəri keçir.

Şövkət: Xanım, bu qədər ərköynlük olmaz axı.

Yazgül: Nə ərköynlük? Mən bu evin gəliniyəm. Nə tez unutduz? Keçən dəfə ərin Zakir demədi ki, bətnindəkini qoy yər. Sonra...

Şövkət: Sənə söz verdi ki, gəlinim olacaqsan? (*Şövkət qışqırır*) Ay Zakir! Ay Zakir! Dilin qurusun, gəl görək, başımıza açdığın oyün nədi?

Zakir yan otaqdan köynəyinin düymələrini bağlaya-bağlaya çıxır. Yazgülü görcək sir-sifəti bozarır. Gülümsünür.

Zakir: Hə, necədi? Uşağı dünyaya gətirdinmi?

Yazgül: Uşağı yox, uşaqları.

Zakir: Ay məşallah... Qoşa-qoşa... Sağlam olsunlar... Xoş-

bəxtlik gətirsinlər... Onlar hardadılar?

Yazgül: Harda olacaqlar. Atalarında.

Şövkət: Dedim də, kişi, bu, quramadı.

Yazgül: Qurama özünsən.

Zakir: Bəsdə Şövkət?.. De görüm, qızım, indi nə istəyirsən?

Yazgül: Nə yox, kimi?.. Rizvanı.

Zakir: A ha... Rizvanla möcüzələr yaratdığını sübut eləyə biləcəksənmi?

Yazgül: Kişilə qadın arasında gedən söz-söhbətə sübut axtarırlar.

Zakir: Onda dur, bas bayıra. Yoxsa...

Yazgül: Nə yoxsa?..

Şövkət: Səni bu əllərimlə...

Yazgül: Rizvan mənə gərək deyil, gəldim onun sifətini görüm. Özünə də deyim, hər şalvar geyəndən kişi olmaz!

Zakir: Narahat olma, qızım, onu sənin əvəzinə Rizvana mən çatdıraram...

Yazgül stuldan qalxır. İti addımlarla otaqdan çıxır. Qapını bərkədən çırpır.

Şövkət: Bu, haranın qanmazıdı? Qandı, şərdi, bu iblis. Allah, bizi bundan hifz elə!

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Telefon zəng çalır. Dəstəyi Mahmud götürür.

Mahmud: Alo! Alo! Eşidirəm.

Dəstəkdən xırıltılı qadın səsi eşidilir.

Qadın: Salam!.. Əfqanəyəm. Sizinlə görüşüb məxfi söhbət

eləmək istəyirəm.

— Nə üçün məxfi?

— Görüşəndə səbəbini açıqlayaram.

Mahmud bir an susur. Sonra qəsdən.

— Deyəsən, dolaşmaq adamsan. Dövlət əleyhinə iş aparmırsan ki? Mən bütün varlığım ilə dövlətimə, xalqıma bağlı adamam.

— Yox... Narahat olma.

— Bilirsiniz nə var?

— Yox...

— O məxfi ki deyirsiniz... O söz adamda nəşə şübhə oyadır. Çünki onun məzmununda, xanım, cinayətkarlığa, qəddarlığa, mafiozluğa məxsus nəşə bir meyil var. Yəqin bunu sən də inkar eləməzsən.

— Mahmud bəy, nə siz elə adamsız, nə də mən. Mən sizə sizdən demək istəyirəm.

— Başa düşmədim, bu, nə sözdü?

Pauza

— Mənimlə ikicə dəqiqə görüşün, onda bilərsiz.

Mahmud onun qarnının azarını bilmək üçün qəsdən söhbəti uzatmağa çalışır.

— Mən kimliyini bilmədiyim adamlara görüş verəmmərəm, axı. Hər təsadüfi adamlarla görüş üçün vaxt ayırsam, onda mənim iş-gücüm tökülüb qalar ki? Heç olmasa, eləyəcəyimiz söhbətlə bağlı ucundan-qulağından işartılar verin.

— Sifətinizə tamaşa eləmək, sizə məddahlıqla yanaşmaq, düşünüyə yatan yağlı kəlamlarla irişmək ruhuma, bilərsiz ki, yaddır.

- Yağlı kəlamlar da olur?
 — Hə... Nanəciblər gecəni səhərə qədər yatmayıb, elə ürəyə yatan sözlər, kəlamlar axtarıb tapırlar ki, onları səhər sizə deyəndə çox məmnuniyyətlə qəbul eləyir və özlərini dünyanın müdrikləri sayırlar...

Qırx ikinci bölüm

- Sən deyən o yağlı kəlamlar işə fayda verirmi?
 — Faydasız olsa, işlədərlermi, Mahmud bəy?
- Pauza*
- Məncə məst eləmək gücünə malik olan o yağlı kəlamlar ünvanına söylənilənlərə faydasından çox zərər yetirir. Ən azından qanda yağlılığı artırır, xalistrin yaradır.
 — Məni dolama, Mahmud.
 — Allah eləməsin. Görüşümüz zırhazırla nəticələnməz ki?
 — O nə deməkdi?
 — Yəni dava-şavayla, dartma-yaxam cırıldıyla. Ölüb-öldürməmlə...
 — Dedim, görüşək. Məsələdən hali olsanız, ola bilsin, mənə təşəkkür də eləyərsiz.
 — Yaxşı. Harda?
 — Metronun “Sahil” stansiyasında. Çöldə yox, içəridə. Peronda. Saat üç tamamda.
 — Orda niyə?
 — Görüşümüz təsadüfliyi xatırlatsın.
 — Oldu... Mən boz kostyumda olacam.
 — Hələlik.

Mahmud divardan asılan saata baxır. Görüşün vaxtına bir saatdan az vaxt qalır. Mahmudu fikir götürür.

- Lətifə:** Bu arğac Yazgüldən keçməz ki?
Mahmud: Ondan da keçə bilər. Onun barəsində mənə də nəşə çatdırmaq istəyərlər. Hər halda çox da dərinə getməyə ehtiyac yoxdu.
 — Mən narahat olmağa başlayıram.
 — Nahaq. Neyləmişəm ki, sən də qorxub çəkinəsən, ana.
 — Bəlkə zəng çalasan, Atlas da gələ görüş yerinə.
 — Ana... Ana... Qəlbin bizdən ötrü nə qədər səksəkədədi.
 — Mən anayam...
 — Düz deyirsən, ana olmaq üçün gərək anadan ana doğulasan.

Mahmud evdən çıxır. Lətifə onun ardınca baxır.

Mahmudun daxili səsi: Bu xanım kim ola bilər? Onun mənimlə nə işi? Bu nəşə Yazgüllə bağlıdı. Mənə ondan savayı kimdən nə deyə bilər ki?..

Kadr dəyişir. Cümşüdüün evi. Cümşüdlə Nüşü əsəbidirlər.

Nüşü: Başımıza oyun gəldi. Boyunu yerə soxduğum, gör getdi kimi aldı.

Cümşüd: Ondan demə, Nuşu, canın üçün gecə-gündüz yanıram... Cızzağım çıxır. Ayə, Murad kimdi, mən onunla quda olam? Ağacı kəsərlər, səmtinə yıxırlar. İt oğlu, iki gündən bir gəlir: qızın başlığını ver... A Nüşü, o nə gəlindi, ona da başlıq verək? Öz ayağıyla gələndə... Özü də elə sınırtırışa...

Pauza

— Dərdimi tərptədin, sinəmdə qaysaqlanmış yaramın üstü açıldı... Ayə, gəlinin ağzında özünün fal atmağa dişləri də yoxmuş. Hamısı qoymaymış... Axşam dişlərini luppatan çıxartdı, ürəyim ağzımdan gəldi. Bu səhər Əkrəmə deyirəm, əə, qırış-

mal, bu, nədi? Bundan nə təmərsik anlayırsan? Mənə nə desə yaxşıdı?

— Nə dedi?

— Dedi, mənə belə xoşdu... Yandım-yandım, töküldüm.

— Nüşü, atamın goru haqqı gəlinin doğduqları da özü kimi olacaq.

— Nə doğacaq, əh? Onlan uşaq doğan olar? Erkək Tamamın astarıdı.

— Yox, əşi.

— Bə nədi?

— Deyirsən, ondan da gözümüzü yığaq...

— Əlacımız nədi?..

Kadr dəyişir. Mahmud görüş yerinə gəlir. O tərəf-bu tərəfə baxır. Saatın əqrəbləri üç sıfır-sıfırı göstərir. Arxadan Əfqanənin səsi eşidilir.

Əfqanə: Salam, Mahmud. Mənim adım bayaq dediyimi kimi Əfqanə, soy adım Əmrahovadı. Yazgüllə bir qrupda oxuyuram.

— Tanışlıqdan məmnunam.

— Mən səninlə maraqlanmışam. Ailə vəziyyətindən də xəbərdaram...

— Çox yaxşı.

— İki körpənin əlində qaldığına da təəssüf eləyirəm. Yazgül sənənin arvadın olub.

— Bəli! Elədi ki, var.

— Deyə bilərsən ki, onunla heç bir əlaqəm-filanım yoxdu. O, sərbəstdi. Nə iş tutduğunun, kimlərlə hansı əlaqələr qurduğunun mənə dəxli yoxdu...

— Tamamilə düz fikirləşirsiniz, xanım. Bu və ya digər cavablarımı da qəbul eləyirəm. Uzatma, məqsədini açıqla.

— Məni sənəninlə görüşə vadar eləyən odur ki, Yazgül mənim

də ailəmi dağıtdı.

— O sizin probleminizdi. Onunla bağlı heç bir söz eşitmək istəmirəm.

— Məni axıra qədər dinlə, indi də “dostlarımın” əliylə sənə tor qurur. Sanıram, biz eyni dərdliyə, hardasa, eyni taleliliklərik. Onun “dost” dediklərindən biri də mənim uşaqlarımın atası Sübhəndi. Yazgül Rizvanı aldatdı.

Pauza

Oynaşları əsas gətiriblər ki, iki körpəsini atan qadından arvad çıxmaz. Onlar nə qədər haqlı-haqsızdılar, mənə dəxli yoxdu.

— Sonra, xanım.

— Bir insan kimi istəyirəm, biləsən. Yazgül əlverişli məqam seçib, gecə, ya gündüz sənə xəttər yetirə bilər.

— Bu sirri tanımadığınız adama açmağa sizi nə vadar eləyir?

— Vicdanım. Narkotik maddəylə də şərlənərsiz. Maşın qəzası da istisna olunmur.

Mahmud fikrə gedir.

— Dediklərin həqiqətdən çox şaiyəyə oxşayır, xanım.

— Fikirləş. Ehtiyatlı oğlun anası ağlamaz. Yazgülün düşüncəsinə görə, sən nə vaxtsa ondan intiqamını alacaqsan. Onu boş buraxmayacaqsan.

— Qəribədi... Yazgül gedib, özünü aparıb. Mən uşaqlarımı atammazdım ki?

— Guya, iki uşaq sənənin xoşbəxtliyə açılan yolunu kəsisiz.

— Mən elə düşünürəm, xanım. Bəlkə demək istəyirsən, Yazgül hərəkətlərindən peşman olub, geri qayıtmaq istəyir? Düşünür ki, mən onu qəbul eləyəcəm? Səndə də belə çürük ideya yaranır ki, mən onu qəbul eləyib, ailəmə qaytarsam, o, sənənin ərindən əl çəkər. Onda sənənin də ərin ailənə qayıdır.

Pauza

— Bilirsiniz, Mahmud bəy, mən qadınam, həm də ana. Ərim nə qədər yaramaz olsa, mən onu, uşaqlarımı qorumağa borclu-yam.

— Bu başqa məsələ. İndi istəyirəm, sən də biləsən, Yazgül bundan sonra əlli ailə dağıtsa, yüzlərlə uşağı başsız qoysa da, mənim həyatımda ona yer yoxdu. Qaldı mənə tor qurmasına, bu, nə qismətdi, onu da görəcəm. İstəməzdim, sən kimi gözəl, ürəyiyumşaq xanım mənim həyatıma atılan daşlardan səksənsin. Başqa sözün da varmı?

— Yoox... Hər halda ehtiyatlı ol, Mahmud, sayıqlığı itirmək adama...

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Qardaşı Ruhulla evə daxil olur. Stulda oturur.

Bənövşə: Bir stəkan... Çay...

Ruhulla: A bacı, gəl, otur, mən bura çay içməyə gəlməmişəm. Balacalar necədilər?

— Yaxşıdılar, qardaş... Yemək-içməkləri var. Heç nəyə ehtiyacları yoxdu. Dolanırlar... Mənə ağrıları yox, acıları yox. Məni dərdi-sərə salan, yeyib-içdiyimi gözümdən tökən Yazgüldü. Oturduğu yerdə Lətifə də bəlaya düşdü.

— Bilirəm... Gərək o da inciməsin. Pis övlad valideynə üzqaralıq gətirər.

Pauza

— Qardaş, Mahmudu indi də özümə oğul sayıram... Üzlərinə baxmağa, onlara zəng etməyə utanıram. Qalıblar iki dilsiz-ağılsız körpənin əlində. Doğrudu, onlar da böyüyəcəklər. Ancaq gözüm yaman qorxub. Elə bilirəm, analarına oxşayacaqlar...

— Atalar deyiblər: oddan kul, küldən od törəyər. Lətifə ağıllı qadındı. O, tərbiyə eləyəcək.

— Bilirəm, qardaş. İşə bax, “Korun bəxtinə bir at çıxdı, o da oldu ayğır”.

— Yaxşı hardadı, bu qız?

— Bilirəm ki? O günü bizim işçilərdən onu görən olub. Xəl-vəti mənə yanladı. Ondan mənə elə şeylər danışdı ki, gəl görəsən. Xəcalətimdən yerə girdim! Axırda nə desə yaxşıdı: “O böyük-kiçiyi saymır”, “Ağsaqqal, qarasaqqal tanımır”. Necə deyim ki, heç kimi eşitmir... Onsuz da eli güldürdü mənə.

— Harda gəzib-dolandığı, kimlərlə oturub-durduğu da bilinmir.

Pauza

— Ey... Ay pir olasan. Bilsəydim, nə vardı ki? Gedib tutardım saçından, sürüyə-sürüyə gətirərdim xarabama... Bir də ki lap getdim gətirdim, onu ayağıma bağlamayacam ki? İş-güc adamıyam. Ayağımı bir yerə qoyan kimi pır eləyib uçaacaq.

— Yazgülü belə də buraxammarıq axı.

— Neyləyəcəyik? Nə desək, nə məsləhət bilsək, o, öz kefin-də olacaq. Mən belə təsəvvür eləməzdim, qardaş. Allah bələdi, verib. Gedib söz deyəcəksən, sənə elə cavab verəcək, özünü saxlayamayacaqsan, əlindən xata çıxacaq. Bir sillə vuracaqsan, gedib şikayət eləyəcək. Adını da qoyacaq, müstəqil yaşamağa qoymurlar, hüquqlarını tapdalayırlar, mənə haqsız yerə söyürlər, döyürlər... Nələr, nələr. Polisə də o lazımdı. Sonra da sat evini, canını qurtar olacaq...

Ruhulla başını aşağı salır. Xeyli susur.

— (*astadan*) Bacı, sən də biabır olursan, mən də, elə nəsil də. “Qızı döyməyən, yanına döyər”... Demirəm, sən də günahkarsan. Hardasa, səhvə yol vermişən. Yox... Nə boyda günahkar olsaydın, o, bu səviyyədə özünü salıb itirməməliydi. O, özünü itirib.

Pauza

— Məni də yandırır-yaxan odu, qardaş. İllərlə min əzabla qız böyüt, o da vursun belə çixsın.

— Yəqin yan-yörəsi də onu üfunətli dərəyə sürükləyir. Belə də olmaz, bacı. Onsuz da bu işin sonu fəlakətdi.

— Ruhulla, içim özümü yandırır, çölüm özgələri. Ana balanın ölümünü heç vaxt arzulamaz. Bala da gərək həddini aşmasın. Tanrısına çidarsız çıxan övlad... Özümə o qədər ölüm arzulayıram. Ancaq öləmmirəm... Tutalım, mən öldüm, bəs o iki tifi-lin taleyi necə olsun?

— Səbrli ol, bacı. Bu, həyatdı. Heç kəs belə işlərdən sığortalanmayıb. Lap özünü öldürdün. Sonrası.

— Bilirəm, qardaş. Sən də tanış-bilişdən utanırsan. Çox vaxt da onlardan qaçmağa məcbur olursan.

— Elə ağzıgöyçəklər də var, qızıışb günahı məndə, səndə görürlər.

— Guya sözoynadan çəpəgirlərin nəslində-kökündə ədəbsiz yoxdu? Var... Belə ədəbsiz hər yerdə, hər zaman olub, olacaq da...

Pauza

— Yazgül evdə olanda nə desə yaxşıdı: “Ay arvad, nə düşmüsən üstümə, qoy yaşayaq da. İnsan bu dünyaya kiminsə dər-dini çəkməyə, ağlayıb sıtqamağa gəlməyib ki? Gəlib insan kimi yaşasın, kefini çəksin. Sən bu cəmiyyətdə yaşamırsan? Görmürsən, insanların yaşamı necə olur?..”

— Eh... Axmaq qız. Ağzına ağ da gəlsə danışır, qara da. Bəs sən nə dedin?

— Nə deyəcəm? Matım-mutum qurudu. Əlim-ayağım yerdən üzüldü. Axır ki, özümü ələ alıb dedim: Bəyəm biz insan deyilik? Bəyəm biz yaşamağı bacarmırıq? Qardaş, beyin pozuldusa, onu düzəltmək çox çətindi. Onun beyni pozulub.

— Bacı, mən də elə düşünnəm. Pozulmasaydı, gül kimi ailə-

sini dağıdardımı? Ərini iki köpüklük eləyərdimi? Allahın verdiyi iki körpəsindən əl çəkərdimi!?. “Mənə sevgi gərəkdi” deyərdimi? Bu harda görünüb? Bu hərəkəti hansı dəli özünə rəva görər-di?

— (*Bənövşə yazıq görkəm alaraq*) Bəyəm “övlad sevgisiyə-lə” o nəzərdə tutduğu “sevgi” müqayisə olunandı mı? Elənçiyə qalsa, dünyada boşanmayan qadın, ya kişi, dağıdılmayan ailə qalardımı, qardaş?!

— Görürəm, danışıdığca əsəbiləşirsən. Yazgülü sən ərə və-rəndə bilirsənmi mən nə qədər sevindim, bacı? Düşündüm ki, heç olmasa, sən də için gülər. Onun dərd-sərini çəkməzsən... Boynubükük qalmazsan, Bənövşə. Bacım, sən dağ çiçəyi qədər təmizsən, təravətlisən. Yazgülə o adı qoyanda da nə düşündük-lərini özlüyümdə anlayırdım.

Pauza

— Atalar yaxşı deyib: “Sən saydığımı say, gör, fələk nə sa-yır”...

— Yəqin təhsilini də bu ağılda adam buraxmış olar, bacı?

— Onun gözündə təhsil bir əyləncədi.

— Bəs bu hardan, nədən dolanır?

Bənövşə səsinə ara verir və çiyinlərini çəkir.

— (*astadan*) Allahdan gizlin olmayanı, səndən niyə daldala-yım ki? Özünü satmaqla.

Bunu eşidən Ruhullanın sifəti saralır. Sanki kişi ölür. Nəfəsi-ni çox çətinliklə alır.

— Bircə bu biabırılığımız çatmırdı... Onu tapmalıyıq, bacı, o, ifritəni başlı-başına buraxanmırıq. Bənövşə, səndən bir şey öyrənəm.

- Buyur...
- Yazgülün universitetdə oxumasını göstərən kağız-kuğuzu varmı?
- Var, qardaş. Tələbə bileti... İmtahan kitabçası... Xeyirdimi?
- Xeyirdi, şərdi demək çətindi. Onu axtarıb tapacam. Onunla söhbətə oturacam. Azarını öyrənəcəm. Burun murdar olduğuna görə onu kəsib atmazlar. Sahibsiz itin son aqibəti üfunət yayın leşi olar. Biz ona gedəmmərik, bacı.
- Sahibsiz dəli düşmənlər güldürər.
- Biz nə qədər yaxamızı kənara çəksək, onun üfunəti canımıza bir o qədər tez hopar... Kağız-kuğuzunu tap, gör hardadı. İndi gəlib səndən alıb universitetə gedəcəm. Dekanla, tələbə həmkarlarıyla görüşəcəm. Ola bilməz ki, həmkarlarıyla əlaqələri olmasın. Arxeyin ol, harda olsa, onu tapacam. Görək indi niyyəti nədi? Sevgisin tapıb rahatlanıbımı, yoxsa hələ də axtarırdadı?

Pauza

— Mən sənə nə deyə bilərəm, qardaş. Necə istəyirsən, elə də eləyək. Onsuz da mən boğuluram...

Ruhulla gedir. Bənövşə Yazgülün sənədlərini çantadan çıxarır. O üz-bu üzünə baxır. Qapı döyülür. Bənövşə qapını açır. Seymuru görür. Qadın təəccüblənir.

Bənövşə: Eşidirəm, Seymur.

Seymur: Bənövşə xala, gəldim sənə deyim. Mən Yazgüldən əl çəkməyəcəm. Necə varsa, onu elə də qəbul eləyirəm.

— Yenə o zəhrimardan vurub-çəkmisən?

— Onun məsələyə nə dəxli var? Mən səndən Yazgülü istəyirəm. Sən ona cavab ver. Onu mənə verirsən, ya vermirsən?

Pauza

- Seymur, Yazgülü neçə gündü görmürsən?
- Bu axşam birlikdəydik. Onunla sevgi macərəsi yaşadım.
- Harda?
- Yuxumda...

Bənövşə başını yelləyir

— Yuxunda görürsən... Elə-belə yox...

— Yenə vermirsən... Əşi, sənin qızın nə matax olub. Mən bu şəhərdə kimin qızını istəsəydim, valideynləri gəlib qarşımda dombalaq aşardılar. Əl-ayağımdan öpərdilər. Tüpürüm qızına da, hələ onun sevgisinə də.

Seymur üzünü çevirərək gedir. Bənövşə onu arxadan seyr edir.

Bənövşənin daxili səsi: Mən nə hayda, Seymur, sən nə hayda?! Kaş Seymur sənə ağılda olaydı... Ya da qəzaya düşüb öləydi... Mənim də canım dərd-sərdən qurtarardı...

Ruhulla qayıdır. Yazgülün sənədlərini Bənövşədən alır və universitetə yollanır. Kadr dəyişir. Dekan Kəramətlə kabinetində görüşür.

Ruhulla: Müəllim, mən sizin tələbə Yazgülün dayısıyam. Bu da onun sənədləri. Sənədlərdən məlum olur ki, bu yaxınlaradək o burda oxuyub. Gəldim, onun vəziyyətini öyrənəm.

Dekan tələbə biletini alır. O, üz-bu üzünə baxır. İçərisindəki yazıları oxuyur. Köməkçisini çağırır. Qapı açılır. Köməkçi otağa daxil olur.

Dekan: Bu tələbə barədə mənə dəqiq məlumat...

Köməkçi: Oldu.

Köməkçi kabinetdən çıxır.

Dekan (*Ruhullaya*): Ağsaqqal, Yazgül burda oxuyub. Ancaq onun adı qulağında çox gübbüldəyib. Gözlə, araşdırırsınlar, bizə məlumat verərlər.

Köməkçi əlində sənədlər içəri qayıdır.

Köməkçi: Yazgül Seyidzadə. Üçüncü kursun yay semestrində imtahanda iştirak etmədiyinə və oxuduğu müddətdə dəfələrlə intizamı pozduğuna görə universitetdən xaric olunub.

Qırx üçüncü bölüm

Ruhulla: Necə yəni, intizamı pozduğuna görə?

Köməkçi: Dərslərdə müntəzəm iştirak etməyib, dərstdən qaçıb, müəllimlərə qarşı qaba rəftarı olub, tələbə həmkarlarıyla bir neçə dəfə saçıldusuna çıxıb...

Pauza

Ruhulla: A ha... (*o, saqqalına sığal çəkərək*) Hörmətli dekan, icazənizlə tələbələrə də söhbət eləyə bilərəm?

Dekan (*köməkçiyə*): Şərait yaradın.

Dekanla xudahafizləşən Ruhulla köməkçi ilə kabinetdən çıxırlar.

Kadr dəyişir. Köməkçinin otağı. Köməkçi qrup nümayəndəsi Fəridəni otağına çağırtdırır.

Fəridə (*köməkçiyə*): Eşidirəm.

Köməkçi: Bu ağsaqqal Yazgülün dayısıdır. O, səninlə söhbət etmək istəyir. Çəkinmə.

Köməkçi özü otaqdan çıxır.

Ruhulla: Əyləş, qızım. Səni çox çək-çevirə salmayacam. Mən də sənənin dayın. İstəyirəm, Yazgül barədə bildiklərini mənə deyəsən. Söz verirəm, danışdıqlarımız burda da qalacaq.

Fəridə həyəcanlanır.

Fəridə (*titrək səslə*): Dayı, Yazgül barədə mən danışmamaq qərarına gəlmişdim. Ancaq indi məcburam görüb-bildiklərimi sizə deməyə. Yazgül əndazəni aşanıydı. Özü ərlə olsa da, gözü-nə xoş gələn oğlanlarla əlaqə saxlamağı xoşlayırdı. Ən çox onlarla oturub-dururdu. Bir Allah şahiddir ki, onu tutduğu yoldan çəkəndirmək üçün nə qədər əlləşdik.

Pauza

Biz kömək əlimizi uzatdıqca o, gen qaçdı. Bizdən çox uzaqlaşdı. Qızlar eşidəndə ki, Yazgül iki körpəsini atıb, biz onu rəfiqəlikdən sildik.

— Onun ən yaxın rəfiqəsi kim olub?

— Gülzar. Qızlar sizə mənə deyənlərdən artıq söz deyəmməyəcəklər. Bəlkə Gülzardan nəşə öyrənə bildiz.

— Gülzarla məni görüşdürə bilərsən?

— Bilərəm.

Kadr dəyişir. Ruhulla dəhlizdə dayanan köməkçiyə təşəkkürünü bildirir. Fəridəylə üçüncü mərtəbəyə qalxırlar. Tənəffüsü gözləməli olurlar. Tənəffüsdə Fəridə Gülzara yaxınlaşır.

Fəridə (*Gülzara*): Dayı səni axtarır. Gör, nə deyir.

Fəridə dərhal onlardan uzaqlaşır.

Ruhulla (*Gülzara*): Qızım, sən Yazgülün yaxın rəfiqəsisən?

— Dayıcan, rəfiqəsiydim. İndi yox.

— Yaxşı, sən deyən olsun. İstəyirəm, onun barəsində bildiklərini mənə deyəsən.

— Bilirəm, sizə mənim adımla oğraş Rizvan verir.

— Nə fərqi var, kim verir? Səndən vaxtıyla rəfiqə olduğun adam barəsində soruşuram.

Pauza

— Mən onu ayıq-sayıq, yaxşı xanım kimi tanıyırdım. Yazgülə mehribanıydıq. Bizim evdə də olub. O, Rizvana çox yaxınlaşdı. Hətta Rizvana görə ərindən ayrıldı, iki körpəsini atdı. Rizvan da ona görə başını kötüyün üstə qoymaq istəmədi. Yazgülü atdı. Mənim bildiyim bu qədər.

— Yaxşı, indi Yazgül hardadır?

— Kimi deyir xaricdədi, kimi də deyir yoxa çıxıb.

— A... ha... Belə də.

— Bacın qızı da olsa, deyəcəm. O, yelbeyniydi. Fanatikiydi. Get, qalanını Rizvandan soruş.

Ruhullanın daxili səsi: Gülzarla söhbəti uzatmağa dəyməz. Bunun özü də zibildi. Yazgülün it gününə düşməsinin səbəbkarı öz ağılsızlığıdısa, həm də bunun fitvasıdı.

Rizvan dəhlizin o biri başından gəlir.

Gülzar: Odu ha, oğraş özü də uzana-uzana gəlir.

Gülzar Ruhulladan uzaqlaşır. Kişi Rizvanı ayaqdan-başa süzür. Rizvan yanından ötəndə Ruhulla onu saxlayır.

Ruhulla: Cavan oğlan, ayaq saxla, sənə deyiləcək bir neçə

sözüm var.

Rizvan Ruhullaya tərəf gəlir.

Rizvan: Eşidirəm, ağsaqqal.

— Mən Yazgülün dayısıyam. Aranızdakı söz-söhbətdən də, əhvalatdan da xəbərdaram. İstəyirəm, sənənlə üz-üzə, göz-gözə söhbət eləyim. Görüm, bu, nə mərəkədi?

Rizvanın sifəti bozarır. Üz-gözünü həyəcan bürüyür.

— (*səsi gərilə-gərilə*): Biz bir qrupda oxuyurduq.

— Onu bilirəm.

— Yaxın münasibətlərimiz vardı.

— Onu da bilirəm.

— Getdikcə dostlaşdıq.

— Hə... Ondan da xəbərdaram.

— O məni sevməyə başladı. Mən də onu. Əvvəl-əvvəl o məndən bir çox şeyləri gizlətdi. Məlum oldu ki, Yazgül ikicanlıdı. Onda mən ona dedim, beləydisə, niyə mənə düzünü demirdin? Məni aldadırdın? Beləcə biz ayrıldıq. Doğrudu, biz birlikdə addımlamışıq...

Pauza

Gülzardan eşidəndə ki, Yazgül iki körpəsini atıb, dəhşətə gəldim... Məndən üz döndərən Yazgül neçə-neçə oğlana üz tutdu. Hotellərə getdi. Restoranları gəzdi. Eşitdiyimə görə, bir qadına qoşulub xaricə gedib... O, təkcə məni tanıyırdı ki?

— Onu xaricə aparın qadın kimdi? Yeri-yurdu haradı?

— Onu bilmirəm...

Kadr dəyişir. Atlasla Lətifə uşaqları geyindirirlər. Əkizlər üçün düzəldilən qoşa yataqlı kolyaskalara qoyur, həyətdə düşürürlər...

Mahmud: Allah sizə ömür versin. Sizsiz mənim uşaqlarım neylərdilər? Bu qədər əzaba dözmək, vallah, hələm-hələm nə-nə-bibi işi deyil.

Atlas: Qardaş, sən də, sənin uşaqların da var olasız ki, həmişə biz də ana-bala uşaqların hesabına həyəət-bacada istirahətimizi quraq. Hər baş verən hadisənin mənfəi tərəfi varsa, müsbəti də olur.

Pauza

Gərək insan geniş və dözümlü olsun. İnşallah, tezliklə böyüyəcəklər, onda kimsəyə ehtiyacı olmayacaqlar.

Mahmud: Kaş o arzular tez həyata keçəydi.

Atlas: Arzular niyə olur ki, Mahmud? İnsan həyatı belədi də.

Mahmud: Hərdən anamla sənin üzünüzdəki yorğunluğu görəndə bir təhər oluram.

Lətifə: Oğlum, siz mehriban olanda bilirsiniz, mən nə qədər sevinirəm? Quş olsaydım, qanad açıb uçardım.

Atlas: O səni narahat eləməsin, ana. Bizim o körpələrdən savayı arxamız kimdi ki? O günü Yazgül mənə zəng etmişdi. (*Mahmudla Lətifə təəccüblənirlər*). Doğrusu, əlim üzümdə qaldı. Əvvəl zəng edənin Yazgül olduğuna inanmadım. Tutuldum. Bir qədər də məyus oldum. O, mənə deyəndə ki, uşaqların başına bir iş gəlsə, hamınızı məhv eləyəyəm, telefonu qapadım.

Pauza

Mahmud: A ha... Təzə xəbər. Uşaq istəyən olub?

Lətifə: Ağız, bəlkə onun adından başqası zəng edib. Sən səsi dolaşmaq salmışan.

Atlas: Bəyəm, mən uşağam? Eləncik ifritələri çox görmüşəm.

Mahmud: Təhqir eləməyin.

Lətifə: Oğlum, sən təhqir eləmə deyirsən. O, niyə qanmır özündəkiləri? Niyə anlamır ki, gözləri açılmamış əkiz körpələri atıb getməyi Allah götürməz.

Mahmud: Ana, Yazgül sən deyənləri çox çətin qana.

Lətifə: Belə çıxır ki, o, körpələrin əzablarından qaçıb. Oğlum da deyir: “Təhqir eləməyin”.

Atlas: Toydan sonra nağara çalan, “Sizi məhv eləyəyəm — deyən qadın”, əgər ona qadın demək mümkünsə, ifritə deyil, bəs nədi? İndiyə qədər ağzıma su alıb durmuşam, sənə deməmişəm, sənə xəyanət eləyən adamın içində azacıq da istək qalıbsa, niyə doğma bacından, anandan gizlədirsən?

Mahmud: Bacı, mən indiyə qədər sizə deməmişəm. Mən boşanma barədə məhkəməyə ərizə vermişdim. Məhkəmə Yazgülə neçə dəfələrlə çağırış göndərsə də, o, boşanmanı rəsmiləşdirməyə gəlmədi.

Atlas: Bəs boşanma üçün özün öldürürdü? Külbaş hərdəmxəyaldı.

Mahmud: Onun mülk iddiası olmadığından məhkəmə mənim qaldırdığım vəsatəti onsuz təmin elədi.

Pauza

Qərar verdi ki, imtina məktubuna əsasən uşaqlar atanın himayəsinə verilsin.

Atlas: Qardaş, görünür, Yazgül məhkəmənin qərarından xəbərdardı. Ona görə də mənə zəng vurub.

Lətifə: Hər bir şəxs xoş sözə, xoş rəftara möhtacdı. İnsan özünü onda xoşbəxt sanır ki, oturub-durduqlarının səmimi hissiylə əhatələnib...

Atlas (gülərək): Qardaş, sən əcəb kəşfiyyətçisanmış, mənim xəbərim yoxdu.

Mahmud: Bacıcan, adamları kəşfiyyətçi eləyən onun ətrafıdı. Dərzi-sərinin çoxluğudu. Ona yaxınlarının xəyanətidi.

Pauza

Mən hər dəfə görürəm: uşaqlar balaca xəstələnəndə, soyuqlayıb hərərətləri qalxanda... nədə, nədə anamla sənə keçirdiyiniz həyəcanları. Dəfələrlə şirin yuxularımızdan oyanmanızı. İsti

yataqlarınızdan qalxmanızı. Onları qucaqlarınıza alıb, “can”, “can” deyə-deyə üz-gözlərindən öpmələrinizi.

Atlas: Ədə, bəsdı. Sən canın, bizi az tərıflə. Başqa cür necə olmalıdı?

Lətifə: Borcumuzdu, oğlum!

Mahmud: Bunları görməmək, dəyərləndirməmək mümkündürmü? Əlbəttə, dəyərləndirməmək mənım tərəfımdən ən böyük insafsızlıq, ləyaqətsizlik olardı. Hər gününüz məşəqqətlər içərisində sona yetir. Kədərdən, qəmdən doğan daha məşəqqətli, cansıxıcı, əzabverici gecələriniz başlanır.

Lətifə: Oğlum, sən nə qədər əzab-ıztırlar içərisində inləyirsən. Qurtar belə söhbətləri. Bu danışıqlarınla olmaya özünlə, bacınla anan arasına səddmi çəkirsən?

Pauza

Atlas: Ey... Ay ana, qardaşımda qəribəliklər çoxdu.

Mahmud: Ona görə də xanımlar məndən qaçırılar.

Atlas: Hər qadından xanım olmaz, Mahmud. Ailə birliyini qardaş yaradar.

Lətifə: Biz birik. Hamımız birik, oğlum. Hərdən “utanırım”, “qızarıram”, ya “xəcalət çəkirim” deyirsən. Bəyəm, onlara ehtiyac varmı? Uşaqlar da bizimdi. Şükür Allahın böyüklüyünə ki, onlar sağlamdıılar.

Mahmud: Hə, onu düz deyirsən. Başqa cür olsaydıılar, gecəgündüzünüz qarışacaqdı.

Mahmudun gözləri dolur. Ağır qəm-qüssə bürümüş ürəyi həyəcan və ıztırdan sıxılır. Anası oğlunun doluxsunmuş gözlərini görcək sözünü bir qədər başqa səmtə yönəldir.

Lətifə: Gözlərini açıb görəcəksən ki, nəvələrimin hərəsi bir əlindən tutub “Bizi parka apar”, “Bizə filan şey al”, nə, nə tələb eləyirlər. O birisi gün də məktəb öz qapılarını bu qızların üzünə

taybatay açacaq.

Pauza

Atlas (*gülərək*): Bir də gördün ki, elçilər qapını aldılar. Qızların üstündə dava-dalaş saldıılar. Həyat belədi, qardaş. Biz bu yaşa gəlincəyədək azmı zidgirlik çəkmişik?

Lətifə: Əziyyət verməkdən çıxan vaxtlarıdı. İndi biz onlara qayğı göstəririk, bir zaman gələcək onlar da bizə dayaq duracaqlar. Çalışıb onları xəstələnməkdən, həyatlarına təhlükə yarada biləcək hadisələrdən qoruyaq.

Atlas: İnşallah, hər şey yaxşı olar.

Kadr dəyişir. Sınıf otağı. Uşaqlar partalarda əyləşirlər. Nəzrin müəllimə otağa daxil olur. Uşaqlar qalxırılar. Müəllimənin tələbiylə əyləşirlər. Nəzrin müəllim sinfi nəzərdən keçirir.

Nəzrin (*üzünü sinfə tutur*): Uşaqlar Günayla Aygün çox ağıllı və gözəldilər. Sınıfimizin əlaçılarıdıılar. İntizamlarına söz olammaz.

Şagirdlər dərhal münasibət bildirirlər.

Akif: Müəllimə, onlar yaxşıdıılar. Axı biz bu bacıları ayırammırıq.

Süsanə: Gah Günaya Aygün, gah da Aygünə Günay deyirik. Belə də şey olar?

Pauza

Nəzrin: Qızlarım, mən də, elə şagird dostlarımız da sizi birininizdən ayırammırıq. Siz çalışın, məktəbə eyni paltarda gəlməyin. Paltarlarınız fərqli olsun.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Süfrə açılır. Hamı süfrə başında əyləşir. Çay içilir. Aygünlə Günay Nəzrin müəllimin və dostları-

nın dediklərini Lətifəyə danışirlar. Lətifə üzünü Mahmuda tutur.

Lətifə: Mahmud, uşaqların sözünü eşitdin?

Mahmud: Eşitdim, ana.

Lətifə: Sabahdan balalarım təzə paltar, təzə ayaqqabı al.

Günay: Sağ ol, nənə!

Lətifə: Sözü mən deyirəm, paltarı atanız alır. Sağ olu ona deyin.

Qırx dördüncü bölüm

Aygün: Günay sənə dedi, mən də atama.

Mahmud (gülərək): Üzümdən öpməsəniz...

Lətifə: Öpün atanızı. O, sizi lap çox istəyir.

Qızlar atalarının üzündən öpürlər. Ara sakitləşir.

Mahmud: Mağazaya birlikdə gedək.

Qızlar sevinirlər. Lətifə, Mahmud və qızlar birlikdə gedirlər.

Kadr dəyişir. Mağazadan paltar seçirlər. Paltarları geyinirlər. Güzgü qarşısında paltarlara baxırlar. Mahmud pulları kassaya ödəyir. Mahmud işə gedir. Qızlar sevinə-sevinə Lətifəylə evə qayıdırlar.

Lətifə (qızlara): Ömrüm boyu arzu eləmişəm ki, kaş mənim əkiz nəvələrim olaydı. Özləri də həm görkəmcə gözəl, həm də ağıllı olaydılar, bir-birilərinə oxşayıdılar. Hamı onların yaxşısından danışaydı. O tərifləri eşidib mənim də qəlbim açılaydı, fərəh hissiylə dolaydı.

Günay: Nənə, gözəllik üçün neyləmək lazımdı?

Pauza

Lətifə: Təmiz-tarıq olmaq. Oturuş-duruşunu, danışığını bilmək gərəkdi. Düşünmədən danışanlar nə qədər görkəmcə gözəl, yaraşlıq olsalar da, çirkin olurlar. İnsanı gözəl eləyən birinci onun ağıllı olmasıdır.

Aygün: Yaxşı, ağıllı kimlər ola bilərlər?

Lətifə: Dərsələrini yaxşı oxuyanlar. Hamıya hörmətlə yanaşanlar. Kəbud, xoşa gəlməz söz danışmayanlar... Davakar adamlar heç vaxt ağıllı olamırlar.

Günay: Atlas bibi gözəldi, yoxsa, ağıllı.

Lətifə (ucadan gülərək): Ağıllı olanlar həm də gözəl olurlar. Siz Atlas bibidən incimisiz?

Qızların hər ikisi bir ağızdan: Yoox...

Günay: Biz onu çox istəyirik.

Aygün: Onu görməyəndə darıxırıq. İstəyirik, həmişə yanı-mızda olsun.

Lətifə: Görünüşü necədi?

Qızlar bir ağızdan: Yaxşı!

Lətifə: Deməli, Atlas bibiniz gözəl və ağıllıdır. Bibiniz mənə də, sizi də, atanızı da çox istəyir.

Lətifənin sözləri qızların da xoşuna gəlir.

Aygün: Biz də çalışırıq gözəl və ağıllı olaq.

Lətifə: Mən sizə inanıram. Siz gözəl və ağıllı olanda mən də özümü xoşbəxt sayıram. Tanıyanlar sizin barənizdə yaxşı danışanda, sizi tərifləyəndə mən də sevincimdən yerə-göyə sığmıram. Qəlbim fərəh hissiylə dolur.

Pauza

Sizi ağıllı, gözəl görəndə atanız da çox sevinəcək. Deyəcək: mənim ağıllı və gözəl qızlarım var. İnsanın xoşbəxtliyi ağıllı və gözəlliyindədi...

Günay: Nənə, müəllimənin məndən nəsə acığı gəlir. Mən ona neyləmişəm?

Lətifə: Müəllimənin şagirdindən heç vaxt acığı gəlməz. Səndən heç vaxt o narazı qalmaz, qızım.

Aygün: Narazı qalmayıbsa, bacıma niyə aşağı qiymət yazdı?

Lətifə: Hə... Belə de. Deməli, müəlliməni Günay özü narazı salıb. Dünən, srağagün müəllimə sizə dərs danışıb? Tapşırıq verib?

Qızlar ikisi də bir ağızdan: Hə... Nə olsun ki?

Lətifə: O, sizə dərs deyəndə borc verib. O da borcunu istəyib. Günay da verəmməyib... Zəhmət çəkib Günay dərsinə çalışdı, tapşırığı yerinə yetirəydi. Müəllimə də onun biliyini yüksək qiymətləndirəydi, hələ özünə də “çox sağ ol” deyəydi. Qızım, səhvi eləmişən, özün də müəllimədən narazı qalmısan.

Pauza

Aygün: Düz deyirsən, mən səhvimi indi başa düşdüm.

Lətifə: Bax, belə yanaşmanın gözəlliklə, ağılla heç bir əlaqəsi olmaz. İstərdim, yaxşı-yaxşı fikirləşəsiniz, səhvinizi başa düşsünüz, bir də onu təkrarlamayasız.

Günay: Səhv eləməyən adam olarmı, nənə?

Lətifə diqqətlə Günayın üzünə baxır.

Lətifə: Yox, ola bilməz. Hamının səhvi olur.

Günay: Onda adamlar necə gözəl və ağıllı ola bilərlər?

Lətifə (gülür): Ömrüm-günüm, yenə deyirəm, hamı səhv eləyir. Ancaq səhvini başa düşüb, onu boynuna alanlar bir də elə səhvə yol verməyənlər... gözəl və ağıllılardı. Yox... Özünü nahaqdan haqlı sananlar, səhv eləyə-eləyə “mən düzəm”, “mən haqlıyam” deyənlər, çox pis, çirkin adamlardı. Onları heç kim qəbul eləməz. Hamı onlardan qaçar. Sən zəhmət çəkib növbəti tapşırığı düzgün yerinə yetirsən, müəllimənin sənə hörməti arta-

caq...

Aygün: Daha elə səhv eləmərəm.

Günayla Aygün əsəbi görünürlər. Lətifə təlaş keçirməyə başlayır. Qızlar öz otaqlarına çəkilirlər.

Lətifənin daxili səsi: Axı bu əkizləri heç vaxt belə sarsıntılı, tutqun, kədərli görməmişəm. Bunlar qəm-qüssədən elə bil dolublar. Artıq-əskik söz desəm, mənə bir söz deməsələr belə, hönkür-hönkür ağlayacaqlar. Lap ürəyim parçalanır. Bunlar artıq uşaq deyillər. Yeniyyətəlik dövrünə qədəm qoyurlar. Bu gün-sabah orta təhsillərini tamamlayacaqlar... Görünür, kimsə anaları barədə bunlara nəsə deyib. O qədər ağzına gücü çatmayanlar, qaşınmayan yerdən qan çıxarmaq istəyənlər var ki?.. Bəlkə Yazgül özü bunların qarşılarını kəsib “Ananız mənəm” deyib? Deyir, desin. Mən də Yazgülün balalarıyla danışmasına qarşı deyiləm. Ana-bala arasına girmək Allaha da xoş getməz. Yox... Mahmudu yaxşı tanıyıram. Mən nəvələrimin anasının sinəsindən vurub, atmayacaqdım ki?! Ya itələyib yıxmıyacaqdım ki?! Yox... Yox... Arğac tamam başqa yerdən, ailəni yaxşı tanıyan şəxsədən keçib...

Qapı döyülür. Lətifə qapını açır. Əlində şokolad qutusu Bənövşə gəlir. Öpüşüb-görüşürlər. Bənövşə qutunu stolun üstə qoyur. Lətifəylə divanda əyləşirlər.

Bənövşə: Uşaqları görmürəm.

— Otaqlarındadırlar. Çarpayıya uzanıb dincəliirlər. Ancaq...

— Nə ancaq?

— Elə bil kimsə onlara nəsə deyib. Özlərində deyillər. Onlardan çıxmayan iş, mənimlə də danışmaq istəmirlər elə bil.

Pauza

— Özlərini tanıyan vaxtlarıdır. Bəlkə ona görə?..
 — Deyəmmərəm nədəndi.
 — Əkizlər adətən elə olurlar. Çox zaman eyni halı keçirirlər. Biri o birisinə təsir eləyən olur.
 — Əşi, tək elə olaydılar. Onlar nə vaxtsa həqiqəti biləcəklər. Hərdən fikirləşirəm, özgə adam elə müəmmalı söz deyər, uşaqlara pis təsir eləyər. Mənə elə gəlir ki, həqiqəti açıb söyləməyin vaxtıdır. Ancaq necə açım, bilmirəm.
 — Burda çəkinəcəklilik nə var ki? İstəsən, mən açaram. Ayrı-lıqda nə sənin, nə də Mahmudun günahı var. Mən minnətdar olmalıyam ki, iki nəvəmi əl boydalıqdan sən bəsləmişən, böyütmişən. Böyük qızlar olublar. Elə gəlmişkən, sənin yanında açacam.

Bənövşə ayağa qalxır, qızlar yatan otağın qapısını döyür. Qapı açılır. Qızlar onu görürlər. Hər ikisi Bənövşənin üz-gözündən öpürlər. Otağı səs-küy bürüyür.

Lətifə (qızlara): Çay hazır, bizə də, özünü də süzüb gətirin.

Qızlar mətbəxə gedirlər. Tez də hərəsinin əlində iki stəkan çayla qayıdırlar.

Bənövşə: Sağ olun, qızlar, Lətifə nənəniz sizdən çox razıdır.
Lətifə: Qutunu Bənövşə nənəniz gətirib, açın, çayımızı içək.

Qutu açılır. Çaylar içilir.

Bənövşə: Qızlarım, siz böyümüsüz. Bu boy-buxun, bu gözəllik, bu ağıl sizdə elə-belə yaranmayıb. Siz də, elə mən də, sizi və bizi istəyənlər də — hamısı Lətifəyə, Atlasa “sağ ol” demə-

liyik. Sizi dünyaya gətirən, daha dəqiq desək, doğan mənim qızım Yazgüldü. Hələ siz ana bətnində olarkən o sizdən imtina eləmək istəyirdi.

Günay: Niyə?

Bənövşə: Ağılsızlığı ucubundan.

Aygün: İnanmıram. Bunun üçün səbəb olmalıdı.

Bənövşə: Səbəb sərbəst yaşamaq həvəsi... Mən də, Mahmud da, elə Lətifə də onun yöndəmsiz və nalayiq fikrinə qarşı çıxdıq. Mən onu bu sərəm fikrindən yayındırmaq üçün bu evdən çıxarıb yanıma apardım. Onu nəzarətdə saxladım.

Əkizlər Bənövşəni diqqətlə dinləyir, sözünü kəsmək istəmirlər.

Lətifə: Bənövşə hər şeyi xırdalığıyla açıb tökməyə nə ehtiyac var? Analarını tanımaları kifayətdi.

Pauza

Bənövşə: Yox, Lətifə. Az yaşımız yoxdu. Yazgül doğma balam olsa da, mən həqiqəti açmalıyam.

Günay: Bizə həqiqət lazımdı, nənə! Açıb-ağartmasaq da, biz də bəzi şeylərdən xəbərdarıq.

“Xəbərdarıq” sözünü eşitcək Lətifə diksindir.

Lətifənin daxili səsi: Deməli, mən düz fikirləşmişəm. Qonşulardan kimsə uşaqlarla ailə söhbətinə girişənlər var.

Bənövşə: Doğum evində dünyaya göz açdız. Həftəyə yaxın siz orda həkim nəzarətində qaldız. Xəstəxanadan çıxanda doğma ananız Yazgül sizdən imtina ərizəsi yazdı. O gündən bu günə sizə analığı da, nənəliyi də bu Lətifə elədi.

Pauza

Hərdən öz-özümə düşünürəm: Lətifəylə Atlas olmasaydılar,

sizin taleləriniz necə olardı? Atanızın ümidində qalardınız. Mahmud tək-tənha sizi saxlaya bilərdimi? Yox...

Lətifə: Özümü pis hiss eləyirəm, Bənövşə.

Günay: Danış, nənə, nə var, nə yoxu biz də bilək.

Aygün: Bizim üçün çox maraqlıdı, anamız barədə eşitmək.

Bənövşə: Lətifə himayə eləməsəydi, nə gizlədək, atanız sizi belə gümrə saxlayammayacaqdı. Onda da iki bacı sizi ayırır hərənizi bir uşaq evinə ötürəcəkdilər. Kimsəsizlərə çevriləcəkdiz...

Lətifə: Məni çox qabartma.

Bənövşə: Olanını deyəcəm.

Lətifə: Qorxuram.

Bənövşə: Qorxma.

Lətifə qalxaraq yan otağa keçir.

Bənövşə (nəvələrinə): Hərəniz bir dərdə mübtəla olacaqdız, bir-birinizdən xəbərsiz. Şükür Allahın böyüklüyünə. Bu gün-sabah müstəqil həyata atılacaqsız. Lətifədi, Atlasdı sizin ananız, gözümün işıqları. Təzəlikcən eşitmişəm, sən demə, sizi atan Yazgül məhkəməyə də ərizə göndəribmiş...

Pauza

Nə olsun ki, Yazgül mənim qızımdı. O, sizdən boyun qaçırdığı üçün mən də ondan imtina elədim...

Aygün (titrək səslə): O, indi, nənə, sənənlə də əlaqə saxlamır?

Bənövşə: Yox... Deyilənlərə görə, xarici ölkələrdən birindədi. Valideyninə övlad olanmayan, özü də valideyn ola bilməz. Sizin xoşbəxtliyiniz bu ailədədi, balalarım!

Lətifə məyus-məyus yan otaqdan qayıdır. Gözucu qızların əsəbdən gərilən sifətlərinə baxır. Özünü ağlamaqdan güclə sax-

layır.

Lətifə: Kim istərdi, oğlunun ailəsi dağılsın? Ailə üzvlərinin qəlbinə niskil damğası vurulsun?.. Hər şey arxada qaldı... Ancaq Günayla Aygündən bircə təvəqqem var: özgə sözünə inanmasınlar. Hər ailənin öz sirləri var, çatışmazlıqları var...

Aygün: Sən nə danışırısan, nənə? Daha biz uşaq deyilik. Çox şeyi başa düşürük.

Günay: Bizim sirrimizi yalnız nənəmiş biləcək.

Bənövşə: Mən hər dəfə sizə baxanda sevinirəm, mənim ağıllı, gözəl-göyçək nəvələrim.

Lətifə: Bundan sonra olacaq söz-söhbəti sırğa eləyib qulağımdan asın: it hürər, karvan keçər... Hürüb-hürüb susacaqlar. Böyük qızlarsız.

Pauza

Daha uşaq deyilsiz, kiməsə aldanasız. Birimizin sirri bu ailədə hamımızındı. Mənim, sənənlə olmamalıdı. Bir şeyi də unutmayın: atanız sizi çox sevir, sizinlə nəfəs alır...

Bənövşə gedir. Mahmud otağa daxil olur. Kostyumunu soyunaraq asılqandan asır. Lətifə mətbəxdə yemək hazırlayır. Günayla Aygün stolun üstünü qaydaya salırlar. Mahmud divanda əyləşir. Qəzeti əlinə alır, səssiz oxumağa başlayır.

Aygün: Ay ata, bir stəkan çay iç, bir loxma kəs. Sonra qəzeti oxuyarsan.

Mahmud dərindən nəfəs alır. Lətifə mətbəxdən otağa gəlir.

Lətifə: Yorğun görünürsən?

Mahmud: Çox... Əsəblərim gərilir, dözmürəm, ana.

Günay: Ata, dünyada ağıllı adam çox olar, yoxsa ağılsız?

Mahmud fikrə gedir. Sualın nə məqsədlə verildiyini bilmədiyindən qızının üzünə təəccüblə baxır.

Aygün: Günay düz deyir, ata. Hansı çox olar?

Mahmud: Qızım, həyatda hər şey nisbidi. Hərənin bir sahə-də ağılı çoxdu. Aqlın inkişafında faktlar, təcrübə mühümdü. Bunlarsız ağıl ola bilməz. Fakt toplamaq, təcrübə qazanmaq adamın səyindən asılıdır. Onlar məqsədyönlü birləşəndə aqlın bolluğu yaranır.

Günay: Belə çıxır ki, əsas faktdır.

Aygün: Yox... Məncə, təcrübədi.

Mahmud: Faktla təcrübə birlikdə elmi yaradır. Elmsə ağıldır.

Lətifə (nəvələrinə): Atanızı yormayın. İmkan verin bir az dincəlsin. Sonra danışarsız.

Mahmud: Ay ana, mənim dincliyim nəvələrimlə söhbətimdədi... Bunlar bilməlidirlər ki, təcrübə ağılı qidalandırır. Ağılsa təcrübəyə sığal çəkir. (*Üzünü qızlarına tutaraq*) Əvvəla, mənim sizdən təcrübəm çoxdu. İkincisi də, Zeynəb qarı demişkən, bir yerdə oturan çox bilməz, çox gəzən çox bilər. Dediklərimi nənəniz də təsdiq eləyər, həqiqəti deyər bilər.

Günay: Ata, etibarsız adamlara necə baxırsan?

Pauza

Mahmud: Çox pis. Elələrinə uzaq dursanız, başınız salamat qalar.

Aygün: Sizə etibarsızlıq eləyən olubmu?

Mahmud: O qədər. Çox etibarsızlıq görmüşəm. Şarpa-şurupları, döyülməcələri çox olub. Deyəsən, bu sözlərimlə qanınızı qaraldıram. İstəyirəm, həyatımı biləsiniz. Məni başa düşsünüz... Nənənizdən də soruşa bilərsiz.

Nənə gah növbəylə nəvələrinin üzlərinə baxır, gah da oğlunun. Handan-hana Lətifə nəvələrinə və oğluna ərkəyana.

Lətifə: Güclə başımı saxlayıram. Məni dərdi-sərə salmayın. Onsuz da ata-bala üçünüzün də əlindən başımı itirmişəm. Əsəbi olmuşam. Suallarınızı məndən uzaq eləyin. Elə hoqqalı suallara cavab vermək cini-şeytan işidi.

Hamı gülüşür.

Günay (zarafatla): Atamızın sözündən belə çıxır ki, kişilər çox bilirlər. Ən çox da atam özü. Axı o, həm kişidi, həm də çox gəzənti.

Lətifə (dərhal): Ömrüm-günüm, gəzənti yox, gəzəndi.

Günay: Nə fərqi var, ay nənə. Keçəl Həsən, ya Həsən keçəl. Bəyəm, ikisi də bir mənəni vermir?

Pauza

Mahmud (söhbətin səmtini dəyişməyə çalışaraq): Qızlar, dil çətin və incə məsələdi. Gərək, düşünüb-daşınıb danışasız. Bir balaca özünü untdun, ya qarşındakını saya salmadan, ağzından elə bir söz çıxdı, qəlb qırdı. Sonra gəl düzəliş ver sözüənə. Başlayacaqsan üzr istəməyə: mən elə demək istəmirdim, bağışla məni...

Aygün (nənəsinə göz vuraraq): Ata, o yan-bu yan eləmə. Dediklərini eşitdim. Mən də ona şahidəm. İki dünya bir olsa, atam deyənləri daldalayıb üstünə pərdə çəkməyəcəm. İnanıram, atam da sözünün üstə durar.

Lətifə: A bala, atanız yaşlaşıb. Yaşlı adamlar çox zaman sözün fərqiə varmırlar. Nə düşübsüz onun üstə. Qurtarın, boş-boş söhbəti. Qadın xeylağı, xüsusiyə qız uşağı laqırtı vurmaz.

Mahmud (çaşqın halda): “Kişiyəm” və “gəzmişəm” sözlərini demişəm, ancaq, a şeytanlar, “gəzəntiyəm” sözünü ağzıma almamışam. Bilməlisiz ki, “gəzmişəm” sözü hərəkət, “gəzənti” adətdi.

Günay (gülür): Yaxşı, yaxşı, sən deyən olsun. Uzatmayaq.

Bir suala da cavab ver: qadın yaxşıdı, yoxsa, kişi?

Mahmud çaşır. Qızına necə cavab verəcəyini ağılna gətirəmmir.

Mahmud: Günay, qəsdən dalğaları qarışdırma. O sualın cavabı olmur?

Aygün: Niyə?

Pauza

Mahmud: Müəmmal sualların cavabları da müəmmalıdır.

Günay: Pa... Atam cavab verəmmir. Başımızı aldadır.

Aygün (gülərək): Mən də elə düşünnəm.

Lətifə: Bu nə sualdı? Onu hardan eşitmisiz? Halvaya sor qatmayın.

Qırx beşinci bölüm

Aygün: Nənə, niyə özündən çıxırsan? Dünən Samir Simuzər müəlliməyə bu sualı verdi. O da qaldı qığıldaya-qığıldaya. Qəti sözünü deyəmmədi. Axırda Samiri başından elədi: “Get, o sualın cavabını ata-anandan soruş”.

Lətifə: Siz də gəlib atanızdan soruşursuz?

Günay: Hə... Burda nə qəbahət var ki?

Lətifə: Mənim sizə sözüm yoxdu. Böyüdükcə şitəngiliyiniz artır. Qız uşağının dili gödək olar.

Aygün (gülə-gülə): Qulağı da kar, eləmi?

Lətifə: Dünyanın işinə bax. Bu uşaqlar yerin altını da bilirlər, üstünü də. Kimin ağılna gələrdi, bu əlləm-qəlləm sual? Bu yaşa gəlmişəm, belə sual eşitməmişəm. Bu sual harda özünə yuva salıbsa, indiyəcən onu ağılna gətirən, belə problem qoyan — istər qadın olsun, istər kişi — nə görmüşəm, nə də eşitmişəm.

Pauza

Mahmud: İndiki uşaqlar otuz il, qırx il əvvəlki yaşlarından ayıqdılar. Görmədikləri cizgi yoxdu. Hissiyatları çox qabağı vurur. Nə olsun ki, bir ailənin üzvləriyik.

Lətifə: Hələ bunlar nədi? Hərdən elə söz deyirlər, ağılm başımdan çıxır.

Mahmud: Qızlarım, siz mənim, mən də sizinəm. Həyatda elə şeylər var ki, onları çözləsək, nə qədər özümüzü abırlı-həyalı, başı aşağı, ədəb-ərkanlı aparmasaq, inanıram ki, faydasız olacaq.

Lətifə: Arxası hörmətsizliklə qurtaracaq. Həyat müəmmalı, dolaşlıq, fırtına yaradan suallarla doludu. Onun hamısına cavab axtarmazlar. Axtarsaq da, qatı qaranlıqlara baş vurmuş olarıq.

Günay: Nənə, elə danış, biz də səni başa düşək.

Pauza

Lətifə: Özümüzün özümüzdən zəhləmiz gedər. Onda da Zeynəb qarı demişkən, “Döy başına, döy dizinə” olar...

Günay: Kişi, sən deyənləri biz başa düşdük. Sən ağıllı və gəzənti adamsan.

Lətifə: Yenə gəzənti?

Aygün: Ay nənə, səbrin olsun. Sualımız atamızdır. O, yerin altın da bilir, üstün də. Özünü ələ alıb bacımın sualına doğrudürüst cavab versin. Sən də, nənə, özünü əziyyətə salma. Çox fikirləşirsən. Yüz fikir bir borcu ödəmir. Biz bacılar bu sualın cavabını mütləq bilməliyik.

Mahmud təəccüblə baxır.

Mahmud: Bu sualı qəsdən elə qoydunuz?

Günay: Dedik axı, onu Samir dərstdə müəlliməyə vermişdi. Biz də sənə... Bir də ki...

Mahmud: Nə bir də ki?

Günay: Sizin zəmanəniz ötmək üzrədi. İndi bizim zəmanə

gəlir.

Aygün: Hər zəmanənin də özünəməxsus həyati sualları var.

Lətifə: Bərəkallah...

Mahmud (*çiyinləri qalxıb enə-enə gülməyə başlayır*): Əcəb işə düşmüşəm. Ağız, qoyacaqsız məni yerimdə oturmağa?

Pauza

Günay: Ay ata, sənə yerində oturma deyən var ki?... Görək, sən təcrübədə kişi bizim sualımıza dərhal cavab verəydin.

Mahmud: Nə cavab verəcəkdim?

Günay: Onu biz hardan bilək?

Mahmud duyuğa gedir. Gah anasının, gah da qızlarının üzünə baxır.

Mahmud: Mənə fikirləşməyə vaxt verin.

Günayla Aygün bir ağızdan: Ləngitmə cavabı... Tez elə, atacan.

Mahmud: Arvad-kişi, kişi-arvad. Hansı yaxşıdı? Hansı pisdidi? Qızlarım, tərəzinin gözlərində hər ikisi birdi.

Lətifə: Oğlum, özünü yorma, Allahın adını çağır, birdəfəlik deynən arvad. Bunların da qalmaqallı suallarından sənün canın qurtarsın.

Mahmud: Yox, ana, mən yalan danışammaram. Sonra da o sözlə razılaşmayacaqlar.

Qızlar sağdan-soldan atalarını dümsükləyirlər.

Aygün: Yalan niyə? Axı peyğəmbərimiz deyib ki “Cənnət anaların ayaqları altındadı”.

Mahmud qızlarını diqqətlə nəzərdən keçirir, sonra da anasına baxır. Lətifə dodağını büzərək çiyinlərini çəkir. Mahmud as-

tadan bildirir.

Mahmud: Mən yatmışam. Aləmdən xəbərim yoxdu. Sən demə, bunlar çox şey bilirlər.

Lətifə: Eey, oğul, yerin altın da, üstün də...

Mahmud: Qızlarım, əvvəla, peyğəmbərimiz o müqəddəs kəlamı bütün zəmanələr üçün yox, öz zəmanəsi üçün deyib. İkincisi də, bütün arvadlara deməyib. Onu ancaq analar bərdə deyib. O da baxır hansı uşaq dünyaya gətirən analara. Onların da şarpdan-şurpdan hamısına yox. Dünyaya hər uşaq gətirəndən ana olmur.

Pauza

Aygün: Necə yəni ana olmur?

Günay: Anaları necə ayırmaq olar?

Lətifə: Uşaq doğub zibilliyə, haralara, haralara atanlar da anadır? Övladlarından imtina eləyənləri də ana adlandırmaq?!

Aygünlə Günay susurlar. Bir-birilərinin üzünə baxırlar. Sonra da çiyinlərini çəkirlər.

Mahmud: Doğrudu, peyğəmbərimiz o kəlamı işlədib. O baxır “ana” deyəndə kimləri nəzərdə tutub? Mən nə karəyəm ki, onun sözünə şəkk gətirəm. Fikirlərinə müdaxilə eləyəm... Mən də onun dediklərini qəbul eləməklə bütün analar qarşısında diz çökürəm... İndi siz mənim iki ayağımı salmışız bir çarığa. Özünüz də haqdı-nıqdı tələb eləyirsiniz qaçım. Axı nə üçün, necə qaçaçağımı demirsiniz. Özünüz də açıq-aydın görürsüz ki, çarıq kiçik və yöndəmsizdi. Yıxılmaq da elə-belə ötürməyəcək...

Lətifə (*gülərək*): Ən azından baş-gözün əzəcək... Qol-qıcların qırılacaq. İçalatın töküləcək. Ola bilsin ki, al qana da boyanasan...

Pauza

Mahmud: Görürsüz, nənəniz də mən deyənləri təsdiqləyir. Güman eləyirəm, yetərincə böyümüsüz, yaşınıza görə, təkrar eləyirəm, yaşınıza görə aqlınız da kifayət qədər var. Əcaib hala düşməyimi mənə rəva görməzsiz.

Günay (*atasını matdım-matdım süziir*): Ata, sən kiçik məsələni çox şişirtmədin ki?

Mahmud: Qətiyyə. Mənim dediklərim həyatın məntiqidi. Hər birimizin gündəlik qarşılaşdığımız aqlı-qaralı təəssürlərdir.

Aygün (*təəccüblə*): Ata, bacım düz deyir. Bir “hə”, “yoxu” bu qədər şişirdib əzəmətli bir dağa çevirməyə ehtiyac vardı mı?

Günay: Ya “hə” de, ya da “yox”. Biz də məsələni bitmiş sanmaq.

Mahmud: Yox, bitməyəcək, qızlarım. “Arvad” və “kişi” hər biri konkret söz olsa da, onların mənə tutumları çox böyükdü. Hər biri böyük fikir ifadə eləyir. Dediklərim kimi, fikircə, ən azından onun iki tərəfi var. Bilirsiniz ki, əşyanın iki başı olur. Başlanğıc və sonluq. Onlar iki nöqtədi.

Lətifə: Sən deyənlər ümumi mülahizələrdi, fəlsəfi fikirlərdi. Qızlar çox gənçdilər. Bunları mücərrəd mülahizələrdən çox, görürsən ki, konkret söz maraqlandırır...

Pauza

Mahmud: Ana, mən nə uşağam, nə də cavan. Yaxud ömrünü sürü otarmağa həsr eləyən çoban da deyiləm. İlk baxışdan adi və açıq mənə kəsb eləyən, əslində, olduqca müəmmalı bu sual korafəhm cavab tələb eləmir. Şübhə eləmirəm ki, çox da böyük olmayan ailəmizdə başa bəla doğuran ikitirəlik yaradacaq.

Günay: Atamız lap şişirdir ey.

Mahmud: Qızlarım, nənənizlə siz bir mövqedə, tək mən əks mövqedə dayanmalı olacağam. Siz bunumu istəyirsiniz? Kimsə kiminsə üzərində mütləq hakim mövqeyimi tutmalıdı?

Günay: Yox, bizə doğru-dürüst söz gərəkdi.

Mahmud: Desəm, kişi yaxşıdı, ya arvad, yenə başlanacaq so-

nu görünməyən mübahisə... Etiraf eləyim ki, o sualın cavabını doğru-dürüst verməkdə mən də acizəm.

Pauza

Aygün: Ata, bəlkə Ayətullah Əl-Qlaf Məddahinin yanına gedək, həqiqəti ondan öyrənək?

Mahmud: Qızım, əvvəldən onun da cavabını təxmin eləyirəm.

Nənə də, qızlar da təəccüblə Mahmudun üzünə baxırlar. Sonra onlar bir-birilərinin ardınca soruşurlar.

Nənə: Necə?

Günay: Nə cür?

Aygün: Nə təhər?

Mahmud: Yaradan kişiyə də, arvada da nə hədiyyə elədiyini yaxşı bilir. Hər kəs də öz vəzifəsini aydın dərk eləyir. O, bəşəriyyətdə elə ağıl qismət eləyib ki, hər kəs bütün keyfiyyət və əlamətlərinə görə özünü qarşısındakından üstün sanır. Ağıllı bilir. Doğrudur, burda illüziyalara qapılma da var. O sualı elə bir tərzdə qoymaqda niyyət nədi?

Aygün: Heç nə?

Günay: Elə-belə.

Mahmud: Bəlkə siz ərə getmək barədə düşünürsüz? Özünü zü ailə qurmağa hazır sanırsınız?..

Günay: Yox, ata!

Aygün: Hələ nə vaxtımızdı?

Pauza

Mahmud: Onda nəzərə alın ki, mən atayam. Sizin hər bir dərdi-sərinizlə maraqlanmağa borcluyam. Yox, ikincidirsə, zəhləniz gedirsə, işlər inanıram ki, çox fəşdir...

Günay başını qaldırır, tarapturuyla işləyən divar saatına ba-

xır və Aygünə xısildayır.

Günay: Darıxıram... Havam çatmır. Qalx, gedək, bir az park-da gəzək.

Onlar tələm-tələsik geyinir, otaqdan çıxırlar. Araya sakitlik çökür.

Lətifə: Uşaqların səslərinə elə öyrənmişəm ki, tək qalanda özümü tənha hiss eləyirəm.

Mahmud (*narazı tərzdə*): Qızlar bəzən sərhədi keçirlər, ana. Şübhəsiz ki, bu, sənin onlara güzəştlərindən gəlir. Belə olmaz. Nəzərə al ki, qızların hərəsi bir ailəyə, mühitə düşəcək. Ailələrin də özlərinə məxsus qayda-qanunları olacaq.

Pauza

Bizim ailənin ənənələri düşəcəkləri evdə qəbul olunmaya da bilər.

— Onsuz da qəlbləri qırıqdı. Onlara söz deməyə gücüm çatmır. Anasız qız, oğlum, bilirsən, nədi? Deməsələr də, onlar bilirsən, nələr çəkirlər? Çox zaman analarının ətrini onlar səndən alırlar. Ona görə də sənənlə bəzən sərhədi aşırırlar.

— Bunu mən də bilirəm, ana.

— Axı qəbahətləri o qədər də böyük deyil. Mən belə dediz, elə dediz deməklə, onları papaq təppiyə salammaram. Onlar quş kimidilər. Sabah uçub getsələr, civiltləri kəsilsə, onda biz neyləyəcəyik, oğlum?

— Axı mən atayam. Çox şeyi götürəmmirəm.

— Dözməlisən, oğlum. Mən onları səndən az istəmirəm. Hamının uşaqları elədi. Görürlər, götürürlər.

— Olmadı, ana. Başımıza gələnləri nə tez unudursan. Nə papaq təpmə... Mən ixtiyar verirəm sənə, yeri gələndə cəzalandırmaqdan da çəkinmə...

Pauza

— (*şaqqanaq çəkir*): Oyunun olsun... Qarışqanı böyüdü fil eləmə. Cavandılar. Onlar bu evdə özlərini sərbəst aparmasalar, bəs harda?.. İndi hansı dövrü, qızlara qadağalar qoyacaq?

— Yazgülü, Minayəni unutmamısan ki?

— Yox... Qovarsan, hüsrü günahından betər olar... Çox mühafizəkarsan... Uşaqların yemək-içməklərini verməklə, üst-başlarını bəzəməklə iş bitməz, oğlum.

— Onu mən də anlayıram, ana.

— Bir şəhərdəkilərə bax. Cavanların neylədiklərini görmürsən?.. Sən işdə-gücdə olmusan, mən onları zülmə böyütmüşəm.

— Ana, sən elə danışırsan, özüm də məəttəl qalıram. Bəyəm, mən yadam, oba-qara görməmişəm? Sən sərbəstlik xatirinə onlara düz yol göstərməkdən geri çəkilməlisən?.. Qəribəydi, nə mühafizəkarlıq? Yenə deyirəm: keçmiş yada sal, Minayəni, Yazgülü unutma!!

Kadr dəyişir. Bənövşənin evi. Bənövşə kitab oxuyur. Yazgülü gəlir. Əsəbi görünür. Mətbəxə keçir və tez də geri qayıdır.

Yazgülü (*anasına*): Axır ki, mənim taleyimi alt-üst elədin. Bundan sonra mən neyləyəcəm?

Bənövşə: Dolamağa, qan qaraltmağa bəhanə axtarırsan?

— Mən niyə? Lətifəyə aldandığımı etiraf eləməkdənsə...

Bənövşə əlindəki kitabı kənara atır. Qəzəblə Yazgülünün üzünə baxır. Yazgülü saymazıya halda otaqda var-gəl eləyir.

— Bala, görünür, nəsə azarın var. Əlin Əli aşından da olub, Vəli aşından da. İtirdiklərinə yanıb-yaxılırsan? Əlin hər tərəfdən qırılıb. Məni də günahına şərikin çıxarırsan?

— Bir ayağın burda, o birisi gorda. Sən necə anasan? Hara ge-

dirsen, məni günahkar çıxarırsan. Kimdi, Ruhulla? Kimdi Nübar?

Pauza

— A ha... Düzəldi işimiz. Sən doğmaca dayını, dayın arvadını da tanımırsan? Sənin dərdinə onlardan başqa yanan varmı?

— Mənə nə elə dayı lazımdı, nə də ağzını yastı qoyub söz gəzdiren arvadı. Utanmaz-utanmaz o boyda kişi basa-basa universitetə gedib, məni axtarır. Guya mən itkin düşmüşəm.

— Sevinmirsən? A bədbəxt... Vallah-billah, sən yolunu elə azmısan, ya səni vurub öldürəcəklər, ya da psixatrik xəstəxanaya salacaqlar.

Pauza

— Onun heç kəsə dəxli yoxdu... İndi gedib Ruhullanın da, arvadının da abırını ətklərinə bükəcəm. Özün də Lətifəylə az çənəyə ver.

— Əvvəla, Ruhullagilin adını tutma... İkincisi, səni axtarısa mən vermişəm. Ruhulla narahat olub. Arvadı Nübarın da sənə yazığı gəlib. Qaldı Lətifəylə çənə döyməyimə, onu da özüm bilərəm. Sən özünü aparammadın, çörəyini zəhər elədin, görürəm, indi də əməlinin peşmançılığını çəkirsən...

— Xeyr... Düz demirsən. Mahmuddan yaxa qurtardığım üçün Allahıma şükür eləyirəm. Yiğışdır artıq söz-söhbətini.

Bənövşə ağlayır. Dizlərinə vurur... Sonra sakitləşir...

— Nə deyirəm, a bala. Görünür nə vaxtsa, hardasa böyük günah işlətmişəm... Allah balamın ağlını alıb, cəzamı verir.

— Hələ çox verəcək.

— Yazgül, imkan ver, o uşaqları...

— Uşaqları nə? Onlar da ölüdü. Fikirləşirsən ki, onlardan sənə övlad olacaq? Sən öləndə də...

— Bilirəm, Yazgül... Mən bədbəxt anayam. Nə insan kimi

yaşaya bildim, nə də ölə biləcəm. Yadda saxla... Ömrün boyu yana-yana, cızzağın çıxı-çıxa itirdiklərini axtaracaqsan... Ola bilməz ki, mən deyənləri sən başa düşməyəsən. Sabahın barədə düşünməyəsən... Səni acıqlı-kiçikli danışırdan da odu... Təəsüf, əziyyətim sən sarıdan hədəf getdi...

— Mahmud yaxşı olsaydı, Minayə...

— Minayənin adını çəkmə... Sən ondan da alçaqsan! Qurtar söhbəti..

Yazgül güzgülə qarşısına keçir. Üz-gözünə sığal çəkir. Güzgüdə yan-yörəsinə baxır. Çantasını çiyindən asır. Xudahafizləşmədən qapını çırpır və gedir. Bənövşə arxadan onu acıqlı-acıqlı müşahidə eləyir.

Kadr dəyişir. Axşam düşür. Mahmud evə gəlir. Lətifə və qızlarla qapı ağzında qarşılaşırlar.

Mahmud: Hara belə?

Lətifə: Neçə gündü uşaqlar da, elə mən də hava görmürük. İstəyirik, bir az hava alağ. Gəzək, qol-qıçımız açılınsın. Bizimlə sözün olacaqmı?

— Yox... Gedin. Narahat olmayın.

— Yemək istəsən, soyuducuda var.

— Oldu.

Lətifəgil gəzintiyə çıxırlar. Mahmud evdə tək qalır. Soyunur. Hamamda yuyunur. Qurulanır. Paltarlarını geyinir.

Kadr dəyişir. Yazgüllə 40-45 yaşlı sarışın qadın Mahmudgil yaşayan mənzilin qapısının girəcəyindədilər.

Yazgül: Solmaz, bura mənim evim olub. Aygünlə Günay indi də burda yaşayırlar. Böyük qızdılar. Ağılsızlığım ucbatından onlardan öz xoşumla imtina elədim. Bir tərəfdən ehtiraslarımın qu-

luna çevrildim, digər tərəfdən də Gülzar kimi ifritənin sözüylə oturub-durdum. Alçaq Rizvana calandım. O da xeyli vaxt fırlatdı məni. Ailəmi, uşaqlarımı itirdim. Sən mənə kömək elə, Solmaz. Heç olmasa, uşaqlardan birini alım.

Solmaz: Uşaqlardan məhkəmə yoluyla imtina eləmişən?

Yazgül: Mən külbaş hə...

Solmaz: O çətin olacaq. Qızlar səni istəyərlər?..

Yazgül: Bilmirəm...

Solmaz: Düzünü de. Doğandan sonra qızlarınla əlaqələrin olub?

Yazgül: Yox...

Solmaz: Bəs nə üzlə bu qapıya gəlirsən? Səninki baş tutmayan sevdadı.

Qırx altıncı bölüm

Yazgül: Mən gedirəm, Mahmudla danışmağa. Ola bilər, söhbətimiz ciddiləşsin. Sən qulağını qapıya dirəyərsən. Səsləri izləyərsən.

Pauza

Solmaz: Birdən qonşulardan görünə oldu? Onda deməzlər ki, bu axmaq qadın kimdi, ev sahiblərini pusur?

Yazgül: Yox... Qorxma. Mən ev sahibinin də, qonşuların da qeyrətinə bələdəm... İşdi-şayətədi, əsəbi şərait yaransa, onda sən qapını vur de: "Mənə Yazgül lazımdı. Gecikirəm". Mən bəhanəylə evdən çıxım. Yox, vurhavur olsa, dava-dalaş düşsə, onda polis çağırarsan.

Solmaz: Bacı, bu, çox cəncəlli işdi. Məni ilişdirərsən. Bir dəfə də belə zibilə düşmüşəm. Onda polis yaxaladı məni. Üstümə adamları qaldırıb, oğru kimi məni atdılar içəri. Ərim evimizi satıb məni türmədən qurtardı. Sonra da boşadı, o vaxtdan belə şeylərə tövbə eləmişəm.

Yazgül: Ağız, qorxma. Mən özüm məsələyə aydınlıq gətirəcəm.

Solmaz: Necə?

Yazgül: Deyəcəm, mən gözlətməmişəm. O da mənim evdən çıxmamı gözləyib. Darıxıb qulağını qapıya dirəyib.

Solmaz: Qorxuram...

Yazgül: Ağürək olma. Cəsarətli ol.

Solmaz: Elə cəsarət kimə gərəkdi? Gözləri açılmamış iki uşağını qumara qoymusan... İndi də qapılar döyürsən? Gəl, çıxmaq gedək. Uşaqları ərindən alsan belə, onlardan sənə övlad, səndən onlara ana olmaz. Səndə analıq hissi yoxdu. Uşaqlarını atanda öldürmüşən...

Pauza

Yazgül: Sən deyənləri anlayıram. Ancaq içim dağılır. Gecələr yatammıram. Tez-tez balalarımı yuxuda görürəm. Qurban olum, məni qapı arxasında gözlə.

Solmaz: Get, çalış tez çıx.... Oğru pişiklər kimi. Ürəyim qor-masa yaxşıdı.

Yazgül: Mən otağa girim. Sonra sən qapı arxasından çəkinmə.

Yazgüllə Solmaz pilləkənləri qalxırlar. Solmaz aşağı mərtəbədə dayanır. Yazgül qapının zəngini vurur. Qapını Mahmud açır. Yazgülü görüb təəccüblənir.

Mahmud: Eşidirəm... Sizə kim lazımdı?

— Tanımadın? Yazgüləm də.

— Tanıdım. Soruşuram, sizə kim lazımdı?

— Sən, bir də uşaqlarım.

— Mənlə sən arasında nə əlaqə-filan? Axı sən uşaqların yoxdu. Olmayıb da. Özünü niyə aldadırsan?

— Elə qapı ağzında danışacaq? Məni içəri buraxmayacaqsan?

Mahmud kənara çəkilir. Kadr dəyişir. Yazgül mənzilə girir. Yazgül evi nəzərdən keçirə-keçirə icazəsiz-filansız stulda əyləşir.

Kadr dəyişir. Solmaz pilləkəni qalxır və qulağını Mahmud yaşayan evin qapısına dirəyir.

Kadr dəyişir. Mahmudla Yazgül söhbətə otururlar.

Yazgül: Hə... Evdəki əşyaların hamısını dəyişmişiz. Şifoner, bufet, televizor, divan... yenidi.

Mahmud: Fərqi öyrənməyə gəlmisən?

Yazgül: Öyrənmək olmaz?

Mahmud (*Yazgülə*): Gülməli danışma, xanım, evdə kimsə yoxdu, gəlməkdə məqsədini açıqlayın.

Yazgül: Mən qızlarımı görməyə gəlmişəm. Deyirsən, ona da ixtiyarım çatmır?

— Yox... Çatmır. Onlardan imtina eləmişən. İstəmirəm, uşaqlar səni görüb, qanları qaralsın.

— Mən doqquz aydan artıq onları bətnimdə saxlamışam.

Pauza

— Sənin bətnin onlar üçün kirayə götürülən mənzil olub. “Uşaqlar” söz-söhbətini yığışdır. Uşaqlar əlindən zorla alınmayıb. Sən onlardan boyun qaçırmissan. İndi evdə ikimizik. Nə sözün var, mənə de.

Mahmudun dedikləri Yazgülü tutur. O, nə danışacağıni bilmir.

— Kim isə nə məndən uşaqlarımı ala bilər, nə də ona sahib dura. Mən özümü də, səni də yandıraram.

Mahmud Yazgülün gözlərinin içinə qəzəblə baxır. Yazgül çəkinir.

Ekran tədricən qaralır, sonra yavaş-yavaş ağarır. Mahmudun gözləri önündə sonuncu gecəki mübahisələri, çarpayıda söz-söhbətləri, Bənövşənin gəlişi, uşaqdan imtinası canlanır.

Ekran yenə qaralır, tədricən ağarır. Doğuşdan sonra Yazgülün uşaqdan imtinası gözləri önünə gəlir. Ekranında həkim Gülarənin, Bənövşənin, Lətifənin, Atlasın dəhşət içərisində boğulmaları və uşaqları geyindirərək Lətifəylə Atlasın qucaqlarına almaları, xəstəxanadan çıxmaları təsvir olunur.

Ekran qaralır və ağarır. Mübahisə davam edir.

— Uşaqları özün atmısan, onda necə?! Sən qurub-tikən körpüləri doğum evindəcə yandırdın.

— Mən anayam!..

— Xeyr. Sən ana deyilsən!.. Övlad qatilsən!..

— Sözü fırlatma. Mənim də huququm var. Mən səninlə yaşayanda da, Mahmud, sənə möhtac olmamışam. Özüm özümü saxlamışam.

Pauza

— Hə belə de. Onda tələbəydin. İşləmirdin. De görüm, dolanmışıq pullarını hardan və nədən qazanırdın? O vaxtkı qazanc mənbələrini sadala, mən də bilim. Qızlara sahib durmaqmi istəyirsən?

— Hə...

— Məqsədini açıqla. Yoxsa, onları da ardınca çəkib bədbəxt eləmək fikrindəsən? Yadında saxla, o uşaqlar doğulanda sən öldün.

— Sən məni təhqir eləyirsən! Siz kişilər alçaqsız! Yalançısız! Qadınların taleləriylə oynayırsız.

— Bəs çilgin ehtiraslarının köləsinə çevrilən, Rizvan kimi kişiləri yoldan çıxaran sənin tək əxlaqsız qadınlar necə? Sevgi axtarırlar sona yetdimi? Axtardığını tapdınmı? Yoxsa, istifadə eləyib səni atdılar? Bu söz-söhbətlərə ehtiyac varmı? Bura gə-

ləndə anan Bənövşəylə, heç olmasa, məsləhətləşmişən?..

Kadr dəyişir. Solmaz qapı arxasında əyilərək qulağını qapıya dirəyir. Sonra qalxır. Qapının zəngini basmaq istəyir. Dayanır. Fikirləşir.

Solmazın daxili səsi: Yox... Öz aralarında qopardıqları hay-küydü. Xoxlardı. Keçmə boşanan ər-arvadların işindən. Əvvəl hırıldaşırlar. Sonra hırıldaşırlar. Ən axırda boşalırlar. Aralarını düzəltməyə çalışırlar. Hələ ki, hay-küy, xoxlar mərhələsidə...

(Solmaz yenidən əyilir. Bu dəfə açarın deşiyindən baxmağa çalışır. Heç bir şey görmür, əsəbiləşir. Solmazın daxili səsi davam eləyir). Qapı arxasında əcəb işə düşdüm. İt kimi qapı ağzında dayan, səsinə də çıxaramma...

Kadr dəyişir. Mahmudla Yazgülün mübahisəsi davam edir.

Yazgül: Xeyr. Mənim kimsənin məsləhətinə ehtiyacım yoxdu. Məni susdurmağa cəhd göstərmə, Mahmud. Ayağın yer almasın. Səninlə hər cür danışmağa hazırım. Mən qadınam.

Mahmud: Xeyr, sən hər nəşən özün bilirən, ancaq qadın deyilsən.

— Sən bu sözlərlə mənim də, qızlarımın da hüququna təcavüz eləyirsən (*səsinə ara verir*). Bu yaşda nə demək istəyirsən? İçini əməlli aç, tök. Niyyətin nədi? Qızları özünün əlaltına çevirmək?! Səninki dəliyəm, zorluyamdı.

Pauza

— Ağıllı ol, Mahmud. Zor heç kəsə fayda verməz. Mən sülhlə danışaram. Sənsə zorla.

— Ailədə və cəmiyyətdə əxlaq normalarını gözləmək, adət-ənənələrə tabe olmaq, bəyəm, hüquq pozuntularıdı? Əgər elə

hesab edirsənsə, özündən uydurmursansa, əhəmiyyətli dəlillər, ciddi faktlar gətirməlisən. Çox təssüf ki, sənin tək qadına uşaq usburt eləmək olmaz.

— Görürəm, Mahmud, o sənin gələ biləcəyin yeganə qənaətdi. Heç olmasa, iki uşaqdan biri mənə düşür?

— Mənə darayı toxuma. Sən kimi əxlaqsız adama...

— Elənçiyə qalsa, özün də düz adam deyilsən. Mənə də sən çox xəyanət eləmişən.

— Bilirəm, nə demək istəyirsən, Yazgül. Mənə böhtan atma. Şər, iftira yaxma. Özün də yaxşı bilirən ki, mən təmizəm, safam. Ləkəsizəm. Sən beynində daim sərsəm ideyalar gəzdirirdin. İndi də o ideyalardan qurtulmamısan. Əksinə, xəstəliyin daha da kəskinləşib.

— Qəliz danışma, Mahmud. Nə ideya-mideya. Mənimçün nə Rizvan var, nə də onun tək alçaqlar.

Pauza

— Birgə yaşamamız dövründə xəstəliyinin ilkin simptomlarının nədən və kimlərdən qaynaqlandığını bilmirdim. İndiyə, mənimçün onun heç bir fərqi yoxdu. Marağında da deyiləm. Ağlıma da gətirmək istəmirəm.

— Çox insafsızsan! Siz kişilər...

— Kişiləri haqdı-nıxdı günahkar çıxara bilərsən, sənün başın elə xarab olub ki, indi nə istədiyini də bilmirsən. Doğmaca qızlarını da öz hikkənlə itirmisən.

— Turalım, elədi. Bəs sənün mərhəmət hissin?

— Mərhəmət... Ha... ha... ha.. Mərhəmət!.. Onu uşaqları atanda bilməliydin. Uşaqlar səni tanıyırlar, Yazgül. Bu işdə heç kəs günahkar deyil, özündən savayı. İndi də yöndəmsiz hərəkətlərlə övladlarını...

— Yox... Mahmud, sənün danışdıqlarının məzmunu hiylə və məkrdən doğur. Ağzıma daş basmağa, məni susdurmağa və öz mövqeyini möhkəmləndirməyə xidmət eləyir.

— Yox, düz demirsən. Mən heç vaxt rəva görmərəm və sənə də imkan vermərəm ki, qızlarımı özünə oxşadasan. Onların nə vaxtsa ayaqlarını sənin ləpirinə qoyacaqlarını belə ağına gətirmə... İkimizlikdə olub-keçənləri doğru-düzgün dilinə gətirə bilərsənmi? Nə sözün var, aç de. Burda başqa adam yoxdu.

— Mən bura səssiz-səmirsiz gəlmişəm. Dediklərini də eşitməyə səbrim çatmır. Çoxunu da unutmuşam.

Pauza

— Mənim yaddaşım möhkəmdi. Birlikdə urcah olduğumuz ikili həyatımızda nələr baş veribsə — acılı-şirinli xatirələr — hamısı yadımdadı. O da ola bilər ki, şirinli anlardan az əhəmiyyətliələrini unuda bilərəm... Zəhlə tökən, ürək bulandıran şeylər hamısı birər-birər gözlərimin önündədi. Bir balaca geriye qanrılıb xatirələrə dalsam, hər şey kino lenti kimi çözlənəcək. Əmin ola bilərsən, sənin, ya mənim faydama xidmət eləməsindən asılı olmayaraq, ağrı ağ, qaranı qara kimi təsdiq eləyə bilərəm.

— Aydın, Mahmud. Doğum evində, sonra da məhkəmədə ağılsızlığım ucbatından uşaqlarımdan imtina eləməklə, sənə qələbə üçün əsas vermişəm. İndi də sən ondan istifadə eləyirsən. Nəzərə al ki, biz bir yastığa baş qoymuşuq. Heç olmasa, onları xatırla...

Yazgül özünü saxlayammır, göz yaşları axıdır.

— Bizim ailəmiz sevgiyə qurulmamışdı, Yazgül. İzdivacımızın ilk altı ayında bir neçə dəfə boşanmaq təhlükəsiylə üz-üzə qaldıq. Sonralar mən biləndə ki, sən ikicanlısan, dünyaya övlad gətirəcəksən, boşanmaq fikrindən vaz keçdim Sənin hər sözünə, hərəkətinə güzəştə getdim. Halbuki o zaman hər şeyi alt-üst eləyə bilərdim...

Mahmud dərindən ah çəkir, fikrə gedir. Köksünü ötürür.

Kadr dəyişir. Əkrəmlə Minayə avtobusa minirlər. Yerlərini rahatlayırlar.

Minayə: Əkrəm, daha mən dözmürəm... Bezmişəm.

Əkrəm: Nədən?

— Bilmirsən?.. Korsan?.. Atandan. Anandan... Ya onlar, ya da mən.

— Ay qız, başın xarabdı. Hara köçək? Ev var?

— Ata-anan kirayə evə köçsünlər.

— Heç birimiz işləmirik... Hamımızın gözü Cümşüdün qazancına dikilib.

— Əvvəla, onlar heç hara köçməzlər. Köçsələr də biz ac qalarlıq. Ata-ananla danış, “hə” deyirlərsə, biz köçək onların evinə.

— Ayə, başın xarabdı sənin? Biz Muradla, Xavərlə yaşaya bilərik. Bir tərəfdə işləsəydik, çörək qazanan olsaydıq, dərd yarı..

— Sən Cümşüdü, Nüşünü yaxşı tanıyırsan, Minayə. Tanısan, mənimlə belə danışmazdın.

— Ayə, qələt eləyirlər Cümşüd də, Nüşü də...

Əkrəm təhqirə dözmür. O, adekvat cavab verməli olur.

— Elə Murad da, Xavər də...

Minayə ayağa qalxır. Əkrəmi silləylə vurur. Avtobusda adamlar araya girirlər. Polislər Əkrəmlə Minayəni yoxlayırlar.

Polis: İctimai nəqliyyatda şuluqluq salırsız.

Minayəylə Əkrəm vəziyyətin yaxşı nəticələnməyəcəyini hiss eləyirlər. Əkrəm susur. Minayə gülür.

Minayə: Nə şuluqluq?! Tamaşa göstərirdik.

Polis: Burda tamaşa...

Əkrəm arvadının hiyləsini anlayır.

Əkrəm: Hörmətli polis. Parka gedirik. Hələ orda konsert də verəcəyik. İstəsəniz siz də, avtobusun bütün sənişinləri də konsertə gələ bilərsiniz.

Polis: Ayə, sürüşün. Mənim tamaşa, konsert verənlərimə bax.

Minayəylə Əkrəm hadisə yerindən uzaqlaşır.

Kadr dəyişir. Mahmudla Yazgülün çəkişməsi davam edir.

Mahmud: Əkiz qızlarımız dünyaya göz açanda uşaqlarımızın xatirinə mən sənə olan aqressiyamı, içimdə özünə yer eləyən kin-küdurəti, açıq-kiçik hislərimi doğrayıb tökdüm. Həyatımızı dağıtmağa yönələn naqis düşüncələrinin hamısını övladlarımızın ayaqları altına atdım.

Pauza

Yazgül: Keçmiş xatirələrlə yaşamaq nə sənə, nə də mənə fayda verəcək.

— Xeyr, Yazgül, sən həmişə ikrah hissi doğuran düşüncələrlə yaşamısan.

— Səsini qaldırma. Qadın yanında qışqırmaq kişiyyə yaraşmır.

— Əməllərin sənə yaraşır, Yazgül. Sən nə qadınsan, nə də ana. O zaman fikirləşdim ki, bundan sonra mən ömrümü-günümü, başqa sözlə, həyatımı qızlarıma ərməğan eləyim. Onları nəslimə-kökümə layiq böyüdüm, həyata hazırlayım. Əslində bu, mənim nə insanlıq, nə də kişilik borcumuydu. Bu, uşaqlarımın gələcək həyatına yönələn güzəştiydi. Ancaq sən yenə başa düşmədin.

— Mahmud, mən bura köhnə palan içi sökməyə gəlməmişəm.

— Palan içi sökmürəm... Fəxrlə deyə bilərəm ki, o zaman mən öz yolumu düzgün tutdum. Bu yolda ləyaqətlə addımlamağımdan da şərəf duyuram. Sən neylədin? Övladlarımız dünyaya göz açmazdan bətnində onlardan imtina elədin.

— Sən də onun intiqamını indi məndən alırsan?

— Bilirsən ki, mən içimdə intiqam hissi yaşadan adam deyiləm. Sənin əvəzində anamla bacım körpələrin əzab-əziyyətlərinə qatlaşdılar. Zəhmətlərini çəkdilər. Gecə-gündüz bilmədilər, gözləriylə od götürdülər. Hər dəfə də qarşılarında “nə eləyim?”, “necə eləyim?” problemi yaşandı anamla bacımın.

— Nə hünər eləyiblər, indi də onları başıma taqqıldadasan? Uşaqlara qulluq onların borcuydu. Bəyəm, ata evindən özümle uşaq aparmışdım?

— Bəs sənin analıq borcun? Qadın ismətin? İnsanlıq ləyaqətin?!

— Səsini qaldırma. Onların elədiklərinin mənə dəxli yoxdu.

— Bəs niyə gəlmisən?.. Uşaqlar böyüdülər, oxudular, boylu-buxunlu, gözəl-göyçək qızlar oldular. Bu illər ərzində bircə dəfə uşaqlarını yadına saldınmı? “Övladlarım var” dedinmi? Hərçənd desəydin, bircə dəfə qarını döyərdin. Özünü analıq hissindən birdəfəlik məhrum eləməzdin.

Pauza

Mən çox şeyi sənün üzünə çıxırmağı kişilik qüruruma sığışdırıram. İndi də o iyrenc əhvalatlara qayıtmaq istəmirəm. Yəqin ki, nə demək istədiyimi anlayırsan?

Qırx yeddinci bölüm

— Yox, Mahmud, etiraf eləyim ki, ölkədən getdiyim illər mənə çox təsir eləyib. Hansı zərurətdənsə içimdə güclü yumşalma gedib. Bəlkə bunu sən də hiss edirsən. Üz-üzə oturmuşuq. Görünür, bu da taleyin bizə qismətiymiş. Bu bizim sonuncu oturuşumuz da ola bilər, olmaya da. İçində sirr saxlama, aç, tök.

Kadr dəyişir. Solmaz qulağını qapıya dirəyir. Eşitdiklərindən təəccüblənir. Narahatlığı artır.

Solmazın daxili səsi: Belə getsə, bunlar al qana boyayacaqlar bir-birilərini. İndi də gəl, oturduğun yerdə özgənin zibilini çək... A ha... Hırıldamaq mərhələsindən deyəsən keçdi. Nırhanır, zırhazır qopmasa yaxşıdı...

Birdən söhbətin tonu enir. Səs zəif eşidilir. Solmaz əlini qapının kanına vurur və bütün diqqətini içəridəki səsə yönəldir.

Gözlənilmədən səs yenidən qalxır. Solmaz diksinir. Əlini qaldırır, düyməni basmaq istəyir. Yenə nəşə düşünür və fikrindən dönür. Daxili səs davam edir.

— Əşi, çoxdandı bir-birilərini görmürlər. Yazıqdılar... Bəlkə nəşə razılığa gəldilər. Danışmaq belədi də. Əvvəl-əvvəl atıb-kə-sirsən, sonra sülhə bir yol tapırsan... Nəşə bir şey eləyirsən...

Yenə səs qalxır. Solmaz çasır. Mübahisə davam edir.

Mahmud: Sən həmin adamsan. Xarakter fitrətəndi. Ayağını basdalasam, gördüklərimdən də betər olacaqsan. Bilirsən ki, dediklərim hamısı həqiqətdi. İnkərolunmaz faktlardı. Faktların bö-

yür-başından aşılıb keçmək, üzbəüz danışıda onların üzərinə işıq salmamaq, elə düşünmə ki, barışıq əlaməti. Əsla, yox.

— Bər-bəzəkli danışığa bax ey.

— Qurtardın, yoxsa, yenə sözün var, Yazgül?

— Var... Ən əcaib hisslər doğuran, ürək bulandıran, zəhrimar qoxulu sözlərimi hələ sənə deməmişəm.

— Sənin niyyətin mənə qəsd eləməkdə, Mahmud?

— Yenə səhv eləyirsən, Yazgül. Yoxsa, sən mənim uşaqlarımı bətnində kirayənişin kimi saxladığımı, qidalandırdığımı demək istəyirsən? Bunları çox yaxşı başa düşürəm və “dəyərləndirirəm”.

Pauza

Məndən ayrılman, doğduqlarını atman sənin hüququdu. Ona da nail oldun. Sənin mənə və övladlarına xəyanətlərin, cinayətlərini. Özü də qatı cinayət!

— Hər kəsin həyatı öz əlindədi. Mən də istədiyim kimi yaşaya, istədiyim kimi ömür sürə bilərəm. Sən cinayət tərkibli xəyanətlər törətmisən. Rəngləri qatılaşıdırma, Mahmud.

— Mənimlə nikahda ola-ola başqalarının sevdasına düşmə, bətnindəyəkən uşaqlardan imtina, doğum evində və xəstəxanada onları kiçik balaları tək atman, məndən oğurluqların, başqalarının ailələrini dağıdıb uşaqlarını yetim qoyma... — yenə deyim — cinayət deyil?

— Sənin içində it ölüb, Mahmud.

— Məni nə qədər təhqir eləsən də dözəcəm, Yazgül... Bütün tikanlı sözlərini sənin bədbəxtliyinə bağışlayacam. Çünki yanqılı ürək çırpınan olar.

— Sən ən kiçik şeyləri də şişdirib filə döndərməyi bacarırsan.

— Dediklərim kiçik şeylərdi? Mənim ünvanıma atdığı böhtanlar, ləyaqətimi özünün və əşnalarının çirkin ayaqları altına atıb tapdalatman, məni cəmiyyət içərisində nüfuzdan salma

cəhdlərin azmı olub? Barmağını qatla, mən neyləmişəm? Bu şərtlə, böhtana, şərə keçməyəsən?..

— Sən çox qəddarsan, Mahmud.

Kadr dəyişir. Solmazı qorxu hissləri büriyür. Qamətini düzəldir. Yenidən əyilir və qulağını qapıya dirəyir.

Solmazın daxili səsi: Söhbət təzədən qızıdır. Lap zirvəyə qalxır. İnanmıram, aşağı enə. Birdən Mahmud əsəbiləşib bıçağı Yazgülün ora-burasına itələməz ki? Vay! Vay! Elə olsa, yazıq Yazgül...

Bu vaxt pilləkənləri bir nəfər qalxır. Solmazı pusquda görür. Salam verir. Solmaz diksinir. Geri çəkilir. Hırıldayır...

Kişi: Xanım, xeyir ola, belə vəziyyət almaqda?

Solmaz: Vəziyyətim necədi ki?

Kişi: Yengəsayağı dayanmısan. Olmaya qonşu əlahiddə iş görür, bizim xəbərimiz yoxdu... Ancaq inanmıram... Onunku da gətirmir.

Solmaz: Kişi, mən də əlahiddə iş gözləyirəm. Görək möcüzə yaranacaq mı?

Kişi: Təki sən deyən olsun. Axşam yuxu görmüşdüm. İnşallah, çin çıxar.

Pauza

Solmaz: Allah eləsin... Burda dayanma... Qonşuları yığma başıma. Başım tunluk götürmür.

Kişi: Oldu, xanım.

Kişi gedir.

Solmazın daxili səsi: Burdakı puskum dalğa verməsə yaxşıdı...

Solmaz qulağını qapıya aparır. Kadr dəyişir. Otaqda mübahisə davam edir.

— Nədən bilirsən, qəddaram? Ona görə ki, həqiqəti gözlərinin içinə deyirəm? Uşaqlardan əl çək. Onların adlarını tutma. Heç olmasa, imkan ver vaxtıyla bətnində yer verdiyin kirayənişlərin Allah verən ömürlərini insan kimi yaşaya bilsinlər. Bədnam qadın, hələ bətnindəyəkən sən o uşaqları nə qədər vahimələndirmisən. Yadıma düşəndə, dəhşətə gəlirəm.

— Artistlik sənənin qanındadı, Mahmud. Boğazının yoğun yerinə salma. Yoxsa, düşünürsən, səsin qalxdıqca, daha da obrazlı ifadələr işlətdikcə geriyəmi çəkiləcəm? Səhv eləyirsən.

Mahmud səsinin tonunu endirir. Astadan danışmağa başlayır.

— Böyük qızdırlar. Onların həyatına girməyə çalışma. Onsuz da bacarmayacaqsan. İmkan ver, bir Allah bəndəsiylə ailə qurub xoşbəxt olsunlar. Çalış, onların yollarına çıxma. Onsuz da onlar səni qəbul eləməyəcəklər.

Pauza

— Belə de. Deməli, övladlarımdan əl çəkim?

— Nə övlad-övlad salmısan? Onlara övlad deməyə necə dilin gəlir?!

— Deyirsən, əli ətəyindən uzun durum gedim?

— Başqa yolun varmı?.. Mən onları sənə verib ağzını əjdaha kimi açan küçələrə atammıram. Zavallıları küçə həyatı udar. Sən bütün yollarını, qapılarını özün bağlamısan.

— Səhv fikirdəsən, Mahmud. Sənə elə gəlir ki, mən qızlara artıq-əskik söz deyib, nəşə üyüdüb, onları sənə qarşı çevirirəm? Qətiyyə, o sənənin ağlına da gəlməsin.

— (*gülümsünür*): Mən ondan qorxmuram.

Pauza

— İnanıram, onlar sənin hissinlə yaşayırlar. Doğrudur, sənin məndən zəhlən gedir.

— Niyə? Səbəbini açıqla.

— Sənin qazandığın pullardan oğurluq eləmişəm. Özü də çox. Bəzən oğurluğumu hiss eləmişəm, bəzən yox. Hətta şübhələnib məni izlədiyim hallar da olub. Mən düşünürdüm ki, əgər ər-arvadıydıqsa, bizim aramızda mənim-sənin olmamalıydı. Nəyimiz varsa, ikimiziniydi. İstədim, onu da biləsən, oğurladıqlarımı şikəst bacı-qardaşıma xərcləmişəm.

— Əvvəla, ər-arvad arasında oğurluq olmamalıydı, həqiqətən ehtiyacın varda, onu mənə deməliydin. İkincisi də, oğurladıqlarını evə yox, başqa yerlərdə aşnalarına, sənin təbirincə “sevgililərinə” xərcləmişəm. Əlimdə də faktlarım var. Sonra da mənim kişiliyim, qəddarlığım barədə sayaqlamısan...

— Nə demişəm?

— Danışdıqlarını unutmusan?

— Doğrudu, səni sancmaq üçün bəzi sözləri ağzımdan qaçırmışam.

— Bəlkə özün deyəsən, Yazgül, dediklərinə hansılar yalan, hansılar gerçəkidi?

Yazgül söz tapammır, bir anlıq susur.

Yazgül: Səni mənimlə vuruşduran anan, bacın, bir də qonşular olub. Bir də məndən Minayənin qisasını almağa çalışmışam. Özgə fitvasıyla oynamısan... Heç vaxt mənə qiymət verməmişəm.

Pauza

— Sən deyənlərin bircə adı var: “Dəli elə qışqırdı, doğru bucağa qısıldı”. Bəs özünün mənə etirafların? Gördüyün işlərin şahidləri? Onların telefon zəngləri? Cidamı çuvalda gizlətmək olmaz, Yazgül. Hər şey açılır, heç nə gizlin qalmır. Sən deyənlər

həqiqətən olubmu, Yazgül? Heç ağlına gəlmədi ki, zaman gələr, dediklərini səndən soruşa bilərəm? Bəlkə bunları da inkar eləyirsən, səfeh qadın?

Yazgülün alını, üzünü qızdırır. Dodaqları səyriyir. Səsi titrəyir.

— Mən əzəldən bədbəxtəm!

— Hə... Bu fikrinə şərəkəm. Oğurluq şirin olur. Etiraz gözlərini elə qapadı ki, sən hər şeyi boz-bulanıq gördün. Hətta boz duman içərisində doğma ananı da, şikəst bacı-qardaşını da hiss eləmədin. Onların halına yanmadın.

— Bəsdi... Sən hər şeyə qara eynəkdən baxmağa öyrəncəli-sən. Sən hər şeydə özünü görürsən.

— Yoxsa, şikəstləri tək ananın ümidinə qoyub, kef çəkməni də danacaqsan, işvəkar qadın?! İşvəkarlığın sənənlə bir yastığa baş qoyduğun ərini də, hətta doğma övladlarını da ayaqlatdı. Daha sən heç kimə lazım deyilsən. Sən tək-cə intim hisslərinlə oynaşanlara lazımsan... Günün bu vədəsində qızların yadına düşüb? Xeyir ola, bura qaçmaqda? İstəyin nədi?

Pauza

— Bilmirsən nədi? Məni ələ salırsan, Mahmud, ya özünü? Adamı nə qədər rüsvay eləmək olar?

— Nə rüsvay? Mən olanımı deyirəm. Utanma, Yazgül, səndə həya hissi qalıbsa və mən onu duymuramsa... Qızlarımın xatirinə mən hər şeyə gedərəm. Tək-cə onların əxlaqına xələl gətirə biləcəm şeydən savayı. Bircə dəfə dünyaya gətirdiklərinin hansı səviyyədə psixoloji, əxlaqi-mənəvi zədələr ala biləcəklərini götür-qoy eləmişəm?! Yox! Sən ana deyilsən!

— Mənə ana olmağa imkan verməyən sənənlə mənə başa düşməməyin oldu. Bircə dəfə hislərimi ovundura bilmədin. Bilsəydin....

— Sənə neyləməliydim? Axı mən sənənlə nəfəs alırdım.

Əcəb bəhanə, əcəb çıxış yolu... İçimi dağıdan, yandırır-yaxan qızlarımın gələcək taleləridi... Onlar səni “Ana” deyər qəbul eləməyəcəklər. Sənə yad kimi baxacaqlar.

— Çünki əleyhimə danışa-danışa onlarda mənə nifrət hissi aşılamisız.

— Xeyr... Səbəb daim sənə sevgi axtarırlar, kimlərəsə məşuqəliliyin olub.

— Məni təhqir eləmə.

— Mən olanı deyirəm.

Pauza

— Sən çox şeyi hələ də başa düşürsən, Yazgül. Bu, sənə faciəndi. Ona görə də sənə lupanda hər şey tərsinə görünür. Ət qaynayanda tərkibindəki zülallar, nələr, nələr əriyib suya çıxan kimi, istəyirəm biləsən, bütün insani hisslərin, ata-anadan az çox qazandığın dəyərlərin əriyərək heçə dönüb. Əgər ailədə ana öz analıq hissini itirirsə, övlada borcunu ödəmirsə, burda kimdi günahkar?!

Telefon zəng çalır. Mahmud dəstəyi götürür. Xətdən qonşu Qalibin səsi eşidilir.

Mahmud: Eşidirəm.

Qalib: Mənəm.

Mahmud: Tanıdım.

Kişi: Qapın yengəsayaq pusulur. Zəng etdim ki, xəbərdar olasan.

Mahmud: Aydındı. Təşəkkür eləyirəm.

Yazgül telefon zəngindən şübhələnir.

Yazgül: Kimdi danışdığın?

Mahmud: Hər halda sənə casusun, cangüdənin deyil.

Yazgül: O nə deməkdi?

Mahmud ayağa qalxır. Qapını açır. Solmaz diksinir.

Mahmud: Gizləndə horə gedənin aşkarda doğması da var. Qapı arxasında dayanmayın. Ya gəlin söhbətimizə tetatet qulaq asın, ya da gedin.

Solmaz: Yox... Gedirəm. Gəldim, sənə deyim. İncitmə Yazgülü. Uşaqlarını qaytar, səndən əl çəksin. Yoxsa...

Mahmud: Yoxsa, nə?..

Yazgül gəlir.

Yazgül (Solmaza): Düş aşağıda məni gözlə, gəlirəm.

Solmaz Yazgülün üzünə mənəli-mənəli baxır.

Solmaz: Birdən...

Yazgül: Boş şeydi.

Mahmud: Qeyrətimə çoxdan bələddi Yazgül.

Mahmud qapını bağlayır. Solmaz bayırda, Yazgül içəridə qalırlar. Mahmudla Yazgül əvvəlki yerlərində əyləşirlər. Söhbət davam edir.

Yazgül: Məni az məzəmmət elə, Mahmud. İstəyirsən, qızlarına atalıq elə, istəmirsən, eləmə. Öz işindi. Mənim haqqımı sən ayaqlaya bilməzsən. Mən hüquq-zad tanımıram. Hər kəsin öz əxlaqı var.

— Məni də qorxudan, sənə əxlaqındı. Sərsəm düşüncələrinə. Ana ola bilməməyindi...

— Mən heç kəsə anadan xidmətçi doğulmamışam. Mən heç

kəsə alt-üst paltarı təmizləmək üçün yaşamıram. Mən kölə deyiləm. Heç kəsin də qarşısında qul olmaq istəmirəm.

— (*sakit tərzdə*): Aydındı, Yazgül.

— Nə?

— Məqsədin... Sənin təbirincə desəm, hər kəsin öz əxlaqı var. Hərə həyata bir cürə baxır. Sən kimlərə xidmət eləyirdin?! Kimlərin alt-üst paltarlarını təmizləyirdin?! Doğduqlarının?! Yoxsa...

— Onu özüm bilərəm.

Pauza

— Yaxşı, sənin doğduqlarına kimlər xidmət eləməliyidilər?! Qayınanan?! Baldızın?! Onların sənə, valideynlərinə borcları vardı mı? Bax, yerə-göyə sığmayan, əxlaqsızlıq, mənəviyyatsızlıq budur!

— Sənəni qabardıb, özünü çox da ağıllı sanma. Kişilikdən danışanların kişiliyi olmaz.

— Hər kəs öz səviyyəsində adam axtarır. Mənim ruhum da, bütün varlığım da qızlarımdı. Sən çox abırsız, həyasızsan. Sən həqiqətən də ana yox...

— Etiraf elə. Mənim sərbəstliyim, açıq-saçıq hüquqlarımı mühafizəm səni yandırır. Bu səbəbdən də gözlərindən düşmüşəm.

— Ha... ha... ha... Əcəb qənaətlərin var. Özü də qondarma. Uydurmalarına söz olammaz.

— Mən heç vaxt yalan danışmamışam. Qüsurunu düz adamın gözlərinin içinə deyə bilərəm.

— Qazan nə qədər dibini tərifləsə də, çömçə deyir: “Özünü öymə, hər gün sənin dibini qazıyırım”. Nəyinin olub-olmamasını çömçə yaxşı bilir. Yalançı heç vaxt yalanını etiraf eləməz. Yalançılar iblislərdi.

— Mənə uyuşmayan dəyər vermə. Mən sənə dönə-dönə xətrətləmişəm. Mən özüm üçün yaşamaq istəyirəm. Övladlar da, ər

də gedib özləri üçün...

Pauza

— Bəs onda niyə bu qarını döymüsən? Nökər axtarırdısan? Yox, xanım, o qara, çirkin niyyətin baş tutmayacaq. Nə qədər yaşayıram, mənim övladlarım kimsəyə nökrə ola bilməz!

— Saxla. İmkan ver, mən də fikrimi sona yetirim. Sən adam dinləməyi də bacarmırsan. Sizin arxanızca sürünməklə, başqa sözlə, sizin mənafeyiniz nəminə mən həyatımı verəmmərəm.

— Alçalmağın həddi yoxdu. Alçaldıqca alçalır insan.

— Olmaya, yüksəlişin həddi var?

— Var, Allaha qədər. Ondən yuxarı yoxdu.

— Qurtar o əcaib düşüncələrdən. Fantazyorsan. Hər gün bir məcarə axtararsan, Mahmud. İstəyirsən, mən dəyənələrə razı ol, istəyirsən, olma. Qızlardan biri mənimdi. Onu səndən qoparmağa nail olacam.

Mahmud ucadan gülür.

Kadr dəyişir. Muradın evi. Xavərlə Murad Minayənin vəziyyətindən gileylənirlər.

Xavər: Minayənin düşdüyü yer cəhənnəmə dönüb.

Murad: Başa düşmədim.

— Bu səhər qız telefon açmışdı. Dedi, bu axşam az qala qıracaqdıq bir-birimizi. Əkrəm də keçib ata-anası tərifə.

Pauza

— Deməli, arvad, dığın-dığın başlanıb. Başlanıbsa, qızın çarpayısını yataq üçün hazırla... Əli ətəyindən uzun gedən Minayə uzun da qayıdır.

— Məni də yandıran odu, kişi...

— Heyf əziyyətimizdən. Qız ək, qız böyüt, qız ərə ver, axırda da... Bir qəpik də...

— Zeynəb qarı yaxşı deyib: “Sən saydığını say, gör fələk nə sayır”.

— Qalx gedək, qızın səsinə səs verək.

Muradla Xavər evdən çıxırlar. Kadr dəyişir. Mahmud əsəbi-ləşir.

Mahmud: Sən qanunlara tükürməyi də bacarırsan.

Qırx səkkizinci bölüm

Yazgül: Mən taleyimi özüm müəyyən eləyirəm, ona özüm cavabdehəm. Bu yolda heç bir qadağa da tanımıram. Heç kəsdən də inciyib küsmürəm və onlara haqqım da yoxdu.

— Bah... Bah... Bah... Nələr çıxır üzə?..

— Ola bilsin, sən özünü tanımırsan, Mahmud. Sən yarasasan.

Pauza

— Bəlkə sənın tor gəlmiş gözlərində elə görünürəm, Yazgül?

— Etiraf eləyim ki, birgə həyatımızın ilk çağlarında göstərdiyin qayğılar, verdiyin təsəllilər, təskinliklər mənım donuq, qaranlıq qəlbimi az-çox isindirirdi, bəzən də vəcdə gətirirdi, işıqlandırırtdı.

— Bax, ona inanmıram, mələk maskası taxmağa çalışan, şeytan! Təşəbbüsün əbəsdı! Çünki rıyakarsan! Çoxüzlüsən... Rəzil-sən!..

— Qulaq as. Məni axıra qədər dinlə, Mahmud. Sənin o vaxtkı yanaşmaların, o üz-bu üzümə keçmələrin indı mənə çox gül-məli və gülünc görünür. Nə qədər təskinliyə, qayğıya, xoş sözə ehtıyaclı olsam da, mən onda da müti olmamışam, indı də. Şəxsən sənə, sənın şəxsində ən doğma adamlarına biganəliyım

olub. Elə indı də.

Pauza

— Ay aman! Fələkət!... Azğın qadın xilqəti!.. Sən dəhşətli dərəcədə anlaşılmazsan! Özünü salıb itirmisən! Qızlarımı sən doğduğun üçün — anası demirəm — mən səndən bu sözləri eşitmək istəməzdim. Bəlkə də bu sözləri sən mənə acıq-giçik vermək üçün deyirsən. Eləsə, dərd yaradı...

— Necə başa düşürsən, Mahmud, elə də qəbul elə.

— Kaş elə olaydı. Nəzərinə çatdırıram, elədisə və sən o cür düşünürsənsə, fələkətdi. Sən indiki halda suda boğulan canlılar kımisən, Yazgül.

— Mən özüməm. Sənə elə bir ixtiyar verməmişəm ki, mənı nəyəsə bənzədəsən.

— Səni başa düşürəm. Özünü özündən qurtarmaq üçün çox cəhdlərə əl atmısan. Sən mənım bu sözlərimi təhqir kimi qəbul eləmə, Yazgül. Bizə qədem qoyandan az sonra mənə sadıq olmayacağını anlamışdım və sənə bel bağlamırdım. Sən ilk gündən sədaqətsizıydın.

— Məni o çirkin yollara siz — anan, bacın, sən vadar elədz.

Pauza

— Sənin kimi ərköyünlər hamının gülüb məsxərəyə qoydu-ğu, doğmalarının xəcalətlərindən üz çevirdiyi məxlüqlardı...

— Məndən sonra çox inkişaf eləmisən, Mahmud.

— Necə?

— Gurultulu, bər-bəzəkli, təsiredici nitqə yiyələnmişən.

Mahmudun daxili səsi: Əsəbləri gərginləşdirmək, əldən xata çıxarmaq, əndazəni aşmaq acizlik və zəiflik əlamətidi... Cəncəlli və iztirablı təhlükədən qaçmaq gülünc görünməzmi?! Özünü ələ al, Mahmud. Bəlkə vəziyyəti beləcə saxlamaq naminə susmaq, Yazgülə cavab verməmək daha yaxşıdı. Yox, bu da münasib deyil. Yazgülün dediklərinə dözməyi bacarmaq lazımdı. Bəli, bu da var, bir addım geri çəkilsəm, ağılna bələdəm,

Yazgül daha da kükrəyəcək. Çılğınlaşaraq üstümə gələcək? Vur-qırğın salmalı olacaq... Nə vaxtsa, bu həyasız xilqət qızlarıma xətər yetirə bilər. Hərəkətlərim Günayımın, Aygünümün qəlbinə toxunar. Eşidib-bilənlərin qınaqları qızlarıma mənəvi zərbə olar. Axı onları bu arsız-qırsız doğub.

— (*ağır-ağır*): Mənə tez-tez eyni suallar verirsen. Bilirəm, onun da səbəbi var, Mahmud. Öyrənmək istəyirsən ki, suallarına cavablarımda fərq var, yoxdu.

— Fərqlərin mənə heç bir təfəvütü yoxdu, Yazgül.

— Etiraf eləyim ki, o fərqlər də çox zaman mənim əhvali-ruhiyyəmdən, az və ya çox danışmağa olan həvəsimdən irəli gəlir, Mahmud.

— Bəlkə “təkəbbürümdən” deyəsən, Yazgül.

— Yenə sözün varmı?

— Yoox...

— Varsa, suallarını cavablandırmağa hazırım.

— Mənim sənə sual vermək fikrim yoxdu. Çünki marağında deyilsən. Sən ərindən sərbəstlik, azadlıq alan qadınsan. Sənin üçün bütün qadağalar götürülüb, Yazgül.

Mahmudun daxili səsi: Bir qadının əcaib düşüncələri. Ağla-gəlməz baxışları... Xudaya, belə də ana ola bilmiş?!..

— Gördüyüm və görmək istədiyim heç bir şeyə peşmançılığım yoxdu. Bünün üçün nə qəbahət, nə də qarşımda maneə görürəm. Zəhləm göz yaşlarından gedir. Heç vaxt sənin əzizləmələrin olmayıb, məndə sənə əvəz vermək ehtiyacı yaratmayıb. Bəzən o sözləri səndən eşitmişəm, ancaq onun müqabilində məndə heç bir reaksiya oyanmayıb. Sadəcə olaraq, səni hissiz və emosiyasız dinləmişəm...

— Deməsən də onları bilirəm, Yazgül.

Pauza

— Çünki səni yaxşı tanıyırdım... Bunları nə vaxtsa eşitməliydin ki, məni xatırlayanda vicdan hissi keçirməyəsən, Mahmud.

— Səninlə bağlı bütün xatirələrimi həmişə dəfn eləməyə çalışmışam.

— Nə qədər çalışsan da, bacarmayacaqsan.

— Dedim, çalışmışam. İstəyimə nail olmuşam, olmamışam, o sonrakı işdi.

— Siz kişilər vaxt-bivaxt yıxılırsız, qol-qıçlarımız qırılır, içəlatınız tökülür, ölümçül yaralanırsız. Bəlanız burasındadır ki, başınıza gələnlərdən nəticə çıxarmırsız.

Kadr dəyişir. Muradla Xavər Cümşüdgildədir. Cümşüdlə Nüşü onları soyuq qarşılayırlar.

Nüşü: Qızı ər evinə ana hazırlayar, sonra göndərir, a Xavər.

Xavər: Nə olub? Mənim qızım kimin qızından əskikdi? Maşallah, boyu, buxunu. Alı al yanır, qırmızı qırmızı. Əkrəm sevin sin ki, onun böyrünə elə qız qoşmuşam. Siz gəlin görməmişiz. Restoranlar gəzənlər kim, tində-bucaqda dayananlar kim... Başımın tükü sayı... Ağzımı açdırmayın.

Cümşüd: Nə deyirsiz, xanım? Evi-əşiyi verək qızınıza, özünüz də gedək dovşan kimi ot-əncir, kol-kos arasında yataq? Bax, onu görməyəcəksiz...

Murad: Gəlini olan, hər şeyə dözməli, Cümşüd.

Əkrəm: Ayə, qurtarın boş-boş söhbəti. Bu qədər çənə döymək olar?

Nüşü: Sağal, Əkrəm, dədənin balasısan.

Xavər: Qızım olsun, ona tapılmayan ər olsun.

Minayə: Ayə, işin yoxdu. Qoy nə qədər istəyirlər döyüşsünlər. Bizimki bizdə, ağılınız da başımızda. Başımızı ağartmayın, durun dördünüz də basın bayıra. Biz yatmaq istəyirik.

Hamı əsəbi halda ayağa qalxır. Kor-peşman otaqdan çıxırlar. Əkrəmlə Minayə yan otağa keçirlər.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mahmud kinayə və nifrətlə Yazgülün üzünə baxır, sonra qəflətən qışqırır.

- Mikroblar yayan qadın, sən danışdıqca özünü itirirsən.
- Qışqırma. Səndən qorxub çəkinəcək yerim yoxdu.
- Doğmaları barədə düşünməyən adamdan nə gözləyəsən?

Anana da, bacı-qardaşlarına da əzab verirsən.

— Anamı, bacı-qardaşlarımı sən məndən çox istəmirsən. Anası dura-dura, xalasının bağı çatladı bunda deyiblər.

— Nə qədər sağam, ağılım başımdadı, mən övladlarımı almağa çalışacam.

— Doğduqların fizioloji cəhətdən, görkəmcə nə qədər sənə bənzəsələr də, unutma ki, onlar əxlaqi-mənəvi baxımdan sən deyilsən.

— Yadda saxla, genimiz, qanımız birdi.

— Olsa da mən onlardan ayrı dayanmayacam. Bütün canım, ruhum onlarla olacaq.

— Özünü şişirdib dağa döndərmə, Mahmud.

Pauza

— Şişirtmirəm. İçimdən gələnləri deyirəm. Mən atayam. Heç kəsə imkan vermərəm ki, mənim qızlarımın üstünə kölgə salsın, onların ləyaqətlərinə zərrə qədər xələl gətirəcək iş görsün, qürurlarını alçaltsın. Bunun özü sənə xidmət deyilmi?! Bundan artıq nə istəyirsən?!

Kadr dəyişir. Otağın girəcəyi. Qapı arxasından söhbəti əvvəldən axıradək dinləyən Solmaz təəccüblənir.

Solmazın daxili səsi: Yazgülünkü lotuluqdu. Əri at, uşaqlardan imtina elə, sonra da gəl ki, “Nə yağurdum, nə yaptım, hazırca kökə tapdım” — uşaqların anasıyam. Bununku “Qızlarımı ver, gedim, faydalarını görüm”dü. Mahmud hay verdi, hay.

Avam özünü görərsən, Yazgül. Mən də bayaqdan arsız-arsız qarovul çəkirəm sən lotuya... Mən getdim.

Solmaz gedir.

Mübahisə daha sərt, daha kəskin müstəviyə keçir.

— Bağırma, Mahmud... Qışqırmaq acizlikdi. Kimlərisə köməyə çağırmaqdı. Sənə sual verirəm: bağırtılarını eşidib kim gələcək və mənə neyləyəcək?

— Sən bayaqdan eyni şeyləri təkrarlayırsan, özün də məni məcbur eləyirsən, arxanca sürünüm. Lap həyasızcasına insanlığı itirirsən. Özünü ələ al. Özünə kənardan yaxşı-yaxşı bax, Yazgül. Ölçülməmiş sual, biçilməmiş cavab gətirər, Yazgül.

Qapı döyülür. Mahmud qapını açır. Qapı ağzında mayor görünür.

Mayor: Olarmı, Mahmud.

Mahmud: Buyurun.

Mayor otağa daxil olur. Yazgülü görür, təəccüblənir. Yazgülün sifəti ağarır.

Yazgül: Mayor, sizi kim çağırdı bura?

Mayor: Sənə hesabat verməliyəm?.. Lazımsa, verim. Qonşular... Bayaqdan gəlib girmisən Mahmudun yanına. Çıxmaq bil-mirsən... Cəh-cöhürdəsən. Qonşular da telefon açırlar ki, bu evdə qan düşəcək...

Yazgül: Qələt eləyir, qonşular.

Mahmud: Qonşuları təhqir eləmə. Onlar sən düşünən qədər də...

Yazgül: Az tərifi. Dabaqda gönlərinə də bələdəm.

Mayor: Qalx... Yoxsa, polis çağıracam. İstəmirəm, səni içəri atdıraq.

Mahmud: Nəzərə al ki, bura mənim evimdi...

Mayor (Yazgülə): Oğurluq eləmişən. Ona cavab verməlisən.

Yazgül: O şəri Mahmud atdı mənə.

Mayor: Mahmudu özünə tay eləmə... Polislər səni qapı ağzında gözləyirlər. Onsuz da polisdə qeydiyyatdasan.

Yazgül: Mən daha heç nədən qorxub-çəkinmirəm.

Yazgül ayağa qalxır. Mahmuda qarğıya-qarğıya otaqdan çıxır. Mahmud dəhşətə gəlir.

Mayor: Belə ifritəni evə buraxmazlar. Nə olsun ki, bir zaman arvadın olub. Əgər arvad ərinə xəyanət eləyirsə, dini dəyərlərə görə, onun kəbini də qüvvədən düşür. Etibarsız sayılır.

Mayor gedir. Mahmud evdə tək qalır.

Mahmudun daxili səsi: Mənim Bənövşə xalaya, qızlarıma yazığım gəlir. Yazgül tək mənə yox, hamıya qara ləkədi.

Kadr dəyişir. Mahmud həyəətə düşür. Yazgül gəlir. Əsəbidir.

Yazgül: Mən gəldim. Yenə burdayam.

Mahmud: Sənə kim nə deyir? Sən hər yerdə ola bilərsən.

— İki başlı danışma, Mahmud. Mən nə oğruyam, nə də tülü. Apardılar, üzləşdirdilər, oğruluğun böhtan olduğunu görüb məni buraxdılar.

— Çox yaxşı. Bir də ki aç qulağını eşit, sənin həyatının mənə heç bir dəxli yoxdu. Səninlə maraqlananlara yanaş...

— Səndən ötrü gözləri atılan yoxdu, Mahmud. Olsaydı, gəncliyimdə səndən yapışardım.

— Onları bilirəm, Yazgül, sən çalış, bilmədiyim şeylərlə məni heyrtləndir.

— Lap arvad kimi danışsən.

— Arvad olduğun üçün sənə elə təsir bağışlayır.

— Mən hələ cavankən düşünürdüm ki, sənənlə nə qədər xoş, səmimi olsam da, münasibətlərimizin sonu boşluqdu. İstəyirdim öyrənib, sonra hər şeyə tüpürüm.

— Bəli! Tüpürdün də. Təsəvvür eləyirsən, bu nədi?

— Eləyirəm, Yazgül. Adam gəncliyində təcrübəsizlikdən bir çox xəstəlikvari istəklərə tutulur. Beyninə min cür toxumlar səpilir. Sonralar ömrü boyu da onun əzablarını çəkir.

Pauza

— Sən son dərəcə sadələvh, hər şeyə inanan, tez aldanan adamsan, Mahmud.

— Sadələvhləri aldadan onların ürəklərinin təmizliyidi. Məkrdən, hiylədən, riyadan, birləkdən uzaqlığıdı. Ünsiyyətə girdiyi şarlatanlar yox.

— Davranış və hərəkətlərində orijinallıq elementləri var. Orijinallıq insanları bir-birilərdən fərqləndirən başlıca şərtidir, Yazgül.

Mahmud Yazgülü əvvəl rişxəndlə, sonra kinli-kinli süzür. Ani fikrə gedir. Alnını ovuşdurur.

— Çox dolaşlıq və ziddiyyətli danışsən. Bu sözlərlə həm mənə hücum keçirsən, həm də dolayısıyla özünə haqq qazandırmağa çalışsən. Danışığın məzmununda hiyləgərlik də duyulur. (*Mahmud gözlənilmədən nitqinə ara verir. Gözlərində bir yazıqlıq duyulur*). Sənin xilqətdə qadın təsəvvür eləmirəm. Doğduqların da sənə tək... Yox! Yox ola bilməz... Onlar ananın himayəsində yaşayıblar. İnanıram, nə görüblər, onu da götürəcəklər.

Yazgül ucadan qəhqəhə çəkir.

— Əcəb fanatiksən...

Mahmudun daxili səsi: Xudaya, bir zamanlar gözəlliyilə öyündüyüm, bir yastığa baş qoyduğum, körpə tək əzizlədiyim, inandığım, hissım, ruhum sandığım qadın mənəvi cəhətdən nə qədər eybəcərmiş?! Mən necə kor olmuşam, onu vaxtında tanıyamamışam. Hisslərim necə kobudmuş ki, ürəyindən keçənləri duymamışam. İlk xoşbəxtlik sandığımız anlar... İlahi, hərdən düşünürəm, mənə bir zaman yaxın, doğma olan Yazgüldə bu qədər müştəbehlik, təkəbbürlük hardandı? Canında bu hissələri yaşadanlarla narkomanlar arasında nə fərq var?

— Mən gedirəm, Mahmud, gələcəm. Nə qədər atılıb-düşsən də qızlardan birini səndən alacam.

Yazgül gedir. Mahmud evə gəlir. Bərk əsəbidir. Divardan asılan saata baxır. Saat on doqquzu göstərir.

Mahmudun daxili səsi: Bu, nadan həyatımıza zəhər qatacaq... Uşaqların ruhunu sarsıdacaq. Hisslərini, duyğularını donduracaq. Aman Allah... Gör, nələr baş verəcək?... Anam Yazgülün istəyinə dözərmi? Bəs Atlas?.. Qızlar Yazgülü qəbul eləyərlərmi? İnanmıram...

Qapı açılır. Lətifə, Atlas, Aqil qabaqda, qızlar da onların ardınca gəlirlər. Lətifə oğlunu halsız görür.

Lətifə: Sənə nə olub, Mahmud? Sən belə deyildin? Təzə sözsöhbət ortaya çıxmayıb ki?

Mahmud: Hə... Nədənsə halım dəyişdi.

Atlas: Nəsə olub? Elə-belə hal dəyişməz.

Aqil: Soyuqlamamısan?

Mahmud: Yox...

Qızlar öz otaqlarına çəkilirlər. Hamı narahatdır.

Lətifə: Oğlum, yoxsa, telefonda sənə söz deyən olub?

Mahmud: Yox, ana. Yenə Yazgüllə görüşdüm.

Hamı təəccüblənir, bir-birilərinin üzlərinə baxırlar.

Atlas: Nə? Onun burda nə iti azıb?

Mahmud: Qızlardan birini istəyir.

Lətifə: Ona o uşaqların kəsili dırnaqlarını da vermərəm.

Mahmud: Uşaqlar onu istəyərlərmi?

Lətifə: Ədə, yox... Onu ağına da gətirmə.

Atlas: “İt hürər, karvan keçər”. Mən də deyirəm, niyə əsəbi-sən?

Pauza

Aqil: Əvvəla, qızlarda ana hissi yoxdu. Onlar gözlərini açıb Lətifə xalayla Atlası görüblər. İkincisi də, qızlar Yazgülün kimliyini bilsələr... Üçüncüsü də, onlar heç vaxt Yazgülü görməyiblər. Doğrudu, gəlib səs-küy sala bilər. Baş ağrıdar. Ancaq hamısı boş şeydi.

Lətifə süfrə açır. Qızları da şama dəvət eləyir. Hər kəs süfrədə öz yerini tutur.

Günay: Nənə, qız yalan danışar?

Mahmud Günayın üzünə baxır.

Lətifə: Yox, ömrüm-günüm. Yalan pis şeydi. Adamı alçaldır.

Günay: Elədisə, qonşumuz Ema niyə yalan danışır?

Aygün: Ema həm də oğrudu.

Mahmud: Siz onu hardan bildiz?

Qırx doqquzuncu bölüm

Aygün: Ema Rayanın çantasına girdi. Gözlərimlə gördüm. Kitabını götürdü. Raya kitabı axtaranda Ema başladı and içməyə. Dedi, mənim xəbərim yoxdu. Mən də utandım üzünə vurmağa.

Pauza

Mahmud: Oğurluq cinayətdi. Uşaq vaxtı oğurluğa öyrənən əli, yalana vərdiş eləyən dili, qızlarım, böyüyəndə kəsmək olmur. Adam şirnikir, daha böyük yalanlar deyir, oğurluqlar eləyir. Hər ikisi pis vərdişdi.

Günay: Bilirik, ata.

Aygün: Oğurluq üstə adamı tutur, türməyə salırlar.

Lətifə: Mən elə qızlar böyütməmişəm. Onlar yalan danışalar. Oğurluq eləyələr.

Mahmud: Bəlkə heç ata-analarının Rayanın oğurluğundan xəbəri yoxdu.

Günay: Yalançı həmişə, hər yerdə yalan danışa bilər. Hamı da ona pis baxar, eləmi?

Aygün: Oğurluq da eləyə bilər.

Mahmud: Doğru fikirləşirsiniz, qızlarım.

Kadr dəyişir. Mahmudun iş yeri. Telefonuna zəng gəlir. Nömrəyə baxır. Tanımır. Cavab vermir. Telefon qapanır. Yenidən səsələnir. Mahmud telefonu açır. Qadın səsi eşidilir. Səs ona tanış gəlir. Ani dayanır. Solmazın səsini tanıyır.

Mahmud: Eşidirəm, Solmaz xanım.

Solmaz: Təşəkkür eləyirəm. Mahmud, səni narahat elədiyim üçün məni bağışla. O gün qapı arxasından Yazgüllə sənin söhbətini dinlədim. Sonra Yazgülə əsəbiləşdim. Səbrim çatmadı, onu gözləmədən çıxıb getdim. Biləsən ki, sənə zəng çalmağa vadar eləyən vicdanımdı. Sən düz yoldasan... Günahsızsan... Yazgül bədbəxttdi. Qulyabanıdı. Qızlardan hansını səndən qoparsa, onu da öz yoluna salacaq. *(Kövrəlir)* Zavallı qızı bədbəxt eləyəcək.

— Adam acanda iştahası böyük olur. Nə danışır, danışsın... Talelərini qızlar özləri müəyyənləşdirəcəklər.

Pauza

— Sizin söhbətlərinizi eşitdikcə, ürəyim titrəyirdi. Sağ olun, ürəyimcə danışdız.

— Uşaq dünyaya gətirmək, hələ valideyn olmaq demək deyil.

— Səzdən bir xahişim də var.

— Buyurun.

— Sizə zəng etməyimi Yazgül bilməsin. Həyasız qadındı! Əgər ona qadın demək mümkünsə...

— Səmimisizsə, deyin, onda elə adamla rəfiqəlik niyə eləyirsiniz?

— Rəfiqə deyiləm. Təzə tanışq. Onun övladlarına münasibəti mənə çox şey dedi... İstəmirəm, o, mənim üstümə sürüb gəlsin. Qanımlı qaraltsın. Kefimə soğan doğrasın.

— Narahat olmayın...

Telefon qapanır. Mahmud fikrə gedir.

Kadr dəyişir. Axşama az qalır. Mahmud evə gəlir. Bir stəkan çay içir. Qapı bərk döyülür. Hamı bir-birinin üzünə təəccüblə baxır.

Mahmud qapını açır. O, qarşısında yenə Yazgüllü görür. Əsəbiləşir. Yazgül otağa daxil olur.

Aygün: Aaa... İcazəsiz-filansız.

Günay: Naxalka.

Mahmud (*qəzəblə Yazgülə*): O məsələ qapanmadı?

— Yox... Mənim istəyim, istəydi. Mən ertədən də gələ bilərdim. Gəlişimi axşama saldım ki, həm qızlarımı görüm, həm də qəti sözüümü deyək.

— Çox gözəl... (*Mahmud ani fikrə gedir, sözünün ardına keçirir*) Biz səni evə buraxmaya da bilərdik... İndi də gec deyil. Səni yola sala bilərəm. Bir halda ki, gəlmisən, məsələyə nöqtə qoyaq... Biləsən ki, sənə istəyin tək mənim razılığım ilə həll oluna bilməz. Bu məsələdə aidiyyəti adamların da fikirləri nəzərə alınmalıdır.

— Mənə dəxli yoxdu.

— (*anasına*) Ana, bu xanım bizdən uşaq tələb eləyir. O gün də sizə bu barədə dedim. Görünür, inadından dönmək istəmir.

Pauza

Lətifə (*astadan*): Oğlum, əvvəla, qanunvericilik var. Biz çox şey tələb eləyə bilərik. Hüquqa əsaslanmalıyıq. İkincisi, uşaqlar böyüyüblər. Onların istəkləri başlıca şərti. Üçüncüsü də, uşaq istəyəndisə, xanım dilbilməz, dünyadan xəbərsiz körpələrdən doğum evində nəyə görə imtina eləyirdi? Bircə dəfə “Övladım var” deyər onların halını xəbər alıbmı? Nə isə... Oğlum, Günayla Aygün eşidirlər. Onlar istəyirlərsə, gəl, biz mane olmayaq. Qərarı uşaqlar özləri versinlər.

Mahmud başını aşağı salır.

Mahmud: Günay, Aygün, bu xanım sizi dünyaya gətirən Yazgüldü. Eşitdiyimə görə, həyatımızın bir çox məqamlarıyla özünüz də tanışsınız. Bu xanım bir dəfə də sizin barədə mənimlə söhbətə oturub. Mənim fikrimdən xəbərdardı. Bu ev sizindi. Siz burda da qala bilərsiz, istəsəniz, onunla da gedə bilərsiz.

Günayla Aygün diqqətlə Yazgülü süzülər.

Günay: Xanım, soruşmaq istəyirəm. Siz kimsiz?

Yazgül: Sizin ananız.

Aygün: Bizim anamız Lətifədi, Atlasdı.

Yazgül: Lətifə nənəniz, Atlassa bibinizdi. Sizə düzgün məlumat verməyiblər.

Günay: Onu bilirik. Bizdən doğum evindəcə imtina eləyəndə, anamız olduğunu bilmirdin?

Yazgül: O zaman əsəbi olmuşam.

Aygün: Sonralar — neçə illərdə barəmizdə heç düşündünmi?

Yazgül: Cavanlıq səhvidi.

Aygün: Cavanlıqda ərinə, övladlarını atıb sevgi, qocalıqda uşaq axtarandan arvad olmur, nəinki ana.

Yazgül: Sizi aldadıblar. Sizlə mənim aramı vurmağa çalışıblar.

Pauza

Günay: Bizə hər şeyi səni doğan qadın deyib. O qadın ki, ləyaqətsizliyinə görə səndən imtina eləyib... Kimliyini bilirsənmi? Sənin azacıq ləyaqətin olsaydı, “Sizi axtarıram” deyər bu qarpını elə saymazayana döyməzdin.

Qızların dedikləri Mahmudun da, Lətifənin də ürəklərincə olur. Ata gülümsünür. Qızların atalarına xoş münasibətlərini həzm eləyəmməyən Yazgül əsəblərini cilovlayammayı, qışqırır.

Yazgül: Bəsdirin, sizin dünyadan xəbəriniz yoxdu! Düşük-düşük sözlərlə başınızı elə doldurublar ki, sizi mənə qarşı elə çeviriblər ki, hər ikiniz bu gün mənə düşmən kimi baxırsınız. Mən heç vaxt kef adamı olmamışam. Hansı ağı başında olan qadın isti yuvasını, doğmaca balalarını atar? Əvəzində gün-axşamcan orda-burda sülənər?

Lətifə (*saymazyanə*): Avazın yaxşısı, oxuduğun Quran olsa.

Yazgül (*sözü eşitməzliyə vuraraq*): Yekə qızlarsız, boy-buxununuz, göz parladan sir-sifətləriniz var. Ancaq aqlınız yoxdu. Nə böyük qanırsız, nə də kiçik... (*üzünü gah Mahmuda, gah da Lətifəyə tutaraq*) Siz boyda adamlar, görün, bir əlcə uşaqlara hansı dilləri öyrətmisiz? Heç birinizin dilindən — “Ağıllı olun, ananızla elə danışmayın” cümləsi çıxmır.

Mahmud: Çox üzəğliyi eləmişən.

Günay (*Yazgülə*): Səsinə başına atma! Danışığından görünür, necə adam olduğun.

Aygün: Belə getsə, sən qonşuları bizə güldürəcəksən...

Pauza

Günay: Görünür, içi doludu, boşaltmaq istəyir. Xanım, bura iç boşaldılan yer deyil.

Yazgül (*bir qədər də kükrəyir*): Anaya qarşı çevrilməyi Allah sizə bağışlamaz. Sizi pis öyrədiblər. Niyə başa düşmürsüz ki, doqquz ay mən sizi bətnimdə saxlamışam.

Aygün: Bənövşə nənə də səni elə saxlamışdı?

Mahmud: Sən bunları bətnində kirayəşin kimi saxlamışan.

Yazgül (*qızlara*): Damarlarımızda mənim qanım axır. Allahınızdan qorxun.

Günay: Qanını almağa gəlmisən? Bərəkallah...

Lətifə: Dinmirəm, danışmıram, ayağın yer almasın, Yazgül. Sənin kimliyini anan Bənövşə hamıdan yaxşı tanıyır. Qurtar söz-söhbəti. Məncə qızlar sənə öz sözlərini dedilər.

Yazgül: Hə... Ana! Ana!..

Mahmud: Ana, sənə neyləməliydi? Nə tökərsən aşına...

Yazgül Mahmudu çəp-çəp süzür.

Mahmud (*sakit tərzdə*): Yazgül, bayaqdan qızları da təhqir eləməkdən çəkinmirsən. Hansı ki, Günay da, Aygün də özlərini

və özgələri idarə eləməyə qabildilər. Mən də, anam da, bacım da sənə barəndəki çox şeyi uşaqlardan gizlin saxlamağa çalışmışıq.

Yazgül (*rişxəndlə*): Sizə çox böyük təşəkkürlər.

Pauza

Lətifə: Səbəb sənə arxanca danışmamaq, qızların qəlblərini qırmamaq, onları incik salmamaq olub. Lakin elə vəziyyət yaradırsan ki, biz vaxtıyla taxdıqın, indi də həvəslə geyindiyin maskanı yırtmaq. Belə olmaz, bizi adam yerinə qoymursan, heç olmasa, özünü dəyərləndir.

Yazgül (*dərhal*): Özündən danış. Məni çirkəbə bulama. Nəvələrinə, onlara borcunu ödəmişən.

Lətifə (*başını yelləyərkən*): A ha... Axşam, axşam işimiz düzəldi. Allah, bu günə daş yağdır. Bu nə olsa danışır...

Mahmud: Bununla çənə döyməyə dəyməz.

Kadr dəyişir. Polis məntəqəsi. Yüngül küçə musiqisi çalınır. Mayorla Minayə rəqs eləyirlər.

Mayor: Hay... hay... hay... huy... Əla!

Minayə otaqda bir neçə dəfə fırlanır. Cümşüd başını içəri salır. Mayorla Minayəni oynayan görür. Cümşüdü çiyinləri üstən Əkrəmlə Nüşü də mənzərəni müşahidə eləyirlər. Birdən mayor Cümşüdlə Əkrəmi görür. Çəşir. Tez kreslosunda oturur. Hər şeydən xəbərsiz Minayə bir neçə dəfə də otaqda dövrə vurur. Mayor göz-qaşla ona qapını göstərir. Minayə də əriylə Cümşüdü görüb rəqsi dayandırır.

Cümşüd: Bu nədi, mayor?

Mayor: Nə olub? Rəqs eləyirik... Ayə, nə vaxtdan rəqs eləmək cinayət olub. O da incəsənətin bir növüdü də.

Cümşüd: Qandıraram səni. (*Üzünü Əkrəmə tutaraq*) Ayə, bu gəlin çoxdanın öyrəncəlisidi ki.

Nüşü: Oğlum, iti görüm, qurdu görüm, bu gəlini görməyim. O, sənin olmadı...

Əkrəm: Bəs kimindi?

Nüşü: Mayorun, oğlum, mayorun. Sabah da doğub qoyacaq qucağına. Sən də mayora uşaq saxlamalı olacaqsan.

Əkrəm (*Minayəyə*): Gəl, düş qabağıma, gedək.

Əkrəmlə Minayə qabaqda, Cümşüdlə Nüşü arxada gedirlər. Mayor məyus-məyus onların ardınca baxır.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Yazgüllə Mahmudun, Lətifənin Günay və Aygünün söhbəti davam edir.

Lətifə: Xanım, xoşbəxtlik sağlam ailədə olur. Qarşılığı olmayan yerdə nə normal həyat, nə də səadət olar. Sənsə, o səadəti intim duyğularında yaşatmışsan. İnsanın vəzifəsi də, pulu da ola bilər. Onlar xoşbəxtliyə dəlalət eləmir. İnsanı ucaldan, ona nüfuz qazandıran ağıldı. Səadət ağılı olan şəxslərə nəsib olur.

Yazgül (*qışqıraraq*): Mən çox moizə eşitmişəm!

Lətifə: İndi səndən imtina eləyən anan Bənovşə vaxtıyla “məzəli moizələr” oxusaydı, sən bu günə düşməzdin. Qadının isməti olar...

Pauza

Yazgül: Hə... Ora namusu da daxil elə.

Mahmud: Qadının namusu yox, əməli-salehliyi olar. Hər şeyini itirən kələkbazın nüfuzu olmaz. Bu ailəni sən yerlə-yeksan elədin. Açıq qulağı, eşit: çirkin əməllərinin çirkabını qızların üstə atmağa sənə imkan vermərik! Nə günahların sahibidilər ki, sənə əməllərinin cəfasını onlar çəkələr?

Pauza

Sən hələ ər evində olanda dəfələrlə ləyaqətsiz hərəkətlərini

irad tutmuşdum. Onların nəylə nəticələndi biləcəyini sənə xatırlatmışdım.

Lətifə (*Günayla Aygünə*): Qızlarım, ananızın fikri-zikri sizi özünə oxşatmaqdı. Boş yer axtarır ki, oranı döyəcəlsin. İlk dəfə deyirəm: birlikdə yaşam çağlarında neçə adam zəng edib, ya küçədə qarşımı kəsib bu Yazgülün yüngül əxlaqı, ədəbsiz davranışları barədə mənə danışib. Neçə adamdan pul alıb, qaytarmayıb. Neçə adamın qızlarını çırpışdırıb... Ərindən, qayınanasından oğurluqlar eləyib... Bəyəm, belə də gəlin olur?.. Neçə ailə dağıdıb...

Günay (*təəssüf hissiylə*): Gəl, açıq danışaq... Bizi yanına çağırıb neyləyəcəksən? Özünün kimliyini bizə göstərəcəksən? Bizi də yanına salıb, dünyanı gəzdirəcəksən? Sən özün kimilərin çaldıqları havaçatlara oynamısan. Niyə imkan vermirsən ki, rahat həyatımızı yaşayaq?

Yazgül: Bu nə danışığıdı? Sizin, damarlarımızdakı qan deyil, zəhərdi, zəhər.

Pauza

Aygün: Sənin bura gəlişin Günayla mənə adımı böyük ləkədi.

Yazgül: Necə? Necə? (*Lətifəyə*) Bu da təzə uydurmadı?

Aygün: Sən vaxtıyla ailəni dağıdıb xoşbəxtliyini əldən vermişən. İndi də bizim gələcək həyatımıza soxulmaq fikrindəsən? Sənin üzünə bu gün atamın oxuduqlarını doğma anan da bizə çatdırıb. Başqası desəydi, inanmazdıq. Kimin təqsirkar, kimin düz olduğunu Günayla öz aramızda dəfələrlə götür-qoy eləmişik.

Lətifə: Qanuni əri, iki körpəsi olan qadının sevgi sevdasına düşməsi, yeni xoşbəxtlik yuvası axtarması yerə-göyə sığandırmı?!

Pauza

Aygün: Atamızın hər gün nələr çəkdiyi bizim gözlərimiz

önündə baş verir. Sən öz dəyərin barədə düşün, xanım? Şəxsən mən heç vaxt sənə nəinki ana deyərəm, heç salam da vermərəm.

Günay: Bu nə düşüncədi, Yazgül xanım? Sən hara gedirsən? Elədiklərin barədə özün-özünə hesabat verirsən?!

Lətifə: A qızım, nə hesabat verməliidi? Yoğurmudım, yapmadım, hazırca kökə tapdım! Neylədiklərini vecinə də almır. Atıla-atıla durub gəlib ki, uşaq istəyirəm.

Günay: Ata, bu qadının sözləri mənim kefimi təlx elədi. İcazənizlə, Aygünlə biz düşək həyəətə. Qonşularla söhbət eləyək, bəlkə özümüzə gəldik.

Lətifə: Gedin. Aygün, etiraz eləmirəm, bir şey lazım olsa, xəbər eləyin.

Aygün (Yazgülə): Bizdən əl çək. Adımızı tutma. Yoxsa... Tutsan...

Yazgül duruxur. Susur. Aygünlə Günay otaqdan çıxırlar. Hamı onları gözləriylə müşaiyət eləyir.

Mahmud: Özünü aparammadın. Həyatını zəhərlədin. İndi də gəlmisən, başımızda turp əkəsən?

Yazgül: Sizdən eybəcər adam təsəvvür eləmirəm.

Lətifə: Bərəkallah... Allah görür.

Mahmud: Allah neyləməliidi ki?

Yazgül: Uşaqların da qulaqların doldurmusuz. Unudurlar ki, anasız qızın daim sözü böyüyər...

Pauza

Mahmud: Çox hiyləgərsən, Yazgül. Lap şeytanın ləpirinə ayağını qoyursan. Hiss eləyəndə ki, qarşıdakı səni üstələyir, onda başlayırsan, artıq-əskik danışmağa. Öz dediklərini boynundan ataraq bizə yaxırsan. İftiralar, böhtanlar deyirsən.

Lətifə: Dul arvadların xarakterlərindəki qeybət vərdişlərinə mükəmməl yiyələnmişən, Yazgül. Mənim barəmdəki yersiz,

artıq söz-söhbətləri yığışdır.

Mahmud: Çərənləmək heç kimə fayda vermir. Səni elə vəziyyəətə salaram ki, cəhənnəm odunu kor gözlərinlə görərsən.

Kadr dəyişir. Muradın evi. Əkrəm Minayəylə gəlir. Xavərlə Murad onları qarşılayırlar. Əkrəm qapının yanında dayanır.

Əkrəm: Qızımızdan daha mənə arvad olmaz.

Xavər: Niyə, a bala? Axı o, səni çox sevir.

Əkrəm: Yox... O, mayoru sevir, məni yox...

Murad: Ayə, nə bildin? Bəyəm, Minayənin ürəyinə girmisən, onu da biləsən?

Əkrəm: Kabinetində Minayəylə mayorun rəqs elədiklərini bu gözlərimlə görmüşəm.

Murad gülməkdən qəşş eləyir. Xavər də ona qoşulur. Xeyli güllürlər. Bir təhər özlərini əla alırlar.

Murad: Oğlum, rəqs adamlar üçündü də. Heç qoyun-keçini rəqs eləyən görmüsən?

Xavər: A tövbə, mən də görməmişəm. Gəlin, oturun, isti çayımız, xörəyimiz var.

Minayə: Ana, saxla... Bunlar geridə qalmışlardı. Onlar mədəniyyəət nə qanırlar? Kimlə danışırız? Mən özüm tüpürdüm Əkrəmə. Şəhərdə kişi çatışmazlığıdı. (Üzünü Əkrəmə tutaraq) Məni gətirdin?.. İndi bas bayıra. Kimlərlə oynadığımı özüm bilərəm.

Minayə Əkrəmi qapıdan çıxarır. Murad, Xavər çaşbaş qalırlar.

Kadr dəyişir. Lətifənin evi. Mahmud ürəyində küt ağrı hiss eləyir. Bir qədər özünə toxtaqlıq verir. Yazgül söhbətə başlayır.

Yazgül (*Lətifəyə*): Uşaqlar Mahmuda inanırlar. Bilmirlər ki, onda adamlıq yoxdu. Pul üçün özünü də hərraca qoymağa hazırdı.

Lətifə: Tərbiyəsiz!

Yazgül: Məni məcbur eləmə.

Mahmud: Nəyə?

Yazgül (*saymazcasına*): Mahmud, səndən dəyanət, etibar ummaq?.. Kim umsa, sabah onu da çirkin ayaqların altına alaçaqsan. Siz də unutmayın, Lətifə xanım, gec-tez taleyiniz mənim taleyimə dönəcək.

Pauza

Lətifə: Nadan! Fikirləş, gör nə danışsən? Mahmudu mən sən deyən kimi tərbiyə eləməmişəm. Mahmudun barəsində əl-ləm-qəlləm danışmaqla nəzərə al ki, Günayla Aygünün də adına xələl gətirirsən. O, nə eləyib, ailəsi üçün eləyib.

Əllinci bölüm

Mahmud: Yazgül, sənə baxanda düşünürəm, görəsən, adamın içiylə çöli arasında bu qədər fərq olarmı? İstərdim, Günayla Aygün dediklərimi eşitməsələr də, sən dəhşətli dərəcədə nanəcib olduğunu anlaşırlar.

Pauza

Lətifə: Hərcayı-hərcayı danışqların, Yazgül, sənə qəbrə gedəcək. Nə qədər özünü yuyub yarpız üstə qoysan, sənə inanan olmayacaq. Arxeyin ol, gələcəkdə Günayla Aygün həqiqəti axtarıb üzə çıxaraçaqlar. Görəcəklər, sən kimsən, Mahmud kimdi...

Lətifənin nəfəsi daralır. Aynabəndə çıxır. Kamera onu tez-tez panorama edir.

Mahmud: Oğurluqlarının sayı-hesabı yoxdu. Mənə çox xəyanət eləmişən. O elədiklərinə sonra sən gərək bura ayaq basmaydın.

Yazgül (*kinayəylə*): Dünyada ağı söz kəsən elə bir vicdan, namus sahibi tapırlar ki, oğurluq eləməsin? Hər kəsin həyata bir baxışı var.

Mahmud: Yaman tərs danışsən, Yazgül. Dünya başqa dünyadır. İnsanlar da cürbəcür. Elə götürək, özümüzü. İdeal axtarıyıq. Hərçənd ideal adam yoxdu. Lap təsəvvür eləyək, ideal var. Biz də özümüzdə onlardan ideal seçirik. Seçdiyimizdən nə əxs eləyirik? Heç nə.

Yazgül: Elə qəliz, elə dolaşlıq danışsən ki, Mahmud, nə qədər baş sındırsam da, dediklərinə heç nə anlamıram. Bəlkə də danışdığını özün də anlamırsan. Özünə də gülünc gəlir.

Mahmud: Məndən zəhlən gedir. Mənə hər cür ləkə yaxa bilərsən, hərçənd onu səndən gözləyirəm. Çünki tərslik, qara yaxmaq sənə qanıdadı.

Yazgül: Adamlara yanaş, hamısına bircə-bircə sual ver: “Ömründə bircə dəfə oğurluq eləmişən?” Gör, onda sənə bu sualına necə cavab verəcəklər?

Pauza

Mahmud: Şübhəsiz ki, onların böyük bir hissəsi “hə” deyəcəklər. Doğrudur, bunların da bir hissəsi adam üzünə, acizənə oğurluqlarını uşaqlıqlarıyla əlaqələndirəcəklər. Əvvəlcədən deyim ki, bu cavab ictimai rəydən qaçmağa xidmət eləyəcək. Qalanlar da güya müqəddəs adamlar, onun üçün də “yox” deyəcəklər.

Telefon zəng çalır. Mahmud dəstəyi qaldırır. Bənövşənin səsinə tanıyır.

Mahmud (*qəsdən ad çəkmədən*): Eşidirəm... Buyurun.

Bənövşə: Təcili səninlə görüşmək istəyirəm.

- Nə vaxt?
- Elə indi.
- Gəlirəm.

Mahmud dəstəyi yerinə qoyur.

- Mən təcili işdə olmalıyam. Başqa sözün varmı?
- (*ə sə bi*): Var!... Mahmud, var!..
- Məncə, uşaqlarla bağlı oturmasaq yaxşıdı.
- Gələcəm.

Yazgüllə Mahmud otaqdan çıxırlar. Mahmud maşına əyləşir, Bənövşəylə görüşə gedir.

Kadr dəyişir. O, binanın girəcəyində Bənövşəni görür. Salamlaşırırlar. Bənövşə həyəcanlıdır.

- Eşidirəm, xala.
- Mən bu sözləri Lətifəylə də danışa bilərdim. Qəsdən ona demədim. Qadınlar bir az haylı-küylü olurlar. Oğlum, mənə çatan məlumata görə, Yazgül qızlardan birini oğurlamaq fikrindədi.
- O mümkün olan şey deyil, xala. Narahat olma.
- Özü eləməsə də, nə qədər oğru, quldur var. Onlara elətdirə bilər.
- Qızlar bütün hallarda nəzarətdədilər. Bir də ki adam oğurluğu elə-belə şey deyil.
- Ola bilər ki, hüquq-mühafizə orqanları onu oğurluq kimi dəyərləndirməsinlər. İşə başdansa odu yanaşsınlar. O da qızı aparar, bədbəxt eləyər. İnan, ona mənim də ürəyim dözməz. Mən ölümümdən qorxmuram, biabırçılıqdan, bir də qızların bədbəxtliyindən çəkinirəm.

- Yaxşı, çox sağ ol, mənə ayıq-sayıq saldığın üçün.
- Mən gedim, birdən Yazgül gələr, ikimizi birlikdə görər, şübhələner.

Bənövşə gedir. Mahmud maşına əyləşib evinə gəlir.

Kadr dəyişir. Lətifə evvanda yuyulmuş paltarları sərir. Yazgül qapını döyür. Mahmud qapını açır. Yazgül əyləşir. Söhbət davam eləyir.

Yazgül: Əslində, ağa qara, qaraya ağ deyən o adamlara heç kim inanmır. Müsahibləri onlara heç bir söz deməsələr də, ən azından ağız büzəcəklər... Ona görə də çox da göydən getmə, Mahmud.

Mahmud: Bəli, o fikrinə şərəkəm. Ona da inanıram ki, elənçiklərin vicdanı təsəvvürolunmaz girdabın içindədi...

Lətifə: Danışıqlarınızı aynabənddə eşidirdim... Riyakarları, dələduzları bir az da qurcalasan, özlərini ləyaqət və şərəfdən yoğrulmuş nadir nüsxə sanacaqlar. Vallah-billah, bu dünyanı belə gördüyümdən, cəmiyyətdə düz adamın varlığına şübhə eləyirəm. Bu dediklərimi qərubsizliyə salmayın. Onların hamısı mənim lupamda elə görünənlərdir. Ola bilər ki, sənə lupan mənim lupamdakıları baş-ayaq göstərsin, Yazgül.

Pauza

Yazgül: Siz xatagün adamsız, Lətifə xanım. Sənə oğluna qulaq kəsilmək üzünü dünyanın, insanların əleyhinə çevirməkdə. Mən görürəm ki, siz ana-bala təkə halına-xislətinə bələd olduğunuz insanlara yox, həm də dünyaya, cəmiyyətə qarşısız. Tək mənə yox. Sizə yazığım gəlir.

Lətifə: Hərçənd o günahsızdı. Bərəkallah anana!

Yazgül: Anamın adını çəkmə! Bir az da qurcalasam, siz Yarananınıza da xəyanət eləyə bilərsiniz.

Lətifə: Sən çərənləyirsən. Boş-boş sözlərlə şələni şüləyə,

şüləni də şələyə qatmaqla əsas hədəfdən yayınmağa çalışırsan.

Yazgül: Nə hədəf? Sən doğduqlarımı əlimdən alırsan. Sonra da mənə...

Lətifə: Doğduqların səni deyirmi?

Mahmud: Doğmaqla ana olmaq...

Lətifə: Niyə başa düşmək istəmirsən ki, anlamadığın, mahiyyətini cikinə-bikinə qədər bilmədiyini şeylər barədə danışmaq cəfənglikdi. Üzün-üzümü, gözün-gözümü bizi az qala ana-bala şeytanla eyniləşdirdin, Yazgül. Əvvəl fikirləş, sonra danış.

Pauza

Mahmud: Həqiqətə söykənilib ağız açan adam heç vaxt yalan danışmaz.

Lətifə: Mahmud, mən həyəətə düşürəm. Qızlardan nigaranam. Bir azdan onlarla gələcəm.

Lətifə gedir.

Mahmud: Oldu, ana.

Yazgül: Çənəgirlik eləməklə yenə məni dolaşdırırsan.

Mahmud (*yüngülçə gülümsünür və təəssüf hissiylə*): Dünyanın özü dolaşıqdı. Ağızbaşına danışsan bədbəxtdən nə umasan?

— Özümdən çox müştəbəhsən.

— Səsini kəs, dinməz otur. Sən kimlərin yanında nə elədiklərini danışsan, onda içini açıb tökmüş olacaqsan. Hamını hövsələdən çıxaracaqsan.

— Bir halda ki belədi, qaxıl otur yerində, “Ömründə bir şey oğurlamısanmı?” sualına cavab ver. Bu sualın cavabı nə olacaq?

— Nə olacaq? Əlbəttə ki, hə... Oğurlamışam. Özü də vaxtasırı. Firsət düşdükcə.

— A ha... Nə və necə oğurladığımı açma bilərsən?

— Açaram, olan şeyi danışmaq, o qədər də qəbahət deyil, Yazgül. Şübhə eləmirəm oğurluqlarımın bir detalını açsam, sən

mənə növbəti suallarını verəcəksən. Mən də onları bircə-bircə açmalı olacam. Onda məndən birə-yüz zəhlən gedəcək... Gedir-getsin. Heç nədən çəkinmirəm.

Pauza

— Təzə ailə qurduğumuz vaxtları xatırla. Onda hər ikimiz yalnız romantik həyat yaşayırdıq. Bir-birimizə səadətdən, etibardan, dəyanətdən, vəfadən, nədən, nədən dəm vururduq. Sən kommersiyayla məşğul olurdun. Əlin yaxşı gətirirdi. Hər axşam evə cibləri dolu gəlirdin. Çatan kimi mənə yaxınlaşmadan gətirdiyin pulları stolun üstə tökür, onları çin-çin yığır, sayır, ortasından bağlayır, sıgallayırdın.

— Neyləməliydim? Bəyəm onları sənə vermirdim? Yad adama verməliydim?

— Yox verirdin. Hələ üstəlik, “Bunları qoy evə... Yaman günümüzün yarağıdı” deyirdin. Ancaq bircə manat üstündən götürüb mənə vermirdin. Gözlərim o pulların dalınca qalırdı. Mən nəfsimi saxlayamıdım. Pulun üstündən götürdüm. Doğrudu, mən “götürdüm” deyirəm, sən adını “oğurladın” qoyacaqsan. Sonralar tez-tez bu hallar təkrarlandı. Adətkarə çevrildim. Gözlərim tutuldu. Oğurladığım pulların miqdarını qaldırdım. Əvvəllər beş, on, yüz, min manatıydısa, sonra paçkaya çevrildi. Onda sən oğurluq elədiyimi anladın və öz adıyla da çağırısı oldun.

— Sən o pulları məndən oğurlayıb kimlərə məsrəf eləyirdin?

— Özümə, anama, bacı-qardaşlarıma.

Pauza

— Oğurlayınca onu mənə deyə bilməzdin? Mən o pulları sənə ürəklə verərdim. Həm özüm razı qalardım, həm də halalımıza haram qatmazdıq.

— Niyə də deməliydim? Bəyəm ər-arvad deyildik? Əmlaka hüququm yoxıydı?

— Xeyr. Hər şey açıq olmalıydı... Mən sənə oğurluqlarını çox xatırlatmışam. Həmişə də elədiklərini boynundan atmağa

çalışırdın. Gələcək övladlarından, həyatını sənə bəxş eləyən ərindən oğurlayıb bacı-qardaşına, anana vermək... Bunu halala çevirmək olmazdı?

— Oğurluq yolunu tutmağa mənə sən məcbur elədin.

— Yazgül, onsuz da bizim ailəmiz dağılıb. Biz gizlinlərimizi nə qədər başqalarından sirr saxlamağa çalışsaq da, hamı vəziyyətimizi bizdən yaxşı bilir. İllər boyu qurub-tikdiyimiz yuva istəsək də, istəməsək də alt-üst oldu. Neyləmək olar? Pisd, yaxşıdı, bu da bizim qismətimizdi. Qismətimizə qane olmalıyıq... Sən axır ki, oğurluğunu etiraf elədin.

— Bəyəm, sən oğurluq eləməmişən?

Qapı döyülür. Mahmud qapını açır. Aqil içəri girir. Yazgüli görcək hiddətlənir.

Aqil: Burda nə gəzirsən, Yazgül?

Yazgül: Onu özüm bilərəm.

Aqil: Mühafizə orqanlarına məlumat daxil olub, Mahmud.

Mahmud: Nə məlumat?

Aqil: Yazgül qızları oğurlamaq niyyətindədi.

Yazgül: Bircə bu qalmışdı, mənə yaxılmamış.

Aqil: Əl atmadığın, özünə yaxmadığın çirkab varmı, ləyaqətsiz qadın. Səni özüm məhv eləyəyəm. Bəsd, alçaq, bu ailənin başı üzərində qılınc oynatdığın.

Yazgül: O yalandı. Onu sübut eləmək lazımdı.

Mahmud: Əsəbiləşmə... O məlumatla neçə gündü mən də tanışam... Baş xarab olanda, adam öz yaşamında da bir mənə görmür. Yazgül də elə. Qanmır ki, qızlarının həyatı, xoşbəxt yaşamı həm də onundu.

Aqil: Mən gedirəm, gəldim sənə deyim ki, qızlardan muğayət olasan.

Yazgülün daxili səsi: Bütün hallarda mən uduzdum... Qızlar

da məndən üz döndərib. Mənimlə danışmaq belə istəmirlər. Günah görünür özümdədi, mənim kor aqibətim.

Aqil gedir. Yazgül çaş qalır. Mahmud Yazgüllə olan söhbətinin davamına keçir.

— Eləmişəm, Yazgül... Cavanıydım... İş yerimə gözəl, göyçək qadın gəldi. Adı Fərəhiydi. Varlığıyla, boy-buxunuyla, incə-mincə hərəkətləriylə, bir sözlə, qadınlara məxsus bütün gözəlliyilə mənə özünə heyran elədi. Yavaş-yavaş münasibətlərimiz istiləşməyə başladı. Son zirvəyə qalxdı.

— A ha... Açıl-tökül...

— Bir də ayıldım ki, ay dadi-bidad, bu Fərəhin mənə yaxşılığı, səmimiyyət və nəzakəti madiyyatmış. Hisslərimin koranaylığından mən onu yetərinə anlamamışdım. Niyyətimizin qaralıq nöqtələri hissiyatımızın təmizliyinə, ülviliyinə salmaya bilməzdi... Münasibətlərimizdən istifadə eləyib o, məndən çəkməyə başladı.

Pauza

Fikirləşdim və bir zaman ona aldığım brilyant komplekti oğurladım. Fərəh komplekti qoyduğu yerdə tapammayanda səsküylə aləmi bürüdü. Komplekti mənim oğurlamam onun ağına da gəlmədi.

— Utanma, de. Mən ona təbii baxıram.

— Qadın oğurluğu əri Şamxaldan gördü. Şamxal nə qədər and-misaf eləsə də, Fərəh fikrindən dönmədi. Mən hər dəfə ona ürək-dirək verirdim. Hərdən bir “Komplekti ərini yox, başqaları da götürə bilər” deyirdim.

— Dinsizin qarşısına imansız çıxar, Mahmud.

— Hələ arsız-arsız Zeynəb qarından iqtibaslar da gətirirdim: “Mal bir yerə, iman min yerə”. Hərdən mənə həyəcan basırdı. Bilirsən niyə?

— Yoox...

— Fərəh azacıq beynini qurcalasaydı, mənimlə görüşdüyü anları, hərəkətlərimi məntiqinin aynasına ötürsəydi, onda mənim də it sifətim açılardı. Fərəh də mənə “A biqeyrət, oğurlayacaqdınsa, niyə mənə alırdın o andıra qalmışı?” deyərdi.

— Hə, ona inanıram. Sənə nə desə, haqqı vardı.

— Nə qədər boynumdan atsam da, and-misaf eləsəm də, xeyri olmayacaqdı. Onda başlanan tufanın qudurğan dalğaları daha şahə qalxacaqdı. Buna baxmayaraq, ər-arvad arasında qırhaqır, zırhazır, dartma yaxam cırıldı qopanda mən hərdən qalı yatıran qiyafəsinə girdim.

Pauza

Fərəhin əri Şamxala “Əşi, dözümlü ol, ər-arvad arasında sözsöhbət olar” deyirdim. Sonra da üzümü Fərəhə tuturdum: Fərəh, səbrli ol, bəlkə ərini incitmişən, sözünə baxmamısan, tələblərini ödəməmişən, o da səni sanmaq üçün tikana əl atıb. Yəqin ki, bir azdan qaytarar.

Ekran yavaş-yavaş qaralır, sonra tədricən ağarır. Mahmudun gözləri önüdə hadisə canlanır.

Şamxal: Ayə, Mahmud, sənın başın xarabdı. Mən arvadımdan oğurluqmu eləyəcəm? Elə bil, başıma benzin töküüb od vurdun.

Fərəh (ərinə): Ay yaramaz, azmı məndən oğurluq eləmişən? Pul kisəmin dalına keçdiyin yadındadı? İndi də heç nədən Mahmudun üstə düşürsən?

Şamxal (arvadına): Səndən oğurluq eləyənin lap atasına lənət! Bəyəm, ər-arvad arasında ayırı-seçkilik olar? Gizlin hərəkət eləyərlər?

Fərəh: Eləyərlər. Onda da boynuna almırdın, elə indi də. Səndə kişilik hardandı?

Ekran yavaş-yavaş qaralır. Ekran ağarır. Mahmud sözünə davam edir.

Mahmud: Bu mənə imkan verdi ki, qadınla əri arasındakı söhbəti həm qızışdırım, həm də özümə yönələcəkliyi sifira endirim. Sözümdən razı qalan qadın fikrini ərinə sərt şəkildə bildirdi. Ər məğlub olmaq, qadınsa qələbə bayrağını qaldırmaq üzrəydi. Bu məğlubıyyət kişiyə yangı, əsəb, hirs, qəzəb, mənə qeyri-adi ləzzət, həzz gətirirdi.

Yazgül: Maraqlı uydurmadı.

— Komplekti oğurladığım günün səhəri lombarda qoyub pulun bir hissəsini də alaraq dalına keçmişdim. Görürsən, burda neçə adamın oğurluğu üzə çıxdı.

Pauza

— Açıqla... Mən də bilim, Mahmud.

— Birincisi, Şamxal həmişə Fərəhdən, ikincisi, Fərəh məndən, üçüncüsü də, mən bilavasitə Fərəhdən, bilvasitə isə Şamxaldan oğurluq eləmişik... Ərlə arvad arasındakı iş məhkəməyə qədər gedib çıxdı. Hətta şahid sifətiylə məni də dəvət elədilər. Həqiqətin ağzına daş basıb Fərəhin tərəfində dayandım.

— Alçaqlığına bələdəm.

— Ona görə danışırım ki, məni yaxşı tanıyasan.

— Sonrası.

— Məhkəmədəki çıxışım zamanı hərdən nitqimə bəlağətli sözlər də əlavə eliyirdim. Hakim birdən məni saxladı.

— Hakim demədi ki, həyasızlıq eləmə?

Pauza

— Dedi, “Fantastikaya uyma, bura sənın üçün kənd klubu deyil ki, oba-qara görməyən adamlara özünü göstərib əl vurdurasan”. Hakimın ayıqlığını hiss eləyib susdum. Sonralar anladım ki, Fərəh ərindən oğurladıqlarından məhkəməyə də görüm-baxım eləyibmiş... Yoxsa, məhkəmə məni də cinayətə çıxara,

mühakimə eləyərdi.

— Quraman çox maraqlıdı, Mahmud.

— Bunun üçün də nə utanıb-qızarır, xəcalət çəkir, nə də özümü vicdansız sayıram, Yazgül. Tutduğum işdən indi peşman da deyiləm...

Kadr dəyişir. Mayor kabinetdədir. Minayə, Murad və Xavər içəri daxil olurlar. Mayor təəccüblənir.

Mayor: Eşidirəm sizi...

Murad: Minayəni sənə görə gətirib atdılar üstümüzə.

Mayor: Mənə görə niyə?

Xavər: Özünü avamlığa vurma, mayor. Minayəylə pişim-pişim eləmişən.

Murad: Xəlvəti pişim-pişim özü də cinayətdi.

Mayor: Mənə hüquq dərsi verməyin.

Minayə: Sürtüşməmişik?

Mayor: Allah! Allah! Cümşüd bunların yanında toya getməliymiş... (*üzünü Minayəyə tutaraq*) Başqa neyləmişik.

Minayə: Cümşüdgil gəlməsəydilər, sən çox şey eləyə bilərdin.

Mayor: Minayə xanım, sən mənim içimə girmişdin?

Əlli birinci bölüm

Xavər: O nə danışdı, əə? O qədər sənin kimi mayor şalvarı çıxarmışam ki... Qızla sürtüşmüşən, götür, o da olsun arvadın.

Mayor: Xanım, mənim arvadım-uşağım var.

Murad: Bizə dəxli yoxdu. Gedirik cənab prokurorun kabinetinə. Deyəcək Minayəni... Minayə də duracaq üzünə. Bunu istəyirsən?..

Mayor: İşə düşmədim.

Xavər: Bunun bir yolu var, mayor. Cəriməsin ödə?

Mayor: Nə?!

Minayə: Səsini başına atıb, boğazını cırma. Sürtüşəndə bil-məliydin.

Mayor: Nə qədər?

Minayə: Onu atamla, anamla danış.

Murad (*dərhal*): Beş kifayət elər.

Mayor: Beş nə?

Xavər: Beş min...

Mayor: Bir sürtüşə.

Murad: Özün bil. Ağa durur, ağacan durur.

Mayor seyfi açır. Beş min verir. Murad, Xavər və Minayə otaqdan çıxır.

Mayor (*öz-özünə*): Xata üz verəndə quymaq diş sındırır. Dincəldim. İndi gedə bilər arvad-uşağın yanına.

Mayor kabinetdən çıxır.

Kadr dəyişir. Murad, Xavər və Minayə polis məntəqəsinin həyətidən çıxırlar. Murad ayaq saxlayır.

Murad: Ziyanın yarısından... Cümşüd verməsə də, əvəzini mayordan qopardıq.

Xavər: Əşi, Zeynəb qarı yaxşı deyib: “Sən Allahınla olsun, Allah da səninlə olar”. Hi... hi... hi...

Minayə: Ana, belə çıxır ki, siz məni hərraca qoymusuz? Siz xoşbəxtliyimi pulla dəyiş-düyüşə girişmisiz.

Murad: Bala, niyə elə düşünürsən? Hər şeyin öz dəyəri var. Pul sənə də lazımdı, elə bizə də. Pul olmasa, qarın doyar? Pulu

olsaydı, Əkrəmdə oturardın da. Da biz mayoru niyə sıxma-boğmaya salırdıq ki?

Xavər: Bu yaşa gəlmişəm, qızım, pulda olan kəraməti, bax, bu dədəndə də görməmişəm.

Murad: Sən də ağ eləmə, arvad... Bir də ki qızım, yadında saxla, ata-at, tuta-tut zəmanəsidir, gərək qazanmağı bacarasan. Burda nə var ki? Hamını tora salan mayora da biz tor atdıq. Cəsarəti, kişiliyi vardısı düşməyirdi. Azacıq xox eləyən kimi düşdü ortaya... Bacarana baş qurban...

Kadr dəyişir. Yazgüllə Mahmudun söhbəti davam edir.

Yazgül nifrətlə Mahmuda baxır. Sonra nə düşünürsə, yavaş-yavaş nifrət hissini xoşhallıqla əvəzləyir.

— Dediklərinlə mənə vid göstərmək iddiasındasan, Mahmud? Sənin vicdanın olsaydı, həqiqəti məhkəmədə açıb danışardın. Dələduzluq, ev yıxanlıq eləməzdin.

— Bəs sən niyə həqiqəti söyləməkdən qaçırsan?

— Məhkəmə qurulsaydı, mən çıxışımı başqa cürə qurardım.

— Necə? Fərəh məndən istifadə eləmək fikrində bulunubsa, mən ona adekvat cavab verməməliydim?

— Adə, mən səni tanımamışam, əcəb...

— O nə çirkin sözdü, Yazgül?

— *(hiddətlə)* Qəlb sızıldan təəssüratlar... “Sən filan-filan” demək, kiminsə qəlbini qırmaq, böhtanlamaq, şərləmək heç kəsə fayda gətirməz, Mahmud. Heç sənə də.

Pauza

— Mənə deyə bilərsən, onsuz da bizim baxışlarımız, eyni məsələyə münasibətlərimiz üst-üstə düşmür, ziddiyyətli. Sən özün kimsən ki, mənə ağıl verəsən? Biz birdəfəlik ayrılışıq.

— Sən nadansan. Nadan olaraq da qalacaqsan.

— Səninlə barışan yoxdu, Yazgül. Mənim səninlə nisbətən

xoş rəftarıma səbəb qızlarımdı. Biz başqa-başqa adamlarıq. Sənin fəlakətlər doğuran sifətin var.

Yazgülün sifəti bozarır, ürəyi birdən-birə çirpiməyə başlayır. Bir an nitqinə ara verir, sonra hürkək və coşğun halda ayağa qalxır, ayaqlarını sürüyə-sürüyə pəncərəyə tərəf gedir. Müvazinətini itirərək səndələyir. Əlini divara dirəyərək özünü yıxılmaqdan güc-bələylə saxlayır.

— Mən birdəfəlik gedirəm. Qızlar sizin tərəfinizdədilər. Biz “Kim haqlıdı?” sualına cavabı yüz dəfələrlə vermişik. Bir də o əcaib sualı eşitmək istəmirəm. Təkcə onu bilirəm ki, günahsız qızlardı.

Yazgül gedir.

Kadr dəyişir. Günayla Aygün parkda gəzişirlər. Rəngbərəng çiçəklərə, güllərə baxır, səhərin təmiz rahiyyəli havasından alırlar. Pərvizlə Pərvaz Günayla Aygünə yaxınlaşırlar.

Günay: Bacı, bilirsənmi, bu oğlanlar neçə vaxtdı, bizi qara-baqara izləyirlər. Hara üz tuturuqsa, bizim ardımızca gəlirlər. Nəsə onların bizə deyiləcək sözləri var... Səncə, səhvə yol vermərəm ki?

Aygün: Yoox... Mən də elə düşünürəm. Qarşılaşanda, halları dəyişir. Yamanca utancaqdılar. Həmişə üz-gözlərində çəkin-cəkklik duyulur.

— Bəlkə qayıdaq, gedək evə.

Pauza

— Nə vaxta qədər onlardan qaçmalıyıq? İmkan verək, sözlərini deyib, cavablarını alsınlar. Canımız da söz-söhbətdən birdəfəlik qurtarsın.

— Onda tələsməyə. Qoyaq içlərindəkiləri açıb töksünlər.

Pərvizlə Pərvaz onlara yaxınlaşırlar. Pərviz Pərvazı dümsükləyir və göz-qasıyla qızlara niyyətlərini bildirirlər. Pərvaz çəkinir.

Pərvaz (*Pərvizə*): Utanıram, özün aç. (*Him-cimləri qızlar kənardan hiss eləyirlər. Pərvaz içi titrəyə-titrəyə, səsi göriləgərilə, nəfəsi tənqişə-tənqişə*) Sabahınız xeyir, qızlar.

Günay (*Pərvizi sezərək*): Aqibətiniz xeyir.

Pərviz: Qızlar, sizə sözümlərim var. İcazənizlə...

Aygün: Bizə nə sözümlərim ola bilər ki?

Pərvaz: Xanımlar... Hiss eləyirsiniz, eləmirsiniz, deyəmmərik. Neçə vaxtdı, biz sizin ardınızca gəzirik.

Günay: Çox nahaq. Siz kim, biz kim?

Pərvaz: Bircə dəqiqə sözümlərim deyim, xanımlar, ixtiyar öz əlinizdədi. İstədiyiniz cavabı verə bilərsiniz.

Günay: Buyur. Tez elə, vaxtımız yoxdu.

— Mənim adım Pərvaz, dostumun da adı Pərvizdi.

— Qardaşsınız.

— Yox... Dedim, axı dostuq.

— Axı qardaşlar da dost ola bilər.

— Qəlbimizi sizə açə bilərik?

Aygün: Başə düşmədim.

Pərviz: Biz dost, siz bacı. Mən Günayı, Pərvazsa səni.

Aygün: Nə?

Pərvaz: Biz sizi sevirik.

Aygünlə Günay qəhqəhə çəkdilər.

Günay: Hoptum.

Pərviz (*utancaq halda*): Barənizdə qonşulardan, sizi tanıyanlardan çox soruşmuşuq. Öyrənmişik. Qızlar, elə bilməyin ki, biz hərcayı söz danışırıq. Nənəniz də bizim dediklərimizdən xə-

bərdardı.

Aygün: Nənəmiz nə deyib?

Pərviz: Deyib, onu qızlar özləri bilərlər.

Günay: Yaxşı, bu sözü nənəmizə kim deyib?

Pərvaz: Analarımız.

Aygün: Arxamızca düşməyin. Hər şeyi böyüklərimiz bilər. O məsələ bizlik deyil. Biz də öz sözümlərim dedik.

Qızlar oğlanlardan aralanırlar.

Kadr dəyişir. Pərvizin anası Şahbikəylə Pərvazın anası Xumarə Lətifəylə görüşürlər. Nənəylə analar söhbətləşirlər.

Lətifə: Mən nənə olsam da, qızların sahibi atalarıdır. Mən onsuz heç bir qərar verəmmərəm. Vaxt verin, Mahmudla, Atlasla, elə qızların özləriylə də danışım. Əlaqə saxlarsınız, nəticəsi barədə sizə məlumat verərəm.

Pauza

Xumarə (*astadan*): Deməli, söz kişilərindi.

Lətifə: Kişilər olmasa, biz xanımlar Tanrıya çidarsız çıxarıq. Əlbəttə, həlledici söz onlarındır.

Şahbikə (*hiyləgərliklə*): Elə bizdə də son söz kişilərindi.

Xumarə (*zarafatla*): Arxalarında quyu qazırıq. Sonra da üzərinə hırıldayırıq.

Lətifə: Sizdə bilmirəm, bizdə söz kişisindi.

Xumarə: İndi də gedək kişiləri söhbətə hazırlayırıq.

Şahbikəylə Xumarə gedirlər.

Kadr dəyişir. Axşam. Yollarda şütüyən maşınlar. Mahmudgil yaşayan binanın qarşısında xarici markalı maşın dayanır. Pəncərə qarşısında dayanan Lətifə maşından iki kişinin və iki qadı-

nın düşdüyünü görür. O, Şahbikəylə Xumarəni dərhal tanıyır.

Lətifənin daxili səsi: Aa... Elçilər gəldilər.

Lətifə tələm-tələsik evdə yır-yığış aparır. Qapı döyülür. Lətifə qapını açır. Elçilər qapı ağzında dayanırlar. Salam-kəlam başlanır.

Şahbikə: Ay Lətifə xanım, qonaq qəbul eləyərsizmi?

Lətifə: Buyurun. Kim qonaq qəbul eləmək istəməz ki?

Mahmud yan otaqdan gəlir. Qonaqlarla görüşür. Stullarda əyləşirlər. Mahmud neyləyəcəyini bilmir. Qonaqlar göz-qaşla him-cim eləyirlər.

Qədim: Mahmud, mən düşünürəm ki, biz yaşd olarıq. Bu, o deməkdə ki, sözümlər tutar. Qardaşım, söz oynatmağın mənası yoxdu. Gəlmişiksə, sözümləri də deyəcəyik. Şahbikə mənim xanıma, Pərvizin anasıdır. Mənim oğlum, sənə qızın Günay xeyli müddətdə sevir. (*Qədim İsrəfillə Xumarəni göstərərək sözüünə davam eləyir*) Mən bu İsrəfillə otuz ildən artıqdı dostam. Xumarə də onun xanımadır. Onun xatirini bacım qədər istəyirəm. Təsəvvür elə ki, bir ailəyə. Qalanını İsrəfil desin.

Pauza

İsrəfil: Mənim oğlum Pərvaz da Pərvizlə dostdular. Bir həyətdə böyüyüblər. Nə dövlətli, varlı-hallı adamlarıq, nə də kəsib. Necə deyirlər, ortabab. Bir sözlə, Pərvaz da vurulub Aygünə. Deyirlər, qızlar da bir-birilərinə çox oxşayırlar.

Şahbikə: Öyrənmişəm, oğlanlarla qızlar arasında yaş fərqləri də azdır.

Xumarə: Gəlmişik, sizin xeyir-duanızı alaq. Razılaşsaq, çayınızı da içək.

Şahbikə (*dərhal*): Qızlar da deyirlər, valideynlərimiz bilər.

Xumarə: Bir dəfə də qapınızı döymüşük. Ailə vəziyyətinizi də bilirik.

Mahmud anasının üzünə baxır.

Lətifə (*astadan*): Bizə uyar adamlardılar. Qızlar da “Atamız bilər, biz nə karəyik?” deyirlər.

Mahmud (*Lətifəyə*): Atlasla Aqil, Bənövşə xala necə?

Lətifə: Onlardan da narahat olma. Sən deyən sözə onlar nə deyəcəklər? Söz sənindi.

Mahmud: Qızlar anasızdılar.

Şahbikə: Bilirik.

Mahmud başını aşağı dikir. Fikrə gedir, onun gözləri dolur.

Mahmud: Hamı razıdırsa, için çayınızı, soyutmayın.

Elçilərin üzlərində təbəssüm doğur. Bir-birilərini təbrik eləyirlər.

Kadr dəyişir. Oğlanların anaları qızların əyləşdikləri otağa keçir, qızları bağrılarına basır, üz-gözlərindən öpürlər. Sonra üzükkləri qızların barmaqlarına taxırlar. Ayaqlarının ölçülərini götürülər. Otağa qayıdırlar.

İsrəfil: Mahmud, Zeynəb qarı demişkən, bir ət girdi qazana, oldu yeməli.

Qədim: Biz istərdik, xeyir işi uzağa saxlamayaq. Gələn həftə nişan gətirək. Dostların və bacıların toylarını bir gündə — iyunun ikinci on günlüyündə eləyək.

Mahmud anasının üzünə baxır. Lətifə çiyinlərini çəkir.

Şahbikə: Qohum oluruq, əyri-əskiyimizi də... özümüz yola verməliyik. Qədimin təklifiylə hamımız razıyıq.

Pauza

Xumarə: Mən də elə düşünmə.

Qədim: Mən çoxluğun tərəfində.

Mahmud: Biz də etiraz eləmirik... Çox mübarək...

Çilçiraqbanlı şadlıq sarayı. Əkizlərlə dostların toy məclisləri. Saray adamları doludur. Hamı gülür, danışır, şadlanır. Çalğıcılarla qara kostyumlu, ağ köynəkli, qırmızı qalstuklu bəylər, onların da qollarından bərk-bərk tutaraq özlərinə sıxan, ağ göyərçinləri xatırladan gəlinlər "Vağzalı"nın sədaları altında zala daxil olurlar. Onların hər birinin üzündə təbəssüm, gözlərində sevinc, həyat eşqi parıldayır. Zəlin yuxarı başında gəlinlərlə bəylər, aşağısında müğənnilər əyləşirlər. Oynaq, şux rəqslərin, mahnıların ahənginə valideynlər, bəylər, gəlinlər, qohum-əqrəbalar, dostlar, tanışlar bir yerdə qərar tutammırlar. Atılıb-düşürlər. Sağlıqlar deyilir, qədəhlər qaldırılır. Bir sözlə, hər kəs özünü göstərməyə çalışır.

Aparıcı: Hörmətli xanımlar və möhtərəm cənablar! Toyun ixtiyarı mənədədi. Bu gün qoşa gəlinlərin və qoşa bəylərin səadətinə şahidlik eləyirik. Sizin və öz adımdan gəlinlərlə bəyləri təbrik eləyirəm. Onların şərəfinə yeyib-içə, söz deyə, canfəşanlıq eləyə bilərsiz. Hamınıza yüksək əhvali-ruhiyyə arzulaşdıraram...

Aparıcının məlahətli səsi adamın ruhunu oynadır. O, arabir gah oxuyur, gah şeir deyir, gah da rəqs eləyir. İşinə yarayan müəyyən adamları ayağa qaldırır. Ya rəqsə, ya da sağlıq deməyə məcbur eləyir. Məclis getdikcə qızıdır. Atlas Mahmuda yaxınlaşır. Qadının əsəbdən sir-sifəti bozarır. Bütün bədəni uçunur.

Bunu belə görən Mahmud heyrətlənir.

Mahmud: Nə baş verib? Niyə əsəbisən?

— İfritə gəlib.

— İfritə kimdi?

— Yazgülü deyirəm də. Qarı ağzındadı. Onu qapaçı içəri buraxmadı. O, içəri girsə, rüsvayçılıq qopacaq. Bütün işlər qarışacaq. Uşaqlar əsəbiləşəcəklər. Qanları qaralacaq, hələ ola bilsin ki, toy pozulsun, xeyir işimiz alt-üst olsun.

Mahmud əsəbiləşir.

Kadr dəyişir. Mahmud özünü qarı ağzına yetirir. Yazgülü qara çarşaba bürünən görür. O, dilənçi görkəmindədir. Üz-gözünü örtərək divara sığınır. Mahmud Yazgülüə yaxınlaşır.

Mahmud (*xısıltıyla*): Bura, özü də bu görkəmdə niyə gəlmişən, Yazgülü?

Pauza

Yazgülü: Bilmirsən, niyə? Toya niyə gəlirlər ki? A namərd, gəldim sənə deyim, mənə toya dəvət eləsəydin, qiyamət qopardı? Çarşaba büründüm, üz-gözümü qapadım ki, mənə tanımasınlar.

— Yazgülü, düz deyirsən. Gərək səni də dəvət eləyəydim. Bənövşə xala toydadı.

— Bənövşə nə olsun ki, anamdı. O, mənə əvəzləyəmməz, Mahmud. Mənim öz yerim olmalıydı bu məclisdə, Bənövşənin öz yeri. Mənə yenə tikanlı sözlərini deyə bilərsən? Etiraf eləyim ki, axmaq, mənəviyyatsız, əxlaqsız oldum, ancaq ana olamıdım. Bu, mənim faciəmdir. Sənsə qəddarlıq elədin. Səndə insanlıqdan əsər-ələmət yoxdu... Zənnimcə, bu işdə mənim də xeyir-duamı almaq olardı. İnsanlıq xatirinə, Günayla Aygünün səadət

məclisində hamının aldığı sevinc pəyində mənim də haqqım vardı. Qəbul olunmasam da gəldim, onlara doqquz aylıq haqqı-sayımı halal eləyim.

Pauza

— Yazgül, sənin içəri girmən hər şeyi alt-üst eləyəcək. Qızlara elə zərbə vuracaq ki... Ola bilsin, onlar sənin gəlişini görsələr, qalxıb məclisi özləri tərək eləsinlər. Səadət qapılarını öz əlləriylə bağlasınlar. Yalvarıram sənə, döz, içəri girmə. Onların xoşbəxtliklərinə mane olma... Məndən təmənna...

— Eh... Bədbəxt!.. Daha nə təmənna. Mən aldığımı almışam. Qazandıqlarımı dadıram...

Pauza

— Get, Mahmud, sən deyənləri mən də dəfələrlə düşünmüşəm, götür-qoy eləmişəm. Gərək belə olmayaydı... Özü yıxılan ağlamaz. Halallığı səndən onlara ismaric eləyib gedirəm. Ola bilsin, bu, son görüş, son vida olsun...

Mahmud gedir. Yazgül onu arxadan müşayiət eləyir.

Yazgülün gözlərindən yaş sel kimi axır. O, geri dönür, ağır-ağır, ayaqlarını sürüyə-sürüyə pilləkənləri yarıyacaq enir. Geri qanrılır. Şadlıq evinin qapısına həsrətlə baxır.

Yazgülün daxili səsi: Ağılsızlığım ucbatından mənə arxa duracaq doğmalarımı itirdim. Ailəm yox... Uşaqlarım yox... Ümid yerim yox... Varidatım yox... Şərəf, ləyaqət, nüfuz yox... Yaşamağa haqqım yox... Bu, yox... O, yox... Bəs nə var?! Xəstə can!.. Səfil həyat!.. Bir də göz yaşları!.. Belə yaşamağa dəyərmimi?!

Filmin sonu
2014

OXUDUQLARINIZ

Sevgi axtarırları.....3-504

Ağarəhim (Nüsrət oğlu Rəhimov)

Bakı, BQU, 2015, 504 səh.

Korrektorlar:

Kamal Sərvəroğlu

Esmira Rəhimova

Nəşriyyat direktoru: **Qasım Abdurəhimov**

Nəşriyyat redaktoru: **Aləmzər Fətəliyeva**

Rəssam: **Xəlil Xəlilov**

Yığıcı: **Sevda Quliyeva**

Yığılmağa verilib: 20.02.2015

Çapa imzalanıb: 16.03.2015

Həcmi: 31 ç.v. *Format:* 70x100

Ofset çap üsulu

Sayı 500.

Telefonlar: **050-392-60-85; 012-594-69-86**

